

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μαριάννα Μανέτα Σεβαστή Σκουμούδη

Μέθοδοι δημιουργικής απασχόλησης & Τεχνικά εποπτικά μέσα

Β΄ & Γ΄ ΕΠΑ.Λ.

ΤΟΜΕΑΣ ΥΓΕΙΑΣ - ΠΡΟΝΟΙΑΣ - ΕΥΕΞΙΑΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Μέθοδοι δημιουργικής απασχόλησης
&
Τεχνικά εποπτικά μέσα

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Μαριάννα Μανέτα Βρεφονηπιοκόμος - Εκπαιδευτικός Δ/θμιας Εκπ/σης,
Παιδαγωγός Θεάτρου και Εικαστικών Τεχνών, Εμπυχωτέρα Θεατρικού Παιχνιδιού
Σεβαστή Σκουμούδη Βρεφονηπιοκόμος - Εκπαιδευτικός Δ/θμιας Εκπ/σης, Νηπιαγωγός

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΡΙΣΗΣ

Βίκυ Πάτσιου Επικ. Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος
Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών
Θωμάς Μπάκας Δρ. Παιδαγωγικής Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.
Μαρία Κουμπούρα Εκπαιδευτικός Π/θμιας Εκπ/σης

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ

Βικέντιος Γραμματικόπουλος Μαθηματικός - εκπαιδευτικός Δ/θμιας Εκπ/σης

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Βασιλική Κουσκουνέλου Φιλολόγος

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Αργυρώ Σταυράκου Γραφίστας

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΝΤΥΠΟΥ

Κυριακή Τριπολιτσιώτη Γραφίστας

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Σταμάτης Αλαχιώτης
Καθηγητής Γενετικής Πανεπιστημίου Πατρών
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Γεώργιος Βούτσινος
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Ματίνα Στάππα
Οδοντίατρος Πάρεδρος ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Τις φωτογραφίες επιμελήθηκε ο **Νίκος Παραδείσης**
Τελικός σχεδιασμός εξωφύλλου **Κυριακή Τριπολιτσιώτη**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μαριάννα Μανέτα - Σεβαστή Σκουμύδη

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Μέθοδοι δημιουργικής απασχόλησης & Τεχνικά εποπτικά μέσα

Β΄ΕΠΑ.Λ.

ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

Γ΄ΕΠΑ.Λ.

Ειδικότητα: Βοηθών Βρεφονηπιοκόμων

ΤΟΜΕΑΣ ΥΓΕΙΑΣ - ΠΡΟΝΟΙΑΣ – ΕΥΕΞΙΑΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΟΙ ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ

1.1 Η σημασία των εικαστικών δραστηριοτήτων για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας	14
1.1.1 Η επίδραση των εικαστικών δραστηριοτήτων στους τομείς ανάπτυξης	14
1.2 Μέθοδοι εφαρμογής των εικαστικών δραστηριοτήτων - Ο ρόλος του παιδαγωγού	17
1.3 Οργάνωση Εργαστηρίου Εικαστικών	22
1.4 Το χρωμάτισμα έτοιμων σχεδίων είναι δημιουργική έκφραση	25
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	27
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	28
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΧΡΩΜΑΤΑ - ΜΕΙΞΕΙΣ ΧΡΩΜΑΤΩΝ

2.1 Το Χρώμα	30
2.2 Μείξεις χρωμάτων – χαρακτηριστικά του χρώματος	31
2.3 Συμβολισμός χρωμάτων	34
2.4 Είδη χρωμάτων	36
2.5 Μικρά Μυστικά	37
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	38
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	39
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ - ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

3.1 Αντιλήψεις στο παρελθόν και σήμερα	42
3.2 Παιδαγωγική αξία	44
3.3 Η σημασία της εξέλιξης του παιδικού σχεδίου	46
3.4 Η πρώτη επαφή του παιδιού με τη ζωγραφική	46
3.5 Το παιδικό σχέδιο ως μέσο έκφρασης της προσωπικότητας του παιδιού	48
3.6 Υλικά ζωγραφικής	48
3.7 Τεχνικές ζωγραφικής	50
3.8 Μικρά Μυστικά	58
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	59
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	60
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ-ΤΥΠΩΜΑ **61**

4.1 Έννοια – παιδαγωγική Αξία	62
4.2 Οργάνωση δραστηριότητας	64
4.3 Ιδέες για τύπωμα	65
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	75
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	75
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΤΟ ΨΑΛΙΔΙ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ **77**

5.1 Παιδαγωγική Αξία – Οργάνωση Εργαστηρίου	78
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	81
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	81
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	81

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΚΟΛΑΖ **83**

6.1 Έννοια – παιδαγωγική Αξία	84
6.2 Ο ρόλος του/της παιδαγωγού	86
6.3 Είδη κολάζ	86
6.4 Υλικά	88
6.5 Οργάνωση και πορεία εργασίας	89
6.6 Ιδέες για κολάζ	90
6.7 Μικρά Μυστικά	92
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	93
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	94
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	94

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΠΛΑΣΤΙΚΗ **95**

7.1 Πλαστική και υλικά που πλάθονται	96
7.2 Παιδαγωγική αξία	96
7.3 Υλικά που πλάθονται	98
7.4 Μικρά Μυστικά	111
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	113
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	114
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	114

περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ΑΧΡΗΣΤΟ ΥΛΙΚΟ **115**

8.1 Έννοια-Παιδαγωγική Αξία.....	116
8.2 Συλλογή άχρηστων υλικών	119
8.3 Ιδέες για κατασκευές με άχρηστο υλικό	120
8.4 Μικρές – Μεγάλες συμβουλές	125
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	127
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.....	127
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	128

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 ΓΙΟΡΤΕΣ **129**

9.1 Παιδαγωγικοί στόχοι των γιορταστικών εκδηλώσεων	130
9.2 Είδη γιορτών	130
9.3 Οργάνωση των γιορτών	131
9.4 Η πρώτη γιορτή της χρονιάς	132
9.5 Η γιορτή των Χριστουγέννων	133
9.5.1 Ιδέες για Χριστουγεννιάτικες και Πρωτοχρονιάτικες δημιουργίες.....	134
9.6 Η γιορτή του Πάσχα	138
9.6.1 Ιδέες για Πασχαλινές κατασκευές	138
9.7 Εθνικές γιορτές.....	140
9.7.1 Ιδέες για εθνικές γιορτές.....	142
9.8 Η γιορτή της μητέρας ή του πατέρα.....	142
9.8.1 Ιδέες για τη γιορτή της μητέρας και του πατέρα	142
9.9 Η καλοκαιρινή γιορτή	143
9.10 Οι ονομαστικές γιορτές και οι γιορτές των γενεθλίων	143
9.10.1 Ιδέες για δώρα ονομαστικής γιορτής και γενεθλίων.....	143
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	144
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.....	146
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	146

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 ΑΠΟΚΡΙΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ **147**

10.1 Αποκριές, μεταμόρφωση και παιδί.....	148
10.2 Κατασκευές	151
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	161
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.....	163
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11 ΑΙΩΡΟΥΜΕΝΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ (Mobiles) 165

11.1	Ορισμός - Παιδαγωγική αξία των Mobiles	166
11.2	Υλικά κατασκευής	168
11.3	Οργάνωση της δραστηριότητας - Τρόποι κατασκευής	170
11.4	Ιδέες για mobiles	171
	ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	172
	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	172
	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	172

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12 ΜΑΛΑΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ 173

12.1	Παιδαγωγική αξία των μαλακών παιχνιδιών	174
12.2	Προβλήματα που μπορεί να δημιουργηθούν από τον έντονο δεσμό του παιδιού με τα μαλακά παιχνίδια	176
12.3	Ιδέες για μαλακά παιχνίδια	176
12.4	Κατασκευή πάνινης κούκλας ή ζώου	178
	ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	179
	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	179
	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	180

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13 ΚΟΥΚΛΕΣ ΚΟΥΚΛΟΘΕΑΤΡΟΥ 181

13.1	Η κούκλα στο χώρο και στο χρόνο	182
13.2	Παιδαγωγική αξία.....	185
13.3	Η πρώτη επαφή των παιδιών με την κούκλα κουκλοθέατρου.....	188
13.4	Τύποι κούκλας κουκλοθέατρου.....	190
13.5	Οι κούκλες του κουκλοθέατρου στον παιδικό σταθμό	198
13.6	Κατασκευή διαφόρων τύπων κούκλας κουκλοθέατρου	200
13.6.1	Τα ρούχα της κούκλας.....	219
13.7	Σκηνή κουκλοθέατρου	222
13.8	Σκηνικά κουκλοθέατρου	227
13.9	Η κίνηση της κούκλας	230
13.10	Σενάρια για κουκλοθέατρο	233
13.11	Μικρά Μυστικά.....	235
	ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	236
	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	237
	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	238

περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14 ΒΙΒΛΙΑ	239
14.1 Το βιβλίο στο χώρο και στο χρόνο.....	240
14.2 Παιδαγωγικοί στόχοι	241
14.3 Τα πλεονεκτήματα της δημιουργίας ενός εργαστηρίου βιβλίου	242
14.4 Ερεθίσματα για τη δημιουργία βιβλίων.....	243
14.5 Ιδέες για κατασκευή βιβλίων	246
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	249
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.....	250
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	250
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15 ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ	251
15.1 Γενικά	252
15.2 Παιδαγωγική αξία των επιτραπέζιων παιχνιδιών	253
15.3 Είδη κλασικών επιτραπέζιων παιδαγωγικών παιχνιδιών	253
15.4 Κατασκευή επιτραπέζιων παιδαγωγικών παιχνιδιών.....	260
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	261
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.....	262
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	262
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16 ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑ ΦΥΤΩΝ	263
16.1 Παιδαγωγική αξία της καλλιέργειας των φυτών	264
16.2 Οργάνωση της δραστηριότητας	265
16.3 Ιδέες για τη καλλιέργεια φυτών	265
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	268
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.....	268
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	268
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	269
Γλωσσάρι.....	269
Ερεθίσματα – Φωτογραφίες	275
Βιβλιογραφία	284

Πρόλογος

Το βιβλίο αυτό απευθύνεται σε σας, τους/τις μαθητές/τριες της Β΄ τάξης, του Α΄ κύκλου, της ειδικότητας Βοηθών Βρεφονηπιοκόμων των ΤΕΕ, που πρόκειται να εργαστείτε με παιδιά προσχολικής ηλικίας σε Βρεφονηπιακούς Σταθμούς.

Στόχος του είναι να σας προσφέρει βασικές γνώσεις γύρω από τις **καλλιτεχνικές δραστηριότητες** των παιδιών προσχολικής ηλικίας, αλλά και να σας παρουσιάσει **συγκεντρωμένες τεχνικές και μεθόδους**, που λειτουργούν ως ερέθισμα για την ελεύθερη έκφραση των μικρών παιδιών.

Το βιβλίο περιλαμβάνει θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις, στο πλαίσιο μιας όσο το δυνατό πιο λειτουργικής συνύπαρξης της θεωρίας με την πράξη.

Επιχειρείται τόσο η **θεωρητική θεμελίωση από ψυχολογική, παιδαγωγική και αισθητική πλευρά του ρόλου των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων** στον Βρεφονηπιακό Σταθμό όσο και η προσέγγιση κάποιων βασικών γνώσεων, για τα ποικίλα υλικά και τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται, καθώς και τις μεθόδους που διεγείρουν και καλλιεργούν το ενδιαφέρον των παιδιών για δράση, δημιουργία και έκφραση.

Μέσα από το εργαστηριακό μέρος του μαθήματος ελπίζουμε ότι θα αποκτήσετε αισθητικές εμπειρίες, που θα σας δώσουν τη δυνατότητα να εκφραστείτε με ένα προσωπικό τρόπο, να έρθετε σ' επαφή με το εικαστικό φαινόμενο, να πειραματιστείτε και να εξοικειωθείτε με νέα υλικά, να εκμεταλλευτείτε τη δημιουργικότητά σας, να αναπτύξετε τη φαντασία σας, να αντλήσετε ικανοποίηση από την προσωπική σας δημιουργία και να αλληλεπιδράσετε με τους συμμαθητές σας.

Δεν επιδιώκουμε να σας μετατρέψουμε σε καλλιτέχνες, αλλά να σας ενθαρρύνουμε να εκφραστείτε μέσα από την τέχνη, χωρίς απαραίτητα να έχετε κάποιες ιδιαίτερες καλλιτεχνικές κλίσεις ή δεξιότητες, «να πιάνει το χέρι σας», όπως λέμε, έτσι ώστε αφ' ενός να τονωθεί το αυτοσυναίσθημά σας και αφ' ετέρου να κατανοήσετε την πραγματική λειτουργία της τέχνης, ως μέσο έκφρασης.

Αν αυτοί οι στόχοι πετύχουν, τότε θα μπορέσετε με τη σειρά σας να ενθαρρύνετε τα μικρά παιδιά να προσεγγίσουν την τέχνη, ως λειτουργικό μέσο έκφρασης.

Αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας θα είναι η ευαισθητοποίησή σας σε θέματα τέχνης και πολιτισμού αλλά και η ενεργή συμμετοχή σας στο φαινόμενο της τέχνης είτε ως αποδέκτες είτε ως δημιουργοί.

Οι συγγραφείς

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια οι μελέτες γύρω από τη **δημιουργική σκέψη** συνέβαλαν στην **επαναξιολόγηση** όλου του φάσματος των δραστηριοτήτων, που οι περισσότεροι τις θεωρούσαν μέχρι τότε απλώς «ψυχαγωγικές» και δευτερεύουσες, δηλαδή τις δραστηριότητες της αισθητικής αγωγής. Οι τέχνες που αναφέρονται στην αισθητική καλλιέργεια των παιδιών είναι οι ακόλουθες:

- Το παιδικό θέατρο ή θέατρο για παιδιά.
- Το θεατρικό παιχνίδι.
- Το κουκλοθέατρο.
- Το θέατρο σκιών.
- Η μουσική αγωγή.
- Η ρυθμική αγωγή.
- Η ζωγραφική.
- Οι πλαστικές τέχνες.
- Η παιδική λογοτεχνία.
- Η μουσειακή αγωγή.

Στο βιβλίο αυτό θα ασχοληθούμε με ένα κομμάτι της αισθητικής αγωγής που αναφέρεται ως **εικαστικές τέχνες** και περιλαμβάνει:

- Τη ζωγραφική.
- Το τύπωμα.
- Το κολάζ.
- Την πλαστική.
- Τις αιωρούμενες κατασκευές (mobiles).
- Τις μακέτες.
- Τις κατασκευές με άχρηστο υλικό.
- Τις κατασκευές κούκλας και σκηνικών κουκλοθέατρου, καθώς και την εφαρμογή τεχνικών παιχνιδιού κουκλοθέατρου.

Εισαγωγή

Ομαδική δραστηριότητα – Κατασκευή σκηνικών.

Επιπλέον θα αναφερθούμε και σε άλλες δημιουργικές δραστηριότητες, που επίσης συμβάλουν στην καλλιέργεια της συνολικής ανάπτυξης του παιδιού.

Οι δραστηριότητες αυτές περιλαμβάνουν:

- Τις διάφορες γιορτές (Εθνικές γιορτές, Χριστούγεννα, Πάσχα, ονομαστικές εορτές και γενέθλια των παιδιών, γιορτή της μητέρας κ.ά.) καθώς και τις εκθέσεις των έργων των παιδιών.
- Τη γνωριμία, κατασκευή και τρόπο χρήσης των διάφορων επιτραπέζιων παιχνιδιών.
- Το φύτεμα, τη σπορά και την παρακολούθηση της ανάπτυξης διαφόρων φυτών.
- Τις κατασκευές διαφόρων μαλακών παιχνιδιών, που αποτελούν κατά κανόνα τα πρώτα παιχνίδια του βρέφους.
- Και τέλος, την κατασκευή βιβλίων διαφόρων τύπων, που απευθύνονται στα παιδιά της βρεφικής και νηπιακής ηλικίας.

**«Εμείς φτιάχνουμε διάφορα πράγματα με τον πηλό.
Εσείς τι φτιάχνετε; ανθρωπάκια;»**

ΚΕΦ. 1

ΟΙ ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ

1.1 Η σημασία των εικαστικών δραστηριοτήτων για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας

Η ένταξη των εικαστικών δραστηριοτήτων στο παιδαγωγικό πρόγραμμα του Βρεφονηπιακού Σταθμού και η σημαντική θέση που κατέχουν μέσα σ' αυτό, οφείλεται στις σύγχρονες ψυχοπαιδαγωγικές αντιλήψεις, που τους δίνουν το προβάδισμα έναντι των άλλων δραστηριοτήτων, αναγνωρίζοντας **τη συμβολή τους στην καλλιέργεια της ολόπλευρης ανάπτυξης του παιδιού.**

Σύμφωνα με το ολιστικό πρότυπο της παιδικής εξέλιξης, οι διάφοροι τομείς αγωγής και ανάπτυξης επηρεάζονται και επηρεάζουν ο ένας τον άλλο, είναι αλληλοεξαρτώμενοι και αλληλένδετοι (Schirrmacher R., 1998, σελ. 42). Οι εικαστικές δραστηριότητες, προσφέροντας ποικιλία ερεθισμάτων, συμβάλλουν στην ψυχοκινητική, κοινωνική, συναισθηματική και νοητική ανάπτυξη, καθώς και στην καλλιέργεια της δημιουργικότητας του παιδιού.

Μπορούμε να πούμε ότι κανένα άλλο είδος απασχόλησης δεν καλύπτει τόσους πολλούς και διαφορετικούς στόχους ταυτόχρονα, όσο η εικαστική και, γενικότερα, η αισθητική αγωγή. Παρακάτω, θα αναφερθούμε στην **επίδραση των εικαστικών δραστηριοτήτων σε κάθε τομέα της ανάπτυξης γενικά.**

1.1.1 Η επίδραση των εικαστικών δραστηριοτήτων στους τομείς ανάπτυξης

α) Ψυχοκινητικός Τομέας

Οι διάφορες κινήσεις που απαιτούνται για την ολοκλήρωση των εικαστικών δραστηριοτήτων βοηθούν στην ανάπτυξη και την εξάσκηση, τόσο της αδρής κινητικότητας, όσο και των λεπτών χειρισμών.

Όταν τα παιδιά, π.χ. ζωγραφίζουν όρθια στον τοίχο ή στο καβαλέτο, χρησιμοποιώντας μεγάλα, πλατιά πινέλα, κάνουν μεγάλες ευθείες ή κυκλικές κινήσεις, κινώντας ολόκληρο το χέρι μαζί με το θώρακά τους.

Όταν πλάθουν την πλαστελίνη ή τη χτυπούν προσπαθώντας να την ισιώσουν, κινούν επίσης όλο το χέρι τους και καλλιεργούν τις δεξιότητες των μεγάλων κινήσεων και μυών.

Μεγαλώνοντας, καθώς χρησιμοποιούν διάφορα εργαλεία, όταν δουλεύουν στο εργαστήριο πηλοπλαστικής ή μικρότερα πινέλα (πιο κοντά και πιο λεπτά) στη ζωγραφική, υποβοηθείται ακόμη περισσότερο η άσκηση των μυών του χεριού και των δακτύλων, που είναι απαραίτητη για τη σωστή χρήση του μολυβιού αργότερα και την προετοιμασία για τη γραφή.

Όταν χρησιμοποιούν το ψαλίδι, για να κόψουν, προσπαθούν να πετύχουν ένα ιδιαίτερα δύσκολο έργο, όπου απαιτείται μεγάλη και συνεχής εξάσκηση, για να επιτευχθεί ο συντονισμός ματιού - χεριού (οπτικοκινητικός συνδυασμός) και τα μάτια με το χέρι να δουλέψουν μαζί με επιτυχία.

β) Συναισθηματικός Τομέας

Οι εικαστικές δραστηριότητες αρέσουν πολύ στα παιδιά. **Επειδή δεν υπάρχει σωστό και λάθος στα καλλιτεχνικά δημιουργήματά τους, τα παιδιά νιώθουν ευχαρίστηση, χαρά και ικανοποίηση για το έργο τους, όπως κι αν είναι αυτό.** Αυτή η ικανοποίηση έχει αποτέλεσμα να χαλαρώσουν, να νιώσουν άνετα και να μπορέσουν να εκφράσουν ευκολότερα τα συναισθήματά τους.

Αυτό το γεγονός έχει ιδιαίτερη αξία, γιατί τα μικρά παιδιά δεν μπορούν ή δε θέλουν πολλές φορές να εκφραστούν λεκτικά για συναισθηματικά θέματα, που τα απασχολούν. Η προσωπική καλλιτεχνική δημιουργία τους μας δείχνει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν μέσα από αυτά που κάνουν, αλλά και μέσα από αυτά που δεν μπορούν να κάνουν.

Η καλλιτεχνική ενασχόληση είναι ένας τρόπος, ένα μέσο για να εκφράσουν τα συναισθήματα και τους φόβους τους, τους παρέχει τη δυνατότητα να δηλώσουν μέσω των δημιουργημάτων τους και με τη βοήθεια της φαντασίας τους, διάφορα αρνητικά συναισθήματα (ζήλια, άγχος, θυμό, φόβο, αγωνία, θλίψη, επιθετικότητα κτλ.) πετυχαίνοντας έτσι να απελευθερωθούν από αυτά και να εκτονωθούν με ένα θετικό τρόπο. Έτσι, πραγματοποιούν στη φαντασία τους αυτό που δεν επιτρέπεται να κάνουν στην πραγματικότητα (π.χ. το παιδί που ζηλεύει το μικρό του αδελφάκι φτιάχνει ένα πήλινο ανθρωπάκι που «είναι» το αδελφάκι του και στη συνέχεια το καταστρέφει διαλύοντάς το με τη γροθιά του).

Ένας από τους κύριους στόχους του παιδαγωγικού προγράμματος είναι η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης του παιδιού, καθώς σ' αυτά τα χρόνια δομείται η προσωπικότητά του. Στα περισσότερα παιδιά αρέσει ο εαυτός τους, σε κάποια όμως δεν αρέσει, γι' αυτό ο βρεφονηπιοκόμος οφείλει να τα βοηθήσει, ώστε να νιώσουν καλά με τον εαυτό τους, σ' όποια κατηγορία κι αν ανήκουν. **Μέσα από τις εικαστικές δραστηριότητες δίνονται άπειρες ευκαιρίες να αποκτήσουν μια θετική εικόνα για τον εαυτό τους και τις ικανότητές τους. Η αυτοεκτίμηση αποτελεί βασική προϋπόθεση, όχι μόνο για την ομαλή συναισθηματική εξέλιξη αλλά και για τη μάθηση.** Τα παιδιά που δεν έχουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, νιώθουν συνεχώς το φόβο της αποτυχίας και της απόρριψης, με αποτέλεσμα να αμφιβάλουν για τις ικανότητές τους. Άμεση συνέπεια όλων αυτών είναι να μη μπορούν να μάθουν, γιατί η ενέργεια και ο νους τους είναι στραμμένα στους φόβους τους.

Είναι πολύ σημαντικό λοιπόν και ευκολότερο, μέσα από τις εικαστικές δραστηριότητες, να ενισχυθεί η αυτοπεποίθηση του παιδιού από τη μικρή ηλικία, όπου δομείται η προσωπικότητα, παρά να προσπαθούμε αργότερα να τονώσουμε τη μειωμένη αυτοεικόνα, κάτι που είναι σαφώς δυσκολότερο.

Επίσης, πρέπει να τονιστεί, η ιδιαίτερη σημασία που αποδίδουν οι παιδοψυχολόγοι στη διάγνωση και τη θεραπεία των ψυχολογικών και συναισθηματικών προβλημάτων, μέσα από την ερμηνεία των καλλιτεχνικών δημιουργιών (κυρίως της ζωγραφικής), των μικρών παιδιών.

γ) Κοινωνικός Τομέας

Κάθε παιδί, όπως και κάθε ενήλικας, είναι ένα μοναδικό άτομο και έχει τη δική του προσωπικότητα. Ένας από τους στόχους της αγωγής είναι η κοινωνικοποίηση των παιδιών, με ταυτόχρονη καλλιέργεια και διατήρηση της ατομικότητας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους.

Η συμμετοχή των παιδιών στις εικαστικές δραστηριότητες τα βοηθά να γνωρίσουν τον εαυτό τους και τους άλλους. **Τα έργα τους είναι μοναδικά και έχουν την προσωπική τους σφραγίδα και ταυτότητα. Το γεγονός αυτό τα ικανοποιεί και ενισχύει την αίσθηση της μοναδικότητάς τους. Συγχρόνως, καθώς γνωρίζονται μεταξύ τους, μαθαίνουν σταδιακά πώς να αλληλεπιδρούν θετικά και να μπορούν να μοιράζονται κάποια πράγματα.**

Μέσα από τη συνεργασία και την εφαρμογή των κανόνων λειτουργίας κάθε εργαστηρίου ή γωνιάς, αποκτούν κοινωνική συμπεριφορά και διαπιστώνουν ότι τους αρέσει να είναι μέλη μιας

ομάδας. Σιγά – σιγά μαθαίνουν να συνεργάζονται, να περιμένουν υπομονετικά τη σειρά τους, να ακούν τις προτάσεις των άλλων, να σέβονται τα έργα και τις απόψεις τους. Αποκτούν καλές συνήθειες, καθώς αναλαμβάνουν την ευθύνη για την καθαριότητα του χώρου και την τακτοποίηση των υλικών που χρησιμοποίησαν.

δ) Νοητικός Τομέας

Η γνώση δεν μπορεί να κατακτηθεί εάν διαχωριστεί από την πράξη, υποστηρίζει ο Dewey, που η διδακτική του αρχή «**Μάθηση μέσα από την πράξη**» (Learning by doing), αποτέλεσε τη βάση για τη διαμόρφωση των παιδαγωγικών προγραμμάτων πολλών σχολείων. **Η πράξη χαρακτηρίζει τις εικαστικές δραστηριότητες στο μεγαλύτερο μέρος τους, γι' αυτό η σύγχρονη παιδαγωγική τους δίνει το προβάδισμα απέναντι σε άλλες δραστηριότητες** (Alberti Al, 1986, σελ 38).

Αντίθετη με το πνεύμα της «νοησιαρχικής αγωγής» και απόλυτα σύμφωνη με το ολιστικό πρότυπο ανάπτυξης, η εικαστική δραστηριότητα αποτελεί παράδειγμα ολοκληρωμένης παιδείας.

Σύμφωνα με τον Piaget, «η γνώση δε μεταβιβάζεται στο παιδί με τη βοήθεια του προφορικού λόγου, αλλά οικοδομείται μέσα από τις κινητικές πράξεις του παιδιού πάνω στα αντικείμενα και στις καταστάσεις, που σταδιακά εσωτερικεύονται και μετατρέπονται σε νοητικά σχήματα. Η σκέψη των παιδιών της προσχολικής ηλικίας είναι προσανατολισμένη προς τη δραστηριότητα και σε ένα μεγάλο μέρος της είναι μη λεκτική» (Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο, 1994, σελ 12).

Πρέπει να σημειωθεί ακόμη ότι οι εικαστικές δραστηριότητες είναι για το παιδί ταυτόσημες με το παιχνίδι, γιατί εμπεριέχουν τα βασικά χαρακτηριστικά του παιχνιδιού που είναι:

- ✓ Η απουσία συγκεκριμένου σκοπού
- ✓ Η χαρά και η ευχαρίστηση που προκαλείται σ' αυτόν που παίζει
- ✓ Ο συνδυασμός του ενδιαφέροντος, της διάθεσης με τη μάθηση

Εφόσον λοιπόν οι εικαστικές δραστηριότητες είναι για το παιδί «παιχνίδι», ως παιχνίδι συντελούν απεριόριστα στην ενεργή και δημιουργική μάθηση.

Τέλος, η διαδικασία της μετατροπής των εμπειριών και των σκέψεων του παιδιού σε καλλιτεχνικές δημιουργίες συντελεί στην ανάπτυξη πολλών πνευματικών ικανοτήτων και γνώσεων, όπως:

- ✓ Η ανάπτυξη της κρίσης και της σκέψης (το παιδί πρέπει να κάνει επιλογές, να αποφασίσει τι θα φτιάξει, με ποια μέθοδο, με ποια μέσα και υλικά, πώς θα οργανώσει τη δουλειά του.)
- ✓ Η συγκέντρωση της προσοχής και η ανάπτυξη της παρατηρητικότητας (ικανότητες απαραίτητες για τη δημιουργία των έργων.)
- ✓ Η επιμονή και η υπομονή που απαιτούνται για την ολοκλήρωση του έργου.
- ✓ Η επιπόνηση λύσεων των προβλημάτων που παρουσιάζονται και η εμπλοκή σε καινούργιες πράξεις (π.χ. πώς θα στηρίξει το κεφάλι της κούκλας, πώς θα φτιάξει το χρώμα που θέλει, πώς θα στεγνώσει πιο γρήγορα το χρώμα κτλ.)

- ✓ Η κατανόηση της σχέσης αιτίας – αποτελέσματος (π.χ. αντιλαμβάνεται ότι η ζύμη έγινε πολύ μαλακιά, επειδή έριξε πολύ νερό.)
- ✓ Ο εμπλουτισμός των γνώσεων σχετικά με τις ιδιότητες, τις χρήσεις και το χειρισμό ποικίλων υλικών, αντικειμένων και εργαλείων.
- ✓ Η άσκηση των αισθήσεων (οι περισσότερες εικαστικές δραστηριότητες είναι πολυαισθητηριακές.)
- ✓ Η κατάκτηση των εννοιών του χώρου όπως: από πάνω, από κάτω, δίπλα, ανάμεσα, δεξιά, αριστερά και του χρόνου όπως: εξέλιξη στο χρόνο, παρόν, παρελθόν, μέλλον κτλ.
- ✓ Η κατανόηση διαφόρων προμαθηματικών εννοιών (π.χ. ταξινομήσεις, μεγέθη, αντιστοιχίες, διατάξεις αντικειμένων κτλ.)
- ✓ Η ανάπτυξη του λόγου (δίνονται συνεχώς άπειρες ευκαιρίες για γλωσσική αλληλεπίδραση και εμπλουτισμό του λεξιλογίου τους.)

ε) Δημιουργικότητα

Οι εικαστικές δραστηριότητες δίνουν στα παιδιά πολλές δυνατότητες για εκτόνωση και καλλιέργεια της δημιουργικότητάς τους.

Τα έργα των μικρών παιδιών είναι αληθινά και μοναδικά και αποτελούν μια διέξοδο στη δημιουργικότητά τους που στην προσχολική ηλικία υπάρχει στο μέγιστο βαθμό.

Μέσω των εικαστικών δραστηριοτήτων καλλιεργούνται διάφορες χρήσιμες για τη ζωή δεξιότητες, καθώς και ικανότητες για:

- ✓ Έρευνα και ανακάλυψη, (όταν το παιδί βρίσκει ένα καινούργιο τρόπο κατασκευής, κάνει μια δημιουργική πράξη, όποιος κι αν είναι ο βαθμός νοημοσύνης του).
- ✓ Ενεργητικό πειραματισμό και εφεύρεση.
- ✓ Ανάπτυξη της φαντασίας
- ✓ Διαφορετική οπτική των πραγμάτων του περιβάλλοντος
- ✓ Συνδυασμό διαφόρων πραγμάτων, προκειμένου να φτιαχτεί κάτι καινούργιο και μοναδικό, δηλαδή για πρωτότυπη σκέψη.

1.2 Μέθοδοι εφαρμογής των εικαστικών δραστηριοτήτων - Ο ρόλος του παιδαγωγού

Η οργάνωση του εργαστηρίου εικαστικών δραστηριοτήτων πρέπει να είναι τέτοια, ώστε να διευκολύνει τον/την παιδαγωγό στο σχεδιασμό και την υλοποίησή τους. Το εργαστήριο είναι ένας χώρος πειραματισμού και διερεύνησης, προσιτός στα παιδιά και εφοδιασμένος με τα κατάλληλα για την ηλικία τους υλικά.

Ο/η παιδαγωγός λαμβάνοντας υπόψη του/της το αναπτυξιακό επίπεδο, τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα, τις εμπειρίες και τις ιδιαιτερότητες που έχουν τα παιδιά της τάξης του, καλείται να εφαρμόσει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα εικαστικής αγωγής και να εξασφαλίσει τις απαραίτητες συνθήκες και προϋποθέσεις υλοποίησής του.

Οι εικαστικές δραστηριότητες θα πρέπει να είναι οργανωμένες έτσι, ώστε:

- 1** Να παρέχονται ως προτάσεις από τον/την παιδαγωγό και **όχι ως συνταγές**, ώστε να επιτρέπουν την ανάπτυξη της δημιουργικότητας των παιδιών.
- 2** Να επιτρέπουν στα παιδιά να **εκφράζονται προσωπικά**.
- 3** Να παρέχονται αρκετές **αλλά όχι πολλές επιλογές υλικών**.
- 4** Να δίνεται σημασία **όχι τόσο στο αποτέλεσμα** και στο τελικό έργο **αλλά και στη συμμετοχή** και στην ανιχνευτική πορεία του παιδιού.
- 5** Να υπάρχουν **γενικά αποδεκτοί κανόνες** και να τηρούνται.
- 6** Να πηγάζουν από την εσωτερική επιθυμία και από το ενδιαφέρον του παιδιού.
- 7** Να είναι ανάλογες με το **επίπεδο ανάπτυξης** των παιδιών (ηλικιακό και ατομικό) **και να «εξασφαλίζουν» πετυχημένα αποτελέσματα**.
- 8** Να ενθαρρύνουν την **ολοκληρωμένη και ποιοτική συμμετοχή** του παιδιού στο έργο του.
- 9** Να παρέχονται μέσα σ' ένα ελκυστικό περιβάλλον μάθησης.

1. Οι εικαστικές δραστηριότητες να παρέχονται ως προτάσεις από τον/την παιδαγωγό και όχι ως συνταγές, έτσι ώστε να επιτρέπουν την ανάπτυξη της δημιουργικότητας των παιδιών. Ο/η παιδαγωγός οφείλει να εφοδιάζει τα παιδιά με υλικά και να τα προτρέπει ώστε να ασχολούνται και να δημιουργούν τα δικά τους έργα. Η φαντασία των παιδιών βρίσκεται στο μέγιστο βαθμό της σ' αυτή την περίοδο. Όταν δε δίνουμε οδηγίες, βρίσκουν μη συμβατούς, πρωτότυπους τρόπους χρήσης των εργαλείων και των υλικών και φτάνουν μόνα τους σε δικές τους ανακαλύψεις μέσα από πειραματισμούς.

Για παράδειγμα, αν εφοδιάσουμε τα παιδιά με μπογιές και ξυλάκια από παγωτά και χαρτί και τα προτρέψουμε να κάνουν κάτι με αυτά τα υλικά, είναι πιθανό:

- ✓ Να βάψουν τα ξυλάκια ολόκληρα με ένα χρώμα το καθένα.
- ✓ Να κάνουν στάμπες πάνω τους με τα δακτυλικά τους αποτυπώματα.
- ✓ Να τα χρησιμοποιήσουν σαν πινέλα.
- ✓ Να κάνουν τυπώματα σε χαρτί σταμπάροντας με το πλατύ τους μέρος.

Όποια κι αν είναι η επιλογή τους, αποτελεί μια νέα τεχνική γι' αυτά, δική τους ανακάλυψη και δημιουργία. Τα παιδιά εκφράζονται δημιουργικά, όταν τους το επιτρέπουμε, όταν τους δίνουμε τη δυνατότητα να αποφασίσουν τι θα φτιάξουν, πώς θα το φτιάξουν και πώς θα είναι όταν τελειώσει. Στα αναποφάσιστα παιδιά, εφόσον διαπιστώσουμε ότι αγχώνονται και ζητούν ή χρειάζονται πραγματικά καθοδήγηση, την προσφέρουμε με έμμεσο τρόπο, μέχρι να ενεργοποιηθεί η δημιουργικότητά τους.

2. Να επιτρέπουν στα παιδιά να εκφράζονται προσωπικά. Βασικός παιδαγωγικός σκοπός των εικαστικών δραστηριοτήτων είναι να καλλιεργηθεί και να προωθηθεί η ανάπτυξη της ιδιαίτερης προσωπικότητας και μοναδικότητας του κάθε παιδιού. Ο/η παιδαγωγός παροτρύνει

ΟΙ ΕΚΑΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ

τα παιδιά ώστε να επιλέγουν τρόπους προσωπικής έκφρασης. Μετά από μια επίσκεψη, π.χ. στη λαϊκή αγορά, ενθαρρύνονται να φτιάξουν ένα έργο δικής τους επιλογής, σχετικό με την πρόσφατη εμπειρία τους, τόσο όσο αφορά το θέμα όσο και τα υλικά. Έτσι, κάποιος μπορεί να πλάσει φρούτα από πλαστελίνη, κάποια άλλα να ζωγραφίσουν ό,τι τους εντυπώσιασε περισσότερο στη λαϊκή αγορά, (για παράδειγμα, ο μανάβης ή τα τελάρα με τα φρούτα και τα λαχανικά και μερικά άλλα να κόψουν φρούτα από περιοδικά και κάνουν κολάζ). Έτσι, το κάθε παιδί εκφράζεται με το δικό του προσωπικό τρόπο. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ακόμη και σήμερα συναντιούνται πρακτικές στους παιδικούς σταθμούς, όπως:

- ✓ Η μίμηση ή η αντιγραφή έργων του/της παιδαγωγού ή άλλων προσώπων.
- ✓ Το γέμισμα έτοιμου περιγράμματος ενός φωτοτυπημένου σχεδίου.

Αυτές οι δραστηριότητες, ενώ προτείνονται ως δημιουργικές, συμβάλλουν στο ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα, δηλαδή ανακόπτουν την προσωπική δημιουργία και έκφραση και εμποδίζουν την ανάπτυξη της φαντασίας, καθοδηγώντας τα παιδιά σε συγκεκριμένες λύσεις, οι οποίες τις περισσότερες φορές είναι ακατόρθωτες και ανούσιες για παιδιά.

3. Να παρέχονται αρκετές, αλλά όχι πολλές επιλογές υλικών, επειδή η πληθώρα των υλικών με τα οποία πιθανόν ένας ευσυνείδητος και δημιουργικός παιδαγωγός επιδιώκει να οργανώσει τη γωνιά εικαστικών, προκειμένου να εξασφαλίσει τροφή για τη φαντασία των παιδιών, συνήθως φέρνει τα αντίθετα αποτελέσματα από τα αναμενόμενα. Τα παιδιά κουράζονται και μπερδεύονται, όταν βρίσκονται μπροστά σε πολλές επιλογές. Τα υλικά δεν πρέπει να είναι ούτε πολλά αλλά ούτε και λίγα, πρέπει να είναι τόσα, ώστε ούτε να δυσκολεύουν τα παιδιά, προκειμένου να διαλέξουν, ούτε όμως να τους στερούν τη δυνατότητα να εκφραστούν. Επίσης, πρέπει να είναι ταξινομημένα και τοποθετημένα σε διαφανή κουτιά και να ανανεώνονται συχνά και με τη συμμετοχή των παιδιών, για να διατηρείται το ενδιαφέρον τους.

4. Να δίνεται σημασία όχι τόσο στο αποτέλεσμα, στο τελικό έργο, αλλά στη συμμετοχή και στην ανιχνευτική πορεία του παιδιού. Τα μικρά παιδιά ενδιαφέρονται κυρίως για τη διαδικασία και την ικανοποίηση που παίρνουν από τη δράση και τη συμμετοχή τους και όχι από το τελικό αποτέλεσμα. Η εξερεύνηση, ο πειραματισμός και η αλληλεπίδραση με τα υλικά, προσελκύουν το παιδί αυτής της ηλικίας, το κινητοποιούν και το ωθούν σε δράση. Μεγαλώνοντας, αρχίζουν να επιδιώκουν πιο συγκεκριμένα αποτελέσματα, τους ενδιαφέρει το σχήμα, το μέγεθος, η τοποθέτηση, η επιλογή του χρώματος.

Ο/η παιδαγωγός πρέπει να γνωρίζει πως τα παιδιά μπορεί να στραφούν προς τη συμμετοχή, προς το αποτέλεσμα, αλλά μπορεί να στραφούν και στα δύο. Ο ρόλος του/της εδώ πρέπει να είναι διακριτικός και εξισοροποιητικός, δηλαδή δεν πρέπει να πιέζει τα παιδιά για τελειωμένα έργα, υποτιμώντας την αξία της διαδικασίας, αλλά ούτε να τα προσανατολίζει σε δραστηριότητες που δεν τελειώνουν ποτέ, με το να αλλάζουν συχνά στόχους και να δημιουργούν την αίσθηση του χάους και της προχειρότητας.

5. Να υπάρχουν γενικά αποδεκτοί κανόνες και να τηρούνται απ' όλους, επειδή η ύπαρξή τους και η επιμονή στην εφαρμογή τους παίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην οργάνωση των εικαστικών δραστηριοτήτων. Ο/η παιδαγωγός συναποφασίζει με τα παιδιά για τους κανόνες που πρέπει να ακολουθούνται κατά την υλοποίηση των εικαστικών δραστηριοτήτων. Πρέπει να συζητηθεί και να κατανοηθεί η αναγκαιότητά τους και ο τρόπος εφαρμογής τους και να γίνουν αποδεκτές οι συνέπειες της μη τήρησής τους. Μερικοί απ' αυτούς τους κανόνες είναι οι παρακάτω:

- ✓ Μοιραζόμαστε τα υλικά.
- ✓ Σεβόμαστε τις δημιουργίες και τον τρόπο δουλειάς των άλλων (ο καθένας μπορεί να δημιουργήσει ό,τι θέλει και όπως το επιθυμεί).
- ✓ Χρησιμοποιούμε με το σωστό τρόπο τα εργαλεία και τα υλικά, μαθαίνουμε πώς να πλένουμε σωστά τα πινέλα, πώς τα τοποθετούμε για να μη χαλάνε, δεν τρώμε την κόλλα, κ.ά.
- ✓ Χρησιμοποιούμε μόνο ό,τι χρειαζόμαστε. Δεν κάνουμε σπατάλη του υλικού, όπως της μπογιάς, της κόλλας, του χαρτιού, κ.ά. αλλά λογική χρήση, χωρίς βέβαια να φτάνουμε στη μιζέρια και στην τσιγγουιά.
- ✓ Τακτοποιούμε τα υλικά στη θέση τους και καθαρίζουμε το χώρο που λερώσαμε.
- ✓ Πλένουμε τα χέρια μας μετά το τέλος των εικαστικών δραστηριοτήτων.

Οι παραπάνω κανόνες είναι ενδεικτικοί, φυσικά μπορούν να προστεθούν κι άλλοι ή να τροποποιηθούν οι υπάρχοντες, ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν σε κάθε τάξη. Πρέπει όμως να προσέχουμε, ώστε να μην οδηγηθούμε στο άλλο άκρο, που είναι η αυστηρή πειθαρχία και η καταπίεση, γιατί κάτω από τέτοιες συνθήκες καταστρέφεται το ευχάριστο παιδαγωγικό κλίμα, που είναι απαραίτητο για τη διεξαγωγή των εικαστικών δραστηριοτήτων.

6. Η ενασχόληση με τις κατάλληλες δραστηριότητες πηγάζει από την εσωτερική επιθυμία και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Ένας από τους προβληματισμούς που προκύπτει κατά την υλοποίηση των εικαστικών δραστηριοτήτων είναι μέχρι ποιο βαθμό πρέπει να επαινούμε και να επιβραβεύουμε τα παιδιά για τα δημιουργήματά τους. Δεν είναι απαραίτητο ο/η παιδαγωγός να επαινεί και να ανταμείβει τα παιδιά για το τελικό έργο τους. Μια τέτοια αντιμετώπιση συχνά αποδεικνύεται πως μειώνει το πραγματικό ενδιαφέρον των παιδιών, γιατί συμπεραίνουν ότι πρέπει να δημιουργήσουν κάτι «ωραίο», για να κερδίσουν τον έπαινο του/της παιδαγωγού και να έχουν κάποια απολαβή συναισθηματική ή υλική, π.χ. ένα φιλί, ένα χάδι, ένα αυτοκόλλητο κ.ά.

Ο/η παιδαγωγός, που θέλει να παροτρύνει τα παιδιά μπορεί να τα επαινέσει για τη συμμετοχή και την προσπάθειά τους ή για κάποια συγκεκριμένα στοιχεία των έργων τους. Η καλλιτεχνική δραστηριότητα των παιδιών πρέπει να προέρχεται από την εσωτερική τους ανάγκη και επιθυμία για έκφραση και όχι για να προκληθεί ο έπαινος ή η ανταμοιβή απ' τον/την παιδαγωγό.

7. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες να είναι ανάλογες με το επίπεδο ανάπτυξης των παιδιών (ηλικιακό και ατομικό) και να εξασφαλίζουν «πετυχημένα» αποτελέσματα. Όταν τα μικρά παιδιά αποτυγχάνουν σε μια συγκεκριμένη δραστηριότητά τους, βιώνουν αυτή την αποτυχία

σαν συνολική προσωπική αποτυχία και απογοητεύονται. Αντίθετα, τα συναισθήματα επιτυχίας και ικανότητας οδηγούν σε θετική αυτοεικόνα. Είναι πολύ σημαντικό να προλάβουμε καταστάσεις απογοήτευσης σ' αυτές τις ηλικίες, προσέχοντας ιδιαίτερα να μην προτείνουμε «δύσκολες» δραστηριότητες.

Η σωστή επιλογή των προτεινόμενων δραστηριοτήτων προϋποθέτει:

- ✓ Πλήρη γνώση των τυπικών σταδίων ανάπτυξης των παιδιών κάθε ηλικίας.
- ✓ Πλήρη γνώση του αναπτυξιακού επιπέδου της συγκεκριμένης τάξης.
- ✓ Πλήρη γνώση των ατομικών δυνατοτήτων κάθε παιδιού.
- ✓ Ικανοποιητική γνώση της φύσης της τέχνης.

Εάν η επιλογή των προτεινόμενων δραστηριοτήτων γίνει με βάση τις παραπάνω προϋποθέσεις, τότε ο/η παιδαγωγός πιθανότατα θα έχει εξασφαλίσει την επιτυχία των δραστηριοτήτων των παιδιών και θα έχει ενισχύσει την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί πως είναι επίσης σημαντικό οι προτεινόμενες δραστηριότητες να μην είναι ούτε ιδιαίτερα εύκολες, γιατί τότε τα αποτελέσματα θα είναι επίσης αρνητικά (πλήξη, αδιαφορία και απαξία των παιδιών).

8. Να ενθαρρύνουν την ολοκληρωμένη και ποιοτική συμμετοχή του παιδιού. Κατά τη διάρκεια των εικαστικών δραστηριοτήτων ο/η παιδαγωγός έχει διακριτική αλλά ουσιαστική παρουσία στο χώρο του εργαστηρίου. Ο ρόλος αυτός είναι πιο δύσκολος από ό,τι ίσως φαίνεται αρχικά, γιατί απαιτεί λεπτούς χειρισμούς. Ο/η παιδαγωγός δεν επιβάλλει δραστηριότητες, ούτε δίνει συνταγές και δεσμευτικές οδηγίες που αποθαρρύνουν τη δημιουργικότητα, όπως τονίσαμε και προηγουμένως, αλλά φροντίζει να μη δίνει στα παιδιά την αίσθηση ότι είναι μόνα τους, γιατί πολλά απ' αυτά θέλουν να νιώθουν τον/την παιδαγωγό δίπλα τους ή επιζητούν κάποια καθοδήγηση, καθώς η συχνή επινόηση ιδεών και η λήψη αποφάσεων τούς προκαλεί κούραση και αμηχανία.

Ο/η παιδαγωγός λοιπόν είναι παρών/ούσα και ενθαρρύνει ανάλογα με την εκτίμησή του/της τη συμμετοχή των παιδιών. Για να ενθαρρύνει την ολοκληρωμένη συμμετοχή τους, τους δίνει άφθονο χρόνο, ώστε να μη νιώσουν πίεση. Κάποια παιδιά τελειώνουν βιαστικά το έργο τους, κάποια άλλα το αφήνουν μισοτελειωμένο και δεν είναι ικανά να ολοκληρώσουν μια δραστηριότητα. Ο/η παιδαγωγός τα προτρέπει, διακριτικά να τελειώσουν αυτό που άρχισαν και να μη βιάζονται. Μπορεί για παράδειγμα να παρέμβει λέγοντας: «Τι άλλο θα μπορούσες να προσθέσεις στο κολάζ σου; Έχεις πολύ χρόνο και αρκετά υλικά μπροστά σου». Το παιδί θα αποφασίσει εάν θα δεχτεί ή θα απορρίψει την πρόταση του/της παιδαγωγού. Αυτό που μας ενδιαφέρει, είναι η δημιουργία μιας ατμόσφαιρας αποδοχής, που να προάγει τη δημιουργική έκφραση.

9. Να παρέχονται μέσα σ' ένα ελκυστικό περιβάλλον μάθησης. Ο/η παιδαγωγός πρέπει να βοηθά με διάφορους τρόπους την αισθητηριακή ευαισθητοποίηση των παιδιών. Πρέπει να φροντίζει συνεχώς να οργανώνει ένα αισθητικά όμορφο περιβάλλον, πλούσιο σε ερεθίσματα, που να μπορεί να διεγείρει τις αισθήσεις των παιδιών και να τα οδηγεί σε δημιουργική έκφραση.

Πρέπει να προσέχει την παρουσία του/της ως αισθητικό πρότυπο, καθώς και τη δημιουργία ελκυστικής ατμόσφαιρας, τόσο όσον αφορά στην οργάνωση μιας όμορφης αισθητικά και πλούσιας αισθητηριακά αίθουσας, όσο και στην οργάνωση αισθητηριακών εμπειριών έξω από το χώρο της τάξης (επισκέψεις σε μουσεία, εκθέσεις, καλλιτεχνικά δρώμενα, εκδρομές στη φύση).

1.3 Οργάνωση Εργαστηρίου Εικαστικών

Η οργάνωση των εικαστικών εργαστηρίων είναι από τις πιο σημαντικές παραμέτρους για την επιτυχία των εικαστικών δραστηριοτήτων και για την επίτευξη των στόχων της εικαστικής αγωγής.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την αυθόρμητη και ελεύθερη έκφραση των παιδιών είναι η δημιουργία ενός περιβάλλοντος ελκυστικού, πλούσιου σε ερεθίσματα που επιδέχεται παρεμβολές και μετατροπές. Ο χώρος πρέπει να είναι έτσι διαμορφωμένος, ώστε τα παιδιά να μπορούν να τον διαμορφώσουν σύμφωνα με τις εκάστοτε ανάγκες των δραστηριοτήτων τους. Είναι απαραίτητη η συμμετοχή των παιδιών στη διακόσμηση αλλά και η εξασφάλιση της λειτουργικότητας του χώρου, για να νιώθουν άνετα, να παίρνουν πρωτοβουλίες και να αισθάνονται το χώρο δικό τους, γεγονός που προάγει την υπευθυνότητα και διεγείρει τις δημιουργικές δυνάμεις που οδηγούν στη δημιουργική έκφραση.

Η παροχή ερεθισμάτων είναι απαραίτητη, για να κεντρίζουν το ενδιαφέρον των παιδιών δημιουργώντας τους βιώματα και ωθώντας τα στη δημιουργική έκφραση αυτών των βιωμάτων, μέσω των εικαστικών δραστηριοτήτων.

*«Κατασκευή σκηνικών σε χαρτόνι οντουλέ»
Ομαδική δραστηριότητα.*

ΟΙ ΕΚΑΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ

Οι επισκέψεις σε διάφορους επαγγελματικούς χώρους, στα μουσεία και τη φύση η δημιουργική παρατήρηση και η προσωπική αλληλεπίδραση μέσω της εξερεύνησης, του πειραματισμού και, γενικότερα, μέσω των αισθήσεων (βλέπω και παρατηρώ, νιώθω με την αφή το χρώμα το σχήμα τον όγκο, π.χ. ενός κουκουναριού ή ενός φλοιού, ενός γλυπτού ή ενός πίνακα ζωγραφικής) δημιουργούν βιώματα, τα οποία μετά θα εκφραστούν εικαστικά.

Η διαδικασία όμως δεν τελειώνει εδώ, με την ολοκλήρωση του έργου. Τις περισσότερες φορές τα παιδιά έχουν ανάγκη να αλληλεπιδράσουν με το έργο τους, να το χρησιμοποιήσουν, για να εκφραστούν και με άλλους τρόπους. Έχουν ανάγκη να το εμπυχώσουν και να εκφραστούν μέσα απ' αυτό οδηγούμενα, π.χ. σ' ένα θεατρικό παιχνίδι ή στο πλάσιμο μιας ιστορίας.

Τέτοιες διαδικασίες ο/η παιδαγωγός οφείλει να τις ενθαρρύνει και μάλιστα να τις προκαλεί, πολλές φορές, γιατί οι διαδικασίες είναι ενιαίες, έχουν συνέχεια, το επηρεάζουν και τις επηρεάζει ωθώντας το στη δράση.

Στο παραπάνω παράδειγμα, οι διαδικασίες θα μπορούσαν να λειτουργήσουν και αντίστροφα. Οι ανάγκες ολοκλήρωσης ενός θεατρικού παιχνιδιού ή η αφήγηση μιας ιστορίας οδηγούν στην εικαστική έκφραση, π.χ. κατασκευή κοστούμιών και σκηνικών ή εικονογράφηση της ιστορίας.

Γι' αυτό ο/η παιδαγωγός θα πρέπει να φευρίσκει και να παρέχει ερεθίσματα στα παιδιά και να εκμεταλλεύεται και τα ερεθίσματα που παρέχουν τα ίδια τα παιδιά.

Αντίγραφα από πίνακες, αντίγραφα γλυπτών, περίεργα αντικείμενα, εικόνες, φωτογραφίες, σλάνιτς είναι απαραίτητα για την ευαισθητοποίηση και διεγερση των δημιουργικών δυνάμεων των παιδιών.

Η εικαστική αγωγή δεν αποτελεί αυτοσκοπό αλλά μέσο, στα πλαίσια της διαδικασίας της αγωγής. Ως εκ τούτου, η επαφή και η ενασχόληση των παιδιών με τις εικαστικές τέχνες γίνεται μέσω μηχανισμών, όπου είναι γνώριμοι στο παιδί.

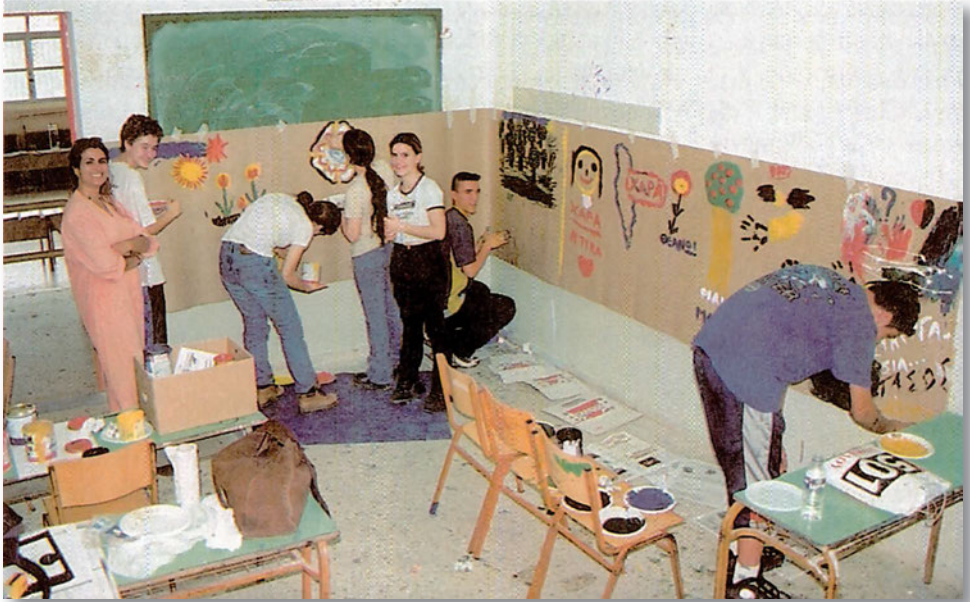
Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας συναντούν και οικειοποιούνται την τέχνη μέσα από το παιχνίδι. Έτσι και αλλιώς το παιχνίδι για τα παιδιά είναι το μέσο γνωριμίας και κατανόησης του κόσμου.

Στόχος μας είναι να κάνουμε όσο πιο ενδιαφέρον γίνεται το εικαστικό παιχνίδι για να νιώσουν και την ικανοποίηση της ελεύθερης έκφρασης και δημιουργίας.

Η κατάλληλη οργάνωση των εικαστικών δραστηριοτήτων πρέπει να παρέχει στα παιδιά τις εξής δυνατότητες:

- Τη δυνατότητα ευαισθητοποίησής τους με την παροχή των κατάλληλων ερεθισμάτων.
- Τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης μέσω του παιχνιδιού με τα αντικείμενα και τα υλικά του εργαστηρίου.
- Τη δυνατότητα ελεύθερης εικαστικής έκφρασης μέσω της προσωπικής επιλογής και χρήσης των υλικών.
- Τη δυνατότητα εκμάθησης νέων τεχνικών ως μέσα που θα διευκολύνουν το παιδί να εμπλουτίσει και να ολοκληρώσει το έργο του.
- Τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης με το εικαστικό έργο, το οποίο αποτελεί ένα ζωντανό κομμάτι του δημιουργού του, που δεν πρέπει να περιοριστεί σ' ένα απλό έκθεμα και μόνο.

Τα παιδιά μπορούν να εργαστούν ατομικά και ομαδικά. Και οι δύο τρόποι εργασίας έχουν πλεονεκτήματα και είναι απαραίτητο να δίνονται ευκαιρίες για την πραγματοποίηση και των δύο. Είναι απαραίτητο να εναλλάσσονται και τα ερεθίσματα αλλά και οι τρόποι εργασίας για να υπάρξει ποικιλία και να διατηρείται το ενδιαφέρον των παιδιών ζωηρό.

«Ζωγραφίζουμε όρθιοι με τα δάκτυλα με πλαστικά χρώματα».

«Κι εμείς ζωγραφίζουμε όρθιοι με ρολά και τέμπρες».

Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζει η οργάνωση των εικαστικών δραστηριοτήτων με τη **μέθοδο των παράλληλων εργαστηρίων**. Σύμφωνα με αυτή τη μέθοδο δημιουργούνται δύο ξεχωριστοί χώροι εργασίας, όπου διεξάγονται ταυτόχρονα δύο δραστηριότητες είτε παρεμφερείς (ζωγραφική – τύπωμα) είτε η ίδια η δραστηριότητα με διαφορετικά υλικά (ζωγραφική με πινέλο – ζωγραφική με λαδοπαστέλ).

Τα παράλληλα εργαστήρια μπορούν να λειτουργήσουν είτε ομαδικά είτε ατομικά. Στα ατομικά το κάθε παιδί ασχολείται με το δικό του έργο. Τα ομαδικά μπορούν να λειτουργήσουν είτε ανεξάρτητα (ένα ομαδικό θέμα το κάθε εργαστήριο) είτε έχοντας εξάρτηση το ένα από το άλλο (κάθε εργαστήριο έχει αναλάβει να ολοκληρώσει από ένα ή περισσότερα στοιχεία, προκειμένου να ολοκληρωθεί ένα έργο).

Το μεγάλο πλεονέκτημα των παράλληλων εργαστηρίων είναι ότι κάθε παιδί που τελειώνει την εργασία του σ' ένα εργαστήριο, έχει τη δυνατότητα, αν το θέλει, να ενταχθεί και να δουλέψει στο άλλο εργαστήριο, με αποτέλεσμα το κάθε παιδί να έχει δουλέψει σ' όλα τα παράλληλα εργαστήρια.

1.4 Το χρωμάτισμα έτοιμων σχεδίων είναι δημιουργική έκφραση;

Πολλές φορές τελειώνοντας μια «καλλιτεχνική» δραστηριότητα στον παιδικό σταθμό βλέπουμε τόσες ίδιες εργασίες, όσα είναι και τα παιδιά που συμμετείχαν στην ομάδα (είκοσι μισοχρωματισμένα παπάκια, που στην καλύτερη περίπτωση έχουν διαφορετικά χρώματα, που αντιστοιχούν σε είκοσι παιδάκια). Ακόμη και σήμερα οργανώνονται τέτοιου είδους δραστηριότητες από κάποιους παιδικούς σταθμούς, οι οποίοι είναι εφοδιασμένοι και με βιβλία που παρέχουν προσχεδιασμένες εικόνες, τις οποίες καλούνται τα παιδιά προσχολικής ηλικίας να χρωματίσουν. Τόσο εκτιμούνται τέτοιου είδους βιβλία, που πολλές φορές προτείνονται στους γονείς να τα αγοράσουν απ' το εμπόριο για το σπίτι, για να περνούν τα παιδιά «δημιουργικά» την ώρα τους.

Το ερώτημα είναι, περνούν άραγε δημιουργικά την ώρα τους τα παιδιά, ασχολούμενα με τέτοιου τύπου δραστηριότητες; Η απάντηση είναι **ασφαλώς όχι**. Αντίθετα συρρικνώνουν και καταστρέφουν σταδιακά τη δημιουργικότητα, αφαιρώντας από τα παιδιά κάθε είδους πρωτοβουλία, απομακρύνοντας τα από κάθε επιθυμία δημιουργικής έκφρασης, ναρκώνοντας τη φαντασία και τον αυθορμητισμό τους.

Το παιδί της προσχολικής ηλικίας βιώνει πρωτόγνωρες εμπειρίες, τις οποίες εκφράζει μέσα και από τις εικαστικές δραστηριότητες πολύ πιο άνετα από το λόγο. Η έμφυτη περιέργειά του και η ζωντανή φαντασία του το

«Εμένα μου αρέσει ο πολύχρωμος λαγός και ακόμη περισσότερο μου αρέσει να φτιάχνω το δικό μου λαγό.»

οδηγούν στη μετάπλαση των βιωμάτων του σε παραστατικές εικόνες, γεγονός που του προσφέρει την ικανοποίηση και τη συναισθηματική εκτόνωση της δημιουργικής έκφρασης, διαδικασία που παρεμποδίζεται με τη στείρα αναπαραγωγή ή την ολοκλήρωση ενός έτοιμου σχεδίου.

Επιπλέον, μη έχοντας ακόμη ωριμάσει η λεπτή κινητικότητα του παιδιού και μη έχοντας ακόμη κατακτηθεί ο πλήρης μυϊκός έλεγχος των κινήσεών του, το παιδί αδυνατεί να ανταποκριθεί σε τέτοιου είδους εργασίες, με αποτέλεσμα να απογοητεύεται, συγκρίνοντας την εργασία του με τις εργασίες άλλων παιδιών ή του/της παιδαγωγού. Έτσι αποκτάει την πεποίθηση ότι είναι ανίκανο, ότι δεν τα καταφέρνει και δεν προσπαθεί πια σε οποιαδήποτε δραστηριότητα. Αποκτάει τη πεποίθηση ότι τέχνη είναι η πιστή αναπαραγωγή της πραγματικότητας και αφού δεν τα καταφέρνει, θεωρεί πως αυτές οι δραστηριότητες δεν είναι γι' αυτό. Μ' αυτό τον τρόπο έχουν μεγαλώσει πολλές γενιές έχοντας για πάντα και από πολύ νωρίς κλείσει γι' αυτούς η πύλη του μαγικού κόσμου της τέχνης, είτε ως αποδέκτες είτε ως δημιουργοί.

Πολλά παιδιά στην αρχή, όταν τους δίνουμε έτοιμα σχέδια για χρωμάτισμα, κάνουν μια μικρή προσπάθεια και μετά γυρίζουν τη σελίδα από την πίσω πλευρά της που είναι κενή και ζωγραφίζουν ελεύθερα. Υπάρχουν όμως και παιδιά, που έχουν πειστεί τόσο πολύ για την ανικανότητά τους, που όταν τους ζητηθεί να ζωγραφίσουν ελεύθερα, αρνούνται, παραπονούμενα, ότι δεν μπορούν ή ότι δεν ξέρουν. Σ' αυτή την περίπτωση, οι καλλιτεχνικές ανάγκες του παιδιού έχουν νεκρωθεί, γιατί τους έχει αφαιρεθεί η δυνατότητα να σχεδιάζουν και να αποφασίζουν τι θα κάνουν μια και ασχολούνται με αυστηρά καθοδηγούμενες εργασίες, όπου κάθε βήμα είναι συγκεκριμένο. Τα ελεύθερα έργα αυτών των παιδιών στερούνται φαντασίας και φαίνεται η αποτυχημένη προσπάθεια ν' αντιγράψουν τα πρότυπα, ακόμη και όταν δε τους ζητείται, τροποποιώντας το δικό τους τρόπο έκφρασης.

«Στο λευκό χαρτί διασκεδάζω πιο πολύ τη ζωγραφική.»

Είναι πολύ σημαντικό οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας να γνωρίζουν ότι η τέχνη είναι δημιουργική έκφραση και δεν είναι κάτι απαραίτητα αναγνωρίσιμο από τους άλλους. Γι' αυτό, στην τέχνη δεν υπάρχει σωστό και λάθος. Υπάρχει μόνο προσωπική έκφραση που είναι αποδεκτή, όποια κι αν είναι αυτή. Η δημιουργική έκφραση είναι ανάγκη του ανθρώπου και όχι μια διαδικασία για να γεμίσει ευχάριστα το κενό ενός χρόνου και να περάσει η ώρα.

Το μόνο που προσφέρουν αυτού του τύπου προσχεδιασμένες εργασίες είναι εξάσκηση στον έλεγχο των κινήσεων και στον οπτικοκινητικό συντονισμό, στόχοι που μπορούν να κατακτηθούν με άλλες δημιουργικές δραστηριότητες.

Πρέπει λοιπόν να **αποφεύγονται**:

- Το χρωμάτισμα έτοιμων σχεδίων.
- Η αντιγραφή και το κόψιμο έτοιμων σχεδίων.
- Η αντιγραφή έτοιμων προτύπων.
- Η ένωση σημαδιών και κουκίδων για τη δημιουργία μιας εικόνας.

Είναι πολύ σημαντικό να ενημερώνονται και να ευαισθητοποιούνται οι γονείς από τους/τις παιδαγωγούς για τη φύση της παιδικής τέχνης (Schirrmacher R., 1998, σελ. 25) και την αναγκαιότητα της δημιουργικής έκφρασης.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Οι εικαστικές δραστηριότητες προσφέρουν ποικιλία ερεθισμάτων, συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην ψυχοκινητική, νοητική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών της προσχολικής ηλικίας, καθώς και στην καλλιέργεια δεξιοτήτων και στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της φαντασίας.

Η οργάνωση των εικαστικών εργαστηρίων είναι απαραίτητο να δίνει στα παιδιά ευκαιρίες για ελεύθερη και δημιουργική έκφραση, να παρέχει πλούσια ερεθίσματα και επιλογή υλικών, να παρέχει δραστηριότητες σύμφωνες με τα βιώματα, τις επιθυμίες, τα ενδιαφέροντα και το επίπεδο ανάπτυξης και να υποστηρίζεται η ολοκληρωμένη συμμετοχή τους.

Είναι πολύ σημαντικό να δίνονται στα παιδιά ευκαιρίες να αλληλεπιδράσουν με τα έργα τους οδηγούμενα σε άλλες μορφές έκφρασης.

Μία συνηθισμένη πρακτική που πρέπει να αποφεύγεται είναι το χρωμάτισμα έτοιμων σχεδίων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να περιγράψεις τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιούσες έναν πίνακα ζωγραφικής ως ερέθισμα για μια εικαστική δραστηριότητα που απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.
2. Τι πληροφορίες θα έδινες στο γονιό ενός παιδιού που θα ήθελε να μάθει για την παιδική τέχνη;
3. Να περιγράψεις τη διαδοχή των φάσεων από τις οποίες περνάει η οργάνωση ενός εικαστικού εργαστηρίου.
4. Στον παιδικό σταθμό όπου κάνεις την πρακτική σου άσκηση συνηθίζουν να δίνουν στα παιδιά έτοιμα σχέδια για χρωμάτισμα. Να σχολιάσεις αυτού του είδους τις δραστηριότητες.

Προτεινόμενες εργασίες

1. Να παρατηρήσεις τη συμπεριφορά του παιδαγωγού καθώς και τις μεθόδους που χρησιμοποιεί κατά την εφαρμογή των εικαστικών δραστηριοτήτων στον παιδικό σταθμό όπου κάνεις πρακτική άσκηση. Να καταγράψεις τις παρατηρήσεις σου συνοπτικά ή να αναλύσεις κάποια συμπεριφορά ή πρακτική (θετική ή αρνητική) που σου έκανε εντύπωση.
2. Να παρατηρήσεις και να σχολιάσεις την οργάνωση του εργαστηρίου εικαστικών στον παιδικό σταθμό όπου κάνεις την πρακτική σου.
3. Να παρατηρήσεις αν υπάρχουν στα ταμπλό της τάξης εργασίες των παιδιών πανομοιότυπες. Να προτείνεις και, εάν έχεις τη δυνατότητα, να εφαρμόσεις συγκεκριμένους τρόπους, για να γίνει η δραστηριότητα πιο δημιουργική.

ΚΕΦ. 2

Μείξεις χρωμάτων – Τέμπρες με φαρδιά πινέλα.

Μείξεις χρωμάτων – Ομαδική δραστηριότητα με πινέλα και τέμπρες σε χαρτί του μέτρου.

ΚΕΦ. 2

ΧΡΩΜΑΤΑ - ΜΕΙΞΕΙΣ ΧΡΩΜΑΤΩΝ

2.1 Το Χρώμα

Χρώμα είναι η αίσθηση που μας δημιουργείται, όταν πάνω στα αντικείμενα πέφτει το φως. Το χρώμα υπάρχει, μόνο όταν υπάρχει φως.

Το χρώμα είναι δεμένο με τη ζωή μας, με την καθημερινότητά μας και δίνει στον κόσμο που μας περιβάλλει ποικιλία και ζωντάνια. Το χρώμα χαρακτηρίζει, συμβολίζει, μεταφέρει μηνύματα. Είναι ένα μέσο επικοινωνίας.

Όλα τα αντικείμενα έχουν χρώμα. Στη φύση, το χρώμα αποτελεί ένα χαρακτηριστικό, που δίνει πληροφορίες για τη σύσταση και τις ιδιότητες των στοιχείων που μας περιβάλλουν. Μ' αυτό τον τρόπο λειτουργεί προειδοποιητικά και προστατευτικά για τα διάφορα ζώα. Τα πουλιά ξέρουν ότι τα φυτά και τα έντομα που έχουν έντονα και ζωηρά χρώματα (π.χ. πασχαλίτσα) περιέχουν δηλητήριο και δεν πρέπει να τα φάνε.

Ο άνθρωπος παίρνει πολλά μηνύματα για τον κόσμο γύρω του από το χρώμα. Μπορεί π.χ., να προβλέψει τον καιρό από το χρώμα του ουρανού. Όμως δίνει και πολλές πληροφορίες για τον εαυτό του, από τα χρώματα που προτιμάει. Το χρώμα επηρεάζει την ψυχοσυναισθηματική μας κατάσταση. Κάποια χρώματα μας ηρεμούν (μπλε, πράσινο) και κάποια μας δημιουργούν ένταση (κόκκινο). Το χρώμα χρησιμοποιήθηκε συμβολικά από τους πρωτόγονους λαούς στις

Ζωγραφική αναπαράσταση σε σαρκοφάγο της Μικηναϊκής εποχής.

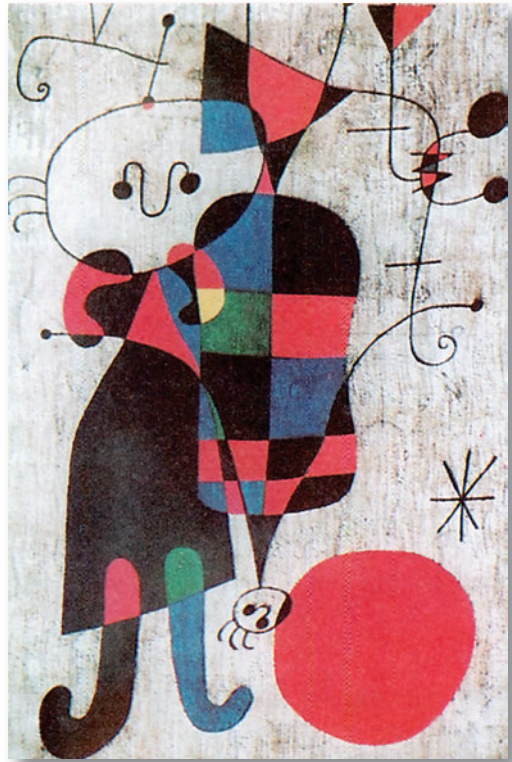

θρησκευτικές, μαγικές τελετουργίες τους.

Το χρώμα χρησιμοποιείται στη διακόσμηση και στη ζωγραφική εδώ και χιλιάδες χρόνια. Οι αρχαιότερες ζωγραφικές αναπαραστάσεις βρέθηκαν στα σπήλαια του Λασκώ στη Γαλλία και της Αλταμίρα στην Ισπανία. Οι πρωτόγονοι λαοί της Αφρικής και της Ωκεανίας χρησιμοποιούσαν το χρώμα για τη διακόσμηση των κατοικιών και των ναών τους.

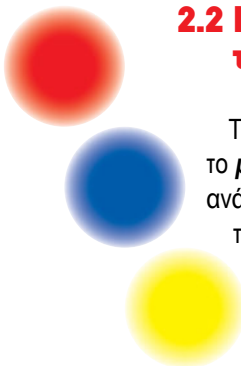
Οι αρχαίοι λαοί παρασκεύαζαν χρώματα από φυτά και ορυκτά. Οι Αιγύπτιοι παρασκεύαζαν χρώματα από χώμα και φυτά. Οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν το χρώμα στην αρχιτεκτονική για διακοσμητικούς λόγους, σε τοιχογραφίες και στην αγγειοπλαστική (Κυκλαδικός πολιτισμός, Μυκηναϊκός πολιτισμός, Μινωικός πολιτισμός).

Στην κλασική εποχή, το χρώμα χρησιμοποιείται για ζωγραφική πάνω σε ξύλο, στο Βυζάντιο το χρώμα χρησιμοποιείται στα ψηφιδωτά και στην Αναγέννηση χρησιμοποιούνται ελαιοχρώματα για πίνακες με θρησκευτικό περιεχόμενο. Από το τέλος του 19ου αιώνα και μετά στη ζωγραφική δίνεται μεγάλη έμφαση στο χρώμα και στην ελεύθερη χρήση του. Σήμερα, η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει επιφέρει μεγάλες αλλαγές ως προς τους τρόπους παρασκευής του.

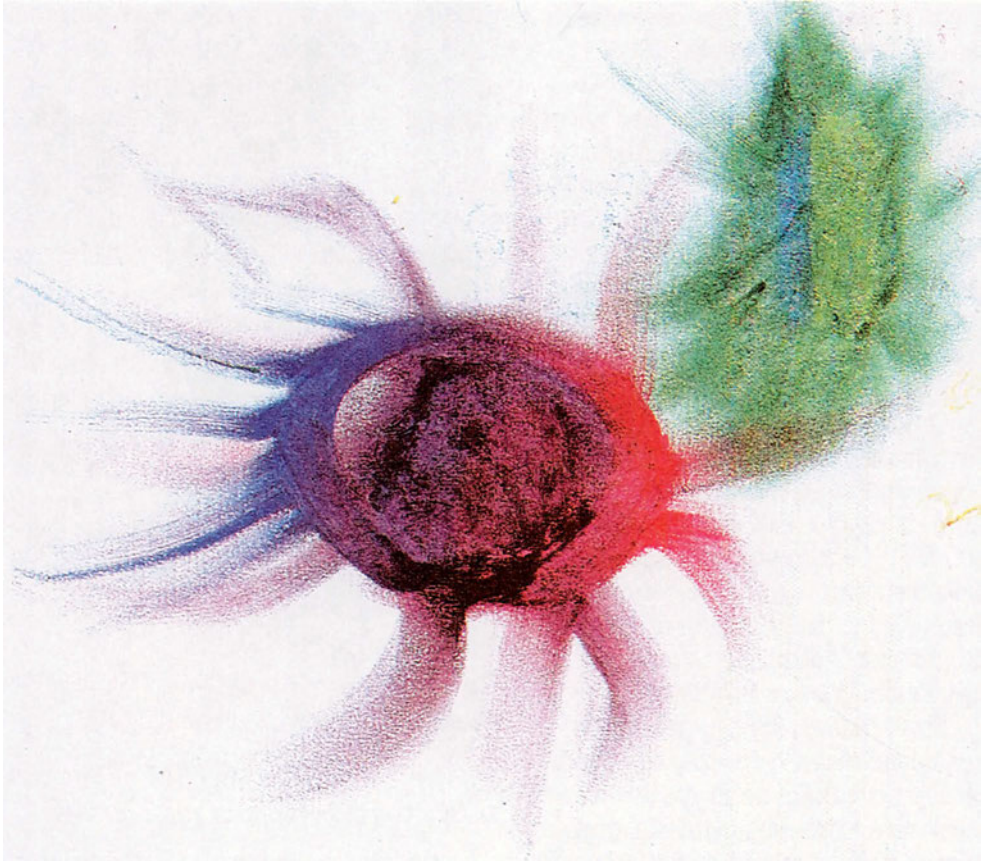

J. Miro «Αναποδογυρισμένες φιγούρες» 1949.

2.2 Μείξεις χρωμάτων - χαρακτηριστικά του χρώματος

Τα **βασικά** χρώματα στη ζωγραφική είναι τρία: το **κόκκινο**, το **κίτρινο** και το **μπλε**, τα οποία δεν μπορούν να δημιουργηθούν από άλλα χρώματα και η ανάμειξή τους σε διάφορους συνδυασμούς, με την προσθήκη του άσπρου και του μαύρου δημιουργούν όλα τα υπόλοιπα χρώματα. Από την ανάμειξη των βασικών χρωμάτων, ανά δύο σε ίσες ποσότητες, προκύπτουν κάποια άλλα χρώματα που ονομάζονται **συμπληρωματικά ή δευτερεύοντα** και είναι το **μωβ**, που προκύπτει από την ανάμειξη του κόκκινου και του

Φτιάχνοντας το μωβ και το πράσινο με λαδοπαστέλ.

μπλε, το πράσινο, που προκύπτει από την ανάμειξη του κίτρινου και του μπλε και το πορτοκαλί, που προκύπτει από την ανάμειξη του κόκκινου και του κίτρινου.

Τα βασικά είναι αντίθετα με τα συμπληρωματικά τους γιατί δεν επηρεάζει το ένα το άλλο, αφού δεν έχουν τίποτα κοινό. Έτσι, κάθε συμπληρωματικό χρώμα έχει ως αντίθετο του το βασικό εκείνο χρώμα που δε συμμετείχε στην ανάμειξή του για τη δημιουργία του. Έχουμε λοιπόν τρία ζευγάρια αντίθετων χρωμάτων: κίτρινο και μωβ, κόκκινο και πράσινο, μπλε και πορτοκαλί. Αν τοποθετήσουμε τα αντίθετα χρώματα το ένα δίπλα στο άλλο δημιουργείται ένα αποτέλεσμα με δυνατή καθαρή λάμψη και έντονη αντίθεση ενώ αν τα αναμειξουμε προκύπτουν τόνοι του γκριζού.

Τα **τριτεύοντα** χρώματα προκύπτουν από τις αναμειξεις των δευτερευόντων χρωμάτων.

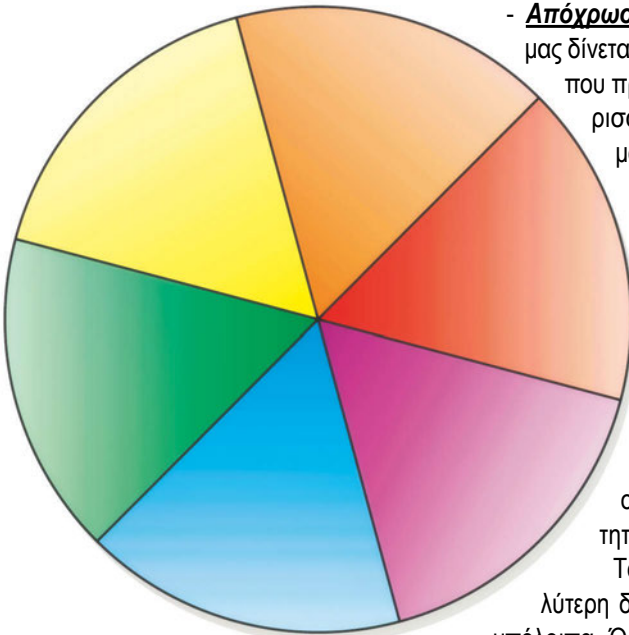
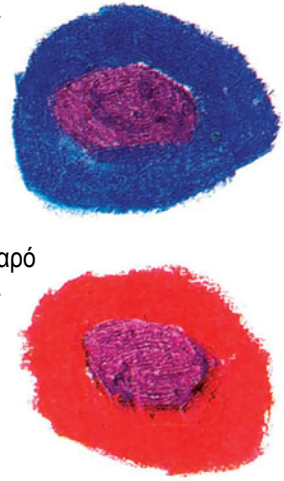
Αρμονικά ή συγγενικά ονομάζονται τα χρώματα που προκύπτουν από την ανάμειξη ενός συμπληρωματικού με μία απόχρωση ενός από τα βασικά από τα οποία προέκυψε (γαλάζιο και πράσινο). Η τοποθέτηση των αρμονικών χρωμάτων δίπλα δίπλα δίνει μια πιο αρμονική, ήρεμη και ευχάριστη αίσθηση.

Το άσπρο και το μαύρο θεωρείται ότι προκύπτουν από την ανάμειξη όλων των χρωμάτων σε διαφορετικούς συνδυασμούς ποσοτήτων. Η ανάμειξη του άσπρου και του μαύρου μας δίνει καθαρό και δυνατό γκριζό. Η προσθήκη άσπρου σε ένα βασικό ή συμπληρωματικό χρώμα, δίνει μια ανοιχτή απόχρωση, ενώ η προσθήκη μαύρου πιο σκούρα.

Ουδέτερα ονομάζονται τα χρώματα που προκύπτουν είτε από την ανάμειξη των τριών βασικών σε διαφορετικές αναλογίες (κόκκινο + κίτρινο + περισσότερο μπλε → γκρι, μπλε + κίτρινο + περισσότερο κόκκινο → καφέ, κόκκινο + μπλε + περισσότερο κίτρινο → μπεζ), είτε από την ανάμειξη των ζευγαριών των συμπληρωματικών χρωμάτων.

Τα ουδέτερα χρώματα είναι τα γκριζα, τα καφέ, τα μπεζ και όλα τα ενδιάμεσα ακαθόριστα χρώματα.

Τα τρία στοιχεία που χαρακτηρίζουν ένα χρώμα είναι: η απόχρωση, ο τόνος και η ένταση.

Χρωματικός κύκλος.

- **Απόχρωση** είναι η χρωματική αίσθηση που μας δίνεται από την παραλλαγή ενός χρώματος που προκύπτει από την ανάμειξη δύο ή περισσότερων χρωμάτων. Έτσι δεν έχουμε μόνο ένα κίτρινο χρώμα, αλλά κιτρινοπράσινο, δηλ. κίτρινο με απόχρωση πράσινο, κιτρινοπορτοκαλί, δηλ. κίτρινο με απόχρωση πορτοκαλί κτλ.

- **Τόνος** ενός χρώματος είναι η σχέση του χρώματος με το φως, δηλαδή δείχνει το βαθμό φωτεινότητας ή σκοτεινότητας του χρώματος, πόσο ανοιχτό ή σκούρο είναι.

- **Ένταση** ενός χρώματος είναι ο βαθμός λαμπρότητας και καθαρότητάς του.

Τα βασικά χρώματα έχουν τη μεγαλύτερη διαύγεια και καθαρότητα απ' όλα τα υπόλοιπα. Όσο λιγότερες είναι οι αναμειξεις από τις οποίες προήλθε ένα χρώμα, τόσο πιο καθαρό είναι.

Έτσι, το κίτρινο είναι πιο καθαρό από το πορτοκαλί και το γκριζοκίτρινο καθώς και το κόκκινο από το μωβ.

Τα χρώματα ανάλογα, με τα συναισθήματα που μας δημιουργούν διακρίνονται σε θερμά και ψυχρά.

- **Θερμά χρώματα** είναι το κίτρινο, το κόκκινο και όλες οι αποχρώσεις που προκύπτουν από τις αναμειξεις τους όπως το πορτοκαλί. Τα θερμά χρώματα δίνουν την αίσθηση ότι απλώνουν σε μια επιφάνεια. Διεγείρουν την κυκλοφορία του αίματος του θεατή και προκαλούν μια μικρή αύξηση της θερμοκρασίας του σώματος.
- **Ψυχρά χρώματα** είναι το μπλε και όλα τα άλλα που προκύπτουν από τις αναμειξεις του, όπως το μωβ. Όσο περισσότερο κυριαρχεί το μπλε σ' ένα χρώμα τόσο πιο ψυχρό θεωρείται. Τα ψυχρά χρώματα δίνουν μια αίσθηση συρρίκνωσης και κατάληψης μικρότερου χώρου σε μια επιφάνεια. Έτσι ένα περιβάλλον στο οποίο κυριαρχούν οι αποχρώσεις του μπλε προκαλεί ηρεμία, μειώνεται η κυκλοφορία του αίματος και πέφτει ελαφρώς η θερμοκρασία του σώματος.

2.3 Συμβολισμός χρωμάτων

Το χρώμα χρησιμοποιείται στη ζωγραφική με πολλούς τρόπους. Χρησιμοποιείται για να δημιουργήσει μια συγκεκριμένη ψυχική διάθεση μέσω των συγκινήσεων που προκαλεί, χρησιμοποιείται ρεαλιστικά, για να αποδώσει τα πραγματικά χρώματα των αντικειμένων ή συμβολικά, για να μεταφέρει ένα μήνυμα.

Ο συμβολισμός των χρωμάτων προήλθε από την αλληλεπίδραση του ανθρώπου με τη φύση και τα φυσικά φαινόμενα, τους ανθρώπους και τις εμπειρίες που προέκυπταν απ' αυτές τις αλληλεπιδράσεις. Οι φυσικές και κοινωνικές συνθήκες, οι παραδόσεις και οι θρησκείες των λαών επηρέασαν και διαφοροποίησαν τους συμβολισμούς που δόθηκαν στα χρώματα. Έτσι, κάθε λαός αντιλαμβάνεται το χρώμα ως ένα διαφορετικό σύμβολο.

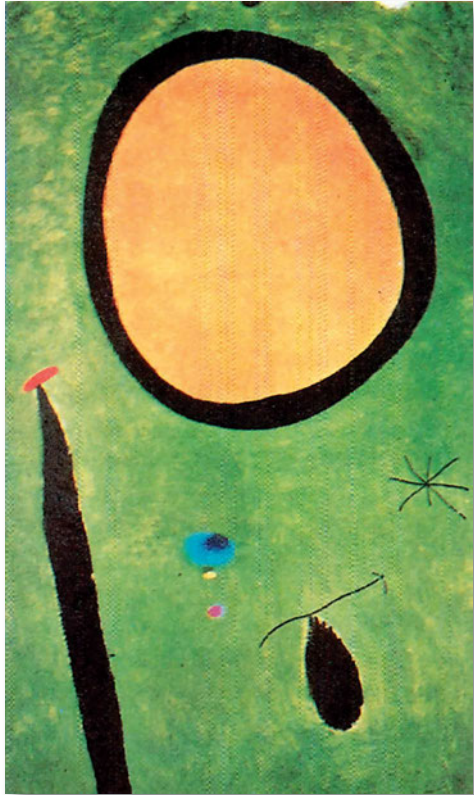
- Το **κόκκινο** είναι το χρώμα της φωτιάς και του αίματος. Είναι λοιπόν το χρώμα της ζεστασίας, της έντονης συγκίνησης, του παρορμητισμού, του έρωτα και του πάθους αλλά και του θυμού, της βίας και της επανάστασης.

G. Braque «Η Πείνα» 1954.

- Το **γαλάζιο** είναι το χρώμα του καθαρού ουρανού και της ήρεμης θάλασσας. Είναι το χρώμα του κρύου, της συναισθηματικής ισορροπίας και της λογικής, της καθαρότητας και της ηρεμίας.
  - Το **κίτρινο** είναι το χρώμα του δυνατού ήλιου, του δυναμισμού, της φιλοδοξίας. Όσο πιο μουντό γίνεται το κίτρινο, τόσο εξασθενεί και γίνεται το χρώμα της μιζέριας, της ζήλιας και της αρρώστιας.
  - Το **πράσινο** είναι το χρώμα της ανοιξιάτικης φύσης και συμβολίζει την ελπίδα και την αναγέννηση, την υγεία, την κοινωνική και ψυχική επαφή.
  - Το **πορτοκαλί** είναι χρώμα που εκφράζει χαρά και αισιοδοξία, εξωστρέφεια, ωριμότητα και συναισθηματική θέρμη.
  - Το **μωβ** είναι το χρώμα του προχωρημένου δειλινού, είναι το χρώμα του στοχασμού και της δημιουργικότητας αλλά και της μελαγχολίας και της θλίψης. Είναι ένα χρώμα απόμακρο.
  - Το **καφέ** και η **ώχρα** είναι χρώματα γήινα, ζεστά και ουδέτερα.
  - Τα **γκρίζα** είναι χρώματα αρνητικά, απωθητικά.
  - Το **μαύρο** είναι το χρώμα του πένθους. Συμβολίζει το θάνατο, την άρνηση της ζωής, το φόβο, το σκοτάδι, το τέλος. Το μαύρο είναι χρώμα «κλεισμένο στον εαυτό του», μη κοινωνικό, σοβαρό, αυστηρό (μαύρα είναι τα επίσημα ρούχα, οι λιμουζίνες, το ράσο). Για τους λαούς της Άπω Ανατολής το χρώμα του πένθους είναι το λευκό, γιατί σύμφωνα με τις θρησκείες τους, ο θάνατος δεν είναι το τέλος αλλά η αρχή, που προκαλεί χαρά.
  - Το **λευκό** είναι το χρώμα της αγνότητας, της αθωότητας και της καθαρότητας, (λευκό νυφικό, λευκός ο κρίνος της Παναγίας), είναι το χρώμα της ειλικρίνειας και της ειρήνης (λευκό περιστέρι).
- Οι συμβολισμοί των χρωμάτων αλλάζουν από εποχή σε εποχή και η χρήση του χρώματος είναι μια εντελώς προσωπική υπόθεση που εξαρτάται από την ιδιοσυγκρασία και τη φαντασία του ατόμου και συνδέεται με τα ένστικτα και το συναίσθημα. Όσο μεγαλύτερη ελευθερία έκφρασης υπάρχει, τόσο πιο αυθεντικά χρησιμοποιούνται τα χρώματα και αυτό το βλέπουμε πολύ έντονα στη λαϊκή και παιδική ζωγραφική.

J. Miro «Πέταγμα πουλιού στο φεγγαρόφωτο» 1967.

2.4 Είδη χρωμάτων

Τα πρώτα χρώματα παρασκευάστηκαν εδώ και χιλιάδες χρόνια από πετρώματα, χρώμα, φυτά, έντομα, κοχύλια.

Αυτά τα υλικά τα άλεθαν μέχρι να γίνουν σκόνη και μετά τα ανακάτευαν με μία συνδυαστική ουσία, όπως το αυγό, το κερί, το ρεσίνι, για να δέσει το χρώμα επάνω στη ζωγραφική επιφάνεια. Μετά το διέλυαν με νερό ή λάδι και ήταν έτοιμο για χρήση. Η παρασκευή των χρωμάτων γινόταν από τους βοηθούς των ζωγράφων. Οι Αιγύπτιοι ήταν αυτοί που πρώτοι έφτιαξαν συνθετικά χρώματα, χρησιμοποιώντας χημικές διαδικασίες.

Στη σύγχρονη εποχή, το ρόλο της παρασκευής των χρωμάτων έχουν αναλάβει οι βιομηχανίες. Τα χρώματα που χρησιμοποιούμε σήμερα χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες, ανάλογα με το υλικό που έχουν ως βάση.

1. Τα υδροχρώματα με υδατική βάση, που διαλύονται και, συνεπώς, καθαρίζονται με νερό. Τέτοιου είδους χρώματα είναι:

- Οι **τέμπρες**, που κυκλοφορούν σε υγρή μορφή, σκόνη ή πάστα και, αφού διαλυθούν σε νερό, δουλεύονται με πινέλο πάνω σε χαρτόνι ή χαρτί.
- Οι **ακουαρέλες** (νερομπογιές), που κυκλοφορούν σε σωληνάκια και πλακέτες και δουλεύονται με πολύ βρεγμένα πινέλα ή σφουγγαράκια σε πολύ απορροφητικό χαρτί, για να συκρατείται το χρώμα. Όταν οι ακουαρέλες αναμειγνύονται με νερό, τα χρώματα γίνονται διάφανα.

Παιδική σύνθεση με τα βασικά χρώματα.

- Τα μελάνια ζωγραφικής αραιώνονται και αυτά με νερό και δουλεύονται, όπως οι ακουαρέλες. Είναι διάφανα χρώματα που με τον καιρό ξεθωριάζουν.
  - Τα ακρυλικά χρώματα αραιώνονται με νερό και χρησιμοποιούνται πηχτά ή αραιωμένα. Δουλεύονται με πινέλα και στεγνώνουν πολύ γρήγορα. Κυκλοφορούν σε σωληνάρια ή βαζάκια.
  - Το πλαστικό χρώμα είναι παχύρρευστο και αραιώνεται με νερό. Κυκλοφορεί σε τενεκεδένια κουτιά και δουλεύεται με πινέλο.
Το ακρυλικό και το πλαστικό είναι αδιαφανείς μπογιές και καλύπτουν οποιαδήποτε επιφάνεια.
  - Μαλακά και σκληρά παστέλ, όπου έχουν ως μέσο συγκόλλησης την κόλλα από καουτσούκ. Τα μαλακά παστέλ έχουν ελάχιστη ποσότητα συνδετικής ύλης και γι' αυτό σπάζουν εύκολα, δίνουν όμως έντονα και ζωηρά χρώματα. Ένα είδος μαλακού παστέλ είναι η κιμωλία. Τα σκληρά παστέλ έχουν λεπτόκοκη σύσταση, μπορούν να ξυστούν και να γίνουν μυτερά, είναι ανθεκτικά και μας δίνουν τη δυνατότητα να ζωγραφίσουμε κρατώντας τα σε πλάγια θέση.
  - Δακτυλομπογιές, που φτιάχνονται από χρώματα, σκόνες και κόλλα. Οι δακτυλομπογιές είναι κατάλληλες για ζωγραφική με τα δάκτυλα και με όλη την παλάμη. Η ανάμιξη των χρωμάτων γίνεται πάνω στο χαρτί ή μέσα στην παλάμη μας. Έχει το πλεονέκτημα ότι μας φέρνει σε άμεση επαφή με το υλικό.
- II. **Τα ελαιοχρώματα** έχουν ως βάση συνήθως το λάδι, το λινέλαιο ή το οινόπνευμα, γι' αυτό διαλύονται και καθαρίζονται με καθαρό οινόπνευμα ή νέφτι. Τα ελαιοχρώματα τα συναντάμε με τις παρακάτω μορφές:
- Μαρκαδόροι με μύτη από τσόχα, που χρησιμοποιούνται είτε σε χαρτί και χαρτόνι είτε σε γυάλινες και πλαστικές επιφάνειες.
  - Τα λάδια, που μπορούμε να τα βρούμε είτε σε διάφανη είτε σε ματ μορφή, τα οποία δουλεύονται με πινέλα ή σπάτουλα πάνω σε μουσαμά και κυκλοφορούν σε σωληνάρια σε μορφή πάστας. Τα λάδια αργούν να στεγνώσουν.
  - Λαδοπαστέλ, Κεροπαστέλ, που δουλεύονται, σε χαρτί και μπορούν να απλωθούν με τα δάχτυλα ή να δουλευτούν συρόμενα με όλη τους την πλάγια επιφάνεια.
  - Ξυλομπογιές.
  - Χρώματα σμάλτου, σε διαφανή ή αδιαφανή μορφή.
- Για όλα τα είδη χρωμάτων υπάρχουν στεγνωτικά, σταθεροποιητικά και γυαλιστικά βερνίκια, είτε σε υγρή μορφή, που απλώνονται, είτε σε μορφή σπρέι.

2.5 Μικρά Μυστικά

Φτιάχνουμε τα δικά μας χρώματα

- ☺ **Χρώματα από χύμα.** Μαζεύουμε χύμα διαφόρων χρωμάτων (μαύρο, κόκκινο, κεραμίδι κ.ά.) από διάφορα σημεία (χωράφια, οικόπεδα, παραλίες). Απλώνουμε το χύμα σε μια εφημερίδα και, αφού στεγνώσει, το βάζουμε σε μια σακούλα, την οποία κλείνουμε. Μετά, με τον πλάστη θρυμματίζουμε το χύμα και το περνάμε από κόσκινο. Το φιλό χύμα που μένει το κρατάμε σ' ένα μπολ και το αναμειγνύουμε σιγά – σιγά με λίγο νερό, ενώ συγχρόνως το ανακατεύουμε

μέχρι να γίνει ένα λείο μείγμα. Το χρώμα μας είναι έτοιμο. Το αραιώνουμε με νερό και ζωγραφίζουμε.

- ☺ **Χειροποίητη κιμωλία.** Αν αναμείξουμε ½ φλιτζάνι νερό με τέμπερα σε σκόνη και 3 κουταλιές της σούπας γύψο και ρίξουμε το μείγμα σ' ένα χάρτινο κυπελλάκι, μετά μια ώρα, που θα έχει στεγνώσει, θα έχουμε τη δική μας κιμωλία.

☺ **Χειροποίητη δαχτυλομπογιά.**

- Μέσα σε ένα μέρος κόλλας σε μορφή σκόνης, που την έχουμε διαλύσει σε λίγο κρύο νερό, χύνουμε 3 μέρη βραστού νερού σιγά σιγά ενώ ανακατεύουμε. Μετά βράζουμε το μείγμα για ένα περίπου λεπτό μέχρι να γίνει παχύρρευστο και διάφανο. Προσθέτουμε τέμπερες σε σκόνη ή χρώματα ζαχαροπλαστικής και, μόλις το μείγμα γίνει χλιαρό, ζωγραφίζουμε με τα δάχτυλα.
- Σε μια κατσαρόλα ανακατεύουμε ½ φλιτζάνι σαπούνι σκόνη, καλαμποκάλευρο και 6 φλιτζάνια νερό. Αφού το μείγμα πάρει μία βράση και πήξει λίγο, το αδειάζουμε σε μικρά δοχεία, τρίβουμε σε κάθε ένα διαφορετικό χρώμα κιμωλίας και ανακατεύουμε. Φυλάμε τις δαχτυλομπογιές μας σκεπασμένες για να ζωγραφίζουμε, όποτε θέλουμε.

☺ **Φτιάχνουμε διάφορα χρώματα από φλούδες και καρπούς**

- Βράζουμε παντζάρια σε λίγο νερό και έχουμε κόκκινο χρώμα.
- Βράζουμε πολλές ξερές φλούδες κρεμμυδιών και έχουμε καφέ χρώμα.
- Φτιάχνουμε πηχτό χυμό καρότου και έχουμε πορτοκαλί χρώμα.
- Στίβουμε βύσσινα ή μούρα και έχουμε σκούρο μωβ χρώμα.

Ελεύθεροι πειραματισμοί με το χρώμα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Τα χρώματα που υπάρχουν γύρω μας επηρεάζουν τη ζωή μας. Μεταφέρουν μηνύματα και συμβολισμούς που διαφέρουν από εποχή σε εποχή και από λαό σε λαό.

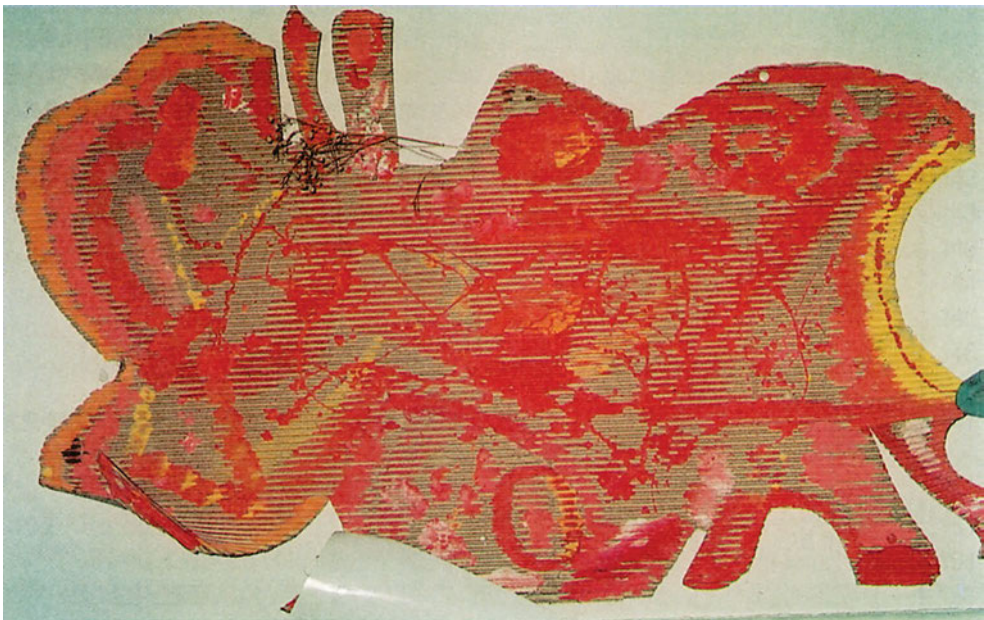
Διακρίνονται σε βασικά, συμπληρωματικά ή δευτερεύοντα, αρμονικά ή συγγενικά και σε ουδέτερα. Με μια άλλη κατηγοριοποίηση, διακρίνονται σε θερμά και ψυχρά.

Τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τα χρώματα είναι η απόχρωση, ο τόνος και η ένταση. Το χρώμα αποτελεί σημαντικό μέσο έκφρασης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

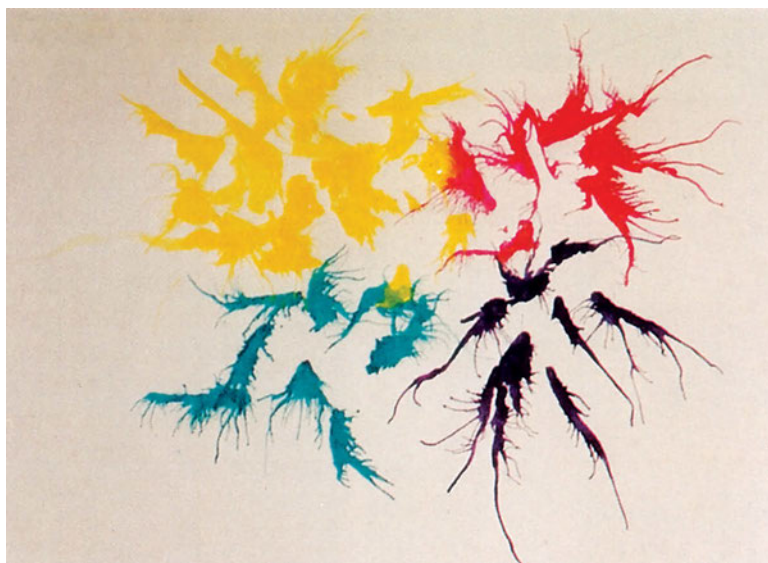
1. Να περιγράψεις τον τρόπο με τον οποίο το χρώμα επηρεάζει τη ζωή μας.
2. Να εξηγήσεις, γιατί τα βασικά χρώματα είναι αντίθετα με τα συμπληρωματικά τους. Να χρησιμοποιήσεις ένα παράδειγμα, προκειμένου να στηρίξεις την απάντησή σου.
3. Να εξηγήσεις, γιατί τα βασικά χρώματα έχουν μεγαλύτερη ένταση από όλα τα υπόλοιπα χρώματα.
4. Αν έχεις τη δυνατότητα να επιλέξεις το χρώμα που θα βάφονταν οι τοίχοι της τάξης σου, ποιο χρώμα θα επέλεγες; Να αιτιολογήσεις την άποψή σου.
5. Να κατατάξεις τα χρώματα ζωγραφικής σε κατηγορίες χρησιμοποιώντας ως κριτήριο το υλικό που θα έχουν ως βάση τους. Να αναφέρεις ενδεικτικά κάποια είδη χρωμάτων για κάθε κατηγορία.

Πειραματισμοί με το κόκκινο και το κίτρινο σε χαρτόνι οντουλέ με ερέθισμα τη μορφή.

Προτεινόμενες εργασίες

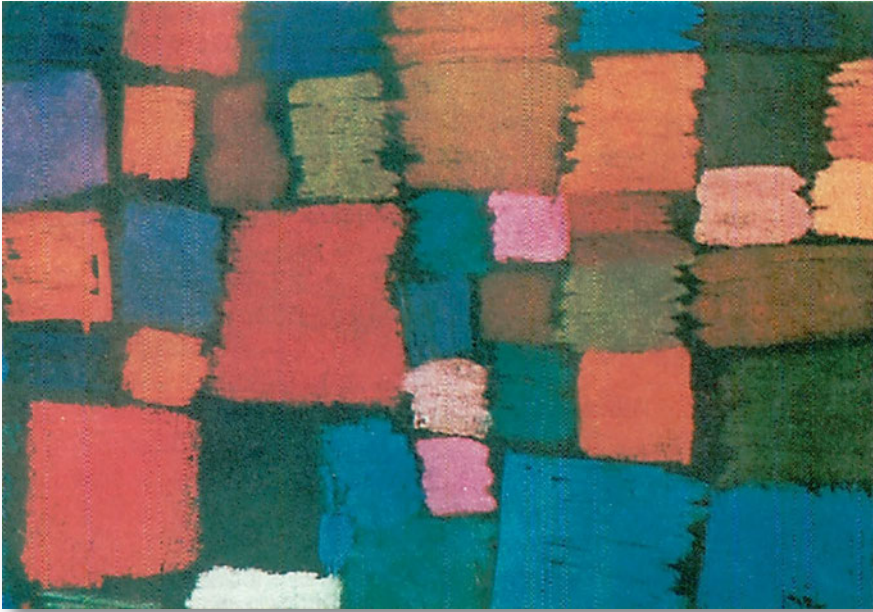
1. Να χωρίσεις ένα χαρτί φωτοτυπίας μεγέθους Α3 σε τέσσερα ίσα μέρη και να φτιάξεις τέσσερις ελεύθερες ζωγραφιές, χρησιμοποιώντας στις τρεις πρώτες τα βασικά χρώματα και τα αντίθετά τους και στην τέταρτη μόνο τα τρία βασικά χρώματα. Να παρατηρήσεις την κάθε εικόνα και να την σχολιάσεις.
2. Να φτιάξεις μια ζωγραφιά χρησιμοποιώντας αρμονικά χρώματα και να την συγκρίνεις με τις ζωγραφιές στις οποίες χρησιμοποίησες αντίθετα χρώματα.
3. Να φτιάξεις μια ελεύθερη ζωγραφιά χρησιμοποιώντας τα τρία βασικά χρώματα και το άσπρο.
4. Να φτιάξεις μια ελεύθερη ζωγραφιά χρησιμοποιώντας τα τρία βασικά χρώματα και το μαύρο.
5. Να φτιάξεις μια ελεύθερη ζωγραφιά με λαδοπαστέλ χρησιμοποιώντας τα δάχτυλά σου, για να κάνεις διάφορες αναμειξεις χρωμάτων.
6. Να φτιάξεις δύο ζωγραφιές χρησιμοποιώντας στην καθεμιά δύο βασικά χρώματα της αρεσκείας σου, το άσπρο και το μαύρο.

Φυσώντας το χρώμα μέσα από το καλάμακι.

ΚΕΦ. 3

*P. Klee «Ανθισμένο» 1934.
Τα έργα του θυμίζουν την παιδική τέχνη.*

*Παιδική ζωγραφική
με μαρκαδόρους.*

ΚΕΦ. 3

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ - ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

3.1 Αντιλήψεις στο παρελθόν και σήμερα

Το ιχνογράφημα θεωρείται σήμερα ένα από τα σημαντικότερα μέσα που χρησιμοποιεί το παιδί για να εκφραστεί. Μέσω λοιπόν του παιδικού σχεδίου, μπορούμε να πάρουμε πολλές πληροφορίες για τη νοητική του ανάπτυξη, τη συναισθηματική του κατάσταση, την κινητικότητα του και, γενικά, για την οργάνωση της προσωπικότητας του παιδιού.

Φωτεινή, χαρούμενη παιδική ζωγραφιά.

Για πρώτη φορά εκδηλώθηκε ενδιαφέρον για το παιδικό σχέδιο στο τέλος του περασμένου αιώνα. Τότε, όμως, το παιδικό σχέδιο το έκριναν και το σύγκριναν με το σχέδιο των ενηλίκων. Μοιραία υποβάθμιζαν και κατέκριναν τα παιδικά σχέδια θεωρώντας τα αποτυχιές. Έτσι, λοιπόν, στόχος των ειδικών και των δασκάλων εκείνης της εποχής ήταν να ξεπεραστεί αυτό το στάδιο, όσο πιο γρήγορα γινόταν, για να μπορούν πλέον τα παιδιά να ζωγραφίζουν «καλά», όπως οι ενήλικες.

Σήμερα, όλοι γνωρίζουμε, σύμφωνα με τις έρευνες των διαφόρων επιστημών, όπως η Ψυχολογία, οι Επιστήμες της Αγωγής και η Κοινωνιολογία, πως η ζωγραφική είναι ένα μέσο επικοινωνίας, ένας τρόπος έκφρασης. Το παιδί χρησιμοποιεί το σχέδιο περισσότερο ως τρόπο έκφρασης και λιγότερο, για να παράγει ένα καλαίσθητο και αρμονικό αποτέλεσμα.

Η ικανότητα του παιδιού στη ζωγραφική, εξαρτάται από την ηλικία, το επίπεδο της ανάπτυξής του, της ωριμότητάς του, της κινητικότητας του, της νοητικής και συναισθηματικής του κατάστασης.

Τα στοιχεία που έχουν μεγαλύτερη σημασία για το παιδί και το έχουν εντυπωσιάσει περισσότερο, τα απεικονίζει σε μεγαλύτερο μέγεθος σε σχέση με τα αντικείμενα, που τα θεωρεί ασήμαντα, και τα οποία είναι πιθανό να τα παραλείψει τελείως από το σχέδιο του. Τα χρώματα τα επιλέγει ανάλογα με τη διάθεσή του και τη συναισθηματική του κατάσταση. Κριτήριο επιλογής του χρώματος επίσης, είναι η στάση του παιδιού απέναντι στο περιεχόμενο της ζωγραφιάς του.

Συνήθως όλα τα «όμορφα αντικείμενα» ζωγραφίζονται από το παιδί με έντονα χρώματα και, συχνά, με ωραία στολίδια. Τα «άσχημα αντικείμενα», τα ζωγραφίζει με σκούρα χρώματα και, σκόπιμα, κάνει τα σχέδια άσχημα.

«Κάτω από την ομπρέλα είναι καλύτερα.»

Ένας ενήλικος ζωγράφος, ακόμα και τον αρνητικό άνθρωπο, θα τον ζωγραφίσει προσεκτικά, βρίσκοντας ιδιαίτερα μέσα για να εκφράσει την αντίθεσή του προς αυτό που ζωγραφίζει. Το παιδί θα ζωγραφίσει τον αρνητικό άνθρωπο (την κακιά μάγισσα, το κακό παιδί), απρόσεχτα, γιατί πιστεύει ότι αυτοί δεν αξίζουν ιδιαίτερη προσοχή.

Βλέποντας συναισθηματικά το χρώμα και προτιμώντας το ένα χρώμα από το άλλο, το παιδί χρησιμοποιεί συχνά το αγαπημένο του χρώμα, όχι για να μεταδώσει το πραγματικό χρώμα του αντικειμένου, αλλά για να «στολίσει» το εικονιζόμενο θέμα. Γι' αυτό τα παιδιά βάφουν τα αντικείμενα που ζωγραφίζουν με χρωματιστές γραμμές και τους βάζουν στολίδια που δεν έχουν στην πραγματικότητα.

Πολλές φορές – εν γνώσει τους – δε χρησιμοποιούν τα συμβατικά χρώματα, π.χ. το μπλε για τη θάλασσα και τον ουρανό. Μεγαλώνοντας, τα χρησιμοποιούν περισσότερο όχι τόσο για να αποδώσουν την πραγματικότητα, όσο για να ικανοποιήσουν τους ενήλικες.

«Τι ωραία που τσουλάμε στην κατηφόρα!»

3.2 Παιδαγωγική αξία

Η ελεύθερη ζωγραφική είναι μια εικαστική δραστηριότητα, μέσα από την οποία το παιδί ανακαλύπτει και εκφράζει τον εαυτό του αλλά και τον κόσμο που το περιβάλλει, μ' ένα μοναδικό τρόπο. Με την ελεύθερη ζωγραφική όλες οι δημιουργικές ικανότητες καλλιεργούνται και εκφράζονται.

- Του δίνεται η δυνατότητα να γνωρίσει νέα υλικά και εργαλεία και να ανακαλύψει τις ιδιότητές τους με τη χρήση τους, καθώς πειραματίζεται, γεγονός που του κεντρίζει την περιέργεια

- και το ερευνητικό του πνεύμα, πάνω στα οποία στηρίζεται η διάθεση για μάθηση.
- Αναπτύσσει τους λεπτούς του χειρισμούς, καθώς χειρίζεται ελεύθερα τα υλικά και τα εργαλεία.
  - Καλλιεργεί την παρατηρητικότητα του αλλά και τη φαντασία του, αναπτύσσει την κρίση και την εφευρετικότητά του.
  - Καλλιεργείται αισθητικά και μαθαίνει να εκφράζει τα συναισθήματα και τις ιδέες του ελεύθερα και αβίαστα μέσα από την τέχνη.
  - Αποκτά γνώσεις γύρω από τα χρώματα και τις σχέσεις τους μέσα από την εμπειρία του ελεύθερου πειραματισμού.
  - Αποκτά υπευθυνότητα, καθώς οργανώνει και τακτοποιεί το χώρο του, τα υλικά και τα εργαλεία του.
  - Και πάνω απ' όλα χαίρεται, ικανοποιείται και νιώθει περήφανο με τα υπέροχα έργα που είναι δικά του δημιουργήματα.

*«Όλα πετούν, κινούνται και παίζουν με το χρώμα.»
Παιδική ζωγραφιά με μαρκαδόρους.*

3.3 Η σημασία της εξέλιξης του παιδικού σχεδίου

Η ζωγραφική είναι για το παιδί ένας τρόπος έκφρασης, μια γλώσσα με τις δικές της ιδιαιτερότητες και σύμβολα, που τα χρησιμοποιεί, για να εκφράσει τον εσωτερικό του κόσμο και να επικοινωνήσει.

Αρχικά, όταν το παιδί πιάνει το μολύβι για να ζωγραφίσει το ενδιαφέρει μόνο η κίνηση που θα κάνει το χέρι του, κρατώντας το μολύβι πάνω στο χαρτί. Κάποια στιγμή, εντελώς τυχαία, ανακαλύπτει ότι μ' αυτή την κίνηση αφήνει και αποτύπωμα στο χαρτί, όμως το γεγονός αυτό δεν το ενδιαφέρει τόσο πολύ, όσο η χαρά της κίνησης.

Η διαμόρφωση του παιδικού σχεδίου είναι παράλληλη με την ψυχοκινητική εξέλιξη του παιδιού. Η προσχολική αλλά και η παιδική ηλικία είναι περίοδοι κατά τις οποίες γίνονται πολλές και συχνές αλλαγές. Έχουμε συνεχείς μεταλλαγές βιωμάτων και συναισθημάτων. Έτσι, λοιπόν, είναι φυσικό να παρουσιάζονται ραγδαίες αλλαγές και στο παιδικό σχέδιο, το οποίο ακολουθεί μια ανάλογη εξελικτική πορεία, κατά τη διάρκεια της οποίας παρατηρούνται παλινδρομήσεις σε προηγούμενα στάδια, γεγονός που μπορεί να αποκαλύπτει μια βαθιά ή παροδική διαταραχή. Για παράδειγμα, το θυμωμένο παιδί μουτζουρώνει με δύναμη, το παιδί που είναι αγχωμένο σβήνει με μαύρες γραμμές το σχέδιο, που μόλις σχεδίασε. Αυτές οι παλινδρομήσεις μπορεί να παρατηρηθούν είτε από το ένα σχέδιο στο άλλο είτε μέσα στο ίδιο το σχέδιο. Για παράδειγμα, όταν ένα παιδί ζηλεύει το μικρότερο αδελφάκι του και αρνείται να δεχτεί την ύπαρξή του, τότε το παριστάνει με απλούστερο τρόπο από άποψη τεχνικής (παρ' όλο που το παιδί βρίσκεται σε πιο προχωρημένο στάδιο) απ' ότι τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Έτσι βλέπουμε ότι, μέσα απ' το σχέδιο ενός παιδιού μπορούμε να αντλήσουμε πολλές πληροφορίες για την ψυχοσυναισθηματική του κατάσταση. Παρ' όλα αυτά, δε μπορούμε να ερμηνεύσουμε ένα μεμονωμένο σχέδιο ενός παιδιού, εάν δε το συγκρίνουμε με προηγούμενα ή επόμενα σχέδιά του.

3.4 Η πρώτη επαφή του παιδιού με τη ζωγραφική

Το παιδί στα δύο πρώτα χρόνια της ζωής του ενδιαφέρεται για το ανακάτεμα των χρωμάτων και για την παλινδρομική αρχικά κίνηση, ενώ αργότερα για την περιστροφική κίνηση (με φορά αντίθετη προς τους δείκτες του ρολογιού).

Αρχικά, το παιδί θα παράγει μια οριζόντια μουτζούρα κινώντας όλο το χέρι του, από τον ώμο, δεξιά – αριστερά. Το χρώμα που χρησιμοποιεί σ' αυτή τη φάση είναι συνήθως το κόκκινο. Για να πάρει την μπογιά, που θα χρησιμοποιήσει στη ζωγραφιά του, πρώτα την πιάνει με το αριστερό του χέρι και στη συνέχεια τη μεταφέρει στο δεξί του χέρι.

Γύρω στους είκοσι μήνες μπορεί να κάνει δύο οριζόντιες μουτζούρες, χρησιμοποιώντας ένα χρώμα για κάθε μια, συνήθως το μαύρο και το κόκκινο. Σ' αυτή τη φάση παίρνει κατευθείαν τη μπογιά για να ζωγραφίσει με το δεξί του χέρι. Στη συνέχεια, στην οριζόντια μουτζούρα του θα προσθέσει και μια κάθετη μουτζούρα από πάνω. Όμως θ' αργήσει αρκετά να κάνει πρώτα την κάθετη μουτζούρα και από πάνω την οριζόντια.

Σ' αυτό το στάδιο το χαρτί που θα χρησιμοποιήσει το παιδί για να ζωγραφίσει, θα πρέπει να είναι μεγάλο σε μέγεθος γιατί δεν έχει κατανοήσει ακόμη την έννοια του ορίου, αλλά και επειδή το μόνο που το ενδιαφέρει και το ευχαριστεί είναι η κίνηση.

Για τον τελευταίο κυρίως λόγο, το παιδί πετάει με ευκολία αυτό που έχει αποτυπώσει στο χαρτί, ενώ στην ερώτησή μας για το θέμα που ζωγράφισε είναι πολύ πιθανό κάθε φορά να δίνει διαφορετική απάντηση για το ίδιο σχέδιο.

Το μουτζουρώμα λοιπόν είναι αρχικά μια **κινησιακή δραστηριότητα**.

Αργότερα, καθώς το παιδί παρατηρεί ότι η κίνηση παράγει κάποιο ίχνος, θ' αρχίσει σιγά – σιγά να ικανοποιείται και με το αποτέλεσμα της κίνησης. Αυτή η ικανοποίηση θα γίνει εντονότερη, όταν το παιδί κατανοήσει τη σχέση αιτίας και αποτελέσματος, ανάμεσα στην κίνηση του χεριού – κατά τη διάρκεια του μουτζουρώματος – και τη διατήρηση του ίχνους. Όταν γίνει αυτή η συσχέτιση, τότε το παιδί θ' αρχίσει να ζωγραφίζει και για το αποτύπωμα, που αφήνει η κίνηση του χεριού του πάνω στο χαρτί.

Όσο το παιδί αποκτά μεγαλύτερο έλεγχο της κίνησής του, τόσο τείνει να εξαφανιστεί η μουτζούρα από το σχέδιό του και πλέον εμφανίζεται μόνο ως λεπτομέρεια ή διακόσμηση, π.χ. μαλλιά, σύννεφο, καπνός, ή ως μια στιγμιαία κούραση ή σαν εκνευρισμός και ψυχική διαταραχή.

Πολύ συχνά οι γονείς και οι παιδαγωγοί υποτιμούν αυτήν την περίοδο της παιδικής ζωγραφικής και ασκούν πίεση στα παιδιά κάνοντας αρνητικές κριτικές για τα έργα τους. Η αντιμετώπιση αυτή όμως είναι λανθασμένη, το παιδί πρέπει να ενθαρρύνεται στο να εκφράζεται μέσω του σχεδίου, αλλά και να ασκεί ταυτόχρονα την κίνησή του. Στις δυτικές κοινωνίες δε δίνεται μεγάλη σημασία στην κίνηση και στην εκτόνωση της ενέργειας μέσω αυτής, έτσι λοιπόν αυτή η θεώρηση περνάει και μέσα στην εκτίμηση του παιδικού σχεδίου.

Ζωγραφική παιδιού 2,5 χρόνων.

3.5 Το παιδικό σχέδιο ως μέσο έκφρασης της προσωπικότητας του παιδιού

Αρχικά, το παιδικό σχέδιο χρησιμοποιήθηκε στα τεστ μέτρησης της νοημοσύνης των παιδιών. Αργότερα όμως φάνηκε ότι εκφράζει ολόκληρη την προσωπικότητά του. Φάνηκε, δηλαδή, ότι μέσα από το παιδικό σχέδιο δε φαίνεται μόνο η γραφική ικανότητα του παιδιού, αλλά και τα συναισθήματα που του προκαλούν οι καταστάσεις που βιώνει. Έτσι, μας βοηθά να έρθουμε πιο κοντά και να κατανοήσουμε την προσωπικότητα του δημιουργού του.

Ο τρόπος που το παιδί χρησιμοποιεί τις γραμμές, τις μορφές, ο τρόπος που κατανέμει το χώρο του σχεδίου στο χαρτί και η εκλογή του χρώματος αν μελετηθούν σωστά, μπορούν να μας δώσουν πολλές πληροφορίες για τη συγκινησιακή του κατάσταση. Έχουν γίνει πάρα πολλές μελέτες για το είδος της γραμμής που προτιμάει το παιδί, όταν ζωγραφίζει, δηλαδή αν είναι ελικοειδής, καμπύλη ή γωνία, αλλά και για τον τρόπο που την πατάει, δυνατά, απαλά ή διατακτικά. Έτσι, καμπύλες και ελικοειδείς γραμμές χαρακτηρίζουν ευαίσθητα και συνεσταλμένα άτομα, ορθές γωνίες και γραμμές σκληρές, άτομα επιθετικά και ρεαλιστικά. Πολλά ακόμη μας δείχνει και η συμπεριφορά του παιδιού, όταν ζωγραφίζει, όπως οι κινήσεις του αν είναι ήρεμες ή νευρικές και εκφράζουν θυμό, αν είναι οργανωμένες ή ανοργάνωτες.

Όσον αφορά το χώρο που καταλαμβάνει το σχέδιο στο χαρτί, δείχνει την αυτοπεποίθηση του παιδιού, τις αναστολές του και τα προβλήματά του. Τα παιδιά που είναι εσωστρεφή, φοβισμένα και αποθαρρυσμένα ζωγραφίζουν μικροσκοπικά σχήματα στο κέντρο ή σε μια ακρούλα της σελίδας, ενώ τα παιδιά που είναι νευρικά και ασταθή, καλύπτουν όλο το χαρτί με νευρικές γραμμές.

Πολύ σημαντικό ρόλο παίζει επίσης και το χρώμα. Το κόκκινο χρώμα εκφράζει παρόρμηση και επιθετικότητα, ενώ το μπλε αρμονία αλλά και εσωστρέφεια. Όταν ένα παιδί δεν χρησιμοποιεί χρώμα, εκφράζει συναισθηματικό κενό και απάθεια. Τα παιδιά που χρησιμοποιούν κυρίως σκοτεινά (μαύρο, γκρι) ή θαμπά χρώματα (καφέ) θεωρείται ότι έχουν προβλήματα προσαρμογής, ενώ τα παιδιά που χρησιμοποιούν τα βασικά χρώματα και τις αποχρώσεις τους θεωρούνται ισορροπημένα.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία θα πρέπει να συνδεθούν και να χρησιμοποιηθούν συνολικά, στο πλαίσιο όλης της συμπεριφοράς του παιδιού και μόνο από ειδικούς, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί το παιδικό σχέδιο, ως μέσο διάγνωσης της προσωπικότητας και τυχόν προβλημάτων του παιδιού.

3.6 Υλικά ζωγραφικής

Τα παιδιά μπορούν να ζωγραφίσουν σε διάφορα επίπεδα, καθισμένα στα τραπέζια, σμένα ή, όπως αλλιώς βολεύονται, στο πάτωμα, όρθια σε χαρτί που έχει κολληθεί στον τοίχο ή σε καβαλέτο.

Οι επιφάνειες πάνω στις οποίες θα ζωγραφίσουν μπορεί να είναι πολυποίκιλες ως προς το είδος, το μέγεθος, το χρώμα και το σχήμα. Έτσι μπορούμε να έχουμε χαρτόνια και χαρτιά διαφόρων χρωμάτων (λευκά και χρωματιστά), μεγεθών (μεγάλα και μικρά), σχημάτων (τρίγωνα, τετράγωνα, κυκλικά, αφηρημένα), ειδών (χαρτιά περιτυλίγματος, του μέτρου, κραφτ, μπρίστολ, χαρτόνια οντουλέ, αλλά και πέτρες, κόκαλα σουπιάς, ξύλα, υφάσματα, χαρτοκιβώτια κ.ά.)

*«Ζωγραφίζουμε πάνω σε φύλλα φίκου.
Σ' αρέσει το φικόσπιτό μου;»*

Τα **χρώματα** που μπορούν να χρησιμοποιήσουν είναι υδροχρώματα, υγρά σε σκόνη, νερομπογιές, δαχτυλομπογιές, λαδομπογιές, πλαστικά, κιμωλίες, μαρκαδόρους, λαδοπαστέλ, κερροπαστέλ, ξυλομπογιές, κόλλες.

Επίσης τα **εργαλεία** που μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να ζωγραφίσουν είναι πινέλα διαφόρων μεγεθών, (στα παιδιά μικρότερων ηλικιών είναι προτιμότερο να δίνουμε σκληρά και πλακέ πινέλα, γιατί είναι πιο σταθερά), βούρτσες, ρολά, σφουγγάρια, οδοντογλυφίδες, μπατονέτες, καλαμάκια, κουρελάκια, βαμβάκι, οδοντόβουρτσες.

Απαραίτητα στη ζωγραφική είναι κάποια **βοηθητικά υλικά**, όπως δοχεία για το νερό και το χρώμα, δίσκοι, ταψάκια, εφημερίδες, μουσαμάς, ποδιές ή παλιές πουκαμίσες, για να μην λερώνονται τα παιδιά, πετσέτες ή χαρτί κουζίνας. Σ' αυτά τα υλικά μπορούν να προστεθούν οποιαδήποτε άλλα, όσα η παρατηρητικότητα μας και η φαντασία μας θεωρούν ενδιαφέροντα ή χρήσιμα, για να ερεθίσουν και να κινητοποιήσουν τη φαντασία των παιδιών.

3.7 Τεχνικές Ζωγραφικής

α) Με υδροχρώματα

- **Πουαντιγισμός:** Τα παιδιά βουτούν μπατονέτες σε αραιωμένη τέμπερα, δαχτυλομπογιά ή άλλο υδροχρώμα και ζωγραφίζουν με αυτές αποτυπώνοντας βούλες. Μπορούν να φτιάξουν βούλες και με πινέλο, κάνοντας μια σύνθεση.

Μια παραλλαγή αυτής της τεχνικής είναι το «άνοιγμα» της βούλας χαράζοντας πάνω σ' αυτή με μια οδοντογλυφίδα.

«Πιο πολύ απ' όλα μου αρέσει να ανακατεύω το χρώμα με το ρολό.»

Μεικτή τεχνική: «Πουαντιγισμός – ζωγραφική με βαμβάκι και μπατονέτες.»

- **Βρεγμένο χαρτί:** Τα παιδιά βρέχουν με νερό με χοντρό πινέλο ή με ένα σφουγγαράκι το χαρτί τους και μετά ζωγραφίζουν πάνω σ' αυτό με πινέλο, με τα δάχτυλά τους ή με βαμβάκι. Το αποτέλεσμα είναι εκπληκτικό, το χρώμα απλώνεται ομοιόμορφα παντού και το ένα χρώμα μπαίνει μέσα στο άλλο, χωρίς να φαίνονται οι διαχωριστικές γραμμές των ενώσεών τους. Είναι εντυπωσιακό να ρίχνεις μια κηλίδα χρώματος στο βρεγμένο χαρτί και να βλέπεις πως αυτόματα ανοίγει και διαχέεται στο χαρτί.

Εάν σε βαμμένο υγρό χαρτί, πετάξεις πιτσιλιές διαφορετικού χρώματος, τη μια πάνω στην άλλη, θα έχεις ένα πίνακα με τα πιο παράξενα λουλούδια. Ενώ, αν βάλεις δύο κηλίδες διαφορετικού χρώματος δίπλα - δίπλα σε βρεγμένο χαρτί, θα δεις τις κηλίδες να ενώνονται και να μπαίνει η μία μέσα στην άλλη, καθώς το χρώμα διαχέεται στο χαρτί.

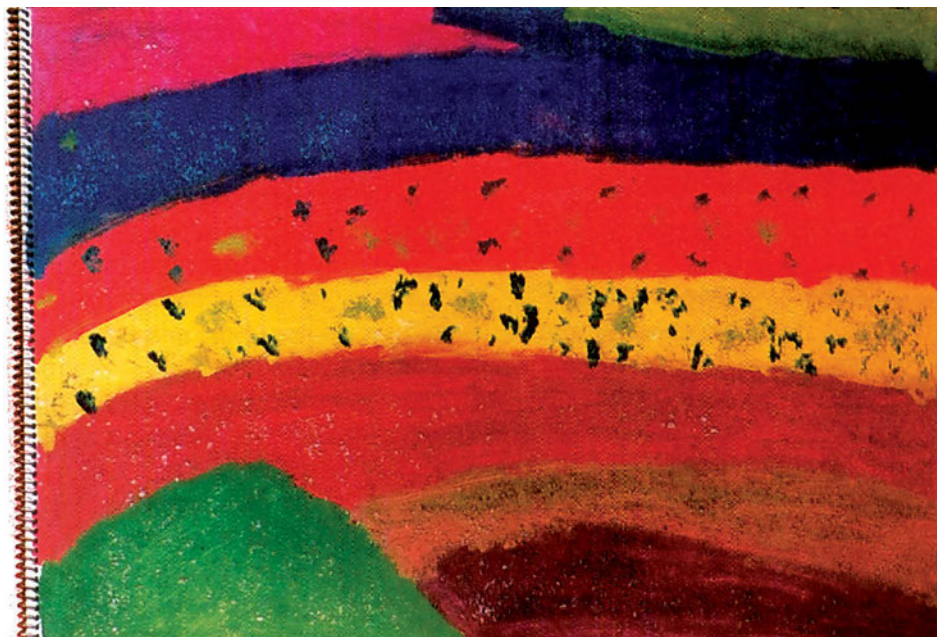
Σύνθεση με τέμπρες σε βρεγμένο χαρτί.

- **Δημιουργία υφής:**

- **Πιτσιλισμα:** Σε βαμμένες επιφάνειες, πιτσιλάμε με οδοντόβουρτσα σταγόνες χρώματος ή πιτσιλάμε με το πινέλο χτυπώντας το μ' ένα μολύβι, για να φτιάξουμε μεγαλύτερη σταγόνα.
- **Αλατοζωγραφική:** Ρίχνουμε αλάτι πάνω σε υγρό, βαμμένο ή ζωγραφισμένο χαρτί, πριν ακόμη στεγνώσει η ζωγραφιά. Το αλάτι απορροφά το νερό και κολλάει πάνω στη ζωγραφιά. Όταν στεγνώσει, δίνει την εντύπωση χιονισμένου τοπίου.

Η τεχνική αυτή, που ονομάζεται αλατοζωγραφική, γίνεται καλύτερα πάνω σε μη απορροφητικό χαρτί, για να διατηρηθεί ο κρύσταλλος του αλατιού. Το αποτέλεσμα αυτής της τεχνικής διαφέρει, ανάλογα με την πυκνότητα των κρυστάλλων του αλατιού. Δοκίμασε με ψιλό και με χοντρό αλάτι, για να δημιουργήσεις διαφορετικές υφές στη ζωγραφιά σου.

Αλατοζωγραφική.

- **Ζωγραφική με άμμο και κόλλα:** Αφού τελειώσει η ζωγραφιά μας, πριν στεγνώσει, την πασπαλίζουμε με άμμο. Αν έχει στεγνώσει, βάζουμε λίγη κόλλα εκεί, που θέλουμε να κολλήσει η άμμος.
- **Διαδοχικές στρώσεις χρώματος για τη δημιουργία υφής:** Σ' ένα χαρτί ζωγραφίζουμε με αραιωμένο υδρόχρωμα και από πάνω περνάμε μια στρώση από κερί ή σχεδιάζουμε με κερί πάνω σ' ένα φόντο βαμμένο με υδρόχρωμα. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αντί για κερί, λαδοπαστέλ. Το λάδι και το νερό δεν αναμειγνύονται και έτσι σχηματίζονται κηλίδες ή γραμμές ή αυτό που σχεδιάσαμε με το κερί ή το λαδοπαστέλ. Αν συνεχίσουμε, και πάνω απ' το κερί ή το λαδοπαστέλ απλώσουμε πάλι υδρόχρωμα, αυτό γλιστρά μακριά απ' το κερί, αφήνοντας ίχνη από μικρές σταγόνες και κηλίδες.

Αν επαναλάβουμε άλλη μια φορά τη διαδικασία και μετά σκουπίσουμε ελαφρά την επιφάνεια με χαρτί κουζίνας, δημιουργείται η εντύπωση πινελιών.

Εάν χαράξουμε τη ζωγραφιά μας, αφαιρείται η στρώση του υδροχρώματος πάνω από το κερί, αφήνοντας άσπρα αποτυπώματα. Η τεχνική αυτή είναι πολύ ενδιαφέρουσα από πλευράς αποτελέσματος και δίνει πολλές ευκαιρίες στα παιδιά για πειραματισμό και παρατήρηση.

- **Ζωγραφική με ένα κερί και υδροχρώμα.** Ζωγραφίζουμε μ' ένα κερί σε άσπρο χαρτί και από πάνω περνάμε αραιωμένο υδροχρώμα. Στα σημεία που έχουμε ζωγραφίσει με κερί, το υδροχρώμα δεν κολλάει και έτσι έχουμε μια λευκή ζωγραφιά σε χρωματιστό φόντο.
- **Ζωγραφική με χρώμα αραιωμένο με κόλλα.** Αραιώνουμε το υδροχρώμα με νερό και κόλλα, σε αναλογία 2/1. Με αυτό το μείγμα μπορούμε να ζωγραφίσουμε είτε κατευθείαν στο χαρτί είτε πάνω σε φόντο που έχουμε βάψει με αραιωμένο υδροχρώμα. Τα χρώματα της ζωγραφιάς μας είναι πιο πλούσια και η κάθε πινελιά διατηρείται αυτούσια.
- **Ζωγραφική με υδροχρώμα και σαπούνι:** Ζωγραφίζουμε βουτώντας το πινέλο στο υδροχρώμα και τρίβοντάς το σε σαπούνι. Έτσι, το χρώμα μας γίνεται παχύρρευστο και συγκρατούνται τα αποτυπώματα του πινέλου.

Μια παραλλαγή αυτής της τεχνικής, που δίνει ανάγλυφες ζωγραφίες, είναι η ζωγραφική με σαπούνι – σκόνη, αραιωμένο με υδροχρώμα. Αναμειγνύουμε σαπούνι – σκόνη ή νιφάδες με αρκετά αραιωμένο υδροχρώμα. Όταν σχηματιστεί ένας πολτός σε κρεμώδη μορφή, ζωγραφίζουμε σε χοντρό χαρτί ή χαρτόνι με πινέλο ή και με τα δάχτυλα. Οι ζωγραφίες μας, όταν στεγνώσουν, θα είναι ανάγλυφες και με πολλά ζωηρά χρώματα. Μπορούμε να ζωγραφίσουμε σε σκούρο χαρτόνι, μόνο με σαπούνι, χωρίς να έχουμε ρίξει υδροχρώμα.

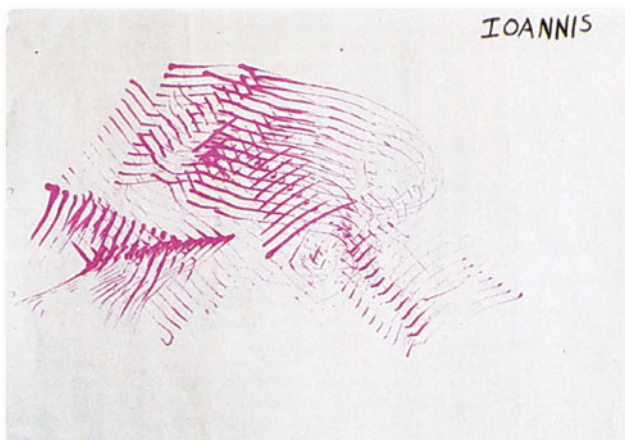
Ζωγραφική με σαπούνι και τέμπρα σε χαρτόνι κανσόν.

- **με υδρόχρωμα και νέφτι¹:** Ζωγραφίζουμε με υδρόχρωμα και από πάνω περνάμε μια στρώση νέφτι. Θα δούμε ότι το υδρόχρωμα απωθείται απ' το νέφτι που είναι λιπαρό, με αποτέλεσμα να έχουμε μια εικόνα με ραβδώσεις.
- **Ζωγραφική με χλωρίνη²:** Ζωγραφίζουμε με χλωρίνη πάνω σε χρωματιστό χαρτόνι. Η χλωρίνη ξεβάφει το χρώμα και εμφανίζεται η ζωγραφιά μας.
- **Ζωγραφική με διάφορα υλικά:** Ζωγραφίζουμε με οδοντόβουρτσες, με οδοντογλυφίδες, με χτένες και βούρτσες, με βαμβάκι, με κλαδιά, με φτερά κ.ά. βουτώντας σε πυκνό υδρόχρωμα.

Ζωγραφική με τέμπερα και πλαστικό πηρούνι.

Ζωγραφική με τέμπερα και χτένι.

^{1,2} Αυτή η τεχνική απευθύνεται στους/στις μαθητές/τριες και όχι στα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

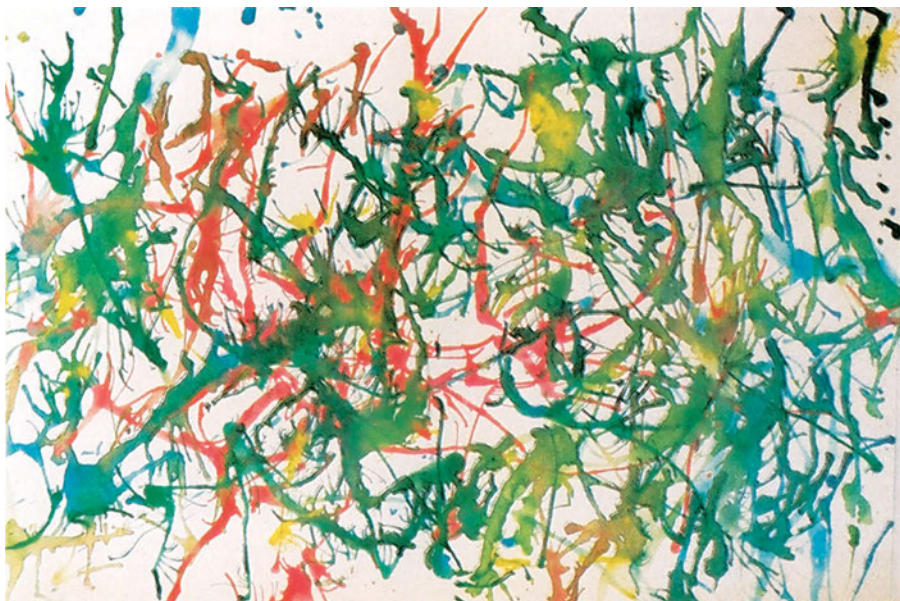
- **Ζωγραφική με απομόνωση σχεδίων:** Πάνω σ' ένα χαρτί κολλάμε χαρτοταινία με διαφόρους σχηματισμούς. Μετά πιτσιλάμε ή βράφουμε τα κενά και απομακρύνουμε τις χαρτοταινίες. Τα σχέδια με τις χαρτοταινίες ξεχωρίζουν μέσα στο βαμμένο ή πιτσιλισμένο φόντο.
- **Ζωγραφική με καλαμάκι:** Αφήνουμε στο χαρτί σταγόνες υδροχρώματος σε κανονική αραιώση, σε διάφορες αποχρώσεις, είτε με το πινέλο είτε με ένα σταγονόμετρο. Μετά φυσάμε μέσα από ένα καλαμάκι, οι σταγόνες ανοίγουν προς διάφορες κατευθύνσεις και οι γραμμές που σχηματίζονται μπαίνουν η μια πάνω στην άλλη δίνοντας ένα εντυπωσιακό αποτέλεσμα.
- **Ζωγραφική με κηλίδες:** Στην κορυφή του χαρτιού μας μ' ένα σταγονόμετρο ή πινέλο αφήνουμε σταγόνες υδροχρώματος σε κανονική αραιώση και σε διάφορα χρώματα. Σηκώνουμε το χαρτί και οι σταγόνες αρχίζουν να κυλούν αφήνοντας χρωματιστές γραμμές. Αν επαναλάβουμε τη διαδικασία τοποθετώντας στο ίδιο χαρτί σταγόνες διαφορετικών χρωμάτων, θα έχουμε ένα εντυπωσιακό αποτέλεσμα, καθώς αναμειγνύονται οι γραμμές με τα διαφορετικά χρώματα.

Δημιουργία υφής με «πιτσιλίσμα» σε χαρτί.

Δημιουργία υφής με κηλίδες.

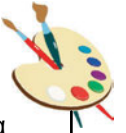
Μείξεις χρωμάτων φυσώντας μέσα από καλαμάκι.

β) Με λαδοπαστέλ

- **Τεχνική Scraffito:** Γεμίζουμε ένα χαρτί ή χαρτόνι με περιοχές βαμμένες με λαδοπαστέλ σε διαφορετικές ανοιχτόχρωμες αποχρώσεις. Από κάτω περνάμε μια στρώση σκουρόχρωμου λαδοπαστέλ, ώστε να καλυφθούν τα προηγούμενα χρώματα. Μετά ζωγραφίζουμε, χαράζοντας ή ξύνοντας με ένα καρφί ή κλειδί ή καλαμάκι από σουβλάκι ή το πίσω μέρος του πινέλου μας, και αποκαλύπτεται η ζωγραφιά μας χρωματιστή ή σε σκούρο φόντο. Αυτή η τεχνική μπορεί να εφαρμοστεί και με τέμπρα, αν, αντί για σκούρο λαδοπαστέλ, περάσουμε το βαμμένο χαρτί μας με σκουρόχρωμη τέμπρα, την αφήσουμε να στεγνώσει και μετά την ξύσουμε.
- **Μείξεις χρωμάτων:** Οι μείξεις χρωμάτων με λαδοπαστέλ μπορεί να γίνουν με τα δάχτυλα ή μ' ένα βαμβάκι ή πανί.

Τεχνική Scraffito με λαδοπαστέλ.

- **Λαδοπαστέλ και νέφτι**³: Αν απλώσουμε λαδοπαστέλ στο χαρτί και περάσουμε από πάνω μια στρώση νέφτι με πινέλο αναμειγνύοντας τα χρώματα, δίνεται η εντύπωση λαδομπογιάς.

γ) Κηροπαστέλ

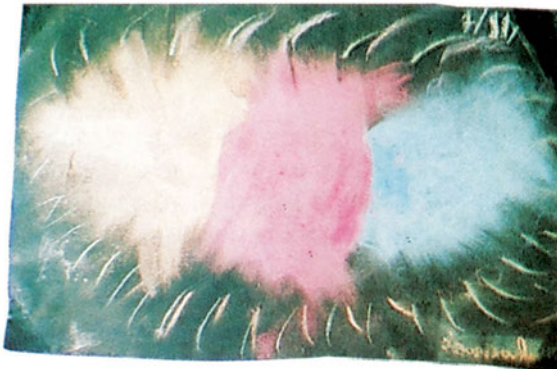
Ζωγραφίζουμε με κηροπαστέλ και τσαλακώνουμε το χαρτί με τη ζωγραφιά. Ανοίγουμε το χαρτί και περνάμε τη ζωγραφιά με υδρόχρωμα. Το αποτέλεσμα θα είναι η ζωγραφιά να μοιάζει σαν να έχει ραγίσει.

δ) Παστέλ

- **Παστέλ σε βρεγμένο χαρτόνι**: Βρέχουμε ένα χαρτόνι με σφουγγαράκι ή πινέλο και ζωγραφίζουμε με παστέλ (κιμωλίες). Τα χρώματα θα βγουν πολύ πιο ζωηρά. Το ίδιο αποτέλεσμα θα έχουμε, αν ζωγραφίσουμε σε στεγνό χαρτί ή χαρτόνι με βρεγμένες κιμωλίες.
- **Σκόνη παστέλ**: Ξύνουμε παστέλ και απλώνουμε τη σκόνη με βαμβάκι ή τα δάχτυλα.

Ζωγραφική με παστέλ (κιμωλίες) σε μπλε χαρτί του μέτρου.

Ζωγραφική με παστέλ (κιμωλίες) απλωμένα με δάχτυλα σε βρεγμένο χαρτόνι κανσόν.

³ Αυτή η τεχνική απευθύνεται στους/στις μαθητές/τριες και όχι στα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Τα αποτελέσματα των τεχνικών ζωγραφικής δεν εξαρτώνται μόνο από τον τρόπο που θα χρησιμοποιήσουμε ή θα αναμείξουμε τα διάφορα είδη χρώματος, αλλά και από την επιφάνεια, πάνω στην οποία θα ζωγραφίσουμε. Έτσι, επιφάνειες με διαφορετική υφή μας δίνουν διαφορετικά αποτελέσματα. Μπορούμε να πειραματιστούμε εφαρμόζοντας τις ίδιες τεχνικές σε διαφορετικές επιφάνειες, όπως σε διάφορα είδη υφασμάτων και χαρτιού, σε χαρτοκιβώτια, πέτρες ακανόνιστου σχήματος, βότσαλα χοντρά, ξύλα, σανίδες, φλοιούς δένδρων, σε επιφάνειες περασμένες με γύψο, κεραμίδια, τούβλα, πλαστικές λινάτσες κ.ά.

Είναι πολύ ενδιαφέρον να δούμε τα αποτελέσματα αυτών των τεχνικών ζωγραφίζοντας σε διαφορετικά υλικά, γιατί έτσι θα μαθαίνουν τα παιδιά να διακρίνουν και τις ιδιότητες των υλικών (απορροφητικό, μη απορροφητικό κτλ.).

Ζωγραφική σε βότσαλα με ερέθισμα τη μορφή.

Βότσαλα ζωγραφισμένο με λαδοπαστέλ και τέμπρες.

3.8 Μικρά Μυστικά

- ☺ Το ξέρεις ότι μπορείς να βάλεις τέμπρες διαφορετικών χρωμάτων μέσα σε άδεια μπουκαλίσια αποσμητικών με «roll - on» και να ζωγραφίσεις μ' αυτά σε διαφορετικές επιφάνειες (άγριες, γυαλιστερές, απορροφητικές); Θα ενθουσιαστείς από το ίχνος που αφήνεις αλλά και από την ευκολία με την οποία κυλάει το χρώμα.
- ☺ Το ξέρεις ότι μπορείς να φτιάξεις τα δικά σου πρωτότυπα πινέλα; Θα ενθουσιαστείς από τα φανταστικά και πρωτότυπα ίχνη που αφήνουν. Δοκίμασε λοιπόν με ρίγανη, κλαδιά πεύκου, φτέρες, στάχια.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η ζωγραφική είναι μια εικαστική δραστηριότητα που συμβάλλει στην ελεύθερη έκφραση και στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας των παιδιών. Μέσα απ' αυτήν το παιδί καλλιεργείται αισθητικά, αναπτύσσει την αδρή και τη λεπτή κινητικότητα, την παρατηρητικότητα και τη φαντασία του, εκφράζει τα βιώματα και τα συναισθήματά του, έρχεται σ' επαφή με τα υλικά, πειραματίζεται και ανακαλύπτει τις ιδιότητές τους.

Η εξέλιξη της παιδικής ζωγραφικής είναι ραγδαία και παράλληλη με την ψυχοκινητική ανάπτυξη του παιδιού. Έτσι, η ενασχόλησή του με τη ζωγραφική ξεκινάει ως μια κινησιακή δραστηριότητα, για να καταλήξει, στο τέλος της προσχολικής ηλικίας, σε μια συνειδητή προσπάθεια απεικόνισης.

Ο τρόπος που το παιδί χειρίζεται τις γραμμές, τις μορφές τα υλικά και το χώρο, καθώς και τα χρώματα που επιλέγει χρησιμοποιείται από ειδικούς για διαγνωστικούς και θεραπευτικούς σκοπούς.

Υπάρχουν πολλές τεχνικές ζωγραφικής, οι οποίες αποτελούν ερεθίσματα που κεντρίζουν το ενδιαφέρον των παιδιών και αποτελούν γι' αυτά νέα μέσα έκφρασης.

**«Χαίρομαι τόσο πολύ που ζωγραφίζω με τα δάκτυλα,
αλλά θα ήθελα το δέντρο μου να μη μοιάζει με κανένα άλλο.»**

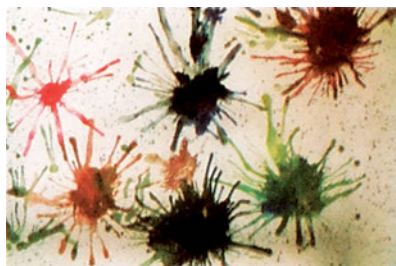
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να περιγράψεις τη στάση που θα κρατούσες απέναντι σ' ένα παιδί προσχολικής ηλικίας που ζωγράφισε μια καταπληκτική αλλά κόκκινη θάλασσα. Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
2. Να περιγράψεις μια ομαδική δραστηριότητα ζωγραφικής που να απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας τριών χρόνων. Να αναφέρεις το είδος του χρώματος που θα τους πρότεινες. Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
3. Πώς θα αντιδράσεις απέναντι σε ένα παιδί ηλικίας δύο χρόνων που ζωγραφίζει στον τοίχο της τάξης. Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
4. Τι είδους μηνύματα στέλνει ένα παιδί με τη ζωγραφιά του και ποιος είναι αρμόδιος να τα ερμηνεύσει;
5. Να επιλέξεις μια τεχνική ζωγραφικής που να απευθύνεται στα μεγάλα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.

Προτεινόμενες εργασίες

1. Να οργανώσεις στον παιδικό σταθμό όπου κάνεις πρακτική άσκηση ένα εργαστήριο ζωγραφικής, στο οποίο τα παιδιά θα ζωγραφίσουν με τα δάχτυλα. Να παρατηρήσεις τη συμπεριφορά των παιδιών και να καταγράψεις τις παρατηρήσεις σου κάνοντας και ένα δικό σου σχολιασμό.
2. Να συλλέξεις ζωγραφίες παιδιών διαφόρων ηλικιών και να τις σχολιάσεις.
3. Να φτιάξεις δύο ζωγραφικές συνθέσεις με θέματα:
  - Ζωγραφίζω ένα όνειρό μου.
  - Ζωγραφίζω τη χαρά μου.
4. Να φτιάξεις μια σύνθεση χρησιμοποιώντας δύο τεχνικές ζωγραφικής της αρεσκείας σου.

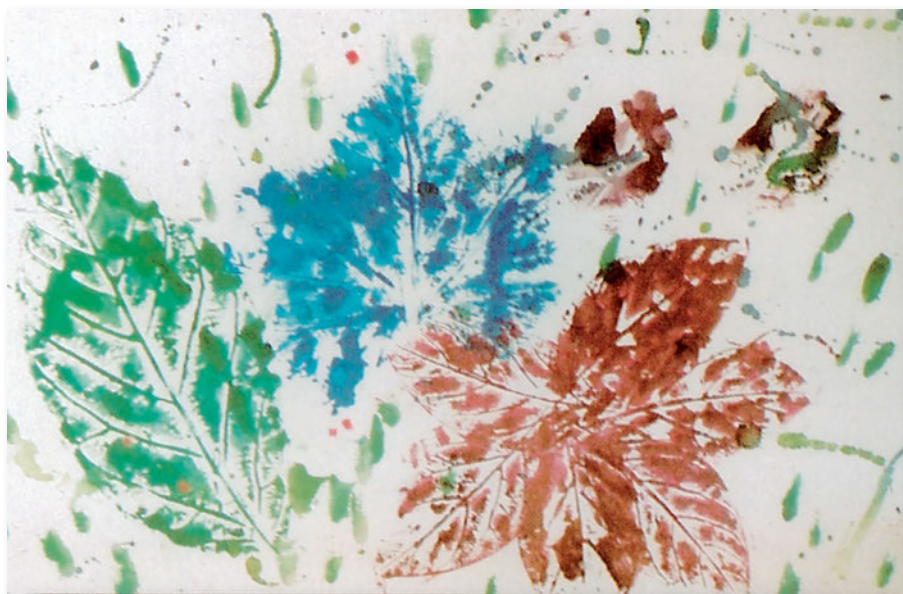
«Κοίτα πως ανοίγουν τα χρώματα με το καλαμάκι.»

ΚΕΦ. 4

Μεικτή τεχνική. Σύνθεση τυπωμάτων και ζωγραφική με καλαμάκι.

Σύνθεση με τέμπρα.

ΚΕΦ. 4

ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ - ΤΥΠΩΜΑ

4.1 Έννοια – Παιδαγωγική Αξία

Το τύπωμα είναι μια τεχνική ζωγραφικής, κατά την οποία αναπαράγεται ένα σχέδιο από μια επιφάνεια (εκτυπωτική, μήτρα) σε μια άλλη (αντίτυπο), αν πιέσουμε τη μία επιφάνεια πάνω στην άλλη. Η εκτυπωτική επιφάνεια θα πρέπει να είναι σκληρή και ανθεκτική, ενώ η άλλη απορροφητική, όπως χαρτί ή ύφασμα. Το τύπωμα, είναι μια σχετικά απλή δραστηριότητα, η οποία παράγει γρήγορα και εύκολα ένα θεαματικό αποτέλεσμα και γι' αυτό το λόγο ενθουσιάζει τα παιδιά. Αυτό το χαρακτηριστικό της την κάνει κατάλληλη ακόμη και για πολύ μικρά παιδιά, αλλά και για παιδιά που είναι άτολμα και δεν έχουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, γιατί τους δίνει την αίσθηση της επιτυχίας. Ένα άλλο πλεονέκτημα αυτής της τεχνικής είναι ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν άπειρα διαφορετικά υλικά, γεγονός που ανανεώνει συνεχώς τον ενθουσιασμό και το ενδιαφέρον των παιδιών γι' αυτήν.

Καθρεπτοζωγραφική και τύπωμα σε βότσαλο με ακρυλικά χρώματα.

Αρχικά, το παιδί μαθαίνει την τεχνική και πειραματίζεται, κάνοντας σφραγίδες με διάφορα υλικά. Το μόνο που το ενδιαφέρει είναι το πάτημα της σφραγίδας στο χαρτί ελεύθερα, χωρίς κάποια συγκεκριμένη διάταξη ή σκοπό. Καθώς εξοικειώνεται με το τύπωμα, κάνει όλο και πιο πολύπλοκες

συνθέσεις, δημιουργώντας ένα διακοσμητικό αποτέλεσμα με την επανάληψη κάποιων μοτίβων ή φτιάχνοντας μια ολοκληρωμένη εικόνα, συνδυάζοντας διάφορα είδη σφραγίδων.

Ελεύθεροι πειρατισμοί με τυπώματα με φρούτα και λαχανικά.

Σφραγίδες υπάρχουν έτοιμες στο εμπόριο, όμως είναι πολύ πιο διασκεδαστικό και ενδιαφέρον, αν τυπώσουμε χρησιμοποιώντας τα διάφορα αντικείμενα και υλικά που υπάρχουν γύρω μας ή φτιάξουμε τις δικές μας σφραγίδες.

Το τύπωμα είναι μια πολύ σημαντική εικαστική δραστηριότητα, η οποία δεν πρέπει να παραλείπεται από το παιδαγωγικό πρόγραμμα των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Πάνω απ' όλα ενθαρρύνει το παιδί να ασχοληθεί με τις εικαστικές δραστηριότητες, γιατί αφ' ενός το παροτρύνει με την ποικιλία των υλικών και την όλη διαδικασία, που στα μάτια του φαντάζει μαγική και αφ' ετέρου, αποκτά την πεποίθηση ότι μπορεί να τα καταφέρει. Όμως η προσφορά του τυπώματος δε σταματάει εδώ.

- Βοηθάει το παιδί στην αισθητική του καλλιέργεια και την ανάπτυξη της φαντασίας του, με τη δυνατότητα πρωτότυπων συνθέσεων και την ποικιλία των υλικών που χρησιμοποιούνται.
- Καλλιεργεί την αίσθηση του ρυθμού, καθώς το παιδί δημιουργεί διάφορες συνθέσεις με την επανάληψη χρωμάτων και σχημάτων.
- Βοηθάει στην κατάκτηση της έννοιας του χώρου.
- Βοηθάει στην εξέλιξη των λεπτών χειρισμών.
- Παρέχει μεγάλες εκφραστικές δυνατότητες.

4.2 Οργάνωση δραστηριότητας

Το τύπωμα είναι μία δραστηριότητα, που μπορεί να γίνει ατομικά αλλά και ομαδικά. Αρχικά, και στα πιο μικρά παιδιά, που πειραματίζονται με τα υλικά και προσπαθούν να κατακτήσουν την τεχνική, η δραστηριότητα θα είναι ατομική, ακόμη και αν τους δοθεί ένα μεγάλο χαρτί για να τυπώσουν όλα μαζί πάνω σε αυτό.

Ο/η βρεφονηπιοκόμος οργανώνει το εργαστήριο του τυπώματος έτσι, ώστε η δραστηριότητα να πραγματοποιηθεί ομαλά. Έχει υπόψη του/της ότι τα παιδιά μπορεί να λερώσουν και να λερωθούν, γι' αυτό φροντίζει να στρώσει το χώρο που θα τυπώσουν τα παιδιά με ένα πλαστικό ή με εφημερίδες και προτρέπει τα παιδιά να φορέσουν τις ποδιές των εικαστικών (π.χ. μια παλιά πουκαμίσια).

Οι ομαδούλες που δημιουργούνται για τη δραστηριότητα αυτή, καλό είναι να μην ξεπερνούν τα 4 – 5 άτομα, για να έχουν τα παιδιά την άνεση να κινηθούν ελεύθερα, αλλά και για να έχει ο/η βρεφονηπιοκόμος τη δυνατότητα να παρακολουθεί και να διευκολύνει όλα τα παιδιά όταν αυτά την χρειάζονται.

Τα τυπώματα μπορούν να γίνουν σε μεγάλα χαρτιά του μέτρου, στο πάτωμα της τάξης ή στην αυλή, αν το επιτρέπει ο καιρός, στα τραπέζια αλλά και στον τοίχο, όπου θα έχει κολληθεί το χαρτί. Τα τυπώματα μπορούν ακόμη να γίνουν σε χαρτί φωτοτυπίας, σε χαρτί κανσόν και άλλα απορροφητικά χαρτιά. Τα χρώματα που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε είναι ρευστά υδροχρώματα, όπως τέμπρες, πλαστικά, δαχτυλομπογιές, ή μελάνια τυπώματος, ακόμα και λαδοπαστέλ. Για τύπωμα πάνω σε ύφασμα χρησιμοποιούμε ειδικά χρώματα μπατίκ. Απαραίτητα βοηθητικά υλικά είναι: χαρτί κουζίνας, απορροφητική πετσέτα, δίσκοι ή δοχεία για το χρώμα, εφημερίδες, πινέλα, ρολά εκτύπωσης, δοχεία με νερό.

Τα υλικά με τα οποία μπορούμε να τυπώσουμε είναι πολλά, αρκεί να παρατηρούμε γύρω μας και να αφήνουμε τη φαντασία μας ελεύθερη. Αρχικά, ξεκινάμε με απλά και έτοιμα υλικά, όπως τα δάχτυλα μας, τις παλάμες μας, τις πατούσες μας, κυβάρια, σπирτόκουτα, άδεια ρολά από χαρτί υγείας, κεσεδάκια από γιαούρτι, ξύλινα ζωάκια, κουβαρίστρες, πλαστικά παιχνίδια και πιρούνια, χτένια, κλειδιά, όστρακα, φύλλα, ξυλαράκια, φτερά, φελλούς, φελιζόλ ή σφουγγαράκια σε διάφορα σχήματα, λαχανικά και φρούτα κομμένα στη μέση, είτε κάθετα είτε οριζόντια.

Καθρεπτοζωγραφική.

Αφού τα παιδιά εξοικειωθούν με τα παραπάνω υλικά, μπορούμε πλέον να φτιάξουμε τις δικές μας σφραγίδες, είτε χαράζοντας απλά σχέδια σε σχετικά μαλακές επιφάνειες είτε φτιάχνοντας εσώγλυφες ή ανάγλυφες μορφές. Έτσι έχουμε τυπώματα με σφραγίδες από πατάτες, καρότα, ραπανάκια από πηλό ή πλαστελίνη. Αρχικά ο/η βρεφονηπιοκόμος αφήνει τα παιδιά να πειραματιστούν με τα υλικά και να ανακαλύψουν τις νέες δυνατότητες που τους προσφέρει η τεχνική αυτή, και στη συνέχεια, τα παροτρύνει στη δημιουργία ατομικών και ομαδικών συνθέσεων.

Το τύπωμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για διακοσμητικούς λόγους. Φτιάχνουμε χαρτί περιτυλίγματος για τα δώρα μας, διακοσμούμε το τραπεζομάντιλο της τάξης μας ή τα μπλουζάκια μας. Φτιάχνοντας ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο, ως πλαίσιο γύρω από τη ζωγραφιά μας, την ομορφαίνουμε, διακοσμούμε τις κάρτες που θα στείλουμε στους φίλους μας ή φτιάχνουμε ολοκληρωμένη εικόνα με συνδυασμούς τυπωμάτων.

4.3 Ιδέες για τύπωμα

- Αποτύπωμα παλάμης

Τα παιδιά βουτούν την παλάμη τους σε δαχτυλομπογιά, όχι πολύ αραιωμένη, και την πιέζουν πάνω σε χαρτί, αφήνοντας το αποτύπωμά της, όσες φορές θέλουν. Το πρώτο αποτύπωμα θα είναι πιο έντονο από τα επόμενα, αν δεν ανανεωθεί η μπογιά στην παλάμη. Το χρώμα μπορεί να απλωθεί στην παλάμη είτε με πινέλο είτε με σφουγγάρι βουτηγμένο στην μπογιά.

- Αποτύπωμα πατούσας

Είναι μια πολύ διασκεδαστική δραστηριότητα. Τα παιδιά βουτούν τις πατούσες τους μέσα σε ταψάκια με δαχτυλομπογιά και μετά περπατούν πάνω στο απλωμένο στο έδαφος χαρτί του μέτρου, αφήνοντας τα αποτυπώματα απ' τις πατούσες τους. Σ' αυτή τη δραστηριότητα θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί, για να μην γλιστρήσουν τα παιδιά. Παραλλαγή αυτής της δραστηριότητας είναι η χρήση λάσπης (χώρα αναμεμιγμένο με νερό), αντί για χρώμα. Η δραστηριότητα μπορεί να συνοδεύεται με μουσική για τα μεγαλύτερα παιδιά, έτσι ώστε να αφήνουν τα αποτυπώματά τους ρυθμικά. Στο τέλος αυτού του εικαστικού παιχνιδιού, το ένα παιδί πλένει τα πόδια του άλλου μέσα στις λεκάνες με νερό, που ήδη υπάρχουν στο χώρο. Αυτή η επαφή του σώματός τους με την μπογιά και το νερό τα ενθουσιάζει και τα βοηθάει εκτός των άλλων και στην κατανόηση της έννοιας του σώματος, καθώς και στο να ξεπεράσουν τις αναστολές τους σχετικά με το λέρωμα.

- Αποτύπωμα δακτύλων

Τα παιδιά βουτούν ένα ή περισσότερα δάχτυλα μέσα στην μπογιά, τα πιέζουν ή τα χτυπούν ελαφρά στο χαρτί και αφήνουν τα αποτυπώματά τους φτιάχνοντας διάφορες συνθέσεις. Ένα

πολύ βασικό πλεονέκτημα αυτής της δραστηριότητας είναι η άμεση επαφή των παιδιών με το χρώμα, γεγονός που τους προσφέρει μια πολύ σημαντική εμπειρία, η οποία τα ηρεμεί και τα χαλαρώνει.

- **Τύπωμα με αντικείμενα**

Τέτοια αντικείμενα είναι κυβάκια, κουβαρίστρες, ρολά, φελλοί, σπιρτόκουτα, φύλλα, σφουγγάρια με μικρές και μεγάλες τρύπες κομμένα σε διάφορα σχήματα κτλ. Τα παιδιά απλώνουν πηχτό υδρόχρωμα στα αντικείμενα ή τα βουτούν κατευθείαν στο χρώμα και τα πιέζουν στο χαρτί.

- **Τυπώματα με φρούτα και λαχανικά**

Κόβουμε μήλα, αχλάδια, πορτοκάλια, λεμόνια, καρότα, αγγούρια, μελιτζάνες, κρεμμύδια

στη μέση ή ένα κομμάτι κουνουπίδι, τα ταμπονάρουμε είτε σε εφημερίδα είτε σε χαρτί κουζίνας, για να φύγει η περισσευούμενη υγρασία τους, απλώνουμε πάνω τους με πινέλο πηχτό υδρόχρωμα και τα πατάμε σε απορροφητικό χαρτί. Το πρώτο αποτύπωμα μπορεί να είναι πυκνό, τα επόμενα όμως θα δείχνουν με μεγαλύτερη λεπτομέρεια τους σχηματισμούς των ινών του φρούτου ή των λαχανικών, αν δεν ανανεώσουμε το χρώμα. Το τύπωμα με φρούτα και λαχανικά μας προσφέρει μια μεγάλη ποικιλία συνδυασμών σε χρώμα και σχέδιο. Μας δίνεται ακόμα η δυνατότητα να φτιάξουμε ένα διακοσμητικό σχέδιο με ρυθμό, π.χ. ένα πορτοκάλι, ένα μήλο, ένα αγγούρι και επανάληψη αυτού του συνδυασμού.

Τυπώματα με τέμπρα και φύλλα.

Σύνθεση τυπωμάτων με τέμπρα.

- Τύπωμα με πατάτα

Κόβουμε την πατάτα στη μέση, κάθετα, με ένα μαχαίρι και έτσι έχουμε δύο επίπεδες επιφάνειες. Σχεδιάζουμε στη μία επιφάνεια με το μαχαίρι ένα σχήμα, όπως τρίγωνο, τετράγωνο ή ένα σχέδιο, όπως σπιτάκι, δένδρακι, φεγγάρι, αστέρι και ό,τι άλλο θέλουμε. Στη συνέχεια, αφαιρούμε με το μαχαίρι τα κομμάτια της πατάτας που βρίσκονται γύρω από το σχέδιο που χαραμάμε έτσι, ώστε το σχέδιο να εξέχει (ανάγλυφο). Ταμπονάρουμε την πατάτα με το ανάγλυφο σχέδιο πάνω σε εφημερίδα ή χαρτί κουζίνας, για να φύγει η υγρασία του λαχανικού. Βάζουμε στο ανάγλυφο σχέδιο υδρόχρωμα χρησιμοποιώντας πινέλο ή σφουγγάρι και πατάμε τη σφραγίδα μας σε χαρτί.

Με την πατάτα μπορούμε να κάνουμε και εσώγλυφα σχέδια κατά τον παρακάτω τρόπο. Αφού έχουμε κόψει την πατάτα στη μέση και έχουμε χαραξει το σχέδιο που θέλουμε στην επιφάνειά της, αφαιρούμε τα κομμάτια της πατάτας που βρίσκονται μέσα στο σχέδιο. Έτσι δημιουργείται ένα βαθούλωμα στο κέντρο του σχεδίου και μας μένει πάνω στην πατάτα το περίγραμμα το οποίο και τυπώνουμε.

Τύπωμα με πατάτα πάνω σε πέτρα.

Με την πατάτα μπορούμε να τυπώσουμε πάρα πολλά σχέδια και, με τους κατάλληλους συνδυασμούς χρωμάτων και σχημάτων, φτιάχνουμε ενδιαφέροντα διακοσμητικά μοτίβα αλλά και ολοκληρωμένες εικόνες. Τα χαραγμάτα στις πατάτες για τις μικρές ηλικίες παιδιών γίνονται από το/τη βρεφονηπιοκόμο. Τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν με επίβλεψη να χαραξουν δικά τους σχέδια.

- Τύπωμα σε ύφασμα

Μπορούμε να τυπώσουμε με όλα τα παραπάνω υλικά σε υφάσματα βαμβακερά κ.ά., σε παντελόνια και έτσι να διακοσμήσουμε εμείς κάποια ρούχα μας. Για να τυπώσουμε σε υφάσματα χρησιμοποιούμε χρώματα μπατίκ. Αφού το ύφασμα έχει πλυθεί και σιδερωθεί, βάζουμε από

κάτω εφημερίδες ή ένα άλλο ύφασμα διπλωμένο, ώστε να απορροφηθεί το επιπλέον χρώμα που θα περάσει μέσα απ' το ύφασμα, που θέλουμε να τυπώσουμε. Αφού τυπώσουμε τα σχέδια που θέλουμε, αφήνουμε το ύφασμα να στεγνώσει.

- Τύπωμα με χαρτονένια σχέδια

Φτιάχνουμε σχέδια πάνω σε χαρτόνι, τα κόβουμε και τα κολλάμε πάνω σε μια βάση που μπορεί να είναι ένα άλλο κομμάτι χαρτόνι, ένας φελλός, ένα ξυλαράκι ή ένας ξύλινος κύβος. Αφού περιμένουμε για λίγο να στεγνώσει η κόλλα, βάζουμε χρώμα επάνω στο σχέδιο μας με ένα πινέλο ή ένα κομμάτι από σφουγγάρι και πατάμε τη σφραγίδα μας στο χαρτί. Κατά τον ίδιο τρόπο, μπορούμε να κολλήσουμε πάνω στη βάση σπάγγο, αφού πρώτα του δώσουμε το σχηματισμό που επιθυμούμε και μετά να τυπώσουμε. Κατά τον ίδιο τρόπο, φτιάχνουμε ανάγλυφες σφραγίδες, κόβοντας και κολλώντας στη βάση σχέδια, που φτιάχνουμε από σαμπρέλα.

Τύπωμα με σπάγγο.

- Τύπωμα με σπάγγο

Διπλώνουμε ένα κομμάτι χαρτί στη μέση και το ανοίγουμε. Βουτάμε ένα κομμάτι σπάγγο σε υδρόχρωμα με κανονική αραίωση και το αφήνουμε να μουλιάσει, κρατώντας τη μία άκρη του. Σηκώνουμε το σπάγγο και τον αφήνουμε να πέσει τυχαία στη μία πλευρά του χαρτιού ή του δίνουμε εμείς το σχήμα που επιθυμούμε. Κατόπιν πατάμε από πάνω στην άλλη άκρη του διπλωμένου χαρτιού και με την παλάμη μας, πιέζουμε το χαρτί πάνω στο σπάγγο, ενώ με το άλλο χέρι μας κρατάμε τη μία άκρη του σπάγγου. Μετά τραβάμε το σπάγγο αργά και βγαίνει ανάμεσα απ' τα δύο χαρτιά. Ανοίγουμε το διπλωμένο χαρτί και έχουμε το αποτύπωμα του σπάγγου στις δύο επιφάνειες συμμετρικά (καθρεπτοζωγραφική). Αντί να τραβήξουμε το σπάγγο, μπορούμε να ανοίξουμε το διπλωμένο χαρτί και να τον βγάλουμε.

Μία παραλλαγή του παραπάνω τυπώματος είναι να τοποθετήσουμε το σπάγγο σ' ένα κομμάτι χαρτί και να πιέσουμε από πάνω του ένα άλλο χαρτί. Η διαδικασία τυπώματος είναι ίδια.

Έτσι, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε στο ίδιο χαρτί πολλές φορές το σπάγγο σε διαφορετικά χρώματα, ώστε να δημιουργήσουμε πολύχρωμες συνθέσεις.

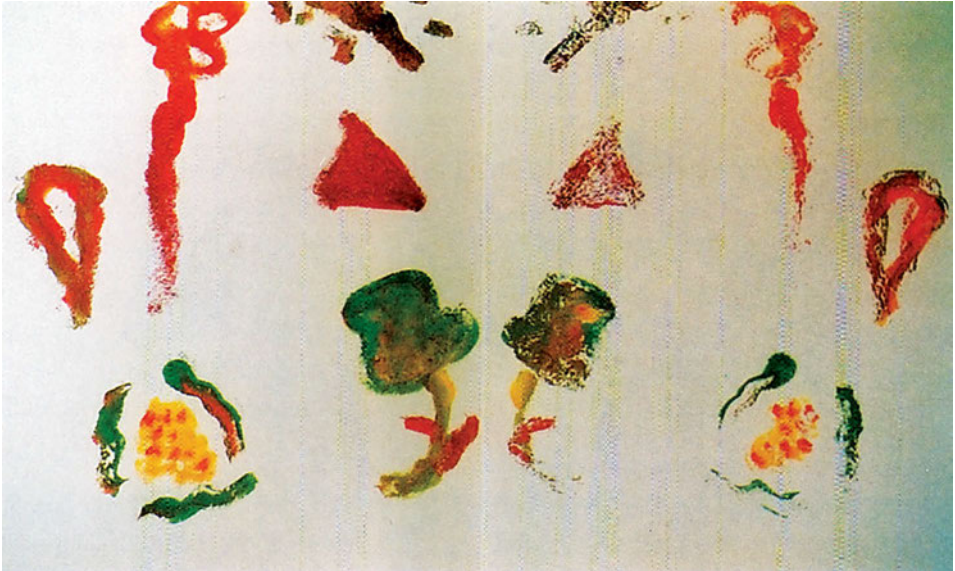

*Τύπωμα με αντικείμενα (πλέγμα)
(καθρεπτοζωγραφική).*

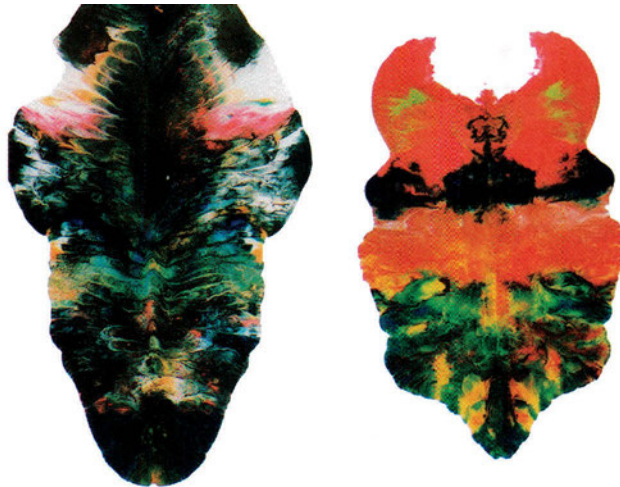
- Τύπωμα από ένα χαρτί στο άλλο

Στην εσωτερική πλευρά ενός διπλωμένου χαρτιού απλώνουμε τυχαία δαχτυλομπογιές σε διάφορα χρώματα. Διπλώνουμε το χαρτί και πιέζουμε δυνατά με την παλάμη μας την εξωτερική επιφάνεια του χαρτιού. Όταν ανοίξουμε το διπλωμένο χαρτί, θα έχει σχηματιστεί ένα συμμετρικό αφηρημένο σχέδιο (καθρεπτοζωγραφική), το οποίο, αν θέλουμε, μπορούμε να το συμπληρώσουμε ζωγραφίζοντας με τα δάχτυλα, μαρκαδόρους ή πινέλο. Μπορούμε ακόμη να το κόψουμε και να το χρησιμοποιήσουμε σε κολάζ.

Μια παραλλαγή της παραπάνω τεχνικής είναι το τύπωμα μιας ζωγραφιάς με πηχτές δαχτυλομπογιές πάνω σε ένα φύλλο χαρτί, το οποίο θα πιέσουμε πάνω στο πρωτότυπο.

Τύπωμα μιας σύνθεσης από το ένα χαρτί στο άλλο.

Καθρεπτοζωγραφική.

- Σφραγίδες με πηλό και γύψο

Χαράζουμε πάνω σ' ένα κομμάτι πηλό τα σχέδια που επιθυμούμε. Αφήνουμε τον πηλό να ξεραθεί, βουτάμε τη χαραγμένη επιφάνεια σε υδρόχρωμα και τυπώνουμε σε χαρτί. Ακόμη, μπορούμε να φτιάξουμε σχέδια από πηλό, να τα πιέσουμε σε ένα άλλο κομμάτι πηλού, που θα χρησιμεύσει ως βάση, και να φτιάξουμε ανάγλυφες πήλινες σφραγίδες.

Για να φτιάξουμε σφραγίδες από γύψο, πρώτα τον φτιάχνουμε, τον χύνουμε σε καλούπια, και αφού στεγνώσει, δίνουμε στα παιδιά κομμάτια γύψου, για να χαράξουν πάνω του με ένα καρφί τα σχέδια τους και στη συνέχεια να τυπώσουν.

- Μονοτυπία

Πάνω σ' ένα κομμάτι πλεξιγκλάς φτιάχνουμε μια ζωγραφιά με τα δάχτυλα ή με πινέλα, χρησιμοποιώντας δαχτυλομπογιές ή μελάνια τυπογραφίας. Πάνω στη ζωγραφιά τοποθετούμε ένα απορροφητικό χαρτί και το πιέζουμε καλά με τις παλάμες μας ή με ένα ρολό τυπογραφίας. Όταν σηκώσουμε το χαρτί, θα δούμε ότι η ζωγραφιά από το πλεξιγκλάς μεταφέρθηκε στο χαρτί.

- Τύπωμα με στένσιλ (η τεχνική του αερογράφου)¹

Το τύπωμα αυτό παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον και από την πλευρά της τεχνικής αλλά και από την πλευρά του αισθητικού αποτελέσματος. Όλη η τεχνική βασίζεται στην κάλυψη του χαρτιού με κάποια σχέδια, ώστε όταν χρωματιστεί με πιτσιλιές ή με σφουγγάρι όλο το υπόλοιπο χαρτί, το καλυμμένο μέρος του να μείνει λευκό και να ξεχωρίζει. Ως στένσιλ μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διάφορα αντικείμενα, όπως φύλλα, λουλούδια, σχέδια κομμένα από χαρτόνι. Όμως μπορούμε να φτιάξουμε και τα δικά μας στένσιλ, αν σχηματίσουμε σε χαρτόνι ένα σχέδιο, το διπλώσουμε στη μέση και το κόψουμε με ψαλίδι. Έτσι θα έχουμε το σχέδιο έτοιμο κομμένο. Αν ανοίξουμε το χαρτί, από το οποίο κόψαμε το σχέδιο, θα δούμε ότι έχει μείνει το περίγραμμα του σχεδίου, (αρνητικό), το οποίο μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε και αυτό.

Για να τυπώσουμε τοποθετούμε το στένσιλ (είτε το σχέδιο είτε το περίγραμμά του) πάνω στο χαρτί, ψεκάζουμε με αραιωμένο υδρόχρωμα το χαρτί μέχρι να γεμίσει πιτσιλιές, σηκώνουμε το στένσιλ και στην περίπτωση που έχουμε τοποθετήσει το σχέδιο πάνω στο χαρτί, βλέπουμε το σχέδιο λευκό, ενώ στην αντίθετη περίπτωση, βλέπουμε μόνο το σχέδιο χρωματισμένο.

Ο ψεκασμός μπορεί να γίνει είτε με ένα μπουκάλι ψεκασμού είτε με μια παλιά οδοντόβουρτσα, όπου βουτάμε το τριχωτό μέρος σε πυκνό υδρόχρωμα, γυρνάμε την οδοντόβουρτσα με το τριχωτό μέρος προς τα πάνω και μετά σέρνουμε ένα πλαστικό μαχαιράκι πάνω της με φορά από έξω προς τα μέσα (προς τα πάνω μας). Εδώ χρειάζεται προσοχή, γιατί αν κάνουμε την αντίθετη κίνηση, όλο το χρώμα θα πεταχτεί πάνω μας. Ένας άλλος πιο εύκολος τρόπος να απλώσουμε το χρώμα είναι να χρησιμοποιήσουμε ένα σφουγγάρι ή το δάχτυλό μας βουτηγμένο στο χρώμα.

Σ' αυτή την τεχνική μπορούν να χρησιμοποιηθούν και λαδοπαστέλ, που δουλεύονται με τα δάχτυλα, κυρίως για το αποτύπωμα με το περίγραμμα του σχεδίου. Όσο πιο πολλά χρώματα χρησιμοποιούμε τόσο πιο εντυπωσιακή είναι η σύνθεση. Τα στένσιλ τα κόβει η βρεφονηπιαγωγός για τα μικρότερα παιδιά, ενώ τα μεγάλα παιδιά κόβουν μόνα τους τα σχέδιά τους.

¹ Το κόψιμο γίνεται από τον/την παιδαγωγό ή από τα μεγαλύτερα παιδιά με βοήθεια.

Στένσιλ με λαδοπαστέλ.

Φρατάζ με ξυλομπογιές.

- Τυπώματα με λαδοπαστέλ (φροτάζ) και ξυλομπογιές

Είναι μια τεχνική κατά την οποία βγάζουμε το αποτύπωμα διαφόρων αντικειμένων, τα οποία έχουν τραχιές ή ανάγλυφες επιφάνειες, όπως κέρματα, κλειδιά, φύλλα, φυτά, χτένες, σπάγους, τοποθετώντας ένα χαρτί όχι πολύ χοντρό πάνω από κάθε αντικείμενο και χρωματίζοντας το χαρτί από πάνω με λαδοπαστέλ ή ξυλομπογιές.

Για να μην μετακινούμε τα αντικείμενα που θέλουμε να πάρουμε το αποτύπωμά τους, κάτω από το χαρτί μπορούμε να τα κολλήσουμε με σελοτέϊπ.

Για να πάρουμε το αποτύπωμα των φύλλων πιο εύκολα, τα κλείνουμε σ' ένα βιβλίο και τα αφήνουμε για μια μέρα, ώστε να φύγει η υγρασία τους και να ισιώσουν. Κατά την αποτύπωση, τοποθετούμε την πίσω πλευρά του φύλλου πάνω στο χαρτί, γιατί απ' αυτήν την πλευρά διαγράφονται πιο έντονα τα νεύρα.

Τα αποτυπώματα με λαδοπαστέλ ή ξυλομπογιές μπορούμε να τα κόψουμε και να τα χρησιμοποιήσουμε για κολάζ μαζί με τα πραγματικά αντικείμενα.

Με την τεχνική του φροτάζ τα παιδιά εξασκούν την παρατηρητικότητα τους, ψάχνοντας υλικά με επιφάνειες που μπορούν να αποτυπωθούν.

Φροτάζ με λαδοπαστέλ.

**«Για να πάρουμε και το αποτύπωμα
του φλοιού αυτού του δέντρου!**

Φαίνεται να δίνει πολύ ωραίους σχηματισμούς.»

- **Φτιάχνουμε τον δικό μας κύλινδρο εκτύπωσης**

Πάνω σε ένα άδειο ρολό από χαρτί κουζίνας κολλάμε διάφορα σχέδια που κόβουμε από χαρτόνι, από τσόχα, από σαμπρέλα ή από σφουγγάρι. Βουτάμε τον κύλινδρο μέσα σε ένα ταψί με υδρόχρωμα και τον κυλάμε πάνω σε ένα μεγάλο χαρτί.

Κατά τον ίδιο τρόπο κολλάμε γύρω απ' τον κύλινδρο σπάγγο σε διαφόρους σχηματισμούς.

- **Τα ασημένια φύλλα**

Πιέζουμε με την παλάμη μας πάνω σε ένα φύλλο, το οποίο έχουμε τοποθετήσει από την ανάποδη πλευρά, ένα κομμάτι αλουμινοχαρτο. Όταν σηκώσουμε το αλουμινοχαρτο, θα δούμε ότι το αποτύπωμα του φύλλου έχει βγει στο αλουμινοχαρτο. Μπορούμε να κόψουμε το ασημένιο φύλλο γύρω – γύρω και να το χρησιμοποιήσουμε σ' ένα κολάζ ή να διακοσμήσουμε μία κάρτα.

Όλα τα τυπώματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε συνδυασμό με ζωγραφική και κολάζ.

Μεικτή τεχνική: Σύθεση τυπωμάτων με πατάτα, πιτσίλισμα και καλαμάκι.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Το τύπωμα είναι μια τεχνική ζωγραφικής, κατά την οποία αναπαράγουμε ένα σχέδιο από μια επιφάνεια πιέζοντάς την πάνω σε μία άλλη. Είναι μια εικαστική δραστηριότητα που παροτρύνει το παιδί σε γνωριμία με μεγάλη ποικιλία υλικών, καλλιεργεί την αίσθηση του ρυθμού με την επανάληψη κάποιων μοτίβων, παρέχει μεγάλες εκφραστικές δυνατότητες, συμβάλλει στην ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητας, στην κατάκτηση των εννοιών του χώρου και στην εξέλιξη των λεπτών χειρισμών.

Επιπλέον, προσφέρει ένα αποτέλεσμα που βοηθά ακόμα και τα μικρότερα παιδιά να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση, τονώνοντας το ενδιαφέρον για τις εικαστικές δραστηριότητες.

Το τύπωμα μπορεί να γίνει είτε ομαδικά είτε ατομικά χρησιμοποιώντας μια μεγάλη ποικιλία υλικών.

Τύπωμα με φελό πάνω σε βότσαλο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να εξηγήσεις το λόγο για τον οποίο η δραστηριότητα του τυπώματος είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα πολύ μικρά παιδιά.
2. Να εξηγήσεις τον τρόπο που τα αποτυπώματα με την παλάμη, την πατούσα και τα δάκτυλα επιδρούν στην ψυχοσυναισθηματική ισορροπία των παιδιών.
3. Εάν σου ζητούσαν να οργανώσεις ένα εργαστήριο τυπώματος για παιδιά προσχολικής ηλικίας, ποιες ενέργειες θα έκανες προκειμένου να πραγματοποιηθεί η δραστηριότητα με επιτυχία;

Προτεινόμενες εργασίες

1. Να συλλέξεις διάφορα ετερόκλητα υλικά, τα οποία θα μπορούσαν να αποτυπωθούν.
2. Να φτιάξεις σε χαρτί φωτοτυπίας μεγέθους Α3 μια σύνθεση χρησιμοποιώντας διάφορα είδη τυπώματος.
3. Να οργανώσεις στον παιδικό σταθμό όπου κάνεις πρακτική άσκηση ένα εργαστήριο τυπώματος και να κάνεις γραπτή αξιολόγηση.
4. Να οργανώσεις στον παιδικό σταθμό όπου κάνεις πρακτική άσκηση ένα εργαστήριο τυπώματος με πατούσες. Να καταγράψεις τις αντιδράσεις των παιδιών.
5. Να φτιάξεις διακοσμητικά μοτίβα χρησιμοποιώντας αποτυπώματα των χεριών και των ποδιών σου.
6. α) Να χρησιμοποιήσεις την τεχνική του τυπώματος από ένα χαρτί σε άλλο. Συμπλήρωσε το συμμετρικό αφηρημένο σχέδιο που προέκυψε, ζωγραφίζοντας με τα δάκτυλα, ώστε να δημιουργήσεις μια σύνθεση.
β) Συγκροτήστε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και χρησιμοποιώντας ως ερέθισμα τις παραπάνω συνθέσεις, πλάστε ομαδικά μια ιστορία.
γ) Να παρουσιάσετε την ιστορία σας με θεατρικό τρόπο, διαμορφώνοντας κατάλληλα το εργαστήριο.

κεφ. 5

«Σκίζουμε χαρτιά για χαρτοπολλάκι».

«Κόβουμε με ψαλίδι».

ΚΕΦ. 5

ΤΟ ΨΑΛΙΔΙ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ

5.1 Παιδαγωγική Αξία – Οργάνωση Εργαστηρίου

Για τα περισσότερα παιδιά το ψαλίδι αποτελεί ένα εργαλείο πολύ ελκυστικό και η χρήση του θεωρείται μεγάλη πρόκληση. Αυτό μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός ότι το ψαλίδι είναι ένα απαγορευμένο αντικείμενο για τα παιδιά. Έτσι, η κατάρκτηση αυτής της δεξιότητας είναι πολύ σημαντική, τόσο για την αυτοπεποίθηση των παιδιών όσο και για την πορεία στην κατάρκτηση της αυτονομίας τους.

Σε ποια ηλικία όμως μπορούμε να δώσουμε ψαλίδι στα παιδιά, τί είδους ψαλίδι, τί θα τους δώσουμε να κόψουν πρώτα, πώς θα οργανώσουμε τη δραστηριότητα, έτσι ώστε να ενθαρρύνουμε το παιδί να κατακτήσει τη χρήση του ψαλιδιού, σύμφωνα με τις ικανότητες και τον προσωπικό του ρυθμό; Σίγουρα όλα τα παραπάνω είναι ερωτήματα, στα οποία θα πρέπει να απαντήσουμε, προκειμένου να οργανώσουμε σωστά τη δραστηριότητα, ώστε να επιτύχουν όλα τα παιδιά.

Ξεκινάμε στην ηλικία των 3 χρόνων, δίνοντας στα παιδιά διάφορα χαρτιά. Δεν τους ζητάμε να τα κόψουν με ψαλίδι, αλλά τα ενθαρρύνουμε να τα κόψουν με το χέρι, φτιάχνοντας διάφορα σχήματα. Έτσι, σ' αυτή τη φάση τα παιδιά τσαλακώνουν, διπλώνουν, σχίζουν ελεύθερα διάφορα κομμάτια χαρτιού είτε από περιοδικά είτε από εφημερίδες, σε μικρότερα κομμάτια, προκειμένου να τα ταξινομήσουν και να τα κολλήσουν ατομικά ή ομαδικά σε διάφορες επιφάνειες. Έτσι, μ' αυτό τον τρόπο εξασκούν τους λεπτούς χειρισμούς, προετοιμάζοντας το χέρι τους για τη χρήση του ψαλιδιού, ανακαλύπτουν τις ιδιότητες των υλικών και εξασκούν την εφευρετικότητά τους, βρίσκοντας διάφορους τρόπους, για να συνδυάσουν και να κολλήσουν τα χαρτάκια τους. Είναι πολύ σημαντικό το σχίσσιμο των χαρτιών να γίνεται για κάποιο λόγο, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν με τρόπο δημιουργικό. Για παράδειγμα, μπορούμε να παρασκευάσουμε χαρτοπολλά μουλιάζοντας τα χαρτάκια σε νερό και αναμειγνύοντάς τα με κόλλα.

Στην ηλικία των 3,5 χρόνων ξεκινάμε να δίνουμε ψαλίδι στα παιδιά, αφού έχουν εξασκηθεί στο κόψιμο με το χέρι και έχουν ωριμάσει περισσότερο μυϊκά. Οργανώνουμε λοιπόν ένα εργαστήριο ψαλιδιού. Ο αριθμός των παιδιών που θα συμμετάσχουν στη δραστηριότητα θα πρέπει να είναι περιορισμένος, 4 – 5 παιδιά, έτσι ώστε ο/η βρεφονηπιοκόμος να μπορεί να παρακολουθεί και να παρέχει τη βοήθειά του/της σ' όλα τα παιδιά, μιας και το κάθε παιδί έχει το δικό του ρυθμό εξέλιξης. Αν υπάρχουν δυο βρεφονηπιοκόμοι, μπορούν να οργανωθούν δύο εργαστήρια ψαλιδιού, διαφορετικά συμμετέχουν κάθε φορά 4-5 παιδιά στο εργαστήριο, μέχρι να περάσουν όλα απ' αυτή τη δραστηριότητα. Αυτό μπορεί να γίνει είτε σε μια μέρα είτε στη διάρκεια μιας εβδομάδας, ανάλογα με το εξελικτικό στάδιο των παιδιών, όσον αφορά στη συγκεκριμένη δεξιότητα, αλλά και από τον αριθμό των παιδιών σε μια τάξη παιδικού σταθμού.

Πάνω στο τραπέζι του εργαστηρίου έχουμε τοποθετήσει σ' ένα καλάθι τόσα ψαλιδία όσα είναι τα παιδιά. Τα ψαλιδία πρέπει να είναι καλής ποιότητας, μικρού μεγέθους, με στρογγυλεμένες μύτες και να κόβουν καλά, ώστε τα παιδιά να μην απογοητεύονται από τυχόν αποτυχία τους. Τα πρώτα χαρτιά που θα κόψουν τα παιδιά θα πρέπει να είναι λεπτά χαρτόνια και χαρτί χοντρό, γιατί

το λεπτό χαρτί τσαλακώνει και δυσκολεύει τα παιδιά. Ο/η βρεφονηπιοκόμος δείχνει στα παιδιά το πιάσιμο του ψαλιδιού και τα βοηθάει, έτσι ώστε το καθένα να βρει το πιάσιμο που του ταιριάζει, αφήνοντας τα παιδιά να πειραματιστούν με το να κόψουν τα χαρτιά σε μικρότερα κομματάκια.

«Κοίτα τι ωραία που πιάνω το ψαλίδι.»

Στη συνέχεια, δίνουμε στα παιδιά να κόψουν ελεύθερα διάφορα είδη χαρτιών, όπως εφημερίδες, χαρτιά περιτυλίγματος, χαρτιά που έχουν βάψει προηγουμένως τα ίδια τα παιδιά, χαρτόνια κανσόν πολύχρωμα για να κάνουν ένα κολάζ.

Όσο περνάει ο καιρός και τα παιδιά κατακτούν τη δεξιότητα, αυξάνουμε σταδιακά το βαθμό δυσκολίας. Έτσι, ζητάμε από τα παιδιά να κόψουν στενές λουρίδες σε κάθετα κομματάκια χαρτιού, λουρίδες χοντρές και λεπτές με γραμμές, όπου τα παιδιά καλούνται να κόψουν πάνω στη γραμμή, χαρτόνια και χαρτιά σε διάφορα σχήματα, όπως τετράγωνο, τρίγωνο με τελευταίο τον κύκλο, γιατί απαιτεί μεγαλύτερη επιδεξιότητα (κολλώντας τα σχήματα σ' ένα χαρτόνι μπορούμε να συνθέσουμε διάφορα αντικείμενα, όπως αυτοκίνητο, ανθρωπάκι κ.ά.). Τα παιδιά μπορούν ακόμα να κόψουν περιγράμματα από σχέδια δικά τους ή φωτογραφίες από περιοδικά και εφημερίδες.

«Εμένα μου αρέσει αυτή η φωτογραφία και θα την κόψω.»

Αφού τα παιδιά μπορούν και κόβουν με ευκολία χαρτί και χαρτόνι, συνεχίζουμε με το κόψιμο άλλων υλικών πιο απαιτητικών, όπως υφάσματα διαφόρων τύπων, σπάγγους λεπτούς, χονδρούς, κορδέλες, νήματα κτλ.

Είναι σημαντικό ο/η βρεφονηπιοκόμος να μην έχει παράλογες απαιτήσεις από τα παιδιά. Βοηθάει το κάθε παιδί, όπου χρειάζεται, και το ενθαρρύνει παρακολουθώντας τον τρόπο εργασίας του, έτσι ώστε να δει το στάδιο στο οποίο βρίσκεται το καθένα. Έτσι, εάν κάποιο παιδί είναι επιδέξιο στο συγκεκριμένο στάδιο της δεξιότητας, το προτρέπει να ασχοληθεί με κάτι πιο δύσκολο ή στην αντίθετη περίπτωση, κάνει ένα βήμα πίσω, οδηγώντας το παιδί στο προηγούμενο στάδιο, για να το βοηθήσει να εξασκηθεί περισσότερο.

Η κατάκτηση των εργασιών και των υλικών από το παιδί είναι απαραίτητη για να τα χρησιμοποιήσει ως μέσα έκφρασης και δημιουργίας. Γι' αυτό το λόγο είναι πολύ σημαντικό να δίνουμε στα παιδιά πολλές ευκαιρίες πειραματισμού με την παροχή πολυποικίλων και διαφορετικών υλικών.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η χρήση του ψαλιδιού είναι μια πρόκληση για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Η κατάκτηση της δεξιότητας αυτής συμβάλλει στην τόνωση της αυτοπεποίθησής τους και αποτελεί ένα ακόμη βήμα για την κατάκτηση της αυτονομίας τους.

Στην ηλικία των τριών χρόνων αρχίζουμε την προετοιμασία των παιδιών για τη χρήση του ψαλιδιού δίνοντάς τους να διπλώνουν, να σχίζουν με τα χέρια τους και να κολούν χαρτιά, προκειμένου να φτιάξουν κάποιο έργο. Στην ηλικία των τριών, έξι χρόνων οργανώνουμε ένα εργαστήριο και δίνουμε το ψαλίδι στα παιδιά. Τα ψαλίδια που τους δίνουμε πρέπει να είναι καλής ποιότητας, με στρογγυλεμένες μύτες και μικρού μεγέθους. Στην αρχή, δίνουμε στα παιδιά να κόψουν λεπτά χαρτόνια, έτσι ώστε να μη δυσκολευτούν και απογοητευτούν από κάποια αποτυχία τους. Με τον καιρό αυξάνουμε το βαθμό δυσκολίας, ζητώντας να κόψουν λουρίδες χαρτιού, χαρτιά σε διάφορα σχήματα, υφάσματα κτλ.

Ο/η παιδαγωγός εκτιμά το στάδιο εξέλιξης του παιδιού και το βοηθά ανάλογα προτρέποντάς το να ασχοληθεί με κάτι ευκολότερο ή δυσκολότερο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να εξηγήσεις τον τρόπο, με τον οποίο φέρνουμε για πρώτη φορά το παιδί προσχολικής ηλικίας επαφή με το ψαλίδι.
2. Να εξηγήσεις τους λόγους για τους οποίους η χρήση του ψαλιδιού ενθουσιάζει τα παιδιά.

Προτεινόμενες εργασίες

1. Να παρατηρήσεις τα παιδιά στον παιδικό σταθμό όπου κάνεις πρακτική άσκηση ως προς το στάδιο στο οποίο βρίσκονται στη χρήση ψαλιδιού. Να καταγράψεις τις παρατηρήσεις σου.
2. Να οργανώσεις την κατάλληλη δραστηριότητα με ψαλίδι, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις σου και να καταγράψεις τις εμπειρίες σου αξιολογώντας τις παρεμβάσεις σου.

«Κοίτα, τώρα κόβουμε φελλό για να φτιάξουμε φελλόδεντρο.»

«Έτοιμο το φελλόδεντρο.»

Φωτ. 1 Ομαδική σύνθεση με ανάγλυφο κολάζ από άχρηστο υλικό.

Φωτ.2 Ομαδική σύνθεση με ανάγλυφο κολάζ από υλικά της φύσης.

ΚΕΦ. 6

ΚΟΛΑΖ

6.1 Έννοια – Παιδαγωγική Αξία

Το κολάζ είναι μία σύνθεση, ένας πρωτότυπος τρόπος έκφρασης, που προσφέρει ένα τελικό αποτέλεσμα, το οποίο προκύπτει από την επικόλληση διαφόρων ομογενών ή ετερογενών στοιχείων πάνω σε μια επιφάνεια.

Το κολάζ εμφανίστηκε στις αρχές του 20ού αιώνα και χρησιμοποιήθηκε από τους κυβιστές, τους ντανταϊστές και τους σουρεαλιστές. Το κολάζ χρησιμοποιήθηκε και ως μεικτή τεχνική σε συνδυασμό με τη ζωγραφική. Ο Μπρακ και ο Πικάσο ήταν από τους πρώτους καλλιτέχνες που χρησιμοποίησαν το κολάζ στα έργα τους.

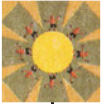
Η τεχνική του κολάζ αποτελεί ένα εξαιρετικά εκφραστικό μέσο. Προσδίδει στο έργο μια τολμηρότητα και αποτελεί πρόκληση με τη δυνατότητα χρήσης των πιο παράδοξων και αταίριαστων υλικών που προσφέρει. Το κολάζ μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε ως αυτόνομο έργο είτε ως συμπλήρωμα ενός ζωγραφικού έργου. Χρησιμοποιούνται διάφορα στοιχεία, αποδίδονται μορφές ή εικόνες ή συμπληρώνονται ζωγραφικά έργα.

Γιατί όμως προτείνουμε για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας τη δραστηριότητα του κολάζ; Τι τους προσφέρει άραγε;

- Δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να ενεργοποιήσουν τη δημιουργική τους φαντασία, καθώς συλλέγουν, οργανώνουν και συνθέτουν τα υλικά.
- Επιτρέπει στα παιδιά να πάρουν πρωτοβουλίες, τόσο στην επιλογή των υλικών όσο και στην οργάνωση της δουλειά τους.
- Δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία ελεύθερης δημιουργίας με τη χρήση ποικίλων υλικών, αλλά ταυτόχρονα τα παιδιά ανακαλύπτουν και τις ιδιότητες των υλικών.
- Συνεισφέρει στην εξέλιξη των λεπτών χειρισμών με το κόψιμο και το κόλλημα, που απαιτεί η δραστηριότητα, καθώς και στον οπτικοκινητικό συντονισμό.
- Οξύνεται η παρατηρητικότητα, η προσοχή και η οπτική του αντίληψη, καθώς οργανώνει και συνθέτει τα υλικά.
- Βοηθά στην κατανόηση της έννοιας του χώρου και της οργάνωσής του.
- Καλλιεργεί το καλαισθητικό συναίσθημα και φέρνει σε επαφή τα παιδιά με τη μορφή και το σχήμα.

Έργο με κολάζ και ζωγραφική του Πικάσο.

- Δημιουργεί οικολογική συνείδηση, με την ανακάλυψη της χρησιμότητας άχρηστων υλικών, που μπορούν να μεταμορφωθούν.
- Καθώς τα παιδιά δουλεύουν το κολάζ, οδηγούνται εντελώς αυθόρμητα σε μετρήσεις και ταξινομήσεις. Έτσι, εισάγονται στις μαθηματικές έννοιες.
- Γενικά το κολάζ είναι μια δραστηριότητα, κατά την οποία δίνεται η ελευθερία στο παιδί να δημιουργήσει και να εκφραστεί, με τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο, συνθέτοντας μια μεγάλη ποικιλία υλικών, που το ίδιο επιλέγει. Το κολάζ είναι μια καλλιτεχνική δραστηριότητα που βοηθάει τα μικρότερα κυρίως παιδιά στην απόκτηση αυτοπεποίθησης, γιατί σχεδόν πάντα προσφέρει ένα εντυπωσιακό αποτέλεσμα.

Σύνθεση με επίπεδο κολάζ.

6.2 Ο ρόλος του/της παιδαγωγού

Όλα αυτά που προσφέρει το κολάζ μπορούν να πραγματοποιηθούν με μια βασική προϋπόθεση: ότι τα παιδιά θα αφεθούν ελεύθερα από τον/την παιδαγωγό να χρησιμοποιήσουν τα υλικά, όπως αυτά θέλουν, και θα επιλέγουν μόνα τους το θέμα της κατασκευής τους. Ο/η παιδαγωγός δε θα πρέπει να επηρεάζει τα παιδιά σε θέματα μορφής και τεχνοτροπίας.

Η παρουσία του/της παιδαγωγού θα πρέπει να είναι διακριτική και υποστηρικτική. Παρέχει στα παιδιά ερεθίσματα και οδηγίες για τη χρήση των υλικών και τις δυνατότητες που αυτά προσφέρουν, αφού πρώτα τα αφήσει μόνα τους να τα εξερευνήσουν και να τα ανακαλύψουν. Δημιουργεί ένα ζεστό και ασφαλές κλίμα, ώστε τα παιδιά να εμπνευστούν, να πειραματιστούν και να δημιουργήσουν. Όταν κάποιο παιδί δυσκολεύεται να εκφραστεί ή είναι άτολμο, προσπαθεί πάντα να το παροτρύνει με διάφορες ερωτήσεις που θα το οδηγήσουν στη λύση του προβλήματος που αντιμετωπίζει. **Ποτέ δε δίνει έτοιμες λύσεις** αλλά, βρίσκεται κοντά στα παιδιά, για να τους δώσει οδηγίες τεχνικής φύσης και να τα ενθαρρύνει να εκφραστούν μέσα από την αλληλεπίδραση τους με τα υλικά. Τα έτοιμα περιγράμματα θα πρέπει να αποφεύγονται, γιατί αποθαρρύνουν το παιδί, αναστέλλουν τη δημιουργικότητά του και την ελεύθερη έκφραση και οδηγούν στην αδράνεια της φαντασίας του.

Είναι πολύ σημαντικό το τελικό ατομικό ή ομαδικό έργο των παιδιών να αξιοποιείται, για να νιώθει το παιδί ότι έφτιαξε κάτι χρήσιμο (π.χ. διακόσμηση της τάξης, σκηνικό σε ένα θεατρικό παιχνίδι κ.ά.).

6.3 Είδη κολάζ

Το επίπεδο κολάζ γίνεται πάνω σε χαρτί ή χαρτόνι λευκό ή χρωματιστό, διαφανές πλεξιγκλάς, χοντρό πλαστικό φύλλο. Απαραίτητα υλικά είναι το ψαλίδι και η κόλλα. Μπορούμε να κολλήσουμε χαρτιά από καραμέλες, χρωματιστά χαρτιά, σελοφάν, εικόνες από διάφορα περιοδικά ή εφημερίδες, γραμματόσημα, χαρτοπετσέτες, χαρτί ταπετσαρίας κ.ά.

Μεικτή τεχνική: Επίπεδο κολάζ και ζωγραφική.

Το ανάγλυφο κολάζ γίνεται σε χαρτί ή κόντρα πλακέ, ανάλογα με το βάρος των υλικών και χρησιμοποιούμε, συνήθως, κόλλα υγρή. Μπορούμε να κολλήσουμε ξυλαράκια, οδοντογλυφίδες, σπέρτα, ζυμαρικά, όσπρια, κουμπιά, καπάκια, κουτάκια, υφάσματα όλων των ειδών, φλούδες δένδρων, ξερά φύλλα ή λουλούδια, βαμβάκι, μαλλί, όστρακα, φελλούς, τσόφλια αβγών, πριονίδια φτερά, πούλιες, κορδέλες, δημητριακά, χαλίκια, άμμο κ.ά.

Ομαδική σύνθεση με κολάζ και ζωγραφική.

Ανάγλυφο κολάζ από άχρηστο υλικό. Έργο μαθητριών.

6.4 Υλικά

Χαρτί - χαρτόνι

Χρωματιστά και λευκά χαρτιά όλων των ειδών: γκοφρέ, βελουτέ, μεταξοχαρτο, αερόχαρτο, ριζόχαρτο, γυαλόχαρτο, αλουμινόχαρτο, χαρτομάντιλα, χαρτοπετσέτες, κομφετί, χαρτί του μέτρου, εφημερίδες, περιοδικά, κάρτες, γραμματόσημα, παλιά γράμματα, φυλλάδια διαφημιστικά, φάκελα, χαρτιά περιτυλίγματος, χαρτοσακούλες, περιτυλίγματα από καραμέλες, τσίχλες, γλυκά, χαρτί ταπετσαρίας, χαρτόνια απλά με διάφορα πάχη, κανσόν, οντουλέ, ζελατίνες

Υλικά από τη φύση

Φύλλα, κλαδιά, καρποί, σπόροι, αποξηραμένα φυτά, λουλούδια, άμμος, χώμα, χαλίκια, πέτρες, βότσαλα, φύκια, κοχύλια, φτερά, ξυλαράκια, ροκανίδια, φλούδες από κορμούς δένδρων, κουκούτσια κ.ά.

Υφάσματα

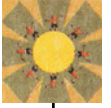
Κουρελάκια από διάφορα υφάσματα διαφόρων χρωμάτων (μονόχρωμα, εμπριμέ, καρό, ριγωτά) και σχημάτων, βαμβακερό, λινό μαλλί, λινάτσα, δέρμα, δαντέλα, σατέν, μετάξι, διχτυωτό, γάζα, γκοφρέ, κομμάτια συνθετικής γούνας, τσόχα, κορδέλες, μοκέτα, τούλι, κοτλέ, τζιν, βελούδο κ.ά.

Διάφορα

Χάντρες, κουμπιά, κομμάτια σφουγγάρι, αφρολέξ, φελλούς, κορδόνια, σπάγγοι, μανταλάκια, σπύρτα, οδοντογλυφίδες, ξυλάκια από παγωτό, καπάκια μπουκαλιών, χρυσόσκονες, νήματα, συνδετήρες, τσόφλια από αβγά, παξιμάδια, βίδες, ροδέλες, σπιρτόκουτα, πούλιες, κομμάτια από σπασμένα παιχνίδια, βαμβάκι, ζυμαρικά, όσπρια κ.ά.

Εργαλεία

Ψαλίδι με στρογγυλεμένες άκρες, κόλλες ρευστές, πινέλα.

6.5 Οργάνωση και πορεία εργασίας

Ο χώρος του παιδικού σταθμού, όπου θα πραγματοποιηθεί η δραστηριότητα, θα πρέπει να είναι διαμορφωμένος κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να διευκολύνει τα παιδιά στην ελεύθερη κίνησή τους, ανάλογα με την επιφάνεια του κολάζ, καθώς και την ελεύθερη πρόσβασή τους στα υλικά και στα εργαλεία που θα χρησιμοποιηθούν.

Κατά την οργάνωση της δραστηριότητας θα πρέπει ο/η παιδαγωγός να έχει αποφασίσει σύμφωνα με την ηλικία, τις δυνατότητες, τα ενδιαφέροντα των παιδιών, καθώς και το στόχο της αγωγής, το είδος του κολάζ που θα προτείνει, το υλικό που θα χρησιμοποιηθεί και το κατά πόσο η εργασία θα είναι ατομική ή ομαδική.

Εάν είναι η πρώτη επαφή της ομάδας των παιδιών με το κολάζ, καλό θα ήταν ο/η παιδαγωγός να μην τους παρουσιάσει πληθώρα υλικών, γιατί είναι πιθανόν να αποδιοργανωθούν απ' τον ενθουσιασμό και να μη συγκεντρωθούν στην ανακάλυψη του κάθε υλικού. Έτσι είναι προτιμότερο να ξεκινάει με διάφορα είδη χαρτιού σε διαφορετικά χρώματα και κομμένα σε συγκεκριμένα ή αφηρημένα σχήματα, τα οποία τα παιδιά θα κολλήσουν επάνω σε χαρτόνι. Η κόλλα θα πρέπει να είναι ρευστή και να απλώνεται με το πινέλο από τα παιδιά πάνω στις επιφάνειες που θα κολληθούν. Ο/η παιδαγωγός βοηθάει τα παιδιά, αν δυσκολεύονται, με την επίδειξη της τεχνικής του κολλήματος και όχι με το να κολλάει αυτός/ή στη θέση των παιδιών. Στην αρχή τα παιδιά είναι πιθανόν να πασαλειφτούν με την κόλλα ή να κολλήσουν το ένα χαρτάκι πάνω στο άλλο. Σιγά – σιγά όμως, καθώς θα εξοικειώνονται με την τεχνική του κολάζ και θα ανακαλύπτουν τις ιδιότητες και τη χρήση των υλικών, θα γίνονται όλο και πιο επιδέξια και θα κάνουν πιο πρωτότυπες συνθέσεις, καθώς ο/η παιδαγωγός θα τους προσφέρει περισσότερα ερεθίσματα, ποικιλία υλικών και επιλογών, ανανεώνοντας το ενδιαφέρον τους για τη συγκεκριμένη εικαστική δραστηριότητα.

«Φτιάχνουμε κολάζ με εικόνες που διαλέξαμε από περιοδικά και το διασκεδάζουμε πολύ.»

6.6 Ιδέες για κολάζ

- Κολάζ με ένα μόνο υλικό, όπως διάφορα είδη χαρτιών, υφασμάτων, αναμειγμένα με πολλή φαντασία δίνουν ενδιαφέροντα οπτικά και απτικά αποτελέσματα.
- Φωτοκολάζ με εικόνες κομμένες από περιοδικά και εφημερίδες είτε με ελεύθερο είτε με συγκεκριμένο θέμα.
- Κολάζ με υλικό από τη φύση που έχουν συλλέξει τα παιδιά. Ξερά ή φρέσκα φύλλα, κλαδιά, σπόρους, καρπούς, ξυλαράκια, λουλούδια, φυτά, όστρακα, φύκια.
- Κολάζ με χάρτινες φιγούρες που έχουν φτιαχτεί με χαρτοδιπλωτική.
- Κολάζ με ζελατίνες διαφόρων χρωμάτων που μπορούμε να κολλήσουμε κομμάτια ενός χρώματος πάνω σε άλλα χρώματα και να δημιουργηθούν ενδιαφέροντες συνδυασμοί χρωμάτων.
- Με εφημερίδες, όπου καλύπτουμε τη βασική επιφάνεια και πάνω της κολλάμε τα άλλα υλικά, προκειμένου να κάνουμε μια σύνθεση.
- Με σπάγγους, νήματα, σχοινιά, κλωστές, κουρελάκια, φτερά, κορδέλες.
- Με ζυμαρικά βαμμένα στο φυσικό τους χρώμα, που μετά μπορούν να βαφτούν κατ' επιλογή.
- Με κουμπιά, πούλιες, ξύσματα μολυβιδίων, πετραδάκια, φελλούς.
- Με άμμο, χαρτοπόλεμο ή λεπτό ροκανίδι σε λευκό ή χρωματιστό φόντο.
Αλείβοντας τη βασική επιφάνεια με κόλλα και μετά πασπαλίζοντας με τα παραπάνω υλικά, θα δούμε να σχηματίζονται ενδιαφέρουσες εικόνες.
- Με μπαλάκια από χαρτί γκοφρέ, χαρτί υγείας, ή χαρτομάντιλα.
- Με διάφορα κουτάκια, ρολά χαρτί υγείας ή χαρτομάντιλα.

Συνθέσεις με κολάζ και ζωγραφική.

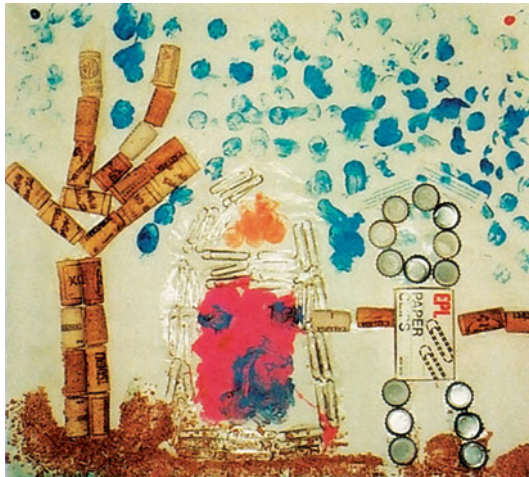
Σύνθεση με μεικτή τεχνική.
Κολάζ και ζωγραφική σε βρεγμένο χαρτί

- Με φιγούρες που έχουν ζωγραφίσει ή κόψει τα παιδιά.
- Μεικτή τεχνική κολάζ – ζωγραφική. Κάποια κομμάτια του έργου ζωγραφίζονται και κάποια κολλούνται.
- Κολάζ σε ξύλινη επιφάνεια.
- Ψηφιδωτό με διάφορα χαρτάκια ή ζυμαρικά σε τετραγωνισμένο χαρτί ελεύθερο ή με συγκεκριμένα σημεία, όπου θα πρέπει να μπει κάποιο ορισμένο χρώμα.
- Κολάζ με πέτρες σε σχήμα λαβυρίνθου.
- Ελεύθερη επιλογή και προετοιμασία των υλικών από τα παιδιά.

Το κολάζ είναι μια εικαστική δραστηριότητα, που προσφέρεται για ομαδικές συνθέσεις και προσφέρει μια τεράστια ποικιλία ως προς τον τρόπο οργάνωσης της εργασίας. Μπορεί το κολάζ να γίνει στο τραπέζι πάνω σε μια μεγάλη επιφάνεια ή κάτω στο πάτωμα ή σε μεγάλα χαρτιά μέτρου ή χαρτόνια κολλημένα στον τοίχο, όπου τα παιδιά θα δουλεύουν όρθια έχοντας τακτοποιήσει τα υλικά και τα εργαλεία τους με τέτοιο τρόπο, που να διευκολύνονται στην επιλογή και τη χρήση τους.

Κολάζ μπορεί να γίνει και για διακοσμητικούς λόγους, όπως για να φτιάξουμε το δικό μας χαρτί περιτυλίγματος, για να τυλίγουμε τα δώρα μας ή για να διακοσμήσουμε μια κατασκευή μας (μάσκα, κορνίζα) ή για να φτιάξουμε κάρτες Χριστουγεννιάτικες, γενεθλίων ή προσκλήσεις.

**Ομαδική σύνθεση από παιδιά.
Μεικτή τεχνική: Κολάζ από άχρηστο υλικό,
ζωγραφική και τυπώματα.**

6.7 Μικρά Μυστικά

- ☺ Για να κολλήσουμε χαρτιά, η καταλληλότερη κόλλα είναι η γλουτολίνη, που την διαλύουμε αναμειγνύοντας 1 μέρος γλουτολίνης με 3 – 4 μέρη νερού δουλεύοντας με πινέλο.
- ☺ Για να κολλήσουμε πιο βαριά αντικείμενα με κάποιο όγκο, η καταλληλότερη κόλλα είναι η κόλλα τύπου ατλακόλ, που είναι πιο ισχυρή και δουλεύεται με πινέλο.
- ☺ Αν βάλουμε την υγρή κόλλα μέσα σε μπουκαλάκια φαρμακείου ή σε απλά μπουκαλάκια πλαστικά, κάνοντας μία τρύπα στο καπάκι θα μπορούμε πιέζοντας το μπουκάλι να απλώσουμε την κόλλα στο χαρτί ή το χαρτόνι.

Είναι πολύ διασκεδαστικό

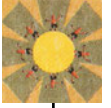
- ☺ Φτιάχνουμε τη δική μας κόλλα:

Για να φτιάξουμε αλευρόκολλα αναμειγνύουμε 1 μέρος νερού με 1 μέρος αλεύρι. Ανακατεύουμε μέχρι να γίνει ένα λείο μείγμα. Αν είναι πολύ αραιό το μείγμα, προσθέτουμε αλεύρι, αν είναι πολύ σφιχτό, προσθέτουμε νερό.

- ☺ Δεν πρέπει να ξεχνάμε να κλείνουμε καλά την κόλλα, γιατί διαφορετικά θα ξεραθεί. Για να μην κολλάει το καπάκι της κόλλας στο κουτί, βάζουμε λίγη βαζελίνη γύρω από το στόμιο του κουτιού, αφού πρώτα έχουμε καθαρίσει τα υπολείμματα της κόλλας.
- ☺ Τα πινέλα μας τα ξεπλένουμε με νερό, αμέσως μετά τη χρήση για να μην ξεραθεί η κόλλα πάνω τους και καταστραφούν.
- ☺ Ξέρεις ότι την κόλλα σου μπορείς να την απλώσεις και με τα δάχτυλά σου; Δοκίμασε.
- ☺ Πριν απλώσουμε την κόλλα στην επιφάνεια που θέλουμε, δεν ξεχνάμε να στραγγίσουμε το πινέλο μας στην άκρη του δοχείου της κόλλας, για να φύγει η περισσευούμενη ποσότητα και να μην στάζει, αλλά και για να μην γλιστράνε τα χαρτάκια που θέλουμε να κολλήσουμε.
- ☺ Για να γίνουν πιο ενδιαφέροντα τα χαρτιά, μπορούμε να τα τσαλακώσουμε, να τα κόψουμε με το χέρι σε διάφορα αφηρημένα σχήματα ή να τα κόψουμε με οδοντωτό ψαλίδι.
- ☺ Για να κολλήσουμε μικρά κομματάκια από χαρτί, χαρτομάντιλο ή χαρτί γκοφρέ, που κολλούν στο χέρι, τα πιέζουμε απαλά με το πίσω μέρος ενός μολυβιού ή ενός πινέλου.

Ανάλυφο κολάζ με βοτσαλάκια πάνω σε μεγάλο βότσαλο.

- ☺ Η κόλλα πρέπει να τοποθετηθεί μέσα σε δοχεία σταθερά με φαρδύ στόμιο, όπως βάζα από μαρμελάδες, ταψάκια, κεσεδάκια από γιαούρτι κτλ..
Καλό θα ήταν τα παιδιά ανά δύο να έχουν το δικό τους δοχείο με κόλλα.
Σε μεγαλύτερες ηλικίες αυξάνει ο αριθμός των παιδιών για κάθε δοχείο.
- ☺ Η επιφάνεια που θα γίνει το κολάζ, μπορεί να χρωματιστεί προηγουμένως.
- ☺ Για να βάψουμε μακαρονάκια ή ρύζι, μουλιάζουμε σ' ένα δοχείο με νερό χαρτί γκοφρέ στο χρώμα που θέλουμε. Αφού χρωματιστεί το νερό, βγάζουμε και στύβουμε το γκοφρέ και ρίχνουμε μέσα τα ζυμαρικά μας. Αυτά θα πάρουν το χρώμα του γκοφρέ. Τα στεγνώνουμε απλώνοντάς τα σ' ένα αλουμινόχαρτο. Αφού στεγνώσουν, τα τοποθετούμε σ' ένα βάζο και είναι έτοιμα για χρήση.
- ☺ Δεν ξεχνάμε:
  - Προτεραιότητα έχει η διαδικασία και όχι το αποτέλεσμα.
  - Δεν υπάρχει σωστός και λανθασμένος τρόπος. Υπάρχει προσωπικός τρόπος.
  - Κύριος στόχος είναι η εξερεύνηση, ο πειραματισμός, η ανακάλυψη και η ελεύθερη έκφραση.
- ☺ Ξέρεις ποιο είναι το κυριότερο συστατικό του κολάζ;

Η φαντασία...

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Το κολάζ είναι μια σύνθεση, ένας πρωτότυπος τρόπος έκφρασης που προσφέρει ένα τελικό αποτέλεσμα, το οποίο προκύπτει από την επικόλληση διαφόρων ομογενών ή ετερογενών στοιχείων πάνω σε μια επιφάνεια. Αποτελεί πρόκληση για το δημιουργό του, γιατί του δίνει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει τα πιο παράξενα και αταίριαστα υλικά, επιτρέποντας μια τολμηρή και πρωτότυπη έκφραση.

Παιδική σύνθεση με κολάζ.

Η ενασχόληση με το κολάζ ενεργοποιεί τη δημιουργική φαντασία του παιδιού, βοηθά στην ανάπτυξη των λεπτών χειρισμών και στην κατανόηση προμαθηματικών εννοιών, δίνει την ευκαιρία για γνωριμία και αλληλεπίδραση με πολλά υλικά και το φέρνει σ' επαφή με τη μορφή και το σχήμα. Ακόμη, συντελεί στη δημιουργία οικολογικής συνείδησης και προάγει την πρωτότυπη σκέψη.

Ο/η παιδαγωγός πρέπει να έχει ρόλο υποστηρικτικό, να παρέχει δυνατότητες για εξερεύνηση και πειραματισμό και να ενθαρρύνει την ατομική έκφραση.

Τα υλικά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν είναι πολυποίκιλα, πρωτότυπα και στο μεγαλύτερο μέρος τους άχρηστα. Ο/η παιδαγωγός οργανώνει το εργαστήριο προσφέροντας ερεθίσματα, υλικά και πολλαπλές επιλογές ανανεώνοντας το ενδιαφέρον τους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια είναι η ιδιαιτερότητα του κολάζ που κάνει τόσο σημαντική την ενασχόληση των παιδιών με αυτή την εικαστική δραστηριότητα;
2. Ποια στάση θα κρατούσες κατά τη διάρκεια της ενασχόλησης των παιδιών με το κολάζ;
3. Σύμφωνα με ποια κριτήρια ο/η παιδαγωγός θα προτείνει στα παιδιά το κατάλληλο είδος κολάζ;

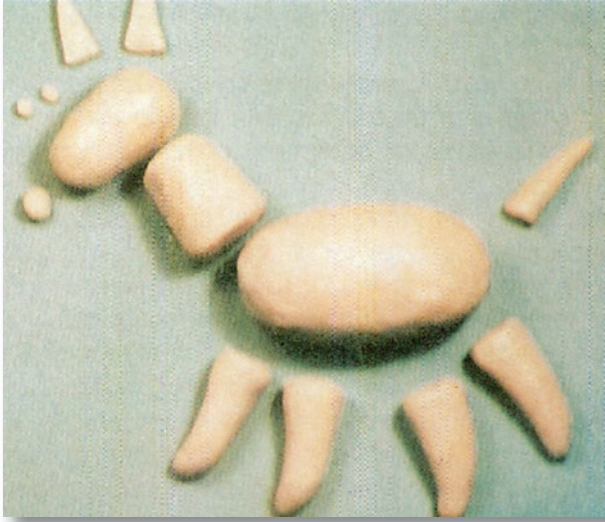

Προτεινόμενες εργασίες

1. **α)** Να φτιάξετε μια ομαδική σύνθεση χωρισμένοι σε ομάδες των 4 ατόμων χρησιμοποιώντας μεικτή τεχνική κολάζ - ζωγραφική πάνω σε χαρτί του μέτρου και με υλικά που θα επιλεγούν από εσάς.
β) Να χρησιμοποιήσετε τη σύνθεση που προέκυψε, ως σκηνικό, το οποίο θα αποτελέσει και ερέθισμα για την παρουσίαση ενός μικρού θεατρικού δρώμενου.
2. Να οργανώσετε στον παιδικό σταθμό όπου κάνεις πρακτική άσκηση ένα εργαστήριο κολάζ και να παρατηρήσεις τη συμπεριφορά των παιδιών κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας. Να καταγράψεις τις παρατηρήσεις σου.
3. Να οργανώσετε, σε συνεργασία με συμμαθητή/τρια, στον παιδικό σταθμό όπου κάνετε πρακτική άσκηση παράλληλα εργαστήρια επίπεδου και ανάγλυφου κολάζ. Να αξιολογήσετε γραπτά τη δραστηριότητα.
4. Να φτιάξεις ένα ατομικό κολάζ με ελεύθερο θέμα, χρησιμοποιώντας όποια τεχνική ή συνδυασμό τεχνικών επιθυμείς.

ΚΕΦ. 7

Πήλινο τρισδιάστατο έργο που προκύπτει από την ένωση των επιμέρους στοιχείων του.

Πήλινο τρισδιάστατο έργο που διαμορφώθηκε από ένα κομμάτι πηλό.

ΚΕΦ. 7

ΠΛΑΣΤΙΚΗ

7.1 Πλαστική και υλικά που πλάθονται

Η πλαστική είναι ένα είδος εικαστικής τέχνης που ανήκει στη γλυπτική.

Πλαστική είναι η τέχνη κατά την οποία χρησιμοποιούμε υλικά που πλάθονται, ως μέσο έκφρασης, εκμεταλλευόμενοι την ιδιότητα αυτών των υλικών να αλλάζουν μορφή με το πλάσιμο.

Τα υλικά που πλάθονται είναι η **πλαστελίνη**, το **ζυμάρι**, η **λάσπη**, ο **πηλός**, ο **χαρτοπολτός**, ο **ξυλοπολτός**. Η ενασχόληση με την πλαστική έχει πολλά πλεονεκτήματα. Τα υλικά αυτά μας παρέχουν μεγάλες εκφραστικές δυνατότητες, λόγω των ιδιοτήτων τους και των ευκαιριών για έρευνα και πειραματισμό που μας προσφέρουν. Επιπλέον, μας δίνουν την ευκαιρία να εκφραστούμε, αλλά και να αναπαραστήσουμε τον κόσμο που μας περιβάλλει, καθώς και τα βιώματά μας και τα συναισθήματα που προκύπτουν απ' αυτά, τρισδιάστατα. Οι διαδικασίες, οι οποίες απαιτούνται για τη χρήση του υλικού, είναι σχεδόν έμφυτες και μας φέρνουν σ' επαφή με τις αρχέγονες δραστηριότητες του ανθρώπου, ο οποίος, προκειμένου να επιβιώσει, έπλαθε τον πηλό, δίνοντάς του σχήμα και μορφή για να ικανοποιήσει την ανάγκη του για έκφραση και επικοινωνία με το θεό του, φτιάχνοντας πήλινα ομοιώματα για λατρευτικούς σκοπούς.

Για όλους αυτούς τους λόγους και για πολλούς άλλους ακόμη, τα υλικά που πλάθονται και η πλαστική είναι η πιο κατάλληλη ενασχόληση για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας.

Υπάρχουν μάλιστα κάποιοι παιδαγωγοί που πιστεύουν ότι η πλαστική είναι πιο κατάλληλη για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας από τη ζωγραφική και αυτό, γιατί ανάμεσα στο υλικό και το παιδί δεν παρεμβάλλεται κανένα άλλο μέσο, όπως γίνεται με το πινέλο, το μαρκαδόρο και άλλα μέσα στη ζωγραφική, αλλά υπάρχει άμεση επαφή του υλικού με το χέρι.

7.2 Παιδαγωγική αξία

Η πλαστική είναι μια δραστηριότητα με τεράστια σημασία για την ψυχοσυναισθηματική, νοητική, αισθητική, κοινωνική αλλά και την ψυχοκινητική εξέλιξη του παιδιού της προσχολικής ηλικίας. Είναι μια δραστηριότητα που αυθόρμητα οδηγεί σε δράση και κινητοποιεί όλες τις δημιουργικές δυνάμεις του παιδιού. Σέβεται την ατομικότητα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και το οδηγεί στην κατάκτηση της αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησής του, μέσω της ικανοποίησης και της περηφάνιας που νιώθει, καθώς επεμβαίνει πάνω στην ύλη και της αλλάζει μορφή, είτε τυχαία είτε σύμφωνα με τις επιθυμίες του. Η επενέργεια και ο έλεγχος του παιδιού της προσχολικής ηλικίας πάνω στα πράγματα του κόσμου που το περιβάλλει, το βοηθάει να κατανοήσει και να κατακτήσει αυτόν τον άγνωστο και πολύπλοκο κόσμο. Μέσω αυτής της διαδικασίας, το παιδί μαθαίνει και αποκτά εμπιστοσύνη και σιγουριά συνεχίζοντας αυθόρμητα το δρόμο προς τη γνώση, μέσα απ' τη μάθηση, που προκύπτει από την αυτενέργεια και την επαφή του με τα έμψυχα και άψυχα του κόσμου του.

Η πλαστική είναι μία πολύ γοητευτική δραστηριότητα για τα παιδιά, η οποία εξάπτει τη φαντασία τους και τα εκπλήσσει, καθώς μεταμορφώνουν την ύλη. Εάν το επιθυμούν, μπορούν να ακυρώσουν τη μια μεταμόρφωση και να προβούν σε άλλη με την ίδια ύλη ή μπορούν να αφήσουν την κατασκευή τους να στερεοποιηθεί μόνιμα.

**«Κοίτα τι έφτιαξα με την πλαστελίνη μου.
Τι άλλο να βάλω επάνω άραγε;»**

Το παιδί μαθαίνει να ελέγχει την κίνηση των δακτύλων του και καλλιεργεί λεπτούς χειρισμούς αλλά και την αδρή κινητικότητα, αφού τα υλικά που πλάθονται δουλεύονται και στην όρθια στάση, οπότε συμμετέχουν και οι μεγάλοι μύες στην πλαστική προσπάθεια του παιδιού. Αναπτύσσεται ο οπτικοακουστικός συντονισμός. Καλλιεργείται η αίσθηση της αφής, καθώς τα παιδιά πιάνουν, χτυπούν, μαλάζουν και χαϊδεύουν τα υλικά που πλάθονται, προκειμένου να τα εξερευνήσουν και να δώσουν μορφή στην άμορφη μάζα. Έρχονται σ' επαφή με διαφορετικές υφές και μαθαίνουν να ξεχωρίζουν τις διαφορές τους. Ικανοποιείται η περιέργειά τους και η ανάγκη να αγγίζουν και να πιάνουν το καθετί, καθώς επεξεργάζονται τα υλικά. Αναπτύσσεται η εφευρετικότητα και η δημιουργικότητά τους, καθώς ανακαλύπτουν τις ιδιότητές τους χαράσσοντας, κόβοντας, αφαιρώντας και προσθέτοντας κομμάτια. Ταυτόχρονα, προάγεται η αντιληπτική ικανότητα και κυρίως η λογικομαθηματική τους σκέψη στην κατανόηση των δύσκολων εννοιών της διατήρησης της ποσότητας (η ποσότητα της ύλης παραμένει ίδια ανεξάρτητα από το σχήμα που θα της δώσουμε ή από τα κομμάτια στα οποία θα την κόψουμε), της έννοιας του βάρους, των μεγεθών: του πλήθους (με ένα κομμάτι πηλό μπορώ να φτιάξω πολλές μικρές μπαλίτσες ή λίγες πιο μεγάλες), της έννοιας του χώρου. Εντελώς αυθόρμητα καλούνται να δώσουν λύσεις σε κάποια προβλήματα που προκύπτουν δουλεύοντας τα εύπλαστα υλικά (π.χ. πώς θα κάνω την κατασκευή μου να στέκεται). Έτσι, οξύνεται η παρατηρητικότητά τους και η προσοχή, αναπτύσσεται η υπομονή και η επιμονή, η πρωτοβουλία και η υπευθυνότητα, η τάξη και η μεθοδικότητα κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας.

Η πλαστική, είτε γίνεται ως ατομική είτε ως ομαδική δραστηριότητα, βοηθάει τα παιδιά στην κοινωνικοποίηση, μια και οι ιδιότητες αυτών των υλικών προκαλούν τον ενθουσιασμό των παιδιών, τον οποίο μοιράζονται, ανταλλάσσοντας σκέψεις, ιδέες, κρίσεις. Και έτσι, παράλληλα, βοηθάει και στη γλωσσική τους εξέλιξη.

Ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα των υλικών που πλάθονται είναι η ελευθερία και η συναισθηματική εκτόνωση, με την ηρεμία και τη χαλάρωση που αυτή προκαλεί.

Τα παιδιά ζουν σ' ένα κόσμο που όλα φαντάζουν μεγάλα και απαγορευτικά και είναι αλήθεια, ότι πολλά πράγματα και πολλές συμπεριφορές απαγορεύονται. Όλες αυτές οι ματαιώσεις πρέπει με κάποιο τρόπο να εκφραστούν και να εκτονωθούν. Έτσι, το παιδί που ελέγχει την επιθετικότητα και το θυμό του, μπορεί κάλλιστα να εκφραστεί χωρίς επιπτώσεις πάνω σ' αυτά τα υλικά, γιατί επιτρέπεται να χτυπήσει τον πηλό, να τον ζουλήξει, να τον τσιμπήσει, να τον κόψει σε κομματάκια, να τον πιέσει όσο θέλει, να φτιάξει κάτι και να το καταστρέψει βίαια. Και όλα αυτά επιτρέπονται, γιατί απλούστατα τα υλικά που πλάθονται δεν καταστρέφονται, αφού μπορούμε να τους ξαναδώσουμε την αρχική τους ή άλλη μορφή. Αυτή η καταπραυντική επίδραση της πλαστικής μπορεί να φανεί πολλές φορές χρήσιμη στο/στη βρεφονηπιοκόμο, για την αντιμετώπιση κάποιων δύσκολων καταστάσεων. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους, όπου η πλαστική χρησιμοποιείται για θεραπευτικούς σκοπούς.

7.3 Υλικά που πλάθονται

α) Πλαστελίνη: Είναι ένα είδος πηλού με βάση το λάδι. Κυκλοφορεί σε πολλά χρώματα.

Τα πλεονεκτήματά της είναι ότι δεν κολλάει στις επιφάνειες που δουλεύεται, είναι φθηνή και διατηρείται άνετα, εάν την τυλίξουμε σε μια σακούλα. Όμως οι κατασκευές που προκύπτουν δεν είναι μόνιμες, δεν ψήνονται και δε βάζονται. Όταν σκληρύνει, θέλει πολύ πλάσιμο για να αποκτήσει πλαστικότητα, γι' αυτό κάποιες φορές απογοητεύει τα παιδιά. Επιπλέον, επειδή αυτό το υλικό στους παιδικούς σταθμούς δίνεται πολύ συχνά, αρκετές φορές τα παιδιά χάνουν το ενδιαφέρον τους γι' αυτή τη δραστηριότητα.

Τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις κατασκευές από πλαστελίνη σαν καλούπια. Έτσι, χύνοντας ρευστό γύψο πάνω από μια κατασκευή και αφήνοντάς τον να στεγνώσει, έχουν το αποτύπωμα της κατασκευής τους σε γύψο. Μ' αυτό τον τρόπο μονιμοποιούν το έργο τους, το οποίο μπορούν μετά να το βάψουν με τέμπρες, ακρυλικά ή και πλαστικά χρώματα.

Η πλαστελίνη προσφέρεται και για κατασκευή σφραγίδων, είτε ανάγλυφων είτε με χαρακτηριστική.

β) Λάσπη: Είναι το πρώτο υλικό που πλάθεται. Το παιδί της προσχολικής ηλικίας έχει μια έμφυτη ικανότητα να πλάθει παρόμοια με εκείνη των πρώτων ανθρώπων. Ξεκινά να πλάθει αναμειγνύοντας το νερό με το χώμα φτιάχνοντας λάσπη, όπως ακριβώς και οι μακρινοί πρόγονοί του, φτιάχνοντας διάφορα αντικείμενα.

Το παιδί, από μικρό, λατρεύει το παιχνίδι με το νερό και το χώμα και ενθουσιάζεται με τη δημιουργία της λάσπης και την άμεση επαφή του με τα υλικά. Η μεγαλύτερη απόλαυση του παιδιού στη θάλασσα είναι το παιχνίδι με τη βρεγμένη άμμο, όπου τελείως αφοσιωμένο την πιάνει, τη σφίγγει, την τεμαχίζει, φτιάχνει μπαλίτσες, κεφτεδάκια, πίτες, φίδια, βουνά, πύργους, χτίζει και γκρεμίζει, φτιάχνει κήπους, προσθέτοντας στη λάσπη βότσαλα και ξερόκλαδα και ό,τι άλλο βρει

εκεί γύρω. Ίδια είναι η συμπεριφορά του, όταν βγει στον κήπο μετά τη βροχή. Η λάσπη ασκεί μία μεγάλη έλξη στο παιδί και αποτελεί ένα ισχυρότατο ερέθισμα, στο οποίο δεν μπορεί να αντισταθεί, παρά τις απαγορεύσεις που πολλές φορές επιβάλλονται, για να μη λερωθεί ή για να μη βάλει τα χέρια του στο στόμα.

Δύο πολύ βασικά πλεονεκτήματα της ενασχόλησης των παιδιών με τη λάσπη είναι αρχικά το γεγονός ότι τους δίνεται η δυνατότητα να εξερευνήσουν το φυσικό κόσμο και να αποκτήσουν φυσική γνώση γνωρίζοντας τις ιδιότητες των υλικών μεμονωμένα, αλλά και τις ιδιότητες του υλικού που προκύπτει από την ανάμειξη των δύο (χώμα – νερό).

Πολύ σημαντική είναι επίσης η εκτόνωση που προσφέρεται στο παιδί, καθώς λερώνεται, πράγμα που του αρέσει πολύ, γιατί το παιδί της προσχολικής ηλικίας μαθαίνει μέσω των αισθήσεων, όμως το λέρωμα είναι κάτι που απαγορεύεται. Έτσι κύριος στόχος της ενασχόλησης του παιδιού με τη λάσπη είναι η ανάπτυξη μιας υγιούς προσωπικότητας, απαλλαγμένης από περιττούς ψυχαναγκασμούς καθαριότητας και φόβου επαφής με τη φύση.

Είναι λοιπόν απαραίτητο να υπάρχει στην αυλή του παιδικού σταθμού ένα σκάμμα, όπου τα παιδιά θα μπορούν να φτιάχνουν λάσπη βρέχοντας το χώμα με ένα ποτιστήρι για να ξεκινήσουν το ζύμωμα.

Όμως το πλάσιμο της λάσπης μπορεί να γίνει και μέσα στην τάξη, αν ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να μην υπάρχουν γκρίνιες με το λέρωμα του χώρου. Ο/η βρεφονηπιοκόμος δίνει σε κάθε παιδί ένα ταψί ή ένα λεκανάκι με χώμα και ένα ποτηράκι νερό, για να φτιάξουν τη λάσπη τους και να τη ζυμώσουν. Το τελικό αποτέλεσμα αυτής της δραστηριότητας δεν μας ενδιαφέρει. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η χαρά του πειραματισμού των παιδιών πάνω στο υλικό. Αν όμως κάποιο παιδί θέλει να διατηρήσει την κατασκευή του, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ρευστό γύψο, για να πάρουμε το αποτύπωμά της.

γ) Πηλός: Ο πηλός είναι το πιο εύπλαστο από όλα τα υλικά που πλάθονται. Είναι το υλικό που πρωτοχρησιμοποίησε ο άνθρωπος, για να κατασκευάσει αγγεία για χρήση, γιατί αφ' ενός δουλεύεται εύκολα και, όταν σκληρύνει, υπάρχει πάντα η δυνατότητα να μαλακώσει με την προσθήκη νερού και αφ' ετέρου, όταν ξεραθεί είναι σταθερός και διατηρείται.

Αυτή η τελευταία ιδιότητα βοηθά πολύ τα μικρά παιδιά στην κατανόηση του στοιχείου της μονιμότητας.

Ο πηλός περισσότερο από τα άλλα υλικά δίνει μια γλυκιά αίσθηση χαλάρωσης και ηρεμίας στην αφή, γιατί αν βραχεί είναι απαλός και λείος. Ο πηλός είναι ένα φθινό υλικό, το οποίο μπορούμε να το προμηθευτούμε από τα εργαστήρια αγγειοπλαστικής, ακόμη και σε μικρές ποσότητες των 5 κιλών. Ο υγρός πηλός έχει σκούρο καφέ χρώμα, το οποίο άμα στεγνώσει γίνεται ανοιχτό μπεζ και μπορεί να βαφτεί.

Υπάρχει και ο ψυχρός πηλός¹ ο οποίος είναι ένα συνθετικό υλικό και πωλείται στα χαρτοπωλεία συσκευασμένος σε πακέτα. Διατίθεται σε άσπρο χρώμα και στο φυσικό καστανόκόκκινο

¹ Η ενασχόληση με τον ψυχρό πηλό προτείνεται για τους / τις μαθητές / τριες αλλά όχι για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

χρώμα του πηλού. Χρησιμοποιείται κυρίως για κατασκευές μικρών αντικειμένων και δουλεύεται με ελαφρά βρεγμένα δάχτυλα. Δεν ψήνεται, αλλά στεγνώνει γρήγορα στον αέρα. Όταν στεγνώσει και σκληρύνει είναι πιο ανθεκτικός από τον άψητο φυσικό πηλό. Βάφεται και λουστράρεται.

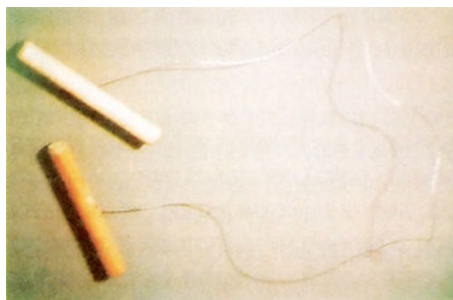
Το μειονέκτημά του είναι ότι κοστίζει σχετικά ακριβά και κάποια στοιχεία του είναι τοξικά. Επιπλέον βγάζει μια πολύ έντονη μυρωδιά, που πολλές φορές ενοχλεί.

Φυσικό πηλό μπορούμε να συλλέξουμε και μόνοι μας από τις άκρες των ποταμών ή των ρυακιών, μόνο που πρέπει να τον καθαρίσουμε πριν από τη χρήση, αφαιρώντας πετρούλες, κλαδάκια και άλλα υλικά με τα οποία είναι αναμειγμένος.

Πορεία εργασίας και μεθοδολογικές οδηγίες

Ο πηλός είναι ένα υλικό, το οποίο, για να διατηρηθεί σε καλή κατάσταση έτοιμο για χρήση, θα πρέπει να παραμένει υγρό. Για να διατηρήσουμε τη σωστή υγρασία του πηλού θα πρέπει να τον τοποθετούμε, είτε μέσα σε χοντρές πλαστικές σακούλες αεροστεγώς κλεισμένες και καλύπτοντάς τον με ένα βρεγμένο πανί – κατά προτίμηση λινάτσα – είτε μέσα σε πλαστικό κουβά όπου κλείνει καλά, πάλι καλυμμένο με βρεγμένη λινάτσα. Κάθε φορά που τελειώνει η δραστηριότητα, τα περισσευούμενα κομμάτια τα τοποθετούμε στη θέση τους. Η αποθήκευση του πηλού γίνεται σε μέρος σκιερό και δροσερό, γιατί στεγνώνει εύκολα.

Εργαλείο κοπής πηλού.

Δεν θα ήταν καλή ιδέα να τοποθετούμε τον πηλό κατευθείαν σ' ένα κουτί από χαρτόνι ή ξύλο, γιατί αυτά τα υλικά είναι πορώδη και απορροφούν την υγρασία απ' τον πηλό, με αποτέλεσμα να τον στεγνώνουν.

Αν παρ' όλα αυτά κάποια στιγμή ο πηλός μας ξεραθεί, μπορούμε να τον βρέξουμε αρκετά, να τον αφήσουμε να απορροφήσει το νερό και μετά να τον πλάσουμε καλά και πολλές φορές, πριν τον χρησιμοποιήσουμε.

Για να κόψουμε τον πηλό σε κομμάτια, χρησιμοποιούμε ένα σπάγγο καλά τεντωμένο ή ένα κομμάτι σύρμα ή λεπτό καλώδιο του ηλεκτρολόγου. Για να κρατάμε το σπάγγο ή το σύρμα σταθερότερα, καλό θα ήταν να δέσουμε στις δύο άκρες του από ένα κομμάτι κυλινδρικό ξύλο, για να τα χρησιμοποιήσουμε ως χερούλια.

Για να δουλεύεται καλύτερα ο πηλός, πρέπει προηγουμένως να τον έχουμε πλάσει καλά, για να μαλακώσει και να φύγει ο αέρας που περιέχει, ώστε να προφυλάξουμε τις κατασκευές μας από τα σκασίματα. Αν παρ' όλα αυτά οι κατασκευές μας παρουσιάσουν σκάσιμο, μπορούμε με χέρι βρεγμένο με νερό να ισιώσουμε τον πηλό και να κλείσουμε το σκάσιμο.

Για να μπορέσουμε να χαρούμε τη δραστηριότητά μας, είναι καλό να έχουμε οργανώσει το χώρο και τα υλικά μας. Στο εργαστήριο του πηλού τα τραπέζια πρέπει να είναι καλυμμένα με

χοντρό νάιλον ή να υπάρχει για κάθε παιδί ένα φύλλο χοντρού πλαστικού ή πλεξιγκλάς ή ένα κομμάτι φορμάικα. Εκεί πάνω θα μπορούν τα παιδιά να δουλεύουν τον πηλό τους άνετα, ενώ ταυτόχρονα προφυλάσσουν και τις κατασκευές τους από τα σκασίματα στο κάτω μέρος, γιατί τα υλικά που προαναφέραμε διατηρούν την υγρασία και ο πηλός στεγνώνει ομαλά και φυσικά. Όμως, επειδή δεν μας πολυενδιαφέρει σ' αυτή τη φάση, αν θα σκάσουν από κάτω οι κατασκευές και αν είναι δύσκολο να βρεθούν τα παραπάνω υλικά, τα παιδιά μπορούν να δουλέψουν τον πηλό τους πάνω σε μια σανίδα κόντρα πλακέ και στην ανάγκη, πάνω σε ένα κομμάτι χοντρό χαρτόνι. Σε καμιά περίπτωση πάντως δεν πρέπει οι κατασκευές να στερεώνονται στα τραπέζια από φορμάικα κατευθείαν, γιατί ο πηλός θα κολλήσει και δεν θα μπορέσουμε να μεταφέρουμε την κατασκευή, πριν στεγνώσει.

«Πωπώ, κόλλησε η κατασκευή στο τραπέζι. Πως θα την ξεκολλήσω τώρα;»

Τα παιδιά φορούν ποδιές έτοιμες ή μια παλιά πουκαμίσια ή μια μαύρη σακούλα σκουπιδιών, που της έχουμε κάνει τρύπες για το κεφάλι και τα χέρια. Ανασηκώνουν τα μανίκια τους και είναι έτοιμα για δράση με ένα κομμάτι φρέσκου πηλού μπροστά τους. Είναι μαγευτικό να βλέπει κανείς την έκφραση στα πρόσωπα των παιδιών αυτήν ακριβώς τη στιγμή! Μόνο και μόνο απ' αυτήν την έκφραση μπορούμε να καταλάβουμε τη μεγάλη απόλαυση και ευτυχία από τις οποίες στερούμε τα παιδιά, αν δεν τους δίνουμε τακτικά την ευκαιρία να βιώσουν την εμπειρία της πλαστικής και, κυρίως, της επαφής και του πειραματισμού μ' αυτό το συγκεκριμένο υλικό.

«Εσύ τι λες να φτιάξεις;»

Απαραίτητα υλικά σ' αυτή την πρώτη επαφή των παιδιών με τον πηλό είναι είτε ένα ψεκαστήρι λουλουδιών, για να ψεκάζουν την κατασκευή τους κατά διαστήματα, ώστε να μην ξεραίνονται κυρίως τα λεπτά της μέρη, και ένα ταψάκι με ένα βρεγμένο σφουγγάρι ή βρεγμένη απορροφητική πετσέτα, που λειτουργεί ως ταμπόν, για να βρέχουν τα παιδιά τα δάχτυλα τους καθώς δουλεύουν, και να ισιώνουν τον πηλό ή να τον μαλακώνουν.

Αυτή η λύση είναι προτιμότερη από την ύπαρξη ενός ποτηριού νερού, γιατί υπάρχει κίνδυνος να το χύσουν στον ενθουσιασμό τους, αλλά και γιατί πολλές φορές, καθώς ενθουσιάζονται με το νερό, μουσκεύουν τόσο πολύ τον πηλό, που γίνεται λάσπη, κολλάει στα χέρια και είναι αδύνατον να δουλευτεί, γεγονός που εκνευρίζει και απογοητεύει τα παιδιά.

Το εργαστήρι του πηλού πρέπει να είναι καλά οργανωμένο, ώστε να αποτελεί μια ανεπανάληπτη εμπειρία για τα παιδιά και να τα ενθαρρύνει να ξανασχοληθούν με το υλικό, που έτσι κι αλλιώς τα μαγεύει.

Αφού τα παιδιά πιάσουν τον πηλό στα χέρια τους, τα αφήνουμε απερίσπαστα να πειραματιστούν, να ανακαλύψουν τις ιδιότητες του υλικού, να φτιάξουν αφηρημένες ή συγκεκριμένες κατασκευές ή να μη φτιάξουν απολύτως τίποτα που να θέλουν να διατηρηθεί. Δεν πιέζουμε τα παιδιά να κάνουν αυτό ή το άλλο. Τα αφήνουμε ελεύθερα να εκφραστούν το καθένα με το δικό του ιδιαίτερο τρόπο. Σίγουρα όλα τα παιδιά χαίρονται και δέχονται τις ευεργετικές επιδράσεις του υλικού, όπως και αν το χειρίζονται.

Αν όμως κάποια παιδιά παρουσιάσουν δειλία και επιφυλακτικότητα στην επαφή τους με το υλικό, τα ενθαρρύνουμε να το πιάσουν μαζί μας, χωρίς να τους υποδεικνύουμε να κάνουν συγκεκριμένα πράγματα. Απλά ζυμώνουμε, πλάθουμε, πιέζουμε. Αυτό είναι αρκετό, για να ξεπεραστούν οι αναστολές και να αγαπήσουν και αυτά τα παιδιά το υλικό.

Πρέπει να αποφεύγουμε να ονομάζουμε τις κατασκευές των παιδιών, όταν τα ίδια δεν τις έχουν προηγουμένως ονομάσει, γιατί τα περιορίζουμε. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να συνεχίσουν τη δουλειά τους θαυμάζοντας το μέγεθος, τη γυαλάδα, τη στρογγυλάδα ή την ομαλότητα της κατασκευής.

Όταν δούμε τα παιδιά να δουλεύουν άνετα τον πηλό με τα χέρια, τους δίνουμε διάφορα εργαλεία, για να τονώσουμε το ενδιαφέρον τους, αλλά και για να δουν την αντίδραση του υλικού με τη χρήση και τις δυνατότητες που αυτά παρέχουν. Έτσι δίνουμε στα παιδιά πλάστες, σπάτουλες, πλαστικά μαχαιράκια, πλαστικά κουτάλια, πιρούνια πλαστικά, καλαμάκια από σουβλάκια, οδοντογλυφίδες, κλειδιά, κλαδιά, ξυλαράκια από παγωτά, φορμάκια, τουβλάκια lego κτλ. Όλα αυτά τα εργαλεία, με τα οποία μπορούν τα παιδιά να χαράζουν, να κόψουν, να κάνουν τρύπες, να αποτυπώσουν και γενικά να δώσουν μορφή στον πηλό, είναι ταξινομημένα και τοποθετημένα σε κουτιά, όπου τα παιδιά θα παίρνουν απ' αυτά ότι χρειάζονται κάθε φορά.

«Θα κάνω μια τρύπα στο καλάθι μου, για να βάλω χερούλι.»

Αφού οι κατασκευές των παιδιών τελειώσουν, τις μεταφέρουν σ' ένα δροσερό και σκιερό μέρος, για να στεγνώσουν καλά. Είναι πολύ σημαντικό, για την απόκτηση υπευθυνότητας, το συμμάζεμα του χώρου εργασίας από τα ίδια τα παιδιά μετά το τέλος της δραστηριότητας.

Ο πηλός είναι ένα υλικό που δε λερώνει πολύ και εύκολα καθαρίζεται με νερό. Γι' αυτό το λόγο καλό θα είναι να υπάρχει σε μια γωνία του εργαστηρίου ένας κουβάς με νερό, όπου θα μπορούν τα παιδιά να ξεπλένουν τα χέρια τους απ' τον πηλό και μετά με βρεγμένα σφουγγάρια να καθαρίζουν τις επιφάνειες πάνω στις οποίες δούλεψαν. Αν χρησιμοποιήσουν και εργαλεία,

τα ξεπλένουν και τρίβουν με ένα βουρτσάκι κάποιο κομμάτι πηλού που έχει ξεραθεί και δε βγαίνει εύκολα. Για καλύτερο στέγνωμα τοποθετούμε πάνω στην κατασκευή ένα φύλλο εφημερίδας και από πάνω ένα κομμάτι νάιλον. Ο πηλός στεγνώνει σε 2 – 5 μέρες περίπου.

Αν θέλουμε να είναι πιο σταθερές και ανθεκτικές οι κατασκευές και εφόσον υπάρχει η δυνατότητα, μπορούμε να τις ψήσουμε, αφού στεγνώσουν, σε κοινό φούρνο μια και δεν είναι εφικτό το ψήσιμό τους σε ειδικό φούρνο ή καμίνι.

Τις στεγνές κατασκευές μπορούν τα παιδιά να τις βάψουν με πλαστικά χρώματα, τέμπρες, ακρυλικά, ελαιοχρώματα (τα μεγαλύτερα παιδιά) κτλ. Αν τα παιδιά θέλουν τα έργα τους να έχουν μια πιο γυαλιστερή όψη, μπορούν να τα περάσουν με γυαλιστερό ή ματ βερνίκι που χρησιμοποιούν οι ξυλουργοί, αφού όμως τα έργα έχουν στεγνώσει πολύ καλά. Υπάρχει βερνίκι σε σπρέι, όμως είναι προτιμότερο να χρησιμοποιούμε το βερνίκι σε υγρή μορφή, που απλώνεται με πινέλο.

Το βερνίκωμα είναι καλύτερο να γίνεται στην αυλή ή με ανοιχτά παράθυρα, όταν γίνεται στην τάξη, γιατί το βερνίκι έχει πολύ έντονη μυρωδιά. Αφού στεγνώσει και το βερνίκι, τα παιδιά είναι έτοιμα να θαυμάσουν τα έργα τους, να τα περιεργαστούν και γιατί όχι να γίνουν οι πρωταγωνιστές μιας ιστορίας, την οποία θα φτιάξουν με ερεθίσματα τα πήλινα έργα τους, την οποία μετά μπορούν και να τη δραματοποιήσουν. Μπορεί ακόμη τα πήλινα έργα των παιδιών να αποτελέσουν ερεθίσματα για θεατρικό παιχνίδι. Αν θέλουν, μπορούν ακόμη και να δωρίσουν δώρα φτιαγμένα απ' την αρχή μέχρι το τέλος με τα χέρια τους.

Οι πήλινες κατασκευές μπορεί να μείνουν και άβαφες, αν το θέλουν τα παιδιά, χωρίς να χάνουν τίποτα από τη ζωντάνια και την έκφρασή τους. Απλώς τις περνούν με ένα χέρι βερνίκι, για να αναδειχτεί το υλικό, αλλά και γιατί το βερνίκι κάνει τον πηλό πιο σκληρό.

Είναι πολύ σημαντικό να οργανώσουμε τη δραστηριότητα της πηλοπλαστικής με τέτοιο τρόπο, που να αποτελέσει για τα παιδιά μια ανεπανάληπτη εμπειρία.

«Βερνικώνουμε τις πήλινες κατασκευές μας.»

«Κοιτάξτε πως γυαλίζουν!»

Στάδια εξέλιξης στην πλαστική

Τα παιδιά μπορούν να έρθουν σ' επαφή με τα υλικά που πλάθονται σε πολύ μικρή ηλικία.

Στην αρχή, γύρω στα δύο χρόνια, τα παιδιά διερευνούν το υλικό μέσω των αισθήσεων και πειραματίζονται ανακαλύπτοντας τις ιδιότητες των υλικών. Έτσι παρατηρούν το υλικό, το αγγίζουν, το ζυμώνουν, το πιέζουν, το τραβούν, το σφίγγουν, το χαϊδεύουν, το πετούν κάτω, το μυρίζουν και καμιά φορά το γεύονται, διασκεδάζοντας τρομερά μ' αυτές τους τις πράξεις. Σ' αυτή τη φάση δεν ενδιαφέρονται να φτιάξουν κάτι συγκεκριμένο, απλά και μόνο χαίρονται τη διαδικασία της ανακάλυψης.

Η ανακάλυψη του υλικού συνεχίζεται και στο επόμενο στάδιο, γύρω στα τρία χρόνια, κατά το οποίο τα παιδιά δουλεύουν και ερευνούν το υλικό πιο συνειδητά και συστηματικά, κόβοντας και ανοίγοντας τρύπες στο υλικό.

Εντελώς τυχαία, χωρίς να έχουν στο μυαλό τους κάτι συγκεκριμένο για να κατασκευάσουν, φτιάχνουν κάποια απλά σχήματα και μορφές, τα οποία και επαναλαμβάνουν. Έτσι, σ' αυτή τη φάση το παιδί φτιάχνει με τα υλικά που πλάθονται σειρές από βλούς, φίδια, κεφτέδες κτλ.

Μ' αυτές τις απλές μορφές οδηγούνται στο επόμενο στάδιο, γύρω στα τέσσερα χρόνια, όπου οι μορφές που δημιουργούν γίνονται όλο και πιο πολύπλοκες με την επικύλιση διαφόρων κομματιών του υλικού επάνω σε άλλα ή με την αφαίρεση ενός ή πολλών κομματιών από ένα μεγάλο κομμάτι.

Επιπλέον, με τους πειραματισμούς το παιδί μαθαίνει να δημιουργεί νέα σχήματα και μορφές. Έτσι, μαθαίνει ότι κυλώντας ή χτυπώντας πάνω σε μια επιφάνεια το υλικό παίρνει νέα μορφή.

Τυχαία λοιπόν θα ονομάσει την κατασκευή του, που κάτι του θυμίζει και θα τη συμπληρώσει, ώστε να αποκτήσει την ολοκληρωμένη εικόνα που η αρχική κατασκευή του θύμισε. Έτσι, για παράδειγμα, αν μια μορφή, που τυχαία έφτιαξε, του θυμίζει μια χελώνα, θα βάλει ένα βώλο πάνω στη ράχη της για καβούκι και πιθανόν και τέσσερα πόδια, ή, εάν πάνω σε μια πίτα από πηλό ανοίξει μια τρύπα, μπορεί να ανοίξει και άλλες δύο και να φτιάξει αδρά ένα πρόσωπο.

Εργαλεία πηλού.

Πολλές φορές παρατηρείται το ζωντάνεμα των έργων από τα ίδια τα παιδιά, ενώ το ολοκληρώνουν. Η χελώνα, για παράδειγμα, αρχίζει να περπατά προς το πιθανό δένδρο που κατασκευάζεται δίπλα και συνδιαλέγεται μαζί του και αυτό απαντά ότι δεν είναι δένδρο αλλά ένας δεινόσαυρος.

Τα παιδιά αυτής της ηλικίας νιώθουν έντονα τον ανιμισμό και αυτό τους το χαρακτηριστικό εκδηλώνεται παντού σ' όλες τους τις δραστηριότητες.

Στο επόμενο στάδιο, γύρω στα πέντε χρόνια, ξεκινούν τα παιδιά πλέον κατευθείαν να ζυμώνουν και να φτιάχνουν αυτό που έχουν σκεφτεί. Σ' αυτή τη φάση ξέρουν από πριν τι θέλουν να φτιάξουν, απλά αναζητούν τον καλύτερο τρόπο για να υλοποιήσουν την ιδέα τους όσο πιο πιστά γίνεται. Γι' αυτό το λόγο δοκιμάζουν εργαλεία, συζητάνε με τ' άλλα παιδιά ψάχνοντας λύσεις, προβληματίζονται, αλλά και κάνουν συνθέσεις χρησιμοποιώντας και άλλα βοηθητικά υλικά (οδοντογλυφίδες, καλαμάκια από σουβλάκια, βίδες, κουμπιά, συνδετήρες, πινέζες κτλ.). Ενδιαφέρονται για τη λεπτομέρεια και οι μορφές που δημιουργούν είναι πιο ρεαλιστικές.

Όπωςδήποτε σ' όλα αυτά τα αναπτυξιακά στάδια υπάρχουν πολλές παραλλαγές, που διαμορφώνονται από τα προσωπικά στοιχεία και το ρυθμό του κάθε παιδιού.

Τεχνικές πηλού

Παρακάτω θα περιγράψουμε κάποιες τεχνικές του πηλού, οι οποίες μόνο ως ερεθίσματα μπορεί να χρησιμοποιηθούν για τα παιδιά και σε καμιά περίπτωση ως επιβολή από το/τη βρεφονηπιοκόμο για την εκτέλεση της μιας ή της άλλης τεχνικής. Εξάλλου, τα παιδιά από μόνα τους πειραματίζονται και, ανακαλύπτοντας τις ιδιότητες του υλικού, οδηγούνται αυθόρμητα στις παρακάτω τεχνικές.

- Ανάγλυφο σε πηλό:

Με έναν πλάστη ή ένα λείο μπουκάλι ή απλώς με ένα κυλινδρικό ξύλο ισιώνουμε ένα κομμάτι πηλού έτσι, ώστε να σχηματιστεί μια επίπεδη επιφάνεια. Κόβουμε το επίπεδο φύλλο του πηλού σε ό,τι σχήμα θέλουμε και κολλάμε πάνω σ' αυτό άλλα μικρότερα κομμάτια από πηλό σε σχήμα μακαρονιού ή βώλου πιέζοντάς τα με τα δάχτυλα. Μ' αυτό τον τρόπο φτιάχνουμε διάφορα σχήματα, αφηρημένες ή συγκεκριμένες συνθέσεις, που εξέρχουν από τη βασική επιφάνεια (ανάγλυφα).

Κατά τη διάρκεια της κατασκευής υγραίνουμε ελαφρά το έργο, για να μη χάνει την πλαστικότητα του ο πηλός. Πριν στεγνώσει το δημιουργημά μας, κάνουμε μια ή δύο τρύπες με καλαμάκι από σουβλάκι, για να το κρεμάσουμε, όταν στεγνώσει. Αφού στεγνώσει, αν θέλουμε, το βάφουμε και το περνάμε με βερνίκι.

- Εσώγλυφο σε πηλό:

Ακολουθούμε την ίδια διαδικασία με το ανάγλυφο, για να φτιάξουμε τη βασική επιφάνεια του πηλού.

Μετά, χρησιμοποιώντας διάφορα εργαλεία και αντικείμενα (μαχαιράκια, πιρουνάκια, κουτάλια, βίδες χοντρές, κλειδιά, καλαμάκια από σουβλάκια, κλαδάκια κτλ.), χαράζουμε διάφορα σχέδια πάνω στη βασική επιφάνεια του πηλού ή τυπώνουμε διάφορα αντικείμενα με ενδιαφέρουσα επιφάνεια (τουβλάκια, lego, καπάκια από αναψυκτικά, κουμπιά, όσπρια, ακόμα και τα δάχτυλά μας), πιέζοντάς τα πάνω στη βασική επιφάνεια του πηλού.

**Ο Picasso, φτιάχνοντας το έργο
«Το πιάτο με το απολίθωμα ψαριού».
Εσώγλυφο σε πηλό με ψαροκόκκαλο.**

- Ολόγλυφο με πηλό (τρισδιάστατα έργα):

Η δημιουργία έργων σε τρεις διαστάσεις είναι μια από τις δυνατότητες που μας δίνει ο πηλός και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο είναι ένα πολύ ελκυστικό υλικό.

Η τεχνική αυτή απευθύνεται στα μεγαλύτερα παιδιά της προσχολικής ηλικίας, γιατί απαιτεί μεγαλύτερη επιδεξιότητα. Το τρισδιάστατο έργο γίνεται με δύο τρόπους.

Από ένα κομμάτι πηλό διαμορφώνουμε όλο το έργο πλάθοντας και τραβώντας κομμάτια, για να σχηματίσουμε τα διάφορα μέρη του έργου και να το ολοκληρώσουμε.

Ο δεύτερος τρόπος είναι να πλάσουμε με ξεχωριστά κομμάτια πηλού τα διάφορα στοιχεία του έργου και στο τέλος να τα ενώσουμε μεταξύ τους για να ολοκληρωθεί το έργο.

Όλες οι παραπάνω τεχνικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν μαζί σ' ένα έργο, οπότε έχουμε μεικτή τεχνική.

δ) Ζυμάρι: Το ζυμάρι είναι ένα πολύ εύπλαστο υλικό με το οποίο μπορούμε να φτιάξουμε διάφορα αντικείμενα.

Έχει όλα τα πλεονεκτήματα των υλικών που πλάθονται και επιπλέον, όταν ξεραθεί, είναι πολύ ελαφρύ. Έτσι, μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε για να φτιάξουμε mobil, χριστουγεννιάτικα και πασχαλιάτικα στολίδια κτλ.

Το ζυμάρι τρώγεται, έτσι με διάφορες συνταγές ζύμης μπορούμε να ζυμώσουμε μαζί με τα παιδιά πίτες, κουλούρια, μπισκότα, ψωμί σε διάφορα σχήματα, να τα ψήσουμε και να τα φάμε, απολαμβάνοντας τα φαγητά που φτιάξαμε με τα ίδια μας τα χέρια. Αυτή η συγκεκριμένη ιδιότητα του ζυμαριού είναι πολύ σημαντική για τα παιδιά, γιατί τους παρέχει την ευκαιρία να μαγειρέψουν, μια δραστηριότητα που αρέσει πολύ στα παιδιά χάρη στις αναμειξεις που απαιτεί το μαγείρεμα, που όμως επιτρέπεται μόνο στους μεγάλους.

Η ανάμειξη των υλικών, για να φτιάξουμε τη ζύμη, φαντάζει στα μάτια των παιδιών σαν κάτι το μαγικό και τα ενθουσιάζει. Γι' αυτό το λόγο θα πρέπει η ζύμη να φτιάχνεται από τα παιδιά με τη βοήθεια του/της βρεφονηπιοκόμου. Η επέμβαση του/της βέβαια θα είναι μεγαλύτερη για τα μικρότερα παιδιά. Αυτή η διαδικασία είναι πολύ σημαντική, γιατί εισάγει τα παιδιά στις προμαθηματικές έννοιες (ποσότητες, αναλογίες) με βιωματικό τρόπο.

Για να φτιάξουμε ζύμη κατασκευής (αλατοζύμαρο), ανακατεύουμε σ' ένα λεκανάκι αλεύρι και αλάτι σε αναλογία 2/1 και προσθέτουμε σιγά – σιγά νερό τόσο, ώστε να πλάθεται καλά, χωρίς να κολλάει η ζύμη στα χέρια. Αν μας πέσει περισσότερο νερό, προσθέτουμε λίγο αλεύρι. Ζυμώνουμε καλά, μέχρι η ζύμη να γίνει μαλακή και να γλιστράει στα χέρια μας. Μοιράζουμε στα παιδιά τη ζύμη και τα αφήνουμε να πειραματιστούν.

Το ζυμάρι δουλεύεται με τον ίδιο τρόπο που δουλεύεται και ο πηλός και μπορούμε να εφαρμόσουμε τις ίδιες τεχνικές. Αφού τα παιδιά εξοικειωθούν με το ζύμμα με τα χέρια τους, τους δίνουμε διάφορα εργαλεία.

Κατασκευή με ζυμάρι

Οι κατασκευές από ζυμάρι στεγνώνουν μόνες τους σε δροσερό μέρος και σκληραίνουν. Το μειονέκτημα σ' αυτή την περίπτωση είναι ότι χαλάνε γρήγορα και τρίβονται. Για να γίνουν πιο σταθερές, μπορούμε να τις ψήσουμε στο φούρνο στους 120 βαθμούς, για μία ώρα περίπου. Ο ακριβής χρόνος ψησίματος εξαρτάται από το πάχος και το μέγεθος των κατασκευών. Συνήθως τις ψήνουμε μέχρι να ροδίσουν. Αν κατά το ψήσιμο στην κατασκευή παρουσιάσουν φουσκάλες, τις πιέζουμε ελαφρά με ένα μη αιχμηρό μαχαίρι.

Είτε ψημένες είτε άψητες οι κατασκευές από ζυμάρι, αφού στεγνώσουν, βάφονται με ρευστά χρώματα και, αφού στεγνώσουν, περνιούνται με βερνίκι, και γίνονται πιο γυαλιστερές και σκληρές.

Στη δραστηριότητα αυτή μπορούμε να δώσουμε αρκετές δημιουργικές προεκτάσεις, που τονώνουν την αυτοπεποίθηση των παιδιών. Έτσι μπορούμε να οργανώσουμε ένα γεύμα με πίτες και γλυκίσματα, που θα έχουν ζυμώσει τα παιδιά και να καλέσουμε όσους γονείς μπορούν να φάνε μαζί μας ή να οργανώσουμε μια γιορτή με δικά μας φαγητά. Μετά την ολοκλήρωση του ζυμώματος μπορούμε να «γράψουμε» με την εικονική γραφή τη συνταγή μας, περιγράφοντας τα βήματα που κάναμε και τα υλικά και εργαλεία που χρησιμοποιήσαμε. Έτσι, στο τέλος του χρόνου θα έχουμε το βιβλίο των συνταγών της τάξης.

Εξάλλου είναι μια υπέροχη ευκαιρία να φέρουμε τα παιδιά σ' επαφή με τη λαϊκή μας παράδοση και τη διακόσμηση των κουλουριών και των πασχαλιάτικων τσουρεκιών, πλάσμένα σε διάφορα σχέδια (κουλούρες, ζώα, ανθρωπάκια).

ε) Χαρτοπολτός: Ένα άλλο υλικό που πλάθεται είναι ο χαρτοπολτός, τον οποίο τον φτιάχνουμε μαζί με τα μεγαλύτερα παιδιά, ακολουθώντας την παρακάτω διαδικασία, κατά την οποία τα παιδιά θα διασκεδάσουν πολύ.

Γεμίζουμε μια λεκάνη με νερό και ρίχνουμε μέσα κομμάτια εφημερίδας, κομμένα με το χέρι και τα αφήνουμε να μουλιάσουν για είκοσι λεπτά περίπου. Μετά αφαιρούμε το νερό και στύβουμε καλά με τα χέρια μας τα κομμάτια της εφημερίδας. Τα ξανατοποθετούμε μέσα στη λεκάνη και προσθέτουμε ατλακόλη ή αλευρόκολλα. Με ένα ξύλινο γουδοχέρι χτυπάμε τα υλικά μας, μέχρι να δημιουργηθεί ένας πολτός, λείος χωρίς κόμπους, ούτε πολύ ρευστός αλλά ούτε και πολύ στεγνός.

Ο χαρτοπολτός πλάθεται με τα χέρια. Για να είναι πιο σταθερή η κατασκευή μας από χαρτοπολτό είναι προτιμότερο να χρησιμοποιηθούν καλούπια για βάση, όπως εφημερίδες τσαλακωμένες σε διάφορα σχήματα, χαρτόνια σχηματοποιημένα κτλ.

Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα του υλικού αυτού είναι το ότι, όταν στεγνώσει, γίνεται σκληρό και ελαφρύ. Γι' αυτό μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε για να κατασκευάσουμε κεφάλια για τις κούκλες του κουκλοθέατρου, μάσκες, για να δώσουμε ανάγλυφη μορφή σε κολάζ, ή στη διακόσμηση οποιασδήποτε άλλης κατασκευής μας κτλ.

Κολλιέ με χάντρες από χαρτοπολτό.

Ο χαρτοπολτός βάφεται με τέμπρα, ακρυλικά, πλαστικά και οποιαδήποτε άλλη ρευστή μπογιά επιθυμούμε. Αν, αφού στεγνώσει η κατασκευή μας, δούμε ότι ο χαρτοπολτός έχει περισσότερους κόμπους απ' όσους θα θέλαμε, μπορούμε να κάνουμε την επιφάνειά του πιο λεία τρίβοντάς τη με γυαλόχαρτο.

στ) Ξυλοπολτός: Ο ξυλοπολτός φτιάχνεται, αν αναμείξουμε προιονίδι με ατλακόλ ελαφρά αραιωμένη. Αν θέλουμε, ρίχνουμε και λίγο γύψο στο μείγμα για να γίνει ο πολτός πιο εύπλαστος. Όταν στεγνώσει, στερεοποιείται, έχει ενδιαφέρουσα υφή και είναι πολύ ελαφρύς, γι' αυτό έχει την ίδια χρήση με το χαρτοπολτό.

ζ) Γύψος: Για να φτιάξουμε το γύψο έτοιμο για χρήση, ρίχνουμε σ' ένα κουβά νερό και μετά προσθέτουμε το γύψο – σιγά σιγά και σε μικρές ποσότητες ανακατεύοντας απαλά το μείγμα, μέχρι να γίνει ένας πολτός σαν κρέμα.

Ο γύψος στεγνώνει γρήγορα, ενώ όταν είναι φρέσκος, είναι τόσο ρευστός, που δεν μπορούμε να τον χρησιμοποιήσουμε όπως τον πηλό. Συνήθως τον χρησιμοποιούμε για να πάρουμε το αποτύπωμα ενός αντικείμενου, που χρησιμοποιείται ως καλούπι. Όμως μπορούμε να φτιάξουμε δικές μας καθαρά δημιουργίες, αν τον χαράξουμε, είτε ενώ είναι μαλακός είτε όταν στεγνώσει, με ένα ελαφρά αιχμηρό αντικείμενο. Βάφεται, αφού στεγνώσει, όπως όλα τα άλλα εύπλαστα υλικά.

Με το γύψο μπορούμε να φτιάξουμε ωραία καδράκια με τα αποτυπώματα των χεριών και των ποδιών μας, εάν τον χύσουμε σ' ένα ρηχό δοχείο ή πλαστικό πιάτο και ακουμπήσουμε πάνω του το αντίστοιχο μέλος μας, όσο είναι ακόμη μαλακός. Μπορούμε ακόμη να κάνουμε συνθέσεις πιέζοντας διάφορα αντικείμενα (κοχύλια, κουμπιά, κλαδάκια κ.ά.), όσο είναι μαλακός.

«Είναι πολύ ωραία ν' ανακατεύεις το γύψο και δεν με πειράζει καθόλου που λερώθηκα.»

7.4 Μικρά μυστικά

- ☺ Για να διατηρήσουμε τον πηλό μας σε καλή κατάσταση, μπορούμε να τον πλάσουμε σε μια μπάλα, να κάνουμε μια τρύπα στη μέση, να την γεμίσουμε νερό και να την αποθηκεύσουμε σε ένα πλαστικό κουτί που κλείνει καλά.
- ☺ Αν δεν έχουμε υπομονή και βιαζόμαστε να δούμε το πήλινο έργο μας έτοιμο, μπορούμε να το βάψουμε αμέσως μετά το πλάσιμό του, ας είναι ακόμη ο πηλός μαλακός, μόνο που θα αργήσει να στεγνώσει.
- ☺ Ποτέ δεν αφήνουμε το πήλινο δημιούργημά μας να στεγνώσει στον ήλιο ή κοντά σε θερμαντικό σώμα, γιατί θα ραγίσει και θα γίνει πιο εύθραυστο.
- ☺ Για να κλείσουμε τις ρωγμές και τα σκασίματα στον πηλό, αρκεί να πιέσουμε και να λειάνουμε με τα δάχτυλά μας ή με ένα μικρό βρεγμένο σφουγγαράκι τα συγκεκριμένα σημεία.
- ☺ Για να κολλήσουμε δύο κομμάτια πηλού, χαράζουμε ελαφρά τις δύο επιφάνειες συγκόλλησης, τις βρέχουμε με λίγο νερό και τις πιέζουμε μεταξύ τους.
- ☺ Για να φτιάξουμε σγουρά μαλλιά για το πήλινο ανθρωπάκι μας, βάζουμε μια μπάλα πηλού μέσα σε μια πρέσα σκόρδου και την πιέζουμε. Απ' τις τρυπίτσες θα ξεπροβάλλουν μικρά, σγουρά μακαρονάκια. Δεν έχουμε παρά να τα κολλήσουμε.
- ☺ Αν βάλουμε μια μπάλα από πηλό μέσα σ' έναν κόφτη αβγού και τον πιέσουμε, θα έχουμε λεπτές φέτες από πηλό.
- ☺ Αν δεν μας αρέσει η πήλινη κατασκευή μας και έχει ήδη στεγνώσει, μπορούμε να τη ρίξουμε μέσα σε μια λεκάνη με λίγο νερό. Θα λειώσει και θα μπορέσουμε να ξαναπλάσουμε τον πηλό φτιάχνοντας κάτι άλλο.
- ☺ Αν θέλουμε να φτιάξουμε χρωματιστό αλατοζύμαρο, διαλύουμε στο νερό λίγη τέμπρα ή πλαστικό ή υδρόχρωμα σε σκόνη, σε όποια απόχρωση επιθυμούμε, ρίχνουμε το χρωματιστό νερό στο μείγμα μας και ζυμώνουμε. Μ' αυτό τον τρόπο μπορούμε να φτιάξουμε ζύμη σε διάφορα χρώματα.
- ☺ Αν μας περίσσεψε αλατοζύμαρο μπορούμε να το διατηρήσουμε στο ψυγείο τυλιγμένο σε μεμβράνη ή μέσα σε πλαστική σακούλα για μια εβδομάδα.
- ☺ Για να κολλήσουμε δύο κομμάτια από ζυμάρι, αρκεί να βρέξουμε με νερό τις επιφάνειες συγκόλλησης και να τις πιέσουμε.
- ☺ Αν το ζυμάρι μας κολλάει στα δάχτυλα, προσθέτουμε λίγο αλεύρι.
- ☺ Αν θέλουμε να βάψουμε τα έργα μας από ζυμάρι που τρώγεται, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε χρώματα ζαχαροπλαστικής.

- ☺ Προσέχουμε, ώστε η κόλλα που θα χρησιμοποιήσουμε για την κατασκευή του χαρτοπολτού, να μην είναι ταχείας πήξεως, γιατί ο πολτός μας θα στεγνώσει πολύ γρήγορα, πριν προλάβουμε να τον πλάσουμε όσο καλά θα θέλαμε και μπορεί να δυσκολευτούμε να ολοκληρώσουμε την κατασκευή μας.
- ☺ Αν ο χαρτοπολτός μας βγήκε αραιός, προσθέτουμε λίγο αλεύρι και ξαναζυμώνουμε.
- ☺ Χαρτοπολτό άσπρο μπορούμε να φτιάξουμε και από χαρτί υγείας, αν το απλώσουμε σε μια λεκάνη, το βρέξουμε τόσο, ώστε να γίνει υγρό και μετά ρίχνουμε την κόλλα ακολουθώντας τη γνωστή διαδικασία.
- ☺ Με τα υλικά που πλάθονται και σταθεροποιούνται μόλις στεγνώσουν, μπορούμε να φτιάξουμε χίλια πράγματα, όπως χάντρες στρογγυλές, μακρουλές, τετράγωνες ή σε διάφορα άλλα περιέργα σχήματα. Πριν στεγνώσουν, κάνουμε μια τρύπα στη μέση με καλαμάκι από σουβλάκι και μόλις στεγνώσουν τις χρωματίζουμε και τις περνάμε σ' ένα κορδόνι και έτοιμο το κολιέ. Ακόμη μπορούμε να φτιάξουμε:
- ✓ Αιωρούμενες κατασκευές.
  - ✓ Κορνίζες.
  - ✓ Βάζα, πιάτα.
  - ✓ Κηροπήγια.
  - ✓ Σπίτια.
  - ✓ Ζώα.
  - ✓ Ανθρωπάκια.
  - ✓ Μάσκες.
  - ✓ Σφραγίδες.
  - ✓ Στολίδια.
  - ✓ Φρούτα.
  - ✓ Το αποτύπωμα του χεριού ή του ποδιού μας.
- Και οτιδήποτε άλλο θέλουμε.
- ☺ Μην ξεχνάμε να ξεπλένουμε κατά διαστήματα τα δάχτυλά μας όταν δουλεύουμε με τα υλικά που πλάθονται, γιατί έτσι απομακρύνουμε τα ξεραμένα κομμάτια του υλικού που έχουν κολλήσει πάνω τους, οπότε δουλεύουμε καλύτερα.
- ☺ Αν την κατασκευή μας θέλουμε να την κρεμάσουμε, μην ξεχνάμε να κάνουμε μια τρύπα στον πηλό ή το ζυμάρι ή το χαρτοπολτό ή να τοποθετήσουμε ένα συνδετήρα μέχρι τη μέση, όσο το υλικό μας είναι μαλακό.
- ☺ Τα υλικά που πλάθονται μπορούμε να τα χρησιμοποιήσουμε σαν βάση σε μια μακέτα ή σ' ένα κολάζ, για να στερεώσουμε αντικείμενα που δε στέκονται μόνα τους.

Κατασκευές από ζυμάρι.

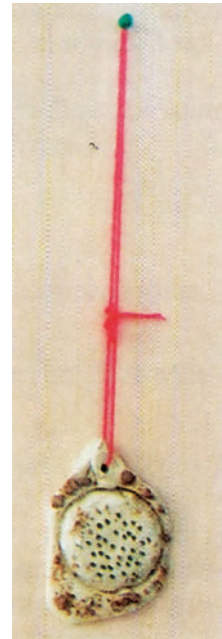

- ☺ Επειδή ο ξυλοπολτός στεγνώνει γρήγορα, μπορούμε να ρίξουμε στο μείγμα λίγο ξύδι, για να διατηρήσει περισσότερο χρόνο την πλαστικότητα του.
- ☺ Αν θέλουμε να πάρουμε το αποτύπωμα ενός αντικειμένου με γύψο, περνάμε με βαζελίνη την επιφάνεια που θέλουμε να αποτυπώσουμε, για να ξεκολλήσει εύκολα από το γύψο μας, όταν στεγνώσει.
- ☺ Αν χύσουμε γύψο πάνω σε ύφασμα, θα έχουμε μια βάση για μακέτα, όσο ο γύψος είναι μαλακός.
- ☺ Αν βάψουμε μια γύψινη επιφάνεια και, αφού στεγνώσει, τη χαράξουμε μ' ένα χοντρό καρφί ή κλειδί, θα έχουμε μια απίθανη εικόνα με λευκά περιγράμματα σε χρωματιστό φόντο.
- ☺ Αν χρησιμοποιήσουμε πινέλο για να βερνικώσουμε τα έργα μας, το καθαρίζουμε, όταν τελειώσουμε, με νέφτι, το σκουπίζουμε και το αφήνουμε να στεγνώσει.
- ☺ Κατασκευή χαρτιού ανακυκλωμένου από χαρτοπολτό.

Χάραγμα παλάμης σε ζυμάρι.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η πλαστική είναι ένα είδος εικαστικής τέχνης που ανήκει στη γλυπτική. Είναι η τέχνη στην οποία χρησιμοποιούμε ως μέσο έκφρασης υλικά που πλάθονται, εκμεταλλευόμενοι την ιδιότητά τους να αλλάζουν εύκολα μορφή.

Τα υλικά αυτά είναι η πλαστελίνη, το ζυμάρι, η λάσπη, ο πηλός, ο χαρτοπολτός, ο ξυλοπολτός.

Η πλαστική είναι μια δραστηριότητα που έχει τεράστια σημασία για την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών και ενεργοποιεί όλες τις δημιουργικές τους δυνάμεις. Συμβάλλει στην ψυχοκινητική, συναισθηματική, νοητική, αισθητική και κοινωνική ανάπτυξη τους. Η δυνατότητα να επεμβαίνουν πάνω στην ύλη και να της αλλάζουν μορφή συντελεί στην ανάπτυξη της αυτενέργειας, της αυτοπεποίθησης και της αυτονομίας τους. Ιδιαίτερη σημασία έχει η αίσθηση της ελευθερίας και η συναισθηματική εκτόνωση και χαλάρωση που δημιουργείται στα παιδιά.

Γύρω στα δύο τους χρόνια τα παιδιά μπορούν να έρθουν σε επαφή με τον πηλό. Σ' αυτή τη φάση διερευνούν το υλικό με τις αισθήσεις τους, πειραματίζονται και ανακαλύπτουν τις ιδιότητές του, χωρίς να επιδιώκουν να φτιάξουν κάτι συγκεκριμένο.

Με τον καιρό, γύρω στα τρία χρόνια και ενώ η εξερεύνηση συνεχίζεται, δουλεύουν πιο συστηματικά: κόβουν και ανοίγουν τρύπες στο υλικό και τυχαία κάνουν κάποιες απλές μορφές που επαναλαμβάνουν, π.χ. βώλους, φίδια κτλ.

Γύρω στα τέσσερα, οι μορφές αυτές γίνονται πολυπλοκότερες, καθώς προσθέτουν ή αφαιρούν μικρότερα κομμάτια από ένα μεγάλο κομμάτι. Τυχαία ονομάζουν την κατασκευή τους που τους θυμίζει κάτι και ύστερα τη συμπληρώνουν και πολλές την εμπυχώνουν.

Στα πέντε τους χρόνια πλέον ξέρουν τι θέλουν να φτιάξουν και ενδιαφέρονται για τη λεπτομέρεια και το ρεαλισμό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια ιδιότητα των υλικών που πλάθονται τα κάνει ιδιαίτερα ελκυστικά για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας; Να εξηγήσεις την επίδραση αυτής της ιδιότητας στο ψυχοσυναισθηματικό τομέα.
2. Πώς θα αντιδρούσες απέναντι σε ένα παιδί που δε θα τολμούσε να αγγίξει τον πηλό; Να αιτιολογήσεις την άποψή σου.
3. Ποιες ανάγκες του παιδιού καλύπτονται, όταν παίζει με τη λάσπη;
4. Να εξηγήσεις για ποιους λόγους δε θα ζητούσες από τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας να φτιάξουν ένα συγκεκριμένο πήλινο κατασκεύασμα.
5. Ποια είναι η κατάλληλη ηλικία για να έλθουν τα παιδιά σε επαφή με τον πηλό; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.

Προτεινόμενες εργασίες

1. Να συλλέξεις χώμα και σε μια λεκάνη να το αναμείξεις με νερό, φτιάχνοντας λάσπη. Πλάσε τη λάσπη και κάνε διάφορους πειραματισμούς μ' αυτή. Αφού τελειώσεις τη δραστηριότητα, να καταγράψεις τα συναισθήματα που σου δημιουργήθηκαν.
2. α) Χρησιμοποίησε φυσικό πηλό, προκειμένου να φτιάξεις ένα πρωτότυπο, μη ρεαλιστικό, τρισδιάστατο έργο. Αφού τελειώσεις, δώσε στο έργο σου ένα τίτλο.
β) Με αφορμή το έργο και του τίτλου του, φτιάξε μια μικρή ιστορία και αφηγήσου την στους συμμαθητές/τριες σου.
3. Να φτιάξεις μια σύνθεση με πηλό εφαρμόζοντας τις τεχνικές του ανάγλυφου και του εσώγλυφου.
4. Να συγκροτήσετε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και να παρασκευάσετε αλατοζύμαρο, στο φυσικό του χρώμα και αλατοζύμαρο χρωματιστό. Να χρησιμοποιήσετε και τους δύο τύπους ζυμαριού, προκειμένου να φτιάξετε μια ομαδική σύνθεση, η οποία θα παραμείνει άβαφη.
5. Να φτιάξεις μια σύνθεση χαράζοντας πάνω σε γύψο.
6. Να οργανώσεις στο βρεφονηπιακό σταθμό, όπου κάνεις πρακτική άσκηση ένα εργαστήριο πηλού και να καταγράψεις τις παρατηρήσεις σου.

ΚΕΦ. 8

8.1 Έννοια - Παιδαγωγική Αξία

Το παιδί από τη γέννησή του προσπαθεί να εξερευνήσει και να γνωρίσει τον κόσμο γύρω του. Πράγματα και πρακτικές που σε μας τους ενήλικες είναι γνωστές για το παιδί είναι άγνωστες. Γι' αυτό, το παιδί ενθουσιάζεται και με την πιο μικρή ανακάλυψη και ο κόσμος φαντάζει μαγικός και μυστηριώδης στα μάτια του. Η **εξερεύνηση είναι τρόπος ζωής** στην προσχολική ηλικία. Το παιδί ενεργεί, ψάχνει, δοκιμάζει, προσπαθεί ν' ανακαλύψει τη σύσταση και τη λειτουργία των πραγμάτων γύρω του και μέσα απ' αυτή τη διαδικασία μαθαίνει. Σίγουρα, όλοι έχουμε παρατηρήσει ένα παιδί που προσπαθεί να αποσυνδέσει τα διάφορα στοιχεία που αποτελούν ένα παιχνίδι του. Έτσι, ένα αυτοκινητάκι μπορεί να διαλυθεί στη στιγμή και να χρησιμοποιηθούν οι ρόδες του, για παράδειγμα, σ' ένα άλλο παιχνίδι διαφορετικό, που ανακάλυψε το παιδί εκείνη τη στιγμή.

Πολλές φορές τα δώρα που κάνουμε στα παιδιά δεν τυχαίνουν ιδιαίτερης εκτίμησης μιας και συχνά, κυρίως τα μικρότερα παιδιά, προσέχουν και παίζουν περισσότερο με το χαρτί περιτυλίγματος του δώρου και τις κορδέλες και λιγότερο με το παιχνίδι, γιατί το χαρτί και η κορδέλα μπορούν να εξερευνηθούν και επιτρέπουν μεγαλύτερη επέμβαση από το παιδί παρά ένα στατικό παιχνίδι.

Είναι αδύνατον το παιδί να γνωρίσει τον κόσμο χωρίς να δράσει, να επενεργήσει και να αλληλεπιδράσει με όλα αυτά που το περιβάλλουν.

Πάρα πολλές φορές θα έχουμε παρατηρήσει ένα παιδί σε μια βόλτα στην εξοχή αλλά και στο σπίτι να κάθεται και να παίζει με τις ώρες με κάποια ετερόκλητα αντικείμενα που βρήκε, κάνοντας συνδυασμούς, που καταλήγουν σε τόσο πρωτότυπες συνθέσεις που προκαλούν το θαυμασμό μας.

Ξεκινώντας από αυτές τις παρατηρήσεις, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι για να δημιουργήσουμε ένα περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα, που να δίνει ευκαιρίες για διερεύνηση στο παιδί και να το ωθεί στην εκμετάλλευση των έμφυτων δημιουργικών του δυνάμεων, δε χρειάζεται να δαπανούμε πολλά χρήματα και να ψάχνουμε να βρούμε πολύπλοκα και πολυτελή υλικά. Θα ήταν αρκετό να εξασκήσουμε την παρατηρητικότητα μας κοιτάζοντας γύρω μας, τόσο στο άμεσο όσο και στο ευρύτερο περιβάλλον μας, και να συλλέγουμε αντικείμενα που υπάρχουν γύρω μας και δεν έχουν καμιά χρήση πια. Ακόμη και αν δεν μπορούμε εκείνη τη στιγμή να φανταστούμε πού και με ποιον τρόπο μπορεί να χρησιμοποιηθούν, τα παιδιά σίγουρα θα μας λύσουν τέτοιου είδους απορίες. Προσφέροντας αυτά τα υλικά στα παιδιά θα δούμε ότι οτιδήποτε είναι άχρηστο και ασήμαντο για μας, για τα παιδιά αποτελεί μέσο έκφρασης και δημιουργίας.

Με την έννοια «άχρηστο υλικό» εννοούμε οποιοδήποτε αντικείμενο ή υπόλειμμα δεν έχει καμιά αξία, γιατί δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ή δεν εξυπηρετεί σε τίποτα και πρόκειται να πεταχτεί στα σκουπίδια.

Ένα μεγάλο μέρος του άχρηστου υλικού το προμηθευόμαστε απ' τη φύση. Όμως επειδή για τη φύση τίποτα δεν είναι άχρηστο, πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί και φειδωλοί σε ότι συλλέγουμε, ώστε να μη βλάπτουμε με κανένα τρόπο την ισορροπία της τραυματίζοντάς την

με οποιοδήποτε τρόπο, όπως π.χ. ξεριζώνοντας λουλούδια και φυτά, κόβοντας και τραβώντας κλαδιά και φύλλα δένδρων, χαράζοντας δένδρα, για να πάρουμε κομματάκια απ' τη φλούδα τους, ξεπουπουλιάζοντας ένα πουλί, για να πάρουμε κάποιο φτερό, πιάνοντας ζωντανές πεταλούδες ή άλλα έντομα. Συλλέγουμε μόνο ότι είναι πεσμένο κάτω και με μεγάλη φειδώ. Αν παρατηρήσει κανείς θα δει ότι σ' ένα πάρκο, σ' ένα δασάκι ή σε μια παραλία υπάρχουν πεταμένα άπειρα πράγματα, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τις καλλιτεχνικές μας δραστηριότητες, όπως ξύλα σε περίεργα σχήματα, καρποί (κουκουνάρια, σπόρια, κυπαρισσόμπαλλες κ.ά.), φύλλα, κλαδιά, λουλούδια ξερά, φλούδες δένδρων πεσμένες κάτω, κοχύλια, βότσαλα, πέτρες, άμμος, φύκια, φυτά της θάλασσας που έχουν ξεβραστεί, φλούδες φρούτων, κουκούτσια κτλ.

Ένα πολύ σημαντικό πλεονέκτημα της συλλογής άχρηστου υλικού από τη φύση είναι το γεγονός, ότι καλλιεργείται στα παιδιά η οικολογική συνείδηση και μαθαίνουν να την αγαπούν και να τη σέβονται συμβιώνοντας μαζί της αρμονικά και κατανοώντας την τεράστια αυτή αξία, η οποία στις μέρες μας περνάει μεγάλη κρίση.

Επιπλέον, η δημιουργική χρήση και εκμετάλλευση των υλικών, που απλόχερα μας δίνει η φύση, απομακρύνει τα παιδιά απ' τον άκρατο καταναλωτισμό, ο οποίος στην εποχή μας έχει φτάσει στο σημείο να γίνει ανάγκη και αξία ζωής.

Η αξιοποίηση κάθε είδους υλικού καλλιεργείται και με τη συλλογή και δημιουργική χρήση μιας άλλης κατηγορίας άχρηστου υλικού το λεγόμενο «βιομηχανικό υλικό». (Μαγουλιώτης Α., 1995, σελ.12)

Το άχρηστο βιομηχανικό υλικό είναι αυτό που έχει κατασκευαστεί από τον άνθρωπο και δε χρησιμοποιείται πια είτε γιατί δεν εξυπηρετεί σε τίποτα είτε γιατί έχει παλιώσει. Τέτοια υλικά είναι όλα αυτά που χρησιμοποιούνται για συσκευασίες τροφίμων ή άλλων πραγμάτων, πλαστικά ή χάρτινα, όπως κουτιά από τρόφιμα, από απορρυπαντικά κ.ά., χαρτιά περιτυλίγματος, ζελατίνες, εφημερίδες, περιοδικά, καπάκια πλαστικά ή τσίγκινα, φελλοί, υπόλοιπα υφασμάτων και νημάτων, παλιά ρούχα, κορδέλες, σπάγγοι, κουμπιά, χαρτιά από καραμέλες, σοκολάτες, κρουασάν κτλ., θήκες από συσκευασίες αβγών, χάρτινες και πλαστικές, σακούλες του μανάβη, υπολείμματα δέρματος, πριονίδι, καλαμάκια από σουβλάκι, χάρτινες κούτες, ρολά από χαρτιά υγείας και κουζίνας, μπομπίνες, κομμάτια από συνθετική γούνα, κομμάτια από καλώδια και σωλήνες ποτίσματος, χάντρες, πούλιες, σφουγγάρια αφρολέξ και φελιζόλ που χρησιμοποιούνται σε συσκευασίες, παλιά γραμματόσημα, τζίβα κομμάτια από χαλασμένα παιχνίδια, δυχτάκια συσκευασίας, παλιές ετικέτες και εισιτήρια, τσίγκινα κουτιά διαφόρων ειδών, ακίνδυνα εξαρτήματα από χαλασμένες οικιακές συσκευές, χαλασμένες βίδες, παλιές σαμπρέλες, παλιές βούρτσες και οδοντόβουρτσες, καλαμάκια, λαστιχάκια και οτιδήποτε άλλο παρατηρήσετε και θεωρήσετε ότι μπορεί να έχει κάποια χρήση.

Είναι πολύ σημαντικό να δίνουμε τέτοια ερεθίσματα στα παιδιά και να τα οδηγούμε προς την κατεύθυνση συλλογής και δημιουργικής χρήσης των άχρηστων υλικών, καλλιεργώντας τους το ερευνητικό πνεύμα, τη δημιουργική φαντασία και την ευρηματικότητα. Σίγουρα δεν θα κουραστούμε και τα παιδιά θ' ανταποκριθούν με ενθουσιασμό και θα δείξουν πολύ μεγάλο ζήλο

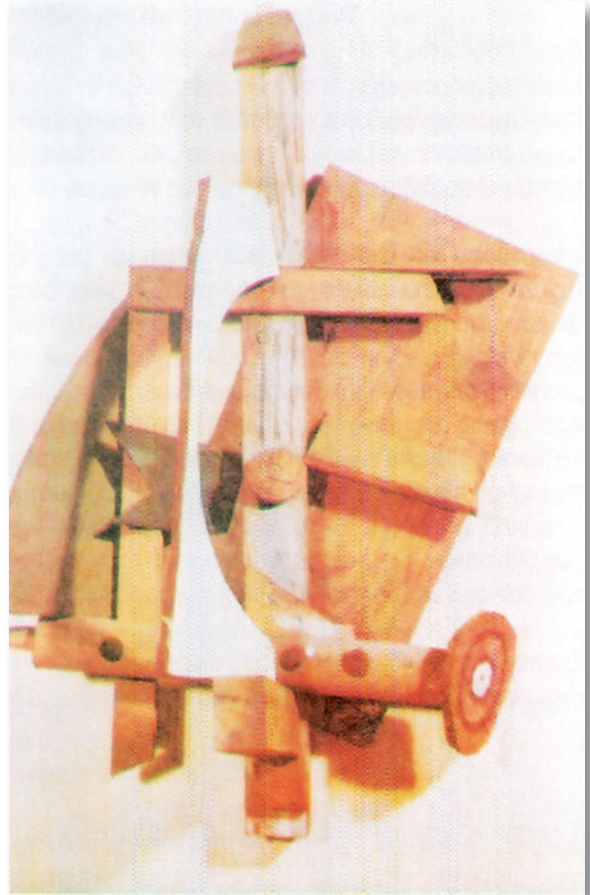

στη συλλογή, ταξινόμηση και αποθήκευση όλων αυτών των «θησαυρών» που υπάρχουν γύρω μας και μένουν ανεκμετάλλευτοι. Οι μικροί εξερευνητές, συλλέκτες και εφευρέτες μπορούν κάλλιστα να τους χρησιμοποιήσουν και να εκφραστούν δημιουργικά μέσα απ' αυτούς, δίνοντας τους μορφή και νόημα.

Εξάλλου, μεγάλοι εικαστικοί καλλιτέχνες χρησιμοποίησαν το άχρηστο υλικό, προκειμένου να εκφραστούν και να δημιουργήσουν τα έργα τους (Πικάσο).

Εκτός από τα παραπάνω πλεονεκτήματα η συλλογή και η δημιουργική ενασχόληση με το άχρηστο υλικό προσφέρει:

- ✓ Ανάπτυξη των διαφόρων νοητικών λειτουργιών (παρατήρηση, αντιληπτική ικανότητα, παραγωγική και δημιουργική σκέψη, κριτική ικανότητα, λογικομαθηματική σκέψη μέσω της συλλογής, σύγκρισης, ταξινόμησης και αξιολόγησης).
- ✓ Ανάληψη πρωτοβουλίας.
- ✓ Καλλιέργεια της υπευθυνότητας.
- ✓ Εξέλιξη του λόγου, μιας και η αλληλεπίδραση με άχρηστα και περίεργα υλικά, καθώς ακόμη και οι πιο περίεργες κατασκευές δίνουν άπειρες ευκαιρίες για συζήτηση, πλάσιμο ιστοριών και ποικίλες άλλες γλωσσικές ασκήσεις.
- ✓ Γνώση του φυσικού και ευρύτερου περιβάλλοντος, μέσω της ανακάλυψης των υλικών του και των ιδιοτήτων τους.
- ✓ Εξέλιξη της αδρής αλλά και της λεπτής κινητικότητας.

«Μαντολίνο». Γλυπτή κατασκευή από άχρηστο υλικό. Πικάσο 1914.

- ✓ Εξέλιξη της συνθετικής και αναλυτικής ικανότητας.
- ✓ Κοινωνικοποίηση μέσω της συλλογής, της συνεργασίας και της ανταλλαγής ιδεών και απόψεων.

8.2 Συλλογή άχρηστων υλικών

Άχρηστα υλικά μπορούμε να βρούμε οπουδήποτε. Ο/η παιδαγωγός καλό θα ήταν να συλλέγει οτιδήποτε θεωρήσει ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί και να το αποθηκεύσει σε ένα ειδικά γι' αυτό διαμορφωμένο χώρο.

Διάφοροι επαγγελματικοί χώροι, όπως βιοτεχνίες, γραφεία, μαγαζιά (ξυλουργεία, τσαγκαράδικα), θα μπορούσαν να μας προμηθεύσουν υλικά τα οποία τους είναι άχρηστα, όπως κούτες, υπολείμματα ή δείγματα από υφάσματα, φελιζόλ, μεγάλα ρολά από χαρτόνια, μπομπίνες κ.ά. Ακόμη θα μπορούσαμε να οργανώσουμε επισκέψεις μαζί με τα παιδιά σε τέτοιους χώρους και να συλλέξουμε ό,τι δε χρησιμοποιείται πια.

Οι εκδρομές στη φύση ή στο κοντινό μας πάρκο αποτελούν θαυμάσιες ευκαιρίες για παρατήρηση και συλλογή. Οι παιδαγωγοί μπορούν να ευαισθητοποιήσουν τους γονείς, έτσι ώστε να συμμετέχουν και αυτοί στη διαδικασία συλλογής υλικών και αντικειμένων που δε χρειάζονται πια και να τα φέρουν στον παιδικό σταθμό, γεγονός που θα χαροποιήσει ιδιαίτερα τα παιδιά. Τα ίδια τα παιδιά μπορούν να φέρουν στον παιδικό σταθμό οτιδήποτε βρουν στο σπίτι τους, στις βόλτες τους και στις εκδρομές τους.

Θα μπορούσαμε να οργανώσουμε στον παιδικό σταθμό μια **γωνιά θησαυρών** ή «το τραπέζι της ζωής» (Abbadie M., 1978, σελ. 135), όπου κάθε παιδί θα μπορεί να ακουμπήσει οποιοδήποτε υλικό φέρει και θέλει να το δείξει στα υπόλοιπα παιδιά. Σ' αυτό το χώρο τα παιδιά μπορούν να περιεργαστούν το κάθε υλικό, να προβληματιστούν και να πουν τις ιδέες τους για τον τρόπο χρήσης του, να το αγγίξουν, να το μυρίσουν. Σ' αυτό το χώρο τα υλικά ταξινομούνται από τα παιδιά, τοποθετούνται σε κούτες και αποθηκεύονται, έτσι ώστε να είναι έτοιμα για χρήση. Εάν κάποια υλικά χρειάζονται ορισμένη κατεργασία πριν από τη χρήση, όπως ξύσιμο, καθάρισμα, αφήνουμε τα παιδιά να την κάνουν μόνα τους και βοηθάμε, όπου χρειάζεται.

«Ετοιμαζόμαστε να ταξινομήσουμε το άχρηστο υλικό μας»

8.3 Ιδέες για κατασκευές με άχρηστο υλικό

Σχεδόν όλες οι εικαστικές δραστηριότητες οι οποίες περιγράφονται σ' αυτό το βιβλίο πραγματοποιούνται με τη χρήση του άχρηστου υλικού, γι' αυτό το λόγο σ' αυτό το κεφάλαιο θα περιορίσουμε την αναφορά μας σε κάποιες γενικές κατασκευές.

α) Κατασκευή μακέτας

Οι μακέτες είναι τρισδιάστατες κατασκευές, όπου αναπαριστούν κάποιους χώρους σε μικρογραφία. Έτσι, μπορούμε να φτιάξουμε πόλεις, χωριά, νησιά, ένα σιδηροδρομικό σταθμό, ένα λιμάνι, ένα αεροδρόμιο, ένα βουνό, ένα δάσος, το χειμώνα ή την άνοιξη, μια παραλία, ένα βυθό, ένα ποτάμι κ.ά.

Bυθός

Μακέτα.

Για να φτιάξουμε μια μακέτα, χρειαζόμαστε άχρηστα υλικά, ανάλογα με το θέμα που επιλέξαμε, μια επιφάνεια για βάση, όπως φελιζόλ, κόντρα πλακέ, ή χοντρό χαρτόνι, κόλλα ρευστή ταχείας πήξεως, πιθανόν γύψο ή πηλό, για να σταθεροποιήσουμε ορισμένα αντικείμενα ή για να δώσουμε κάποιους όγκους και μπογιές.

Για να φτιάξουμε οικήματα, συνήθως, χρησιμοποιούμε φελιζόλ, το οποίο διαμορφώνουμε, αλλά κυρίως κουτιά συσκευασίας διαφόρων σχημάτων και μεγεθών, που τα διαμορφώνουμε με κολάζ και ζωγραφική. Έπειτα, τα κολλάμε στη βάση, που κι αυτή μπορεί να βαφτεί πριν από την επικόλληση των αντικειμένων. Για να κολλήσουμε στη βάση χώμα, άμμο, χαλίκια, πέτρες, κοχύλια, φυτά, ξυλαράκια και οτιδήποτε άλλο θέλουμε είτε χρησιμοποιούμε κόλλα είτε χύνουμε λίγο υγρό γύψο και ακουμπάμε πάνω του τα αντικείμενα που θέλουμε, πριν στεγνώσει.

Αν βουτήξουμε ύφασμα ή εφημερίδες μέσα σε υγρό γύψο, μας δίνεται η δυνατότητα να πλάσουμε όγκους που τους στερεώνουμε πάνω στη βάση. Έπειτα βάφουμε τους όγκους, ανάλογα με το τι παριστάνουν. Όμως μπορούμε και να χρωματίσουμε νερό με το οποίο θα αναμείξουμε το γύψο, ώστε ο γύψος να πάρει την απόχρωση του χρωματιστού νερού. Με αυτό τον τρόπο μπορούμε να φτιάξουμε λίμνες, ποτάμια ή θάλασσα, αν βάλουμε στη βάση ένα μεταλλικό ταψί ή αλουμινόχαρτο και ρίξουμε πάνω τους αραιό γαλάζιο γύψο και κολλήσουμε γύρω – γύρω φυτά, βότσαλα, άμμο κτλ.

β) Κατασκευή αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων

Με άχρηστα υλικά μπορούμε να φτιάξουμε πολλά μουσικά όργανα και να τα χρησιμοποιήσουμε.

Μαράκες: Αν πάνω σε καμένες λάμπες κολλήσουμε με ρευστή κόλλα atlacol τέσσερις – πέντε στρώσεις ζελατίνα σε διάφορα χρώματα, την αφήσουμε να στεγνώσει και να σκληρύνει και μετά την χτυπήσουμε κάπου, ώστε να σπάσει το γυαλί από μέσα, θα έχουμε μια μαράκα με υπέροχο ήχο. Ένα διαφορετικό ήχο θα βγάζει η μαράκα από ένα διακοσμημένο κουτί νες καφέ με ρύζι, φακές, φασόλια, καλαμπόκι ή πετραδάκια στο εσωτερικό του.

Μικρές μαράκες μπορούμε να φτιάξουμε και με τα μικρά κουτάκια από φιλμ, σε καρούλι, αν τα γεμίσουμε με σποράκια κ.ά.

Σείστρα: Αν καρφώσουμε με μικρά καρφάκια τσίγκινα καπάκια από αναψυκτικά πάνω σε ένα σκληρό ρολό από χαρτί κουζίνας ή πάνω σε άδεια μπομπίνα, αφήνοντας λίγο περιθώριο ανάμεσά στο καρφί και το ρολό, θα έχουμε ένα υπέροχο σείστρο.

Κρεμαστά κρουστά: Αν δέσουμε σ' ένα ξυλαράκι με σπάγγο όστρακα ή άλλα ξυλαράκια και κρεμάσουμε την κατασκευή σ' ένα σημείο που φυσάει, ο αέρας θα κουνήσει τα υλικά που θα προσκρούσουν μεταξύ τους και θα παράγουν ήχο. Αν δε φυσάει, μπορούμε εμείς να προκαλέσουμε την κίνηση της κατασκευής και άρα την παραγωγή ήχου.

Κολιέ από άχρηστα υλικά: Συλλέγουμε διάφορα άχρηστα υλικά όπως χαρτάκια από καραμέλες, από σοκολατάκια, κομμάτια από καλαμάκια, μακαρονάκι κοφτό, κομμάτια από φελιζόλ ή αφρολέξ, κομμάτια από αλουμινόχαρτο, παλιά εισιτήρια, κουδουνάκια και ό,τι άλλο μπορεί να

*Μουσικά όργανα από άχρηστο υλικό:
Μαράκες από πλαστικά ποτήρια.
Σείστρο από μπομπίνα και καπάκια αναψυκτικών.*

κάνει το κολιέ μας πιο όμορφο. Σ' όσα υλικά δεν έχουν τρύπα, κάνουμε μια τρύπα και περνάμε όλα τα υλικά με τη σειρά που θέλουμε σ' ένα σπάγγο, κάνουμε δύο κόμπους στις άκρες τους και το κολιέ μας είναι έτοιμο για να το φορέσουμε. Κατά τον ίδιο τρόπο μπορούμε να φτιάξουμε γιρλάντες ή κολιέ με υλικά από τη φύση, όπως κουκουνάρια, φτερά, ξυλαράκια, κλαδιά κ.ά., αν τα δέσουμε σ' ένα σπάγγο ή κορδέλα.

γ) Τρισδιάστατες κατασκευές με άχρηστο υλικό

Καράβι από μπουκάλι πλαστικό: Αν κόψουμε ένα μπουκάλι πλαστικό στη μέση – κατά μήκος – και το διακοσμήσουμε και έπειτα ριζούμε λίγο γύψο στη μέση για να στερεώσουμε ένα ξυλαράκι, στο οποίο είναι κολλημένο ένα πανί, θα έχουμε ένα πρωτότυπο καράβι έτοιμο ν' αρμενίσει σε μια λεκάνη με νερό.

Δοχείο μπιγιάς: Αν κόψουμε ένα πλαστικό μπουκάλι νερού στη μέση – κάθετα – και τοποθετήσουμε το πάνω μέρος του μπουκαλιού με το λαιμό του προς τα κάτω, αφού έχουμε αφαιρέσει

το πώμα, μέσα στο άλλο μισό κομμάτι του μπουκαλιού, έχουμε ένα πολύ βολικό δοχείο για υγρή μπιογιά που ακόμη και αν αναποδογυρίσει η μπιογιά δε χύνεται.

Αυτοκίνητα και τρένα από κουτιά: Με κουτιά ορθογώνια, τετράγωνα ή παραλληλεπίπεδα μπορούμε να φτιάξουμε διάφορα οχήματα, αν τα βάψουμε ή τα καλύψουμε με την τεχνική του κολάζ και τα κολλήσουμε μεταξύ τους ανάλογα. Αν θέλουμε, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για ρόδες ρολά από χαρτιά υγείας ή κουζίνας ή στρογγυλά κουτιά από κονσέρβες, όπως του νεο καφέ. Δένοντάς τα με ένα σπάγγο μπορούμε και να τα σύρουμε.

δ) Ανακυκλωμένο χαρτί

Ο ενθουσιασμός των παιδιών θα είναι μεγάλος, αν ζωγραφίσουν, φτιάξουν κολάζ, χρωματιστές κάρτες, δημιουργήσουν ένα βιβλίο πάνω σε ανακυκλωμένο χαρτί, που έφτιαξαν τα ίδια.

«Τέσσερις εποχές» κολάζ και ζωγραφική σε ανακυκλωμένο χαρτί.

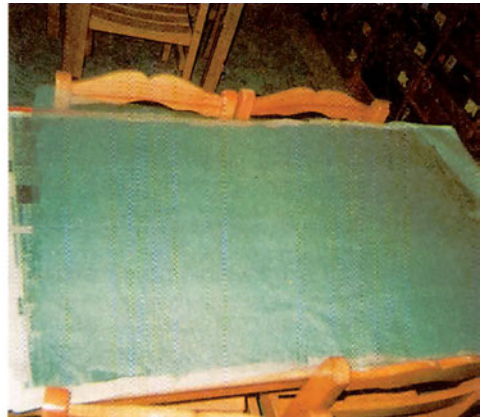
«Βρέχουμε το χαρτί.»

«Ρίχνουμε τον πολτό του χαρτιού στη σήτα.»

«Τον ακουμπάμε μαζί με τη σήτα πάνω σε εφημερίδα και τον απλώνουμε για να στραγγίξει το νερό.»

«Περιμένουμε να στεγνώσει.»

Η ανακύκλωση του χαρτιού, είναι μια διαδικασία, που μπορούμε εύκολα να την εφαρμόσουμε στον παιδικό σταθμό.

Για να φτιάξουμε το δικό μας χαρτί, σχίζουμε εφημερίδες σε μικρά κομματάκια, τα οποία τοποθετούμε σε μια λεκάνη με νερό. Αφήνουμε τις εφημερίδες να μαλακώσουν και μετά τις βάζουμε στο μπλέντερ μέχρι να γίνουν πολτός. Σ' ένα τετράγωνο ταψί απλώνουμε και τεντώνουμε μια σήτα. Ρίχνουμε τον πολτό του χαρτιού πάνω στη σήτα και τον απλώνουμε προσεκτικά πάνω της. Το νερό του πολτού φεύγει κάτω από τη σήτα, καθώς απλώνουμε τον πολτό. Αφού σουρώσει καλά, τοποθετούμε τη σήτα με τον απλωμένο πολτό πάνω σε μια επίπεδη επιφάνεια (τραπέζι) καλυμμέ-

νη με εφημερίδες. Απλώνουμε καλά τον πολτό πάνω στη σήτα και τον αφήνουμε εκεί για μερικές μέρες, για να στεγνώσει. Αφού στεγνώσει, το χαρτί μας είναι έτοιμο να το ξαναχρησιμοποιήσουμε!

8.4 Μικρές - Μεγάλες συμβουλές

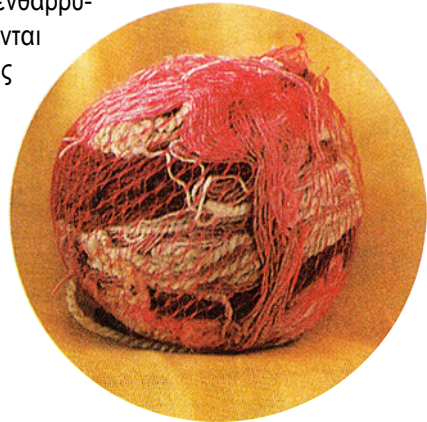
Οι μακέτες γίνονται ομαδικά αλλά και ατομικά. Όπως και στις άλλες δραστηριότητες με άχρηστο υλικό, τα παιδιά αφήνονται να παρατηρήσουν τα υλικά, να τα περιεργαστούν, να πειραματιστούν και μετά να αποφασίσουν τι θέλουν και αν θέλουν να φτιάξουν κάτι. Τα ίδια τα υλικά αποτελούν ισχυρά ερεθίσματα, που οδηγούν τα παιδιά αυτόματα στη δημιουργική έκφραση.

Τα μικρότερα παιδιά πολλές φορές νιώθουν μια σύγχυση από τον ενθουσιασμό τους, όταν τους παρουσιάσουμε πολλά υλικά μαζί. Μπερδεύονται και δεν ξέρουν τι να επιλέξουν, για αυτό δεν τους παρουσιάζουμε όλα τα υλικά μαζί αλλά τμηματικά. Έτσι μπορούν να τα αξιοποιήσουν καλύτερα και να πετύχει ο στόχος της δημιουργικής αλληλεπίδρασης μ' αυτά.

Τα μεγαλύτερα παιδιά συνήθως ξέρουν τι θέλουν να φτιάξουν από την αρχή, επιλέγουν αμέσως τα υλικά τους και στρώνονται κατευθείαν στη δουλειά.

Ο ρόλος του/της παιδαγωγού είναι να ενθαρρύνει τα παιδιά να εξερευνούν, να πειραματίζονται και να δημιουργούν ελεύθερα, δίνοντάς τους μόνο τεχνικές οδηγίες, αν υπάρχει ανάγκη και χωρίς να ενδιαφέρεται για το τελικό αποτέλεσμα αλλά για τη χαρά και την απόλαυση της διαδικασίας.

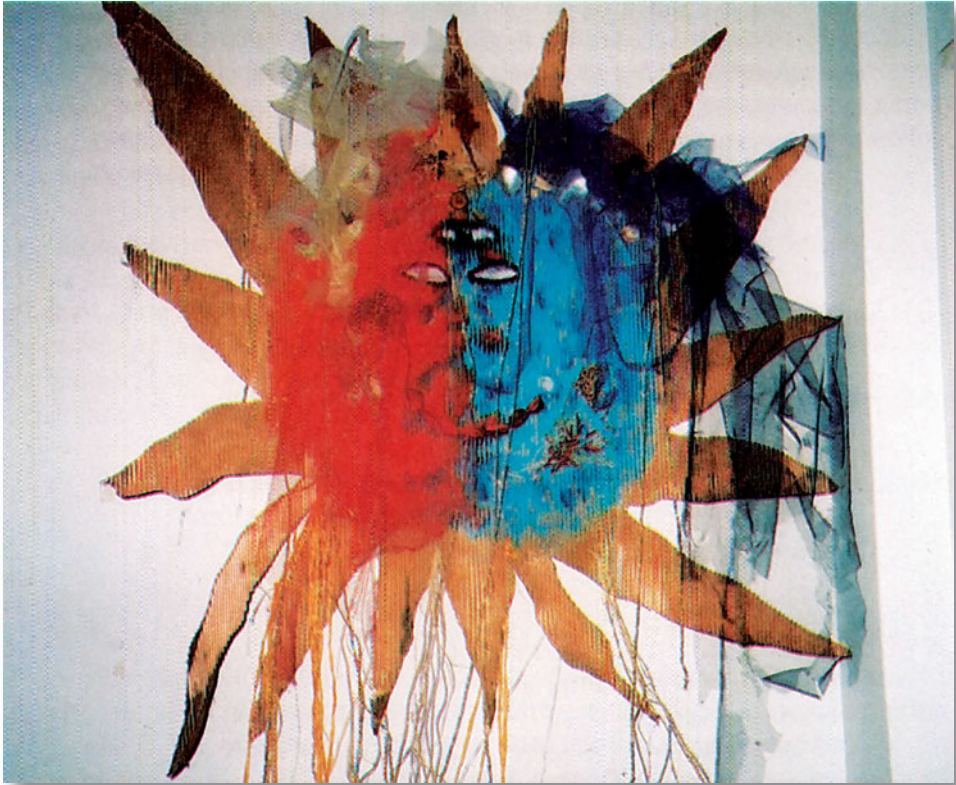
Στη δημιουργική έκφραση δεν υπάρχει σωστό και λάθος, κάθε αυθόρμητη προσωπική έκφραση είναι αποδεκτή και πρέπει να ενθαρρύνεται. Τα παιδιά όσο πειραματίζονται ελεύθερα και ανακαλύπτουν καινούργιους τρόπους χρήσης των υλικών, τόσο βελτιώνουν και τις τεχνικές τους, γεγονός που το κατανοούν, με αποτέλεσμα να ενθαρρύνονται να συνεχίσουν τους πειραματισμούς τους. Έτσι μ' αυτό τον τρόπο κατανοούν τη σημασία της έκφρασης, ευαισθητοποιούνται και έρχονται κοντά στην τέχνη και ως αποδέκτες της αλλά και ως δημιουργοί.

Μπάλα από άχρηστο υλικό.

Αν ως παιδαγωγοί λειτουργούμε μ' αυτό τον τρόπο, τότε θα έχουμε πετύχει τους στόχους της αγωγής ως προς τη δημιουργία πολιτών που αγαπούν την τέχνη και τον πολιτισμό.

*Κατασκευή με άχρηστο υλικό.
Μεικτή τεχνική: κολάζ, ζωγραφική.*

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Με την έννοια «άχρηστο υλικό» εννοούμε οποιοδήποτε αντικείμενο ή υπόλειμμα δεν έχει αξία, γιατί δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ή δεν εξυπηρετεί τίποτα και πρόκειται να πεταχτεί στα σκουπίδια.

Η δημιουργική χρήση και εκμετάλλευση του υλικού αυτού είναι ό,τι καλύτερο μπορεί να κάνει ο/η βρεφονηπιοκόμος, γιατί έτσι καλλιεργείται η οικολογική συνείδηση, η ερευνητική διάθεση, η ευρηματικότητα και η δημιουργική φαντασία των παιδιών. Η συλλογή και η δημιουργική ενασχόληση με το άχρηστο υλικό συμβάλλει στην νοητική ανάπτυξη των παιδιών, τη γνωριμία με το περιβάλλον, την ψυχοκινητική εξέλιξη, την κοινωνικοποίηση, την εξέλιξη του λόγου και την καλλιέργεια της πρωτοβουλίας και της υπευθυνότητας.

Άχρηστο υλικό μπορούμε να βρούμε σε κάποιους επαγγελματικούς χώρους (βιοτεχνίες, γραφεία κτλ.), στο σπίτι μας και στη φύση.

Σ' όλες τις εικαστικές δραστηριότητες που έχουμε περιγράψει μπορεί να χρησιμοποιηθεί το άχρηστο υλικό. Μερικές κατασκευές μπορεί να είναι: η κατασκευή μακέτας, αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων και διάφορων τρισδιάστατων κατασκευών.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Με ποιο τρόπο μπορούμε να ευαισθητοποιήσουμε τα παιδιά προσχολικής ηλικίας όσον αφορά τη συλλογή άχρηστου υλικού;
2. Εάν χρειάζοσυν χαρτόνι για μια κατασκευή στον παιδικό σταθμό όπου κάνεις πρακτική άσκηση, θα προτιμούσες να χρησιμοποιήσεις χαρτόνι από μια παλιά κούτα ή να το προμηθευτείς από χαρτοπωλείο; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
3. Για ποιο λόγο είναι σημαντική η συλλογή και η δημιουργική χρήση των άχρηστων υλικών;
4. Με ποιο τρόπο θα παρουσίαζες το άχρηστο υλικό στα παιδιά έτσι ώστε να εξυπηρετούνται οι στόχοι της αγωγής;

Προτεινόμενες εργασίες

1. Να συλλέξεις άχρηστα υλικά και να τα παρουσιάσεις στην τάξη σου, προτείνοντας τρόπους χρήσης τους.
2. Να ταξινομήσετε και να αποθηκεύσετε το άχρηστο υλικό που έχετε συλλέξει.
3. Να φτιάξεις μια ελεύθερη πρωτότυπη σύνθεση, χρησιμοποιώντας άχρηστο υλικό της επιλογής σου.
4. α) Να συγκροτήσετε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και να κατασκευάσετε μια μακέτα δικής σας επιλογής.
β) Να δημιουργήσετε μια ιστορία που να εξελίσσεται μέσα στο χώρο που αναπαριστά η μακέτα σας.
γ) Παρουσιάστε την ιστορία στους συμμαθητές/τριες μ' ένα πρωτότυπο τρόπο.
5. α) Να οργανώσετε στο βρεφονηπιακό σταθμό όπου κάνεις πρακτική άσκηση μια δραστηριότητα συλλογής άχρηστου υλικού, που μπορεί να υπάρχει στο συγκεκριμένο χώρο (κουζίνα, αυλή κ.ά.).
β) Να ταξινομήσετε σε κατηγορίες μαζί με τα παιδιά το υλικό που συλλέξατε, να το σχολιάσετε και να το αποθηκεύσετε.
γ) Να παρατηρήσεις τις αντιδράσεις των παιδιών, κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας, και να τις καταγράψεις.

«Βάφουμε τ' αβγά μας για το Πάσχα.»

«Ετοιμάζουμε το μπουφέ μας για τη χριστουγεννιάτικη γιορτή.»

ΚΕΦ. 9

ΓΙΟΡΤΕΣ

9.1 Παιδαγωγικοί στόχοι των γιορταστικών εκδηλώσεων

Οι διάφορες γιορτές κατέχουν σημαντική θέση στη ζωή και στο πρόγραμμα δραστηριοτήτων του Βρεφονηπιακού Σταθμού. Αρέσουν στα παιδιά και δίνουν την ευκαιρία στα ίδια και στους παιδαγωγούς να κάνουν κάτι διαφορετικό.

Μέσα από τις διάφορες εορταστικές εκδηλώσεις ψυχαγωγούνται και τους δίνονται ευκαιρίες να αποκτήσουν πολλαπλές εμπειρίες, καθώς έχουν τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με το θέατρο, το θεατρικό παιχνίδι, τη μουσική, τη ρυθμική, τη λογοτεχνία, τις εικαστικές δραστηριότητες και γενικά με τις διάφορες μορφές της τέχνης.

Τους δίνεται επίσης η δυνατότητα να βιώσουν διάφορα έθιμα και παραδόσεις της χώρας τους, αλλά και άλλων χωρών (στα μεγαλύτερα παιδιά) και έτσι να ενταχθούν γρηγορότερα και ομαλότερα στο περιβάλλον τους.

Πρέπει να γιορτάζουμε όλες τις γιορτές του περιβάλλοντος που ζουν τα παιδιά επειδή η συμμετοχή τους στο εορταστικό κλίμα που επικρατεί γύρω τους, τους δίνει την αίσθηση ότι ανήκουν σε μια ομάδα ανθρώπων με κοινά στοιχεία και συμβάλλει στην κοινωνικοποίησή τους.

Η μεγάλη ποικιλία των δραστηριοτήτων που μπορούν να επιλέξουν τα παιδιά μαζί με τον/την παιδαγωγό για την πραγματοποίηση της κάθε γιορτής έχει αποτέλεσμα την επίτευξη παιδαγωγικών στόχων που αφορούν σε όλους τους τομείς ανάπτυξης (σωματικό, γνωστικό, κοινωνικοσυναισθηματικό, αισθητικό, καθώς και στον τομέα των διαφόρων δεξιοτήτων και της δημιουργικότητας).

Ένας βασικός στόχος μας επίσης είναι να βιωθεί το γεγονός που γιορτάζουμε σε ήρεμη ατμόσφαιρα, με χαρά και ικανοποίηση, έτσι ώστε να δημιουργηθούν στα παιδιά εντυπώσεις και μνήμες, που καθώς μεγαλώνουν θα αρχίσουν να τις αναπλάθουν στο νου τους και να τις αναζητούν. Έτσι σταδιακά και βιωματικά θα αρχίσουν να κατανοούν την έννοια της κυκλικότητας του χρόνου και θα βοηθηθούν να τοποθετήσουν τον εαυτό τους στο χώρο και στο χρόνο (Ζακοπούλου Α., 1995, σελ 89).

9.2 Είδη γιορτών

Οι γιορτές διακρίνονται σε:

- **Εθνικές:** (επέτειοι της 28ης Οκτωβρίου, της 25ης Μαρτίου, της γιορτής του Πολυτεχνείου, καθώς και οι τοπικές εθνικές εορτές της περιοχής που κατοικούν τα παιδιά).
- **Θρησκευτικές:** (τα Χριστούγεννα, το Πάσχα, ο εορτασμός του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, καθώς και οι τοπικές θρησκευτικές γιορτές της περιοχής τους).
- **Κοινωνικές:** (η γιορτή της μητέρας, του πατέρα, τα γενέθλια και οι ονομαστικές γιορτές των παιδιών, η πρώτη γιορτή της χρονιάς, καθώς και η αποχαιρετιστήρια γιορτή για το τέλος της χρονιάς).

- **Διάφορες:** (εδώ κατατάσσονται οι γιορτές που γίνονται οποιαδήποτε στιγμή αποφασίσουμε μαζί με τα παιδιά να γιορτάσουμε ένα γεγονός. Ανάλογα με το θέμα τους μπορούν να έχουν διάφορες ονομασίες, όπως π.χ. η γιορτή της χαράς, του χαρτιού, του νερού, της κούκλας κτλ.).

*«Να σας πούμε το μυστικό;
Η πιο διασκεδαστική γιορτή είναι η γιορτή του νερού.
Βάφουμε το νερό κόκκινο με χαρτί γκοφρέ.»*

Τέλος, στις εκδηλώσεις εορταστικού χαρακτήρα εντάσσονται και οι διάφορες εκθέσεις των έργων των παιδιών, που γίνονται στο χώρο του Βρεφονηπιακού Σταθμού ή και σε άλλο χώρο (υπαίθριο ή στεγασμένο) σε διάφορες χρονικές στιγμές και με διάφορες αφορμές.

9.3 Οργάνωση των γιορτών

Όπως και σε οποιαδήποτε άλλη χρονική περίοδο, έτσι και στις γιορτές τα θέματα και οι δραστηριότητες που θα επιλεγούν, πρέπει να αναδύονται μέσα από τα ίδια τα παιδιά, τις εμπειρίες, τα ενδιαφέροντα, τις σκέψεις, και τις ιδέες τους. Τότε μόνο θα έχουν νόημα για αυτά.

Ο ρόλος του/της παιδαγωγού, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, είναι να δώσει ερεθίσματα και να ωθήσει τα παιδιά να ζήσουν και να δράσουν, όσο γίνεται πιο έντονα αυτές τις περιόδους. Τα ερεθίσματα αυτά μπορεί να είναι: το διάβασμα μιας ιστορίας, η προβολή σλάνιτς, σχετικές εικόνες, εκμετάλλευση των διαφόρων σχολίων των παιδιών για τη γιορτή, το συμβολικό ή μιμητικό παιχνίδι που παίζουν, το θεατρικό παιχνίδι κ.ά.

Ο ρόλος του/της παιδαγωγού είναι να εκμεταλλευτεί τις αντιδράσεις των παιδιών στα ερεθίσματα και να τα προτρέψει να εκφράσουν τις σκέψεις και τα σχέδιά τους. Ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων περιλαμβάνει ευχάριστες αλληλεπιδράσεις και ανταλλαγές απόψεων μεταξύ των παιδιών και του/της παιδαγωγού.

Αν τα παιδιά έχουν δυσκολία να εκφράσουν τις προτιμήσεις τους, τότε μόνο παρεμβαίνει ο/η παιδαγωγός με συγκεκριμένες προτάσεις, παρά το γεγονός όμως ότι η δραστηριότητα εισάγεται από τον/την ίδια, το κάθε παιδί ή η κάθε ομάδα έχουν την ελευθερία να εργαστούν με τον τρόπο και τα υλικά που επιλέγουν.

Ο καταμερισμός των δραστηριοτήτων γίνεται από τα ίδια τα παιδιά και ανάλογα με τις επιθυμίες τους.

Στην πορεία της υλοποίησης αν διαπιστωθεί πως ορισμένα σχέδια και προτάσεις δεν είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν, τροποποιούνται και συζητούνται εναλλακτικές προτάσεις/λύσεις.

Παρακάτω γίνεται ενδεικτική παρουσίαση των εικαστικών δραστηριοτήτων που αφορούν στις διάφορες γιορτές. Θα παρουσιαστούν χωριστά για κάθε γιορτή προτάσεις και ιδέες με σκοπό να λειτουργήσουν ως ερεθίσματα για τη φαντασία και τη δημιουργικότητα, τόσο του/της παιδαγωγού, όσο και των παιδιών. Αυτές οι προτάσεις δεν αποτελούν διδακτικές οδηγίες και σε καμιά περίπτωση δε θα πρέπει να σταθούν εμπόδιο στην εμφάνιση και την ανάδειξη της μοναδικότητας που έχει η δημιουργικότητα του κάθε ατόμου ξεχωριστά.

Πρακτικές που πρέπει να αποφεύγονται κατά την υλοποίηση των εορταστικών εκδηλώσεων:

- Η τάση για επίδειξη του «έργου» μας στους γονείς μέσα από τη γιορτή.
- Η αναγκαστική αποστήθιση διαφόρων ποιημάτων, σκετς κτλ. από τα παιδιά.
- Η πολύωρη καθημερινή απασχόληση με ό,τι αφορά στη μέρα της γιορτής.
- Η αποφυγή του άγχους της προετοιμασίας, της κούρασης και της ταλαιπωρίας των παιδιών.

9.4 Η πρώτη γιορτή της χρονιάς

Στην αρχή της χρονιάς, αφού τελειώσει η περίοδος της προσαρμογής των παιδιών, μπορεί να οργανωθεί μια γιορτή με στόχο την καλύτερη γνωριμία των παιδιών, των γονιών και του/της παιδαγωγού.

Στο διάστημα που έχει προηγηθεί ο/η παιδαγωγός με αφορμή κάποια συζήτηση για την οικογένεια των παιδιών ή κάποια παιχνίδια γνωριμίας που γίνονται συνήθως σ' αυτή την περίοδο, δημιουργεί τα ερεθίσματα για την προετοιμασία της γιορτής.

Τα παιδιά κάνουν προτάσεις για την υλοποίηση της γιορτής που μπορεί να αφορούν σε διάφορες δραστηριότητες, (θεατρικό παιχνίδι, τραγούδι, μουσικοκινητική, εικαστικά, μαγειρική, κ.ά.).

Οι γονείς, μετά το τέλος της γιορτής, έχουν την ευκαιρία να γνωριστούν καλύτερα μεταξύ τους αλλά και με τον/την παιδαγωγό και να συζητήσουν για θέματα που αφορούν στα παιδιά τους.

9.4.1 Ιδέες για την πρώτη γιορτή της χρονιάς

- Τα παιδιά ζωγραφίζουν με τα δάχτυλα πάνω σε φουσκωμένα μπαλόνια που θα τα πάρουν μαζί τους φεύγοντας.
- Τα παιδιά φέρνουν μια φωτογραφία της οικογένειάς τους, δημιουργούν μια κορνίζα από πηλό, χαρτόνι, ή άχρηστο υλικό και τη διακοσμούν με υλικά που θα επιλέξουν. Το κάθε παιδί τοποθετεί στην κορνίζα που έφτιαξε τη φωτογραφία της οικογένειάς του. Ο/η παιδαγωγός τις στολίζει όλες μαζί, σε ένα ράφι που βρίσκεται στο ύψος του προσώπου των παιδιών, όπου θα παραμείνουν για όλη τη διάρκεια της χρονιάς.

9.5 Η γιορτή των Χριστουγέννων

Τα Χριστούγεννα γιορτάζουμε τη γέννηση του Χριστού. Το γεγονός αυτό πρέπει να παρουσιαστεί στα παιδιά σαν μια σύντομη ιστορία. Στα μικρά παιδιά λέμε απλά πως τα Χριστούγεννα γεννήθηκε ο Χριστός. Στα παιδιά 4-5 χρόνων προσθέτουμε πιο πολλά στοιχεία και στα μεγαλύτερα (5-6 χρ.) ακόμη περισσότερα.

Αυτό που έχει σημασία είναι να βοηθήσουμε τα παιδιά να αισθανθούν το βαθύτερο νόημα της γιορτής και να τους εμπνεύσουμε μέσα από την ήρεμη και όμορφη ατμόσφαιρα την έννοια της αγάπης και το αίσθημα της χαράς.

Πρέπει να βρούμε τρόπους να γιορτάσουν όλα τα παιδιά ακόμη και αυτά που είναι κάτω των 2,5 χρόνων, τα οποία μπορούν να βιώσουν τη γιορτινή ατμόσφαιρα μέσα από τον στολισμό της τάξης και την ακρόαση της χριστουγεννιάτικης μουσικής και των τραγουδιών χωρίς να συμμετέχουν με άλλο τρόπο.

Τα παιδιά από 2,5 – 3,5 χρόνων μπορούν να συμμετέχουν στο θεατρικό παιχνίδι των μεγαλύτερων παιδιών.

Τα μεγαλύτερα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορούν, ανάλογα με το αναπτυξιακό τους επίπεδο να ετοιμάσουν μια γιορτή. Οι προτάσεις τους θα περιλαμβάνουν διάφορες δραστηριότητες με θέμα τα Χριστούγεννα (κουκλοθέατρο, θεατρικό παιχνίδι, παιδικό θέατρο, μουσικοκινητική, εικαστικά κτλ.) (Ζακοπούλου Α., 1995, σελ 94 – 96).

Εμείς θα αναφερθούμε στις εικαστικές δραστηριότητες των παιδιών που αφορούν στο στολισμό της τάξης, στην κατασκευή διαφόρων στολιδιών για το χριστουγεννιάτικο δέντρο, διακοσμητικών αντικειμένων, δώρων και παιχνιδιών ή ακόμη και σκηκικών, Χριστουγεννιάτικων κουλουριών και γλυκισμάτων.

9.5.1 Ιδέες για Χριστουγεννιάτικες και Πρωτοχρονιάτικες δημιουργίες

Η προετοιμασία της χριστουγεννιάτικης γιορτής γίνεται στις διάφορες γωνιές και τα εργαστήρια του Βρεφονηπιακού Σταθμού και, όπως είναι φυσικό, τα εικαστικά εργαστήρια χρησιμοποιούνται περισσότερο από τα άλλα.

Τα αποτελέσματα είναι συνήθως εντυπωσιακά και αυτό οφείλεται τόσο στα καινούργια υλικά που θέτουμε στη διάθεση των παιδιών, όπως χρυσόσκονη, ασημόσκονη, χαρτιά μεταλιζέ διαφόρων χρωμάτων, κορδέλες, γιρλάντες κ.ά. όσο και στην ποικιλία ερεθισμάτων που δέχονται τα παιδιά από το περιβάλλον τους κατά τη διάρκεια των γιορτών αυτής της περιόδου (βιτρίνες καταστημάτων, τηλεόραση, διακόσμηση του σπιτιού τους και ερεθίσματα που δίνονται στον παιδικό σταθμό και στο σπίτι).

«Στη χριστουγεννιάτικη γιορτή μας φτιάχνουμε στολίδια με τους μπαμπάδες και τις μαμάδες μας. Περνάμε υπέροχα!»

α) Στολίδια για το χριστουγεννιάτικο δένδρο:

- **Από τους περιπάτους που κάνουν στη φύση**, τα παιδιά συγκεντρώνουν αρκετό καιρό πριν, ξηρούς καρπούς, βελανίδια, κουκουνάρια, κυπαρισσόμπαλες κτλ. Αυτά μπορούν:
  - ✓ Να τα βάψουν με χρυσαφιά, ασημένια ή άλλα χρώματα.
  - ✓ Να τα τυλίξουν με μεταλιζέ χαρτιά.
  - ✓ Να τα πασπαλίσουν με χρυσόσκονη
- **Μπάλες από αλουμινοχαρτο ή πολύχρωμα κομματάκια από μεταλιζέ χαρτί** που έχουν περισσέψει από άλλες κατασκευές: Τσαλακώνουν το χαρτί προσπαθώντας να του δώσουν σχήμα στρογγυλό ή οποιοδήποτε άλλο σχήμα επιθυμούν. Στη συνέχεια στολίζουν με αυτά το χριστουγεννιάτικο δένδρο της τάξης.
- **Μπάλες από πορτοκάλι και μοσχοκάρφια (γαρύφαλλα)**. Ο/η παιδαγωγός δίνει σαν δώρο από ένα πορτοκάλι σε κάθε παιδί. Τους μοιράζει τα πορτοκάλια μαζί με ένα κεσεδάκι γαρύφαλλα. Τα παιδιά καρφώνουν τα γαρύφαλλα πάνω στην επιφάνεια του πορτοκαλιού που είναι κενή καλύπτοντας την ολόκληρη ή μέρος της. Ύστερα τα κρεμούν στο δένδρο. Η μυρωδιά που απλώνεται στο χώρο είναι «χριστουγεννιάτικη», και πολύ ευχάριστη, ενώ

διατηρείται για αρκετό χρονικό διάστημα. Οι μπάλες μπορούν να παραμείνουν κρεμασμένες για 6 - 8 εβδομάδες, μετά από αυτό το χρονικό διάστημα το πορτοκάλι ξεραίνεται. Αν τοποθετήσουμε το πορτοκάλι κοντά σε θερμαντικό σώμα, η μυρωδιά διαχέεται πιο έντονα στο χώρο.

- **Στολίδια από πηλό ή ζυμάρι.** Τα παιδιά φτιάχνουν ζυμάρι και πλάθουν διάφορα χριστουγεννιάτικα στολίδια, όπως μπάλες, μπαστούνια, πλεξίδες, μπότες, αλλά και διάφορα άλλα σχέδια δικής τους έμπνευσης, που θα θεωρήσουν ότι ταιριάζουν για χριστουγεννιάτικα στολίδια. Τα στολίδια είτε στεγνώνουν μόνα τους είτε ψήνονται στους 125° για μία ώρα ανάλογα με το πάχος των κατασκευών.

Η ίδια δραστηριότητα μπορεί να γίνει και με πηλό.

Βάφουν και διακοσμούν τις κατασκευές, περνούν κορδελάκι και τις κρεμούν στο χριστουγεννιάτικο δέντρο.

Χριστουγεννιάτικα στολίδια από ζυμάρι.

Για τον πηλό ή τη ζύμη τα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιήσουν και φορμίτσες που έχουν διάφορα χριστουγεννιάτικα σχήματα. Κόβουν το υλικό στο σχήμα της φόρμας (αστέρια, αγγελάκια, καμπάνες, δεινδράκια κτλ.) και όταν στεγνώσουν, μπορούν να τα αφήσουν σ' αυτή τη μορφή ή να τα βάψουν με δακτυλομπογιές. Μια παραλλαγή της προτεινόμενης δραστη-

ριότητας είναι να τα στολίσουν, πριν στεγνώσουν, με διάφορους σπόρους, όπως στραγάλια, αρακά, καλαμπόκι, ηλιόσπορους, κελύφη από φιστίκια Αιγίνης κτλ.
Συμβουλή: Όσο ο πηλός ή το ζυμάρι διατηρούνται μαλακά δεν ξεχνάμε να τρυπήσουμε με αιχμηρό αντικείμενο στο σημείο απ' όπου θα περαστεί η κλωστή που θα κρεμάσουν τα στολίδια.

β) Ιδέες για το Χριστουγεννιάτικο δένδρο:

- Τα παιδιά σχίζουν λωρίδες από πράσινο χαρτί οποιοδήποτε τύπου και τις κολλούν πάνω σε χαρτί του μέτρου ή χαρτόνι που είναι στερεωμένο στον τοίχο, έτσι ώστε να σχηματίσουν το χριστουγεννιάτικο δένδρο. Κολλούν επάνω του διάφορα στολίδια: χαρτάκια από καραμέλες, περισσεύματα από διάφορα χρυσόχαρτα, μπαλίτσες από γκοφρέ χαρτί, κομμάτια από φελιζόλ, ξύσματα μολυβιών κτλ..
- Τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να ζωγραφίσουν χριστουγεννιάτικα σχέδια και στη συνέχεια, αφού τα κόψουν, να στολίσουν με αυτά το δέντρο τους.
- Ξερόκλαδα δένδρων που:
  - ✓ Τα στολίζουν με κορδέλες, γιρλάντες ή με λωρίδες από γκοφρέ χαρτί διαφόρων χρωμάτων.
  - ✓ Τα καλύπτουν τυλίγοντάς τα με χρυσόχαρτο ή ασημόχαρτο και ύστερα τα στολίζουν με ξηρούς καρπούς, που τους έχουν βάψει προηγούμενα με διάφορα χρώματα.
  - ✓ Κρεμούν κουκουάρια ή ξερά φύλλα που μπορούν να έχουν βάψει χρυσά ή ασημένια.

«Δεν είναι πρωτότυπο το χριστουγεννιάτικο δέντρο μας;»

γ) Ιδέες για διάφορες κατασκευές και διακοσμήσεις:

- Τα παιδιά φτιάχνουν προσκλήσεις για τους γονείς τους ή χριστουγεννιάτικες κάρτες. Τους δίνουμε χαρτόνια κανσόν σε ποικιλία χρωμάτων διπλωμένα στη μέση που τα διακοσμούν με χριστουγεννιάτικα θέματα και με διάφορες τεχνικές (ζωγραφική, κολάζ, τύπωμα). Ο/η βρεφονηπιοκόμος γράφει τις ευχές με την υπαγόρευση των παιδιών.

- Κατασκευή μακέτας με χριστουγεννιάτικο θέμα. Τα παιδιά, επιλέγουν τι και πώς θα το κατασκευάσουν, π.χ. επιλέγουν να φτιάξουν τη φάτνη που γεννήθηκε ο Χριστός, αποφασίζουν για τα υλικά που θα χρησιμοποιήσουν, π.χ. ζυμάρι, πηλό, πλαστελίνη, χαρτόνια κά., μοιράζονται μεταξύ τους τις κατασκευές και στο τέλος κάνουν τη σύνθεση.

«Επιτέλους, μπορούμε κι εμείς να φτιάξουμε τα χριστουγεννιάτικα γλυκά μας και μάλιστα μαζί με τους γονείς μας στο σχολείο μας.»

- Τα παιδιά διακοσμούν με διάφορες τεχνικές ζωγραφικής ή τυπώματος τις ετικέτες που θα κολλήσουν πάνω στα περιτυλίγματα των δώρων.
- Διακοσμούν επίσης χάρτινα ποτήρια, πετσέτες, τραπεζομάνηλα, τα χαρτιά περιτυλίγματος των δώρων με όποια υλικά και τεχνικές αποφασίσουν τα ίδια.
- Ζωγραφίζουν με τα δάκτυλα ακούγοντας χριστουγεννιάτικη μουσική. Ο/η παιδαγωγός τα ενθαρρύνει να ζωγραφίσουν αυτό που αισθάνονται.
- Φτιάχνουν «το χιονάνθρωπο των Χριστουγέννων»: Το χιόνι είναι φανταστικό υλικό, αρέσει πολύ στα παιδιά και προσφέρεται δωρεάν. Αν έχουμε την τύχη να το «στρώσει» τις ημέρες των Χριστουγέννων βγαίνουμε έξω ντυμένοι ζεστά και φτιάχνουμε «το χιονάνθρωπο των Χριστουγέννων». Αν το χιόνι δεν είναι αρκετό για το χιονάνθρωπο, σχεδιάζουμε διάφορα σχέδια με ξύλα πάνω στο χιόνι. Φυσικά, αν χιονίσει πριν ή μετά τα Χριστούγεννα, δεν αφήνουμε την ευκαιρία ανεκμετάλλευτη. Σ' αυτή την περίπτωση θα φτιάξουμε το «χιονάνθρωπο της τάξης» μας και όχι το «χιονάνθρωπο των Χριστουγέννων».
- Χρησιμοποιούν φελλούς μικρούς και μεγάλους και τυπώνουν ατομικές ή ομαδικές συνθέσεις με χριστουγεννιάτικα ή πρωτοχρονιάτικα θέματα.

9.6 Η γιορτή του Πάσχα

Η γιορτή του Πάσχα είναι η δεύτερη μεγάλη θρησκευτική μας γιορτή. Όπως και στα Χριστούγεννα, τα γεγονότα πρέπει να παρουσιαστούν στα παιδιά σαν μια σύντομη ιστορία χωρίς λεπτομέρειες.

Αναφερόμαστε σε διάφορα ήθη και έθιμα και συζητάμε με τα παιδιά παίρνοντας αφορμή από τα διάφορα ερεθίσματα και τις σχετικές εμπειρίες που έχουν από το περιβάλλον τους. Τέτοια ερεθίσματα, όπως και στις άλλες γιορτές, μπορεί να είναι το διάβασμα κάποιου βιβλίου, η τηλεόραση, η συζήτηση για το δώρο της νονάς, η ατμόσφαιρα της Μεγάλης Εβδομάδας κτλ.

Το Πάσχα δεν κάνουμε γιορτή με την καθιερωμένη έννοια, γιατί ζούμε στο κλίμα της Μεγάλης Εβδομάδας. Γιορτάζεται μέσα από το στολισμό της τάξης και τις διάφορες εικαστικές δραστηριότητες.

9.6.1 Ιδέες για πασχαλινές κατασκευές

- Τα μικρά παιδιά από 2 χρονών και πάνω μπορούν να φτιάξουν λαμπάδες, – όχι για τον εαυτό τους γιατί η δική τους είναι εξασφαλισμένη από τους νονούς – αλλά για τους γονείς τους, τον παππού, τη γιαγιά κτλ. Η διαδικασία είναι απλή: κρατούν μια λευκή λαμπάδα από το φυτίλι και με τη βοήθεια τους/της παιδαγωγού τη βυθίζουν σε ένα δοχείο με χρώμα που «πιάνει» πάνω σε κερί. Τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να φτιάξουν λαμπάδες χρησιμοποιώντας πιο δύσκολες τεχνικές και να τις στολίσουν με πολλούς τρόπους ανάλογα με τη φαντασία τους: Π.χ. να τις ζωγραφίσουν, να κάνουν διάφορα κολάζ, να τις τυλίξουν με κορδέλες, κτλ.
- **Βαφή αβγών:** Τα αβγά μπορούν να βαφούν με τη συμμετοχή των μεγαλύτερων παιδιών στην κουζίνα του παιδικού σταθμού είτε με μπογιές του εμπορίου είτε με φυτικά χρώματα που έχουμε αναφέρει σε προηγούμενο κεφάλαιο μπορούν να φτιάξουν μόνα τους.
- **Πασχαλινά αβγά και καλάθια από πλαστελίνη:** Δραστηριότητα εύκολη για τα μικρότερα παιδιά που χρησιμοποιούν πλαστελίνη για να πλάσουν μικρά και μεγάλα αβγά και καλάθια διαφόρων χρωμάτων.
- **Πασχαλινά αβγά από χαρτόνι:** Τα παιδιά σχεδιάζουν αβγά πάνω σε άσπρο χαρτί, τα κόβουν με το ψαλίδι και κατόπιν τα ζωγραφίζουν με δαχτυλομπογιές ή μαρκαδόρους και από τις δύο πλευρές τους. Όταν

συγκεντρωθούν πολλά, ο/η παιδαγωγός τα τοποθετεί σε κάθετες σειρές και τα συνδέει μεταξύ τους με μια κλωστή, στη συνέχεια στερεώνονται στο ταβάνι της τάξης, η μια σειρά δίπλα στην άλλη.

- **Πασχαλινά αβγά από άδεια αληθινά αβγά:** Όταν φτιάχνουμε τα τσουρέκια για το Πάσχα, αντί να σπάμε τα αβγά και να πετάμε τα σκόφλια τους, μπορούμε να αδειάσουμε το περιεχόμενό τους με μια απλή τεχνική. Αυτή εφαρμόζεται από τους/τις παιδαγωγούς ως εξής: με μια καρφίτσα τρυπάμε τις δύο άκρες του αβγού. Κρατάμε το αβγό και φυσάμε από τη μία προς τα μέσα, μέχρι να βγει το περιεχόμενό του από την άλλη τρύπα. Στη συνέχεια, το πλένουμε και το σκουπίζουμε προσεκτικά. Το αφήνουμε να στεγνώσει μια μέρα, για να γίνει πιο ανθεκτικό το κέλυφος, πριν το διακοσμήσουν τα παιδιά με μαρκαδόρους, νερομπογιές ή δακτυλομπογιές. Όταν στεγνώσουν τα αβγά, τα κρεμάμε σε ένα κλαδί διατάσσοντάς τα σε διαφορετικά ύψη συνθέτοντας έτσι ένα όμορφο πασχαλινό mobile.

Με ποιο τρόπο θα κρεμάσουμε το αβγό: Δένουμε με μια κλωστή ένα σπιρτόξυλο από το μέσο του περιπίου, στη συνέχεια το περνάμε μέσα από την τρύπα του αβγού, και τραβάμε την κλωστή απαλά. Το σπίρτο ακουμπά κάθετα το εσωτερικό του αβγού που είναι έτοιμο για να κρεμαστεί.

Για να είναι πιο ανθεκτικά τα αβγά και να μπορούν τα μικρότερα παιδιά να τα διακοσμήσουν, χωρίς να υπάρχει ο κίνδυνος να σπάσουν, ταπώνουμε την κάτω τρύπα του αβγού με πλαστελίνη ή πηλό και χύνουμε ρευστό γύψο μέσα στο αβγό απ' την πάνω τρύπα. Όταν ο γύψος στεγνώσει μέσα στο αβγό, τότε αυτό θα έχει γίνει ανθεκτικό.

- **Πασχαλινά καλάθια:** Τα πασχαλινά καλάθια γίνονται από άδεια κεσεδάκια γιαουρτιού. Δίνουμε στα παιδιά μεγάλα στρογγυλά χαρτιά από γκοφρέ ή άλλο μαλακό χαρτί σε διάφορα χρώματα. Αφού ρίξουν στο εσωτερικό του κεσεδάκι λίγες σταγόνες κόλλα, τον τοποθετούν στο κέντρο του στρογγυλού χαρτιού έτσι, ώστε διπλώνοντας το χαρτί της τα μέσα και πιέζοντας το πάνω στην κόλλα να τον καλύψουν ολόκληρο. Στη συνέχεια κόβουν χάρτινο χόρτο σε χρώμα της επιλογής τους και γεμίζουν το εσωτερικό του κεσεδάκι. Όταν το καλάθι είναι έτοιμο, τα παιδιά μπορούν να το στολίσουν εξωτερικά με φιογκάκια, αποξηραμένα λουλούδια, κουμπιά χαρτάκια από καραμέλες, βαμμένα μακαρονάκια κτλ. χρησιμοποιώντας τη φαντασία τους και βάζοντας το καθένα την προσωπική του σφραγίδα. Το καλάθι που έχουν ετοιμάσει μπορούν να το γεμίσουν με ένα πασχαλινό αβγό που έχουν διακοσμήσει μόνα τους, με καραμέλες, με κουλουράκια κτλ.

Κατά τον ίδιο τρόπο περίπου μπορούμε να φτιάξουμε πασχαλινά καλάθια από χάρτινες ή πλαστικές αυγοθήκες.

- **Πασχαλινό mobile:** Τα παιδιά χρησιμοποιούν άσπρο πηλό ή φτιάχνουν ζύμη. Πλάθουν με τον πλάστη το υλικό, ώσπου να γίνει μια επίπεδη και λεπτή επιφάνεια και στη συνέχεια με τα χέρια ή με φορμάκια δίνουν σχήμα στο υλικό δημιουργώντας διάφορα πασχαλινά σχέδια (λαγουδάκια, αβγά, κοτοπουλάκια, καλάθια κτλ.). Τα αφήνουν να στεγνώσουν, αφού προηγουμένως κάνουν την τρύπα απ' όπου θα τα κρεμάσουν και χαράζουν τα σημεία που

θέλουν να τονίσουν (π.χ. μάτια, φτερά, αυτιά κά.). Όταν στεγνώσουν, τα ζωγραφίζουν με τέμπρες ή δαχτυλομπογιές, ύστερα, αν θέλουν, μπορούν να τα ψήσουν. Τέλος, περνούν μια κλωστή μέσα από την τρύπα που έχουν φτιάξει και τα κρεμούν σ' ένα κλαδί αμυγδαλιάς, αν είναι δυνατό, ή με διάφορους της τρόπους δημιουργώντας το πασχαλινό τους mobile.

«Τα κουλουράκια μας θα γίνουν υπέροχα.»

- **Πασχαλινά κουλούρια:** Τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να ασχοληθούν στη γωνιά κουζίνας, ανά ομάδες, με το πλάσιμο, το στόλισμα και το ψήσιμο των πασχαλινών κουλουριών και των τσουρεκιών.
- **Ζωγραφική στο τζάμι της τάξης** με πασχαλινά θέματα: τα παιδιά, χρησιμοποιώντας βαμβάκι, κομμάτια από σφουγγάρι, πινέλα διαφόρων μεγεθών ή μπατονέτες, ζωγραφίζουν τα τζάμια της τάξης με πασχαλινά θέματα (αβγά, λαμπάδες, λαγούς, λουλούδια, κοτοπουλάκια, στεφάνια κ.ά.). Προσοχή! Η μπογιά πρέπει να είναι αρκετά πηχτή, διαφορετικά θα τρέξει και θα απογοητεύσει τα παιδιά.
Αν τα παιδιά θεωρήσουν ότι ένα θέμα είναι πασχαλινό, ενώ για τα δεδομένα των μεγάλων δεν είναι, ασφαλώς και είναι αποδεκτό.

9.7 Εθνικές γιορτές

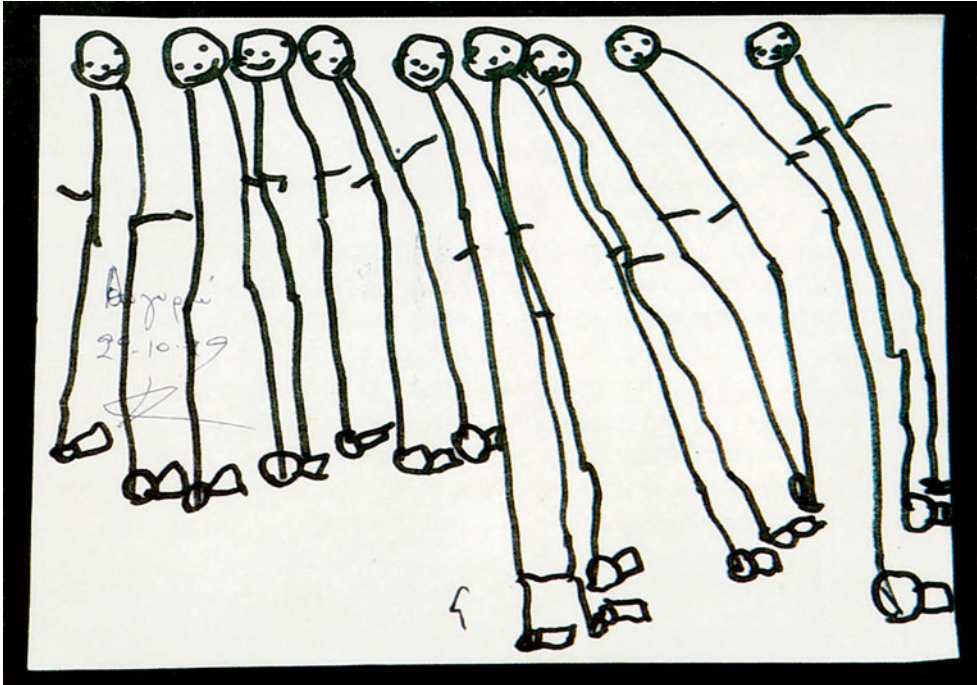
Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας δεν μπορούν να κατανοήσουν τις έννοιες «πατρίδα», «ελευθερία», «σκληβιά» κτλ. Σαν πατρίδα εννοούν μόνο το μέρος όπου ζουν, δηλαδή το σπίτι τους, τη γειτονιά τους, το χωριό τους, την πόλη τους. Δεν είναι ικανά ακόμη και όταν το λένε να εντάξουν το χωριό ή την πόλη τους στον ευρύτερο χώρο της Ελλάδας και τον εαυτό τους στο σύνολο των Ελλήνων.

Οι έννοιες της πατρίδας, της ελευθερίας, της ανδρείας, της τιμής, είναι αφηρημένες και, συνεπώς, δυσνόητες. Απαιτείται λοιπόν μια καλή προετοιμασία για να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα που θα βοηθήσει τα παιδιά, όχι βέβαια να καταλάβουν τις έννοιες, μα να ζήσουν το πανηγύρι του εορτασμού μέσα από δραστηριότητες που θα εξυπηρετούν την ανάπτυξη του λόγου, της κίνησης, της σκέψης, του συναισθήματος. Δε διηγούμαστε με λεπτομέρειες τα γεγονότα, γιατί ακόμη και ο διαχωρισμός της έννοιας του αμυντικού πολέμου από τον επιθετικό είναι δύσκολος.

**«Έτοιμοι για παρέλαση.
Ελάτε μπείτε στη γραμμή.»**

**«Κοιτάξε τι ωραία γραμμή που φτιάξαμε.»
Παρέλαση. Παιδική ζωγραφιά.**

9.7.1 Ιδέες για τις εθνικές γιορτές

- Τα παιδιά στολίζουν την τάξη με σημαίες και στεφάνια. Δε χρειάζεται να κάνουν πράγματα που δεν κατανοούν το συμβολισμό τους, για παράδειγμα τσαρούχια, δάφνινα στεφάνια, κτλ. ή είναι δύσκολα από τεχνική πλευρά.
- Μπορούν να κάνουν παρέλαση που τους αρέσει πολύ, για τα τιμήσουν την πατρίδα που γιορτάζει και να καταθέσουν κάποιο αληθινό στεφάνι στο Ηρώο της περιοχής τους. Στη συνέχεια μπορούν να ζωγραφίσουν ή να κατασκευάσουν ό,τι επιθυμούν σχετικά με την εμπειρία που έζησαν. Μια πρόταση είναι να παίξουν και έπειτα να ζωγραφίσουν ένα διαφορετικό πόλεμο, π.χ. χαρτοπόλεμο ή μαξιλαροπόλεμο.

*«Τη σημαία μου κρατώ
πολύ την αγαπώ»
Παιδική ζωγραφιά.*

9.8 Η γιορτή της μητέρας ή του πατέρα

Η κατανόηση του μηνύματος αυτών των γιορτών είναι ευκολότερη από αυτή των Θρησκευτικών και των Εθνικών γιορτών, γιατί η μητέρα και ο πατέρας είναι συγκεκριμένες έννοιες.

Γι' αυτές τις γιορτές συζητάμε λίγες μέρες πριν ενημερώνοντας τα παιδιά ότι σε σύντομο χρονικό διάστημα θα τις γιορτάσουμε. Εξηγούμε στα παιδιά ότι γιορτάζουμε για τους γονείς μας επειδή τους αγαπάμε και μας αγαπούν. Δημιουργούμε λοιπόν από πριν ένα περιβάλλον με τις κατάλληλες συνθήκες και ερεθίσματα, έτσι ώστε, όταν φτάσει η μέρα της συγκεκριμένης γιορτής, τους την υπενθυμίζουμε και όλοι μαζί αποφασίζουμε για τα δώρα που θα φτιάξουν και στη συνέχεια θα χαρίσουν στους γονείς τους. Επίσης, τα παιδιά μέσα από τις διάφορες δραστηριότητες (κουκλοθέατρο, ιστορίες, παραμύθια, θεατρικό παιχνίδι κτλ.) βιώνουν ένα κλίμα αγάπης προς τους γονείς τους που θα τους το εκφράσουν χαρίζοντάς τους και το δώρο που έχουν δημιουργήσει.

9.8.1 Ιδέες για τη γιορτή της μητέρας και του πατέρα

- Τα παιδιά μπορούν να φτιάξουν ύστερα από συζήτηση με τον/την παιδαγωγό το δικό τους δώρο για τη μητέρα ή τον πατέρα. Αυτό μπορεί να είναι μια ζωγραφιά, μια κάρτα, μια κορνίζα, διάφορες πήλινες κατασκευές, ένα κολάζ κτλ., που θα φτιάξουν με τα χέρια τους για τη μαμά ή τον μπαμπά.

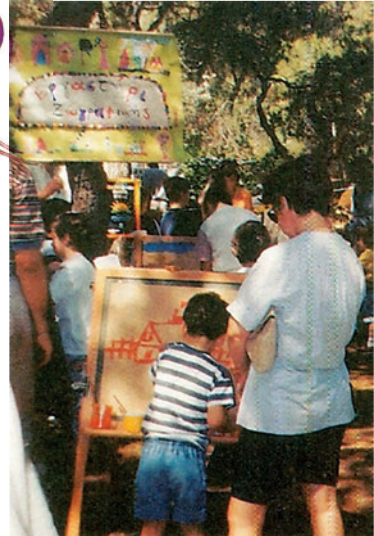

9.9 Η καλοκαιρινή γιορτή

Στόχος της καλοκαιρινής γιορτής είναι ο αποχαιρετισμός της χρονιάς που πέρασε, των μεγάλων παιδιών που θα πάνε από την επόμενη χρονιά στο δημοτικό σχολείο, αλλά και η υποδοχή των διακοπών που έρχονται. Είναι προτιμότερο να γιορτάζεται στην αυλή (αν υπάρχει). Μπορεί όμως να γίνει και σε άλλο χώρο πιο πρόσφορο, όπως στο γειτονικό πάρκο, στο κοντινό άλσος, σε θεατρική αίθουσα κτλ.

Προτείνεται σ' αυτή τη γιορτή να γίνεται έκθεση των έργων που έκαναν τα παιδιά όλη τη χρονιά μέσα στην τάξη. Παράλληλα μπορούν να λειτουργήσουν ανοιχτά εικαστικά εργαστήρια και εργαστήρια θεατρικού παιχνιδιού, όπου τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν και να παίζουν μαζί με τους γονείς τους.

Αποφεύγονται οι τυποποιημένες θεατρικές παραστάσεις κατά τις οποίες τα παιδιά υποχρεώνονται να μαθαίνουν διαλόγους και ποιήματα.

Καλοκαιρινή γιορτή με ανοιχτά εικαστικά εργαστήρια.

9.10 Οι ονομαστικές γιορτές και οι γιορτές των γενεθλίων

Οι ονομαστικές γιορτές των παιδιών γιορτάζονται ομαδικά την ίδια μέρα της γιορτής τους. Τα παιδιά της τάξης που δε γιορτάζουν φτιάχνουν δώρα για όσα γιορτάζουν τη μέρα αυτή, ενώ με τη σειρά τους αυτά που γιορτάζουν συνήθως φέρνουν γλυκά και κερνούν τους υπόλοιπους. Θα μπορούσαν όμως τα γλυκά να γίνουν στον παιδικό σταθμό από τα ίδια τα παιδιά με την ευκαιρία της γιορτής.

Με τον ίδιο τρόπο γιορτάζονται και τα γενέθλια των παιδιών, με τη διαφορά, ότι γιορτάζονται ατομικά, γιατί η μέρα των γενεθλίων είναι μοναδική για κάθε παιδί γεγονός που τα ενθουσιάζει.

9.10.1 Ιδέες για δώρα ονομαστικής γιορτής και γιορτής γενεθλίων

- Είναι συνηθισμένο, αλλά πολύ όμορφο το κλασικό πια άλμπουμ που περιέχει μια ζωγραφιά από κάθε παιδί της τάξης ζωγραφισμένη με αγάπη. Ο/η παιδαγωγός το δένει με ένα ωραίο εξώφυλλο και τα παιδιά που γιορτάζουν παίρνουν στο σπίτι τους τις ζωγραφιές των φίλων τους που είναι αφιερωμένες σ' αυτά.
- Τα παιδιά φτιάχνουν διάφορες κάρτες από χρωματιστά χαρτιά και χαρτόνια και τις ζωγραφίζουν με διάφορες τεχνικές ή τις στολίζουν με την τεχνική του κολάζ.
- Τα παιδιά φτιάχνουν τρισδιάστατα έργα της επιλογής τους από πηλό, ζυμάρι, υλικά απ' τη φύση, καδράκια κτλ.

«Κοίτα πόσους χαρταετούς σου έφτιαξα για τα γενέθλιά σου!»

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Οι διάφορες γιορτές κατέχουν σημαντική θέση στο πρόγραμμα δραστηριοτήτων του παιδικού σταθμού. Τα παιδιά ψυχαγωγούνται, αποκτούν εμπειρία, βιώνουν έθιμα και παραδόσεις της χώρας τους, κοινωνικοποιούνται. Ακόμη, μέσα από τη συμμετοχή τους στις γιορτές, τους δημιουργούνται εντυπώσεις και μνήμες που με την πάροδο του χρόνου αρχίζουν να τις αναπλάθουν στη σκέψη τους και να τις αναζητούν. Έτσι, βιωματικά αρχίζουν να κατανοούν την έννοια της κυκλικότητας του χρόνου και να τοποθετούν τον εαυτό τους μέσα σε αυτόν.

Οι γιορτές διακρίνονται σε: εθνικές, θρησκευτικές, κοινωνικές και διάφορες άλλες, που μπορούν να επινοηθούν από τον/την παιδαγωγό, όπως η γιορτή του νερού, του χαρτιού, της κούκλας κ.ά.

Ο τρόπος εορτασμού και οι επιλογές των δραστηριοτήτων κάθε γιορτής αναδύονται μέσα από τα βιώματα των παιδιών. Ο/η παιδαγωγός έχει ρόλο βοηθητικό, συντονιστικό. Παρουσιάζει τα γεγονότα σαν απλές, σύντομες ιστορίες χωρίς λεπτομέρειες, γιατί τα παιδιά δεν μπορούν να κατανοήσουν τις αφηρημένες έννοιες.

Οι εικαστικές δραστηριότητες που προτείνονται και επιλέγονται από τα παιδιά είναι διαφόρων ειδών και δίνουν τη χαρά της αυτενέργειας και της δημιουργικότητας.

Καλοκαιρινή γιορτή με ανοιχτά εικαστικά εργαστήρια, έκθεση κατασκευών, έκθεση παιδικού βιβλίου, παραστάσεις κουκλοθέατρου, θεατρικό παιχνίδι, γωνίες νερού και μεταμφίεσης, οργανωμένη από μαθητές και μαθήτριες.

Θεατρικό παιχνίδι στο δρόμο, από μαθήτριες στα πλαίσια της καλοκαιρινής γιορτής.

Ανοιχτό εργαστήριο ζωγραφικής στα πλαίσια της καλοκαιρινής γιορτής.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Με ποιο τρόπο η συμμετοχή των παιδιών στις διάφορες εορταστικές εκδηλώσεις βοηθά στην κατανόηση της έννοιας του χρόνου;
2. Πώς μέσα από τις διάφορες γιορτές που γίνονται στον παιδικό σταθμό, εκπληρώνεται ο στόχος της κοινωνικοποίησης των παιδιών της προσχολικής ηλικίας;
3. Να περιγράψεις την οργάνωση της καλοκαιρινής γιορτής του παιδικού σταθμού, δίνοντας έμφαση στις εκδηλώσεις εκείνες που πρέπει να αποφεύγονται.

Προτεινόμενες Χριστουγεννιάτικες εργασίες

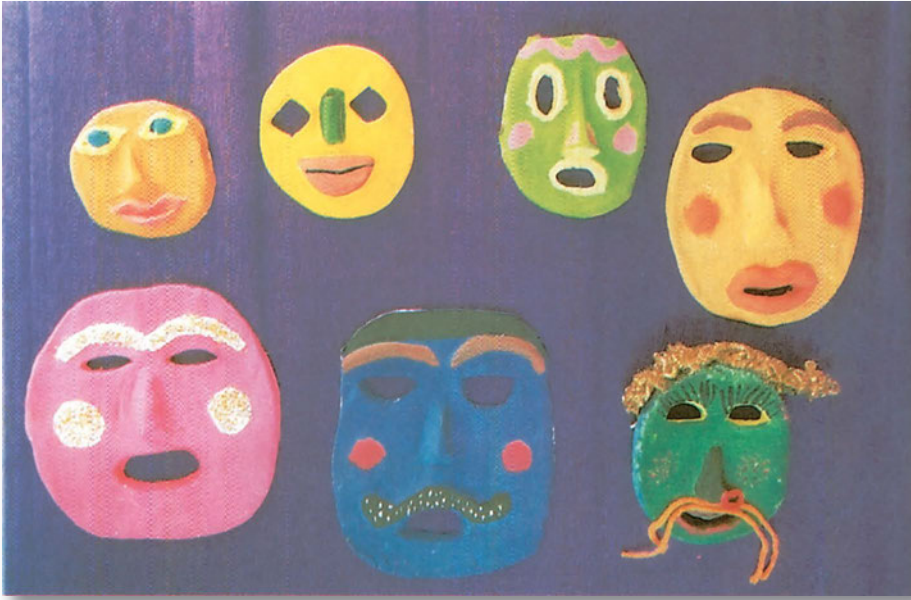
1. Χρησιμοποίησε έτοιμα στένσιλ με Χριστουγεννιάτικα ή Πρωτοχρονιάτικα μοτίβα ή φτιάξε δικά σου. Τύπωσε ατομικά ή ομαδικά συνθέσεις με την τεχνική του αερογράφου (στένσιλ) με θέμα τα Χριστούγεννα ή την Πρωτοχρονιά.
2. Να φτιάξεις κάρτες (Χριστουγεννιάτικες ή Πρωτοχρονιάτικες) χρησιμοποιώντας τεχνικές του κολάζ ή του τυπώματος που γνωρίζεις.
3. Να φτιάξετε χωρισμένοι σε ομάδες των 4 ατόμων mobiles με γιορτινά μοτίβα (αστέρια, χριστουγεννιάτικα δέντρα, αγγελάκια, αγιοβασιλίδες, караβάκια, καμπάνες κτλ.) και υλικά δικής σας έμπνευσης.
4. Φτιάξε χιονονιφάδες για τα τζάμια ή για τα mobiles ως εξής: δίπλωσε ένα χαρτί φωτοτυπίας μεγέθους A4, στη μέση (3 φορές συνολικά). Κόψε με το ψαλίδι από τις άκρες του χαρτιού διάφορα κομμάτια αυτοσχεδιάζοντας. Όταν το ξεδιπλώσεις θα εμφανιστούν περίπλοκα σχέδια και μοναδικές χιονονιφάδες.
5. Να οργανώσεις σε συνεργασία με το συμμαθητή/τρια σου, κατά τη διάρκεια της πρακτικής σου άσκησης, την κατασκευή ενός χριστουγεννιάτικου ή πρωτοχρονιάτικου πίνακα από μια ομάδα παιδιών. Χρησιμοποίησε όποια τεχνική θέλετε και στη συνέχεια καταγράψτε και συζητήστε τις παρατηρήσεις σας.

Προτεινόμενες Πασχαλινές εργασίες

1. Να φτιάξεις πασχαλινές κάρτες με ποικιλία υλικών και χαρτόνια χρησιμοποιώντας μικτές τεχνικές κολάζ - ζωγραφικής.
2. Να κατασκευάσεις τρισδιάστατα έργα με θέμα το «Πάσχα».
3. Να οργανώσεις σε συνεργασία με τον/την συμμαθητή/τρια σου στον παιδικό σταθμό όπου κάνεις την πρακτική σου άσκηση παράλληλα εργαστήρια τυπώματος και κολάζ με θέμα το «Πάσχα».

ΚΕΦ. 10

Μάσκες από πηλό.
Έργα μαθητριών.

Μάσκες από
χαρτοσακούλες.
Έργα μαθητριών.

ΚΕΦ. 10

ΑΠΟΚΡΙΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ

10.1 Απόκριες, μεταμφίεση και παιδί

Οι απόκριες είναι μια γιορτή που απευθύνεται κυρίως στους ενήλικες. Είναι μια γιορτή με βαθιές ρίζες στην αρχαιότητα, (στις τελετές προς τιμή του θεού Διόνυσου), στη διάρκεια της οποίας οι άνθρωποι επιτρέπεται να κάνουν πολλά πράγματα, όπου τις άλλες μέρες του χρόνου ο κοινωνικός τους ρόλος και η ηθική τάξη δεν τους επιτρέπουν. Έτσι, κρυμμένος ο άνθρωπος πίσω από μία μάσκα μπορεί να βγάλει τον άλλον του εαυτό, τον κρυμμένο, αυτόν που του απαγορεύεται, αυτόν που καταπιέζεται από τα κοινωνικά στερεότυπα, χωρίς να έχει τον κίνδυνο της λογοκρισίας. Έτσι πολλές φορές παρατηρούνται και παρεκτροπές. Να σημειωθεί ότι λέγοντας μάσκα δεν εννοούμε μόνο το αντικείμενο που κρύβει το πρόσωπο, αλλά και τα ρούχα που αλλοιώνουν τη μορφή του σώματος, γιατί και αυτά μάσκα είναι (κρύβουν κάτι).

Μάσκες από εφημερίδες και κόλλα σε καλούπι από μπαλόνι. Έργα μαθητών.

Πέρα από τα ακραία αυτά φαινόμενα, η μάσκα απελευθερώνει τον άνθρωπο από τις φοβίες, τις εντάσεις και την καταπίεση της καθημερινότητας, μέσω της απενοχοποίησης των πράξεών του, χάρη στην απόκρυψη της ταυτότητας, που προσφέρει η μεταμφίεση. Έτσι, με αυτό τον τρόπο λειτουργεί και ψυχοθεραπευτικά, γιατί βοηθάει το άτομο να λυτρωθεί από τις αγωνίες του και αυτά

που τον βασανίζουν. Αυτές τις μέρες ο κόσμος ξεφαντώνει, φεύγει από τα όρια (ακόμα και αυτοί που δεν έχουν μασκαρευτεί), υπάρχει ένα γενικότερο κλίμα χαράς και ευφορίας και πολλά παιδιά παρασύρονται κι αυτά στον ξέφρενο αυτό ρυθμό, ενθουσιάζονται και διασκεδάζουν.

Παρ' όλα αυτά, τα παιδιά και – κυρίως – αυτά που βρίσκονται στην προσχολική ηλικία, δεν μπορούν να συλλάβουν το νόημα αυτής της γιορτής, γιατί έτσι κι αλλιώς ζουν σ' ένα κόσμο ανάμεσα στην πραγματικότητα και στη φαντασία. Τώρα γνωρίζουν τον κόσμο, ακόμα αντιστέκονται στα κοινωνικά στερεότυπα. Έτσι κι αλλιώς διακατέχονται από τον εγωκεντρισμό, ο οποίος δεν τους επιτρέπει να χαλιναγωγούν τις επιθυμίες τους, εκτός αν είναι απ' τη φύση τους συνεσταλμένα ή ζουν σ' ένα απαγορευτικό περιβάλλον. Τα παιδιά, όταν θέλουν κάτι, το θέλουν τώρα και το διεκδικούν, δεν μπορούν να περιμένουν. Όσον αφορά στους διάφορους ρόλους, δε χρειάζεται να έρθουν οι απόκριες, για να τους παίξουν. Τους παίζουν καθημερινά μέσα απ' το συμβολικό παιχνίδι, το μιμητικό παιχνίδι, μέσα απ' το θεατρικό παιχνίδι. Μέσα από ποικίλες άλλες δραστηριότητες, το παιδί συνεχώς δοκιμάζει ρόλους. Τις περισσότερες φορές, χωρίς να χρειάζεται καθόλου να κρυφτεί πίσω από μια μάσκα. Σαν μάσκα χρησιμοποιεί το πρόσωπό του, με το οποίο εκφράζει κάθε φορά τις συναισθηματικές καταστάσεις που βιώνει, ο ρόλος μέσα στον οποίο έχει μπει για τις ανάγκες ενός παιχνιδιού. Χρησιμοποιεί αυθόρμητα το πρόσωπό του, τη συναισθηματική μάσκα, που είναι η πιο εύπλαστη μάσκα.

Το παιδί φορώντας τις διάφορες συναισθηματικές του μάσκες στα παιχνίδια του, δεν υποκρίνεται, (με την έννοια του ψεύδους), δοκιμάζει, ψάχνει να βρει τον εαυτό του και να τον τοποθετήσει μέσα στον κόσμο. Η διαδικασία αυτή διακατέχεται από μεγάλη σοβαρότητα και ειλικρίνεια.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της παιδικής φύσης είναι ότι επιζητά την ασφάλεια, τη συνήθεια, τη σταθερότητα, επειδή το ίδιο νιώθει αδύναμο, εξαρτημένο. Μεγάλο ρόλο για τη διασφάλιση των παραπάνω καταστάσεων παίζει η σχέση και ο δεσμός του με τα πρόσωπα που βρίσκονται γύρω του στο άμεσο αλλά και το ευρύτερο περιβάλλον του. Αν αυτή η ισορροπία διασαλευτεί για κάποιο λόγο, το παιδί χάνει την εμπιστοσύνη του, νιώθει αδύναμο, τρομάζει. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι το παιδί στηρίζεται και αναγνωρίζει πρώτα τη μορφή του προσώπου και των πραγμάτων, μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε ότι οι απόκριες είναι μια γιορτή που μπορεί να αφήσει τραυματικές εμπειρίες στο παιδί, αν το περιβάλλον του δε χειριστεί κατάλληλα την κατάσταση.

Η μάσκα αλλοιώνει το πρόσωπο, το παραμορφώνει και τις περισσότερες φορές του δίνει μια διάσταση υπερβολική, τρομακτική, που ενώ για τους ενήλικες είναι ένα αντικείμενο σατυρικό, κωμικό, για τα παιδιά τις περισσότερες φορές είναι ένα αντικείμενο τρομακτικό, που – κυρίως – στα μικρότερα παιδιά, προκαλεί κλάμα και πανικό και, σε ακραίες περιπτώσεις, οδηγεί σε απεγνωσμένες προσπάθειες διαφυγής από το φοβικό ερέθισμα.

Λέγοντας μάσκα εννοούμε και το μακιγιάζ αλλά και οτιδήποτε αλλοιώνει τη συνηθισμένη ανθρώπινη μορφή. Πολλοί πιστεύουν ότι οι κλόουν είναι οι αγαπημένοι των παιδιών και όμως πολλές φορές και – ιδίως στα μικρότερα παιδιά προσχολικής ηλικίας – οι κλόουν προκαλούν τρόμο, κλάμα και όχι γέλιο.

Μάσκες από γυψογάζα. Έργα μαθητριών.

Σίγουρα θα έχετε παρατηρήσει ότι στις απόκριες πολλά παιδιά δε θέλουν να μασκαρευτούν και κυρίως να φορέσουν μάσκα, παρ' όλο που πολλές φορές πιέζονται. Έτσι δημιουργούνται προβλήματα, διαπληκτισμοί και οι γονείς δεν μπορούν να καταλάβουν, γιατί το παιδί τους είναι τόσο δύστροπο και δε θέλει να διασκεδάσει σ' αυτή τη γιορτή της χαράς.

Γι' αυτό τα παιδιά δεν πρέπει να πιέζονται να μεταμφιεστούν, αν δεν το επιθυμούν, ούτε από την οικογένεια ούτε απ' τον παιδικό σταθμό. Υπάρχουν πλήθος από ευκαιρίες, για να μεταμφιεστεί το παιδί και να πάρει χίλιους ρόλους πράγμα το οποίο και κάνει καθημερινά, εντελώς φυσιολογικά, μέσα απ' τη διαδικασία του παιχνιδιού.

Όσον αφορά την προσέγγιση της μάσκας, αυτή γίνεται μέσα από μια άλλη διαδικασία. Πρώτα θα παίξει με το πρόσωπό του, με τις εκφράσεις που αυτό μπορεί να πάρει, θα το ζωγραφίσει, μετά θα προχωρήσει στο αντικείμενο μάσκα. Το παιδί πρέπει να εξοικειωθεί με το αντικείμενο, να το παρατηρήσει, να το κατασκευάσει το ίδιο, να παίξει μαζί του σαν να ήταν ένα οποιοδήποτε άλλο αντικείμενο, π.χ. κούκλα, να το συγκρίνει και να το αντιπαραβάλλει με το ίδιο του το πρόσωπο, να το απομυθοποιήσει και μετά θα το φορέσει αυθόρμητα, επειδή το ίδιο θα το θέλει. Αν λοιπόν το παιδί αφήνεται να επιλέγει μόνο του, αν και πώς θα μεταμφιεστεί και εξοικειωθεί σιγά – σιγά με τη μάσκα, τότε σίγουρα θα χαίρεται και θα απολαμβάνει τις απόκριες.

Οι κατασκευές που θα περιγραφούν παρακάτω δεν απευθύνονται μόνο στις αποκριές, αλλά σε όλα τα καθημερινά παιχνίδια των παιδιών όπου οι μάσκες, τα καπέλα, τα ρούχα μεταμφίεσης, μπορούν να αποτελέσουν απαραίτητα ή συμπληρωματικά εξαρτήματα ή απλώς ερεθίσματα.

Για τις κατασκευές των παιδιών δεν μας ενδιαφέρουν οι τεχνικές, αλλά το πώς θα ενθαρρύνουμε το παιδί να αφηθεί να το συνεπάρει το υλικό, η διαδικασία, το ερέθισμα, το σχήμα, το χρώμα. Γι' αυτό, του δίνουμε ερεθίσματα και το αφήνουμε να εκφραστεί μέσα από το παιχνίδι των ρόλων, να έλθει σε επαφή με τη μάσκα και να εξοικειωθεί μαζί της.

Μπορούμε να δώσουμε στο παιδί ερεθίσματα για την κατασκευή μάσκας που εκφράζει μια ιδέα μιας μάσκας – σύμβολο. Έτσι μπορούμε να φτιάξουμε ομαδικά ή ατομικά τη μάσκα της Άνοιξης ή του Χειμώνα, τη μάσκα της χαράς ή τη μάσκα του πολέμου, αλλά και της ειρήνης, γιατί σύμφωνα και με το Γ Τσαρούχη « η μάσκα δεν είναι ανάγκη να είναι πάντα ανθρωπόμορφη» (Φωτόπουλος Δ., 1980, σελ.63).

Αφού το παιδί εξοικειωθεί με το αντικείμενο – μάσκα, αυτό που μας ενδιαφέρει και μας βοηθάει να κατανοήσουμε καλύτερα το κάθε παιδί, είναι το τι και το πώς επιλέγει να εκφραστεί μέσα απ' αυτή, γιατί η μάσκα προσπαθώντας να κρύψει, ουσιαστικά αποκαλύπτει αυτό που προσπαθούμε να κρύψουμε.

Γιατί, όταν το παιδί αρχίζει και εκφράζεται μέσα από τη μάσκα, μόνο τότε η μάσκα λειτουργεί και το λυτρώνει από εντάσεις και αναστολές, βοηθώντας το να αποβάλει ντροπές και φόβους.

*«Αύριο θα βάλω κι εγώ μια μάσκα στο πρόσωπό μου.
Θα βαφτώ και θα γίνω μία τίγρης.»*

10.2 Κατασκευές

Η κατασκευή των εξαρτημάτων της μεταμφίεσης ενθουσιάζει τα παιδιά και τους εξάπτει τη φαντασία, εξυπηρετώντας όλους τους στόχους των εικαστικών δραστηριοτήτων. Τα υλικά

τα οποία χρησιμοποιούμε για τις κατασκευές είναι συνήθως άχρηστα. Επιπλέον, χρειαζόμαστε κόλλες, μπογιές διαφόρων ειδών, κόλλες και ψαλίδια.

α) Ρούχα μεταμφίεσης. Ως ρούχα μεταμφίεσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν παλιά ρούχα που τα παιδιά θα τα διαμορφώσουν, σύμφωνα με τη φαντασία τους, κόβοντας και κολλώντας κομμάτια άλλων υφασμάτων, κορδέλες, υλικά από τη φύση κτλ.. ή βιάφοντάς τα. Πανιά διαφόρων χρωμάτων, μεγεθών και σχημάτων μπορούν να μεταμορφωθούν σε υπέροχα κοστούμια. Τούλια, πολύχρωμες γάζες, λινάτσες, βαμβακερά, φόδρες κ.ά., αφού τα δέσουμε με κόμπους και φιόγκους, μπορούν να γίνουν πλούσιες, μακριές, ή κοντές φούστες, εξωτικά σαλβάρια, περίτεχνα φορέματα, έχοντας το πλεονέκτημα ότι μπορούν ανά πάσα στιγμή να τροποποιηθούν και να αλλάξουν μορφή.

Ρούχα μεταμφίεσης από άχρηστο υλικό και παλιά μεταποιημένα ρούχα.

Οι εφημερίδες, οι σακούλες σκουπιδιών μπορεί επίσης ν' αποτελέσουν τα υλικά των κοστούμιών μας, καθώς και τα πολύχρωμα χαρτιά γκοφρέ.

Αλουμινόχαρτα, ζελατίνες και μεμβράνες κουζίνας μπορούν ν' αποτελέσουν τις πρώτες ύλες για την κατασκευή αξεσουάρ. Κορδέλες, πούλιες, υλικά από τη φύση μπορεί να διακοσμήσουν τα κοστούμια μας.

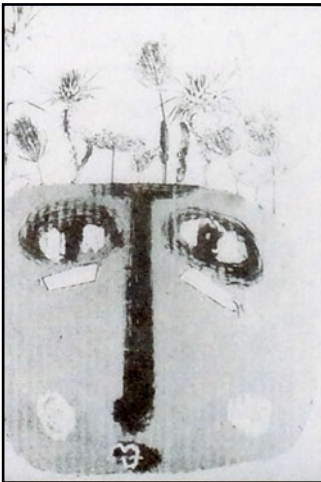
β) Μάσκες. Όπως αναφέραμε και πιο πάνω, η μάσκα είναι ένα αντικείμενο με μεγάλη δύναμη. Η δύναμή της έγκειται στο γεγονός ότι είναι ικανή αυτόματα να μας μεταμορφώνει και να μας λυτρώνει. Βασικός μας στόχος για το εργαστήρι της μάσκας είναι να εξοικειωθεί το παιδί μαζί της, έτσι ώστε να τη χρησιμοποιήσει για να εκφραστεί μέσα απ' αυτήν και όχι να τη χρησιμοποιήσει σαν διακοσμητικό αντικείμενο, που στην αρχή είναι πιθανόν να γίνει. Το θεατρικό παιχνίδι είναι μια πολύ καλή ευκαιρία, για να οδηγήσει το παιδί αυθόρμητα μέσα από κατάλληλα ερεθίσματα στη γνωριμία του με τη μάσκα, την κατασκευή της και την εξοικείωση μαζί της μέσω του αυτοσχεδιασμού. Έτσι, μέσα απ' αυτή τη διαδικασία συνειδητοποιεί πια τη σημασία της έκφρασης των συναισθημάτων μας μέσω του προσώπου.

Ρούχα μεταμόρφωσης και σκηνικά από άχρηστο υλικό.

Για την κατασκευή της μάσκας θα χρησιμοποιηθεί κυρίως άχρηστο υλικό, κόλλες, μπογιές διαφόρων ειδών, ψαλίδι. Τα παιδιά παρατηρούν το υλικό και επιλέγουν αυτό που θεωρούν κατάλληλο για να εκφραστούν, φτιάχνοντας ένα πολύ περίεργο πρόσωπο ή ζώο ή ένα φανταστικό πρόσωπο π.χ. το πρόσωπο του καλοκαιριού ή το πρόσωπο του φεγγαριού. Αφού τελειώσουν τις κατασκευές, παρατηρούν όλες τις μάσκες, τις σχολιάζουν και αρχίζουν να παίζουν μαζί τους. Τις χρησιμοποιούν, όπως θέλουν (π.χ. ένα παιδί φοράει τη μάσκα του στο πίσω μέρος του κεφαλιού και έχει δύο πρόσωπα που συνδιαλέγονται ή φοράει δύο μάσκες, μία στο πρόσωπο και μία στο κεφάλι και τα δύο πρόσωπα κάνουν διάλογο).

Η κατασκευή της μάσκας από μόνη της είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα εικαστική δραστηριότητα.

Μάσκα από χαρτόνι οντουλέ του Διονύση Φωτόπουλου (Φωτόπουλος Δ., 1980).

Πολλοί εικαστικοί καλλιτέχνες ασχολήθηκαν με την κατασκευή μάσκας, όπως ο Γ. Τσαρούχης, Ρ. Picaso κ.ά.

Τα είδη των μασκών είναι πολλά. Άλλες κατασκευάζονται εύκολα και άλλες πιο δύσκολα. Ένα φύλλο εφημερίδας μπορεί να γίνει μάσκα στη στιγμή, αν ανοίξουμε δύο τρύπες, ακόμη και χωρίς διακόσμηση, το ίδιο και ένα κομμάτι αλουμινόχαρτο ή ένα πανί πανί. Οι μάσκες από ύφασμα είναι πολύ ενδιαφέρουσες, γιατί αφ' ενός είναι ένα υλικό που δε χρησιμοποιείται συχνά για την κατασκευή μάσκας, αφ' ετέρου υπάρχει μια πολύ μεγάλη ποικιλία υφών στα υφάσματα.

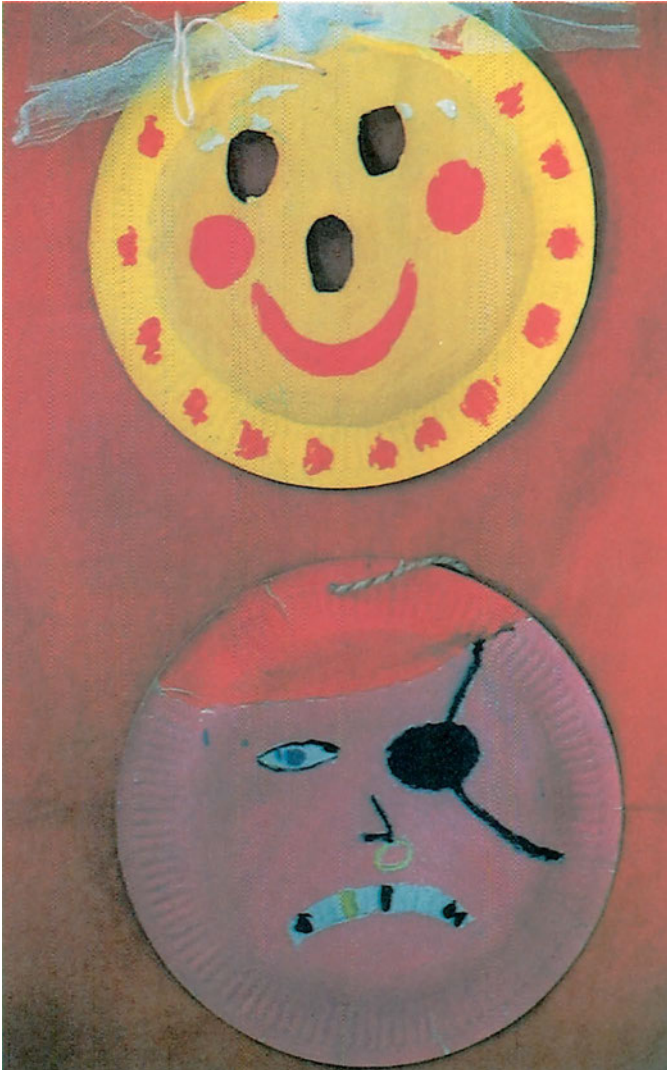
Μάσκα από άχρηστο υλικό.

*Μάσκες από χάρτινα πιάτα.
Έργα μαθητριών.*

Το χαρτόνι επίσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή μάσκας, αν κοπεί από τα παιδιά σε διάφορα περίεργα σχήματα, ανοιχτούν τρύπες και διακοσμηθεί κατάλληλα. Τα χάρτινα πιάτα έχουν ένα σχήμα στρογγυλό που μπορεί να γίνει ένα στρογγυλό πρόσωπο ανθρώπου ή ζώου, όμως μπορεί και αυτό να κοπεί, να διαμορφωθεί και αν του στερεώσουμε ένα καλαμάκι από σουβλάκι στη μία άκρη, μπορούμε να έχουμε μια μάσκα με χερούλι.

Οι χαρτοσακούλες και οι παλιές μαξιλαροθήκες είναι από μόνες τους μάσκες, αν με τη βοήθεια κάποιου άλλου βρούμε τη θέση των ματιών μας και κάνουμε δύο τρύπες. Αν μάλιστα δέσουμε τις δύο επάνω άκρες με σπάγγο, θα δούμε ότι σχηματίζονται δύο όρθια αυτιά, οπότε, ανάλογα με τι ζώο μας

Μάσκες από χάρτινα πιάτα. Έργα μαθητριών.

σκώνουμε πάρα πολύ, γιατί θα σκάσει. Κόβουμε σε λουρίδες ως τη μέση περίπου ένα ρολό από χαρτί υγείας ή κουζίνας, ανοίγουμε τις λουρίδες, προσαρμόζουμε το κάτω μέρος του μπαλονιού στερεώνοντάς το με χαρτοταινία και το τοποθετούμε μέσα σ' ένα αρκετά μεγάλο γυάλινο βάζο, για να στέκεται και να μπορέσουμε να δουλέψουμε άνετα. Σκίζουμε τις εφημερίδες, με το χέρι, σε μεσαίου μεγέθους λουρίδες, τις βουτάμε σε αραιωμένη ατλακόλ ή αλευρόκολλα και τις κολλάμε στο μπαλόνι τη μία κολλητά στην άλλη, ώστε να μη μένουν κενά, καλύπτοντας τα 2/3

θυμίζουν συνεχίζουμε τη μάσκα μας. Εντυπωσιακές και πρωτότυπες μάσκες μπορούμε να φτιάξουμε διακοσμώντας παλιούς σκελετούς γυαλιών ή παλιά γυαλιά ηλίου.

Για να φτιάξουν τα παιδιά μάσκες που μπαίνει όλο το κεφάλι μέσα, όπως οι προηγούμενες, μπορούν να χρησιμοποιήσουν και χαρτονένιες κούτες, που με τη βοήθεια του/της βρεφονηπιοκόμου θα ανοίξουν τρύπες και μετά θα τη διακοσμήσουν με ζωγραφική, τύπωμα ή κολάζ. Μια πιο δύσκολη κατασκευή είναι αυτή της μάσκας από λουρίδες εφημερίδας και ατλακόλ ή αλευρόκολλα. Αυτή η κατασκευή είναι κατάλληλη για τα μεγάλα παιδιά προσχολικής ηλικίας, τα οποία ο/η βρεφονηπιοκόμος τα βοηθάει, όπου χρειάζεται, π.χ. στο κόψιμο των ματιών.

Φουσκώνουμε ένα μπαλόνι το οποίο θα αποτελέσει το καλούπι για τη μάσκα μας. Δεν το φου-

περίπου του μπαλονιού. Επαναλαμβάνουμε τη διαδικασία μέχρι το μπαλόνι να έχει καλυφθεί με 4 – 5 στρώσεις εφημερίδας. Το αφήνουμε να στεγνώσει. Αφού η μάσκα μας έχει στεγνώσει και σκληρύνει, σκάμε το μπαλόνι και το αφαιρούμε. Αφαιρούμε το ρολό και στρώνουμε το σχήμα της μάσκας, ψαλιδίζοντας γύρω γύρω ό,τι δε μας χρειάζεται. Τσαλακώνουμε ένα κομμάτι εφημερίδας σε ότι σχήμα και μέγεθος θέλουμε, για να φτιάξουμε τη μύτη της μάσκας, την οποία στερεώνουμε στη μάσκα με χαρτοταινία και από πάνω την καλύπτουμε με 4 - 5 στρώσεις εφημερίδας βουτηγμένης σε ατλακόλ, έτσι ώστε να στερεωθεί γερά πάνω στη μάσκα. Αφού στεγνώσει, κόβουμε με μαχαίρι τα μάτια και το στόμα, τη βάφουμε με πλαστικό χρώμα ή τέμπρα ή ακρυλικά και κολλάμε και μαλλιά ή άλλα αξεσουάρ. Στο τέλος, μπορούμε να την περάσουμε με βερνίκι ματ ή γυαλιστερό. Δεν ξεχνάμε να κάνουμε δύο τρύπες στα πλάγια για να περάσουμε λάστιχο ή κορδέλα.

«Μάσκα – σύμβολο» από χαρτοσακούλα.

Εργαστήριο μάσκας από εφημερίδες και κόλλα.

Για να βγουν πιο ζωντανά τα χρώματα, πριν βάψουμε τη μάσκα την περνάμε με ένα χέρι λευκό χρώμα. Αν θέλουμε να προσθέσουμε στη μάσκα μας όγκους, όπως μάγουλα, πηγούνι, φρύδια κτλ., ακολουθούμε την ίδια διαδικασία κατασκευής της μύτης. Μια άλλη εναλλακτική λύση είναι η χρήση χαρτοπολτού.

Μια άλλη μάσκα, που γίνεται γρήγορα και αρέσει κυρίως στα μεγαλύτερα παιδιά, είναι η μάσκα με γυψόγαζα.

**Μάσκα από εφημερίδες και κόλλα
(πριν και μετά τη διακόσμηση με άχρηστο υλικό).**

Η γυψόγαζα είναι γάζα βουτηγμένη σε γύψο και τυλιγμένη σε ρολό. Κυκλοφορεί σε διάφορα μεγέθη και πωλείται στα φαρμακεία. Τα παιδιά ενθουσιάζονται με αυτή τη μάσκα, γιατί αποτυπώνεται σ' αυτήν το πρόσωπό τους και μπορεί να την κάνει το ένα παιδί στο άλλο με την επιτήρηση του/της βρεφονηπιοκόμου.

Κόβουμε τη γυψόγαζα σε κομμάτια. Βάζουμε βαζελίνη στο πρόσωπο του παιδιού, του οποίου πρόκειται να πάρουμε το αποτύπωμα, για να μη κολλήσει η γυψόγαζα και να αφαιρεθεί εύκολα η μάσκα. Βουτάμε ένα – ένα κομμάτι γυψόγαζας μέσα σ' ένα λεκανάκι με νερό και καλύπτουμε όλο

το πρόσωπο, αφήνοντας ελεύθερα τα μάτια σε κάποια απόσταση, το στόμα και το κάτω μέρος της μύτης, τοποθετώντας το ένα κομμάτι της γυψόγαζας δίπλα στο άλλο, χωρίς ν' αφήνουμε κενά. Επαναλαμβάνουμε τη διαδικασία τρεις φορές. Αφήνουμε δέκα λεπτά τη μάσκα στο πρόσωπο να στεγνώσει και μετά την τραβάμε να ξεκολλήσει. Τα παιδιά ενθουσιάζονται συνήθως μ' αυτή τη μάσκα, γιατί βλέπουν το πρόσωπό τους. Μετά τη βάφουν και τη διακοσμούν. Η διακόσμηση γίνεται με άχρηστο υλικό, όπως υλικό από τη φύση, χάντρες, πούλιες κτλ. Εάν κάποιο παιδί δε θέλει να φτιάξει τέτοια μάσκα ή οποιαδήποτε άλλη, ασφαλώς δεν το πιέζουμε. Είναι αυτονόητο ότι για κάθε κατασκευή απ' αυτές που αναφέραμε ο πιο κατάλληλος να κρίνει αν ταιριάζει στην ομάδα της τάξης του και το πότε είναι η κατάλληλη στιγμή να την προτείνει είναι ο/η παιδαγωγός της τάξης.

Είναι πολύ σημαντικό και δεν πρέπει να το ξεχνάμε ότι δε δίνουμε στα παιδιά έτοιμα πατρόν για μάσκες, αλλά τα αφήνουμε να δώσουν στη μάσκα τους το σχήμα που επιθυμούν.

**Εργαστήρι μάσκας από γυψόγαζα στην αυλή του σχολείου.
«Σήμερα για ποικιλία βγήκαμε στην αυλή και στήσαμε
το εργαστήρι μάσκας»**

γ) **Καπέλα.** Τα καπέλα είναι συνήθως το αγαπημένο αξεσουάρ των παιδιών. Καπέλα μπορούμε να φτιάξουμε από άχρηστο υλικό εξ ολοκλήρου ή να τροποποιήσουμε κάποιο παλιό καπέλο.

Θα δούμε, πολλές φορές, μικρά παιδιά να πιάνουν ένα χαρτί, να το τσαλακώνουν, να το περιεργάζονται και μετά να το βάζουν στο κεφάλι τους. Η αλήθεια είναι ότι οι δυνατότητες που μας παρέχει το χαρτί που τσαλακώνει,

σκίζεται, παίρνει διάφορα σχήματα ή διπλώνει, το κάνει ένα πολύ γοητευτικό υλικό.

Με εφημερίδες μπορούμε να φτιάξουμε διάφορα πρωτότυπα καπέλα, εκμεταλλευόμενοι τις δυνατότητες που μας παρέχει. Έτσι μπορούμε να φτιάξουμε το καπέλο του ψαρά, διπλώνοντας το χαρτί με τον ίδιο τρόπο που φτιάχνουμε βαρκάκια, το καπέλο της μάγισσας, φτιάχνοντας ένα χωνί από εφημερίδα και ισιώνοντας με ψαλίδι το κάτω μέρος. Περίεργα σκουφιά φτιάχνουμε τσαλακώνοντας μια εφημερίδα. Η εφημερίδα χρησιμοποιείται και για τη δημιουργία όγκων, όπου είναι απαραίτητα στοιχεία κάποιων καπέλων, όπως ο γείσος που στεφανώνει το χωνί στο καπέλο του «μάγου απ' την Ανατολή»

Με χαρτί κανσόν ή οντουλέ μπορούμε να φτιάξουμε πολύ εύκολα και γρήγορα τα καπέλα των Ινδιάνων. Κόβουμε μια μακριά και σχετικά φαρδιά λουρίδα από χαρτόνι οντουλέ ή κανσόν. Βάφουμε και διακοσμούμε τη λουρίδα με διάφορα σχήματα ή γραμμές ή κολλάμε κουμπιά διαφόρων ειδών ή άλλα αντικείμενα δημιουργώντας μοτίβα.

Φτιάχνουμε φτερά από χαρτί κομμένο σε κατάλληλο σχήμα ψαλιδίζοντας τις εξωτερικές του πλευρές. Για να στερεωθεί το τσακίζουμε στη μέση και κολλάμε ένα καλαμάκι από σουβλάκι έτσι, ώστε να περισσεύει η μία του άκρη. Τοποθετούμε το φτερό σε μια τρύπα του οντουλέ, προσαρμόζουμε τη λουρίδα στο κεφάλι και τη στερεώνουμε με συρραπτικό, αφήνοντας ένα κομμάτι λουρίδας να περισσεύει. Φτιάχνουμε όσα

Αποκριάτικα καπέλα

Καπέλο μάγου υπό κατασκευή.

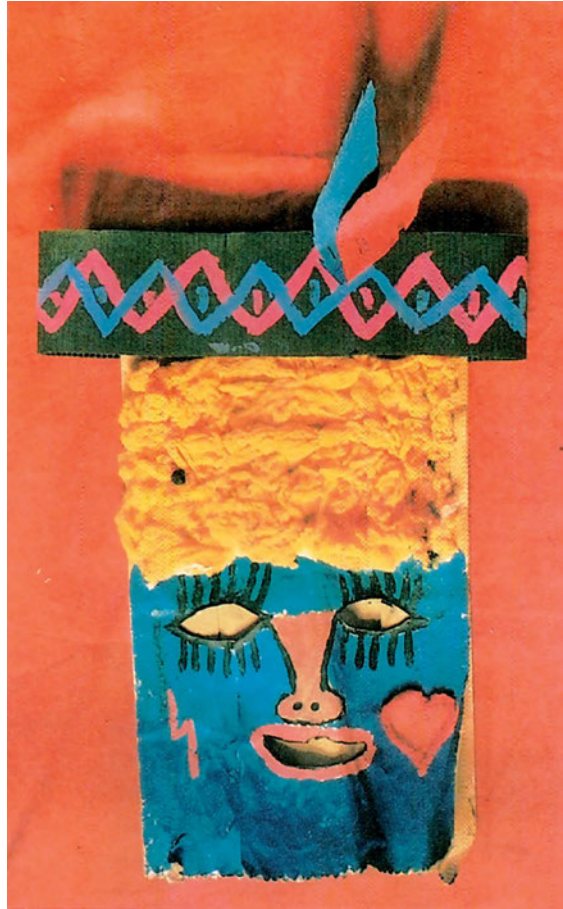
φτερά θέλουμε, αλλά μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και φτερά από ξεσκονιστήρι. Στη λουρίδα από κανσόν στερεώνουμε τα φτερά με συρραπτικό.

Με χαρτόνια φτιάχνουμε το καπέλο της μάγισσας αλλά και του κινέζου. Εάν κόψουμε έναν κύκλο σε χαρτόνι και ψαλιδίσουμε μια ακτίνα του μπορούμε να καλύψουμε τη μία πλευρά του κύκλου με την άλλη και να τις συρράψουμε. Το καπέλο μπορεί να διακοσμηθεί με συρματάκια πίπας, μαλλιά πλεξίματος, χαρτιά γκοφρέ κτλ.

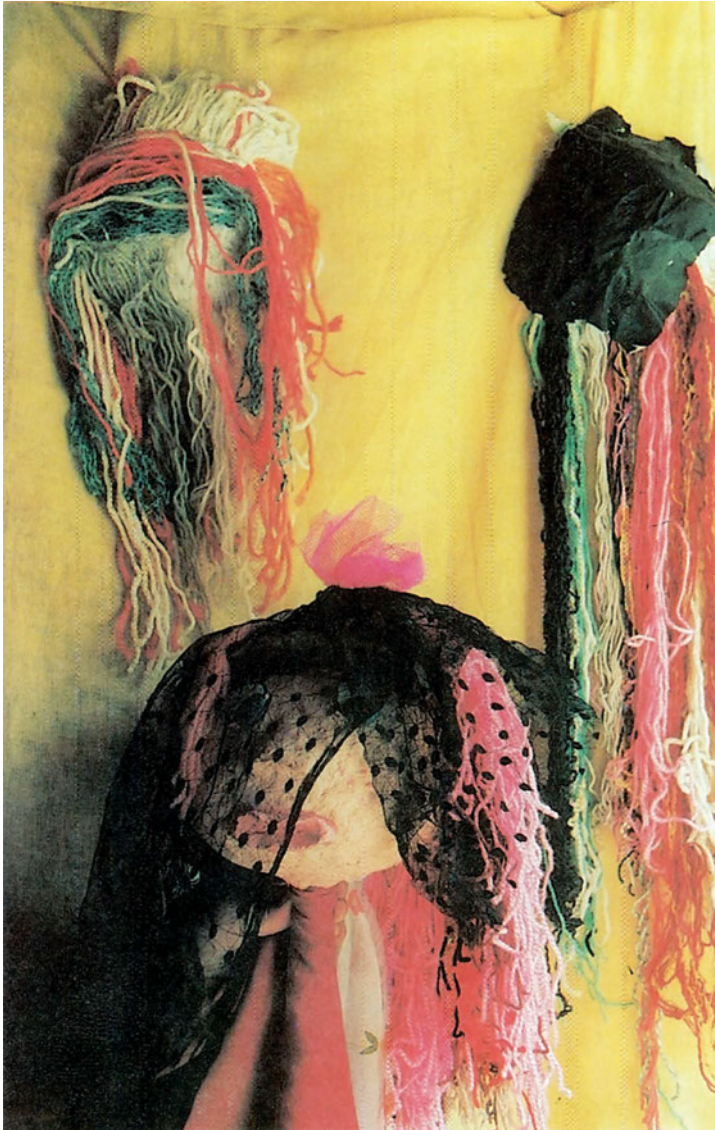
Για να φτιάξουμε το καπέλο του μάγικου, κόβουμε μια λουρίδα από χαρτόνι κανσόν, τη λυγίζουμε φτιάχνοντας ένα κύκλο, τον οποίο και κλείνουμε, χρησιμοποιώντας συρραπτικό ή κόλλα. Μετά κόβουμε ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι χαρτί γκοφρέ και το σουρώνουμε συρράπτοντάς το γύρω από το χαρτονένιο κύκλο έτσι, ώστε να καλυφθεί η πάνω πλευρά του.

Παλιά καπέλα τα διαμορφώνουμε μαδώντας τα, ψαλιδίζοντάς τα, κολλώντας ξερά λουλούδια, καρπούς, ξερά χόρτα, κορδέλες, τούλια κτλ.

Μια εντυπωσιακή περούκα μπορούν να φτιάξουν τα μεγαλύτερα παιδιά με την τεχνική του μπαλονιού που περιγράψαμε παραπάνω. Καλύπτουμε την πάνω πλευρά του μπαλονιού με τρεις στρώσεις εφημερίδας βουτηγμένης στην ατλακόλ. Κόβουμε μαλλιά πλεξίματος, υφασμάτινες κορδέλες και ξυλοκορδέλες και τα κολλάμε λίγα λίγα πάνω στη βάση που φτιάξαμε, καλύπτοντας με τα κομμάτια εφημερίδας μουλιασμένα στην κόλλα. Αφήνουμε την περούκα να στεγνώσει και μετά κουρεύουμε, χτενίζουμε και τη φοράμε.

Μάσκα από χαρτοσακούλα και καπέλο Ινδιάνου

*Περούκες από εφημερίδα, κόλλα και μαλλί
σε καλούπι από μπαρόνι.*

Εργαστήρι περούκας.

Στο κεφάλαιο αυτό έγινε η περιγραφή κάποιων κατασκευών, όμως **οι πιο πετυχημένες κατασκευές γίνονται έχοντας βοηθό όχι συνταγές αλλά τη φαντασία σου.**

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Οι απόκριες είναι μια γιορτή με βαθιές ρίζες στην αρχαιότητα. Απευθύνεται κυρίως στους ενήλικες, οι οποίοι στη διάρκεια της επιτρέπεται να συμπεριφερθούν πιο χαλαρά, χωρίς καταπίεση και λογοκρισία, καθώς είναι κρυμμένοι πίσω από τη μάσκα.

Για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας, που βρίσκονται στο στάδιο του εγωκεντρισμού και δε μπορούν να χαλιναγωγούν τις επιθυμίες τους, η γιορτή δεν μπορεί να έχει το ίδιο νόημα. Τα παιδιά παίζουν καθημερινά διάφορους ρόλους μέσα από το συμβολικό, μιμητικό, και θεατρικό παιχνίδι, χρησιμοποιώντας αυθόρμητα το πρόσωπό τους, χωρίς να υποκρίνονται, με την έννοια του ψεύδους. Ένα άλλο, χαρακτηριστικό των παιδιών αυτής της ηλικίας είναι η ανάγκη για ασφάλεια και σταθερότητα, που τους παρέχει ο δεσμός με διάφορα πρόσωπα του περιβάλλοντός τους. Όταν τα πρόσωπα αυτά, εξαιτίας του μασκαρέματός τους παραμορφωθούν, πολλά παιδιά πανικοβάλλονται, επειδή αυτά δεν τους είναι πια οικεία.

Ο/η παιδαγωγός πρέπει να προσέχει, ώστε να προφυλάσσει τα παιδιά από τέτοιες εμπειρίες. Επίσης, δεν πρέπει να πιέζει τα παιδιά που δεν επιθυμούν να μεταμφιεστούν.

Η προσέγγιση της μάσκας από τα παιδιά γίνεται μέσα από διαφορετική διαδικασία. Τα παιδιά πρώτα θα παίξουν με το πρόσωπό τους και τις εκφράσεις που αυτό μπορεί να

πάρει, θα το ζωγραφίσουν και μετά θα πλησιάσουν το αντικείμενο – μάσκα. Αρχικά θα το παρατηρήσουν και στη συνέχεια, αφού εξοικειωθούν μαζί του, θα το κατασκευάσουν, θα παίξουν μαζί του, όπως με κάθε αντικείμενο, θα το απομυθοποιήσουν και τελικά θα το φορέσουν, επειδή τα ίδια το θέλουν.

Όσον αφορά στις αποκριάτικες κατασκευές αφήνουμε τα παιδιά να δημιουργήσουν ελεύθερα, με όποια τεχνική θα επιλέξουν, δίνοντάς τους πάντα τα κατάλληλα ερεθίσματα και ποικιλία υλικών.

Μάσκες από χαρτοσακούλα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να εξηγήσεις τον τρόπο με τον οποίο επιδρά η μεταμφίεση και ιδιαίτερα η μάσκα στο συναισθηματικό κόσμο των παιδιών προσχολικής ηλικίας.
2. Να περιγράψεις τον τρόπο με τον οποίο μπορούμε σε φέρουμε σε επαφή τα παιδιά προσχολικής ηλικίας με τη μάσκα.
3. Ποιο υλικό θα πρότεινες στα παιδιά για την κατασκευή των πρώτων масκών τους;

Προτεινόμενες εργασίες

1. α) Να κατασκευάσεις μια μάσκα από χαρτοσακούλα και άχρηστα υλικά της επιλογής σου. Με αφορμή τη μάσκα που δημιούργησες, πλάσε και παρουσίασε ένα μικρό δρώμενο, σύμφωνα με το οποίο διαγράφεται ο τύπος της μάσκας σου.
  - β) Να συγκροτήσετε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και να παρουσιάσετε φορώντας τις μάσκες σας, αυτοσχεδιαστικό θεατρικό δρώμενο, εμπνευσμένο από τους τύπους των масκών σας.
2. Να κατασκευάσεις μια μάσκα «σύμβολο», με όποια τεχνική θέλεις και να την παρουσιάσεις.
3. Να συγκροτήσετε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και να κατασκευάσετε μια ομαδική μάσκα «σύμβολο».
4. Να κατασκευάσεις μια αυτοσχέδια μάσκα από χαρτί εφημερίδας και μία από ύφασμα.
5. Να κατασκευάσεις πρωτότυπα ρούχα μεταμφίεσης και καπέλα χρησιμοποιώντας άχρηστα υλικά της επιλογής σου.
6. Να οργανώσεις μαζί με το/τη συμμαθητή/τρια σου στο βρεφονηπιακό σταθμό όπου κάνετε πρακτική άσκηση εργαστήρι μάσκας και καπέλου και να τα χρησιμοποιήσετε για ένα θεατρικό παιχνίδι. Να καταγράψετε τις παρατηρήσεις σας.

Χαρταετός. Έργο μαθήτριας.

ΚΕΦ. 11

*Αιωρούμενη κατασκευή
από κοχύλια.*

*Αιωρούμενη κατασκευή
από χαρτί κομμένο με το χέρι.*

ΚΕΦ. 11

ΑΙΩΡΟΥΜΕΝΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ (ή Mobiles)

11.1 Ορισμός – Παιδαγωγική αξία των Mobiles

Τα mobiles (ή αιωρούμενες κατασκευές) είναι μικρά, ελαφρά, αντικείμενα που κρεμάμε πάνω από την κούνια – χώρο του βρέφους ή από το ταβάνι της αίθουσας της τάξης, όταν απευθυνόμαστε σε μεγαλύτερα παιδιά.

Μετά τη γέννηση, το βρέφος βρίσκεται σε μια διαδικασία προσαρμογής στο καινούργιο περιβάλλον και το παιχνίδι δεν είναι γι' αυτό προτεραιότητα. Όταν είναι ενός μηνός δεν μπορεί ακόμη να δει καθαρά σε απόσταση πάνω από 30 – 40 εκατοστά, αλλά παρατηρεί με μεγάλο ενδιαφέρον οτιδήποτε βρίσκεται μέσα σ' αυτή την ακτίνα του οπτικού του πεδίου: τα κάγκελα του κρεβατιού του, τις σκιές στον τοίχο, το mobile που έχουμε τοποθετήσει στην κούνια του κ.ά. Τον πρώτο μήνα, λοιπόν, κρεμάμε τα mobiles σε απόσταση 30 – 40 εκ. από το πρόσωπο του βρέφους, γιατί δε μπορεί να δει σε μεγαλύτερη ούτε σε μικρότερη απόσταση απ' αυτή και ακόμη δυσκολεύεται να παρακολουθεί κινούμενα αντικείμενα. Αν κουνήσουμε με ταχύτητα ένα παιχνίδι μπροστά στα μάτια του, το βλέμμα του μοιάζει να είναι καρφωμένο στο κενό. Στο δεύτερο μήνα περίπου παρουσιάζεται μια θεαματική αλλαγή, τα μάτια του συντονίζονται και συνεργάζονται, ώστε να μπορούν να κινούνται και να εστιάζουν την ίδια στιγμή. Πολύ γρήγορα είναι σε θέση να παρακολουθεί ένα αντικείμενο που κινείται μπροστά του διαγράφοντας ένα ολόκληρο ημικύκλιο. Τότε ανακαλύπτει τη χαρά να βλέπει ενδιαφέροντα σχήματα και χρώματα να κινούνται γύρω από την κούνια του. Ο συντονισμός των ματιών του θα του δώσει και την αίσθηση του βάθους του οπτικού του πεδίου που είναι αναγκαία, για να μπορεί να παρακολουθεί αντικείμενα που κινούνται από και προς αυτό. (Αμερικάνικη Παιδιατρική Ακαδημία, 1995, σελ. 171 – 172). Μπορούμε ίσως να πούμε ότι το κοίταγμα κάθε κινήτου αντικειμένου όπως η κουδουνίστρα, το mobile, κ.ά. είναι το πρώτο παιχνίδι του βρέφους.

Σκοπός της τοποθέτησης του mobile στην κούνια – χώρο του βρέφους είναι να το προκαλέσει να παρατηρήσει και να διαφοροποιήσει τα κινήτα σε σχέση με τα ακίνητα μέρη του περιβάλλοντός του. Η τοποθέτηση του mobile αποτελεί ένα οπτικό ερέθισμα, που το βοηθά να κάνει πιο συγκεκριμένο το χαοτικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει μετά τη γέννησή του και να αρχίσει

Βρεφική αιωρούμενη κατασκευή από ύφασμα.

Χριστουγεννιάτικη αιωρούμενη κατασκευή από ζυμάρι περασμένη με βερνίκι.

παστέλ αποχρώσεις, λόγω της περιορισμένης ικανότητας του βρέφους να διακρίνει τα χρώματα πριν από τον τέταρτο μήνα. Μπορούμε ακόμη να τους προσθέσουμε κουδουνάκια, για να προσφέρουν ένα πιο έντονο οπτικοακουστικό ερέθισμα.

Τα mobiles που έχουμε στον παιδικό σταθμό και προορίζονται για τα νήπια έχουν διαφορετικούς σκοπούς: α) τη διακόσμηση της τάξης για όλη τη χρονιά με το στολισμό του ταβανιού, που κάνει το χώρο πιο όμορφο και γεμάτο και τη γιορτινή, περιοδική διακόσμηση που γίνεται π.χ., τα Χριστούγεννα ή το Πάσχα, δίνοντας γιορτινό χρώμα στην αίθουσα και β) τη συμμετοχή των νηπίων μαζί με τον/την παιδαγωγό στην κατασκευή τους, που προσφέρει αίσθηση δημιουργικότητας, ανάπτυξη των λεπτών χειρισμών, ανάπτυξη της φαντασίας, καλλιέργεια της καλαισθησίας, κατανόηση των προμαθηματικών εννοιών, αισθητηριακή αγωγή, κοινωνικοποίηση κτλ.

να οργανώνει τη σκέψη του (Τσαούλα Ν., 1990, σελ. 2). Το mobile που αιωρείται στον αέρα, όταν το μωρό κουνά λίγο το σώμα του, αποδεικνύεται μια πηγή μεγάλου ενδιαφέροντος.

Τους επόμενους μήνες (3ο και 4ο), απομακρύνουμε το mobile από την απόσταση των 30 – 40 εκατ. για δύο λόγους: α) γιατί το βρέφος αρχίζει να αποκτά την ικανότητα να σχηματίζει το είδωλο των αντικειμένων, που είναι σε μεγαλύτερη απόσταση από το ίδιο και β) γιατί αρχίζει να διερευνά τα αντικείμενα παρατηρώντας το υλικό τους, το σχήμα, το χρώμα και το θόρυβο που προκαλούν, καθώς αρχίζει να εξερευνά έναν νέο κόσμο «πραγμάτων». Τώρα μπορεί να χτυπά ή να πιάνει τα αντικείμενα που κινούνται προς το μέρος του ή μπροστά του, κάτι που μπορεί να αποδειχτεί επικίνδυνο, γιατί μπορεί να τα βάλει στο στόμα του ή να τραυματιστεί. Για αρκετό καιρό δε θα τα καταφέρνει πολύ καλά, όμως οι κινήσεις αυτές θα το βοηθήσουν να αναπτύξει το συντονισμό του βλέμματος με την κίνηση του χεριού του. (Μόρις Ντ., 1996, σελ. 161 - 162).

Τα βρεφικά mobiles τα κατασκευάζουμε από χαρτί, χαρτόνι ή ύφασμα σε έντονα χρώματα με αντιθέσεις και όχι με απαλές

11.2 Υλικά κατασκευής

Για να κατασκευαστεί ένα mobile χρειάζονται 3 κατηγορίες υλικών:

✓ **Υλικά για βάσεις από τις οποίες θα κρεμαστούν τα αντικείμενα.**

Αυτά μπορεί να είναι: ένα σκουπόξυλο, μια ξύλινη βέργα, μία ή περισσότερες κρεμάστρες, ένα στεφάνι από φελιζόλ τυλιγμένο σε γκοφρέ χαρτί ή πλεγμένο από κλαδιά, σύρμα ή άλλο εύκαμπτο υλικό. Από τις ωραιότερες βάσεις μπορεί να είναι ένα κλαδί δέντρου, που έχει ενδιαφέρον σχήμα, έτσι ώστε να δίνει τη δυνατότητα να κρεμάσουμε τα αντικείμενα από διαφορετικά επίπεδα. Ακόμη, μικρότερες βάσεις, από τις οποίες μπορούμε να κρεμάσουμε ελαφριά αντικείμενα, μπορεί να γίνουν από καλαμάκια πλαστικά, καλαμάκια για σουβλάκια, μικρά κλαδάκια δέντρων κτλ.

✓ **Υλικά για το κρέμασμα των αντικειμένων.**

Αυτά ανάλογα με το βάρος των αντικειμένων που θα κρεμαστούν μπορεί να είναι: σύρμα ψιλό και εύκαμπτο, κλωστές διαφόρων χρωμάτων και ποιτήτων (ψιλές, χοντρές, μάλλινες) πετονιά, σπάγγος ψιλός ή χοντρός.

✓ **Υλικά που θα κρεμαστούν:** Τα υλικά που μπορεί να κρεμαστούν είναι πάρα πολλά και ανάλογα με την επιλογή τους, τον τρόπο τοποθέτησής τους, τους συνδυασμούς των θεμάτων, των χρωμάτων και τη φαντασία των παιδιών και του/της παιδαγωγού, μπορεί να προκύψουν καταπληκτικά αποτελέσματα.

Η κατασκευή ενός όμορφου mobile είναι θέμα φαντασίας.

Μερικές προτάσεις για την επιλογή των υλικών είναι οι εξής:

- Υλικά από τη φύση (κουκουνάρια, ξερά φύλλα και λουλουδία, βελανίδια, φυστίκια, καρύδια, κλαδάκια, κοχύλια, κτλ.)

Αιωρούμενη κατασκευή από χοντρό χαρτόνι.

- Υλικά από χαρτί: Υπάρχει πάρα πολύ μεγάλη ποικιλία χαρτιών (κανσόν, γκοφρέ, γλασέ, από περιτύλιγμα καραμέλας, χρυσόχαρτα, εφημερίδες, σελοφάν, χρωματιστά χαρτομάντιλα, χαρτί μεταλιζέ, χαρτί ζωγραφικής, χαρτί συσκευασίας, χαρτόνια, κ.ά. Τα παιδιά ανάλογα με την ηλικία, τις ικανότητες, και την επιλογή τους μπορούν να κόψουν διάφορα σχέδια, να τα ζωγραφίσουν με διάφορες τεχνικές, να τυλίξουν άλλα αντικείμενα, να σχίσουν λωρίδες, να τα τσαλακώσουν, να τα διπλώσουν κτλ.

- Ψημένος πηλός ή ζυμάρι: Τα παιδιά χρησιμοποιούν τον πηλό, διάφορες φόρμες και τα εργαλεία, για να φτιάξουν τα αντικείμενα. Ύστερα ανοίγουν μια τρύπα στο πάνω μέρος κάθε αντικειμένου, για να μπορεί να κρεμαστεί, και στη συνέχεια τα ψήνουν.

- Υλικά πάνινα: Από πανί γεμισμένο με μαλακό υλικό γίνονται συνήθως τα βρεφικά mobiles, αλλά μπορεί να γίνουν και για τα μεγάλα παιδιά mobiles με πανιά.

Αιωρούμενη κατασκευή από φύλλα και καρπούς

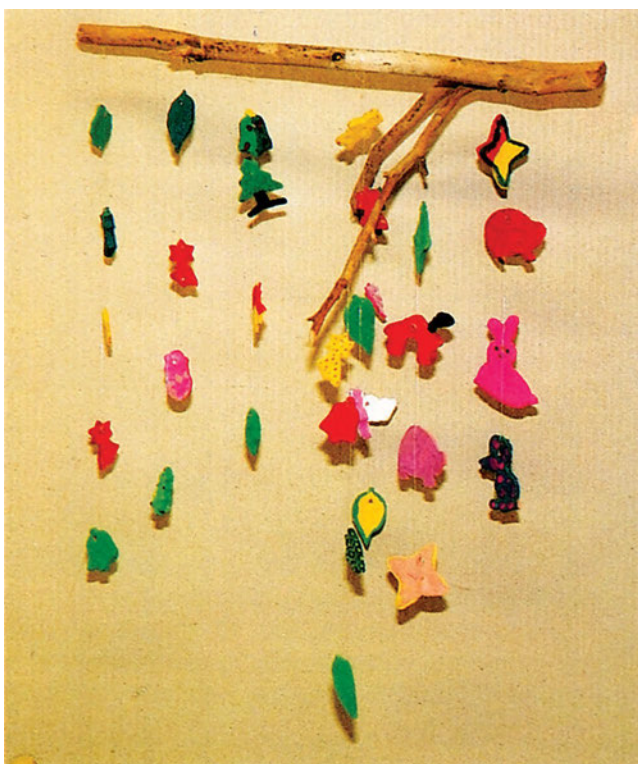
- Διάφορα άχρηστα υλικά: Τα άχρηστα υλικά αποτελούν μια πρόκληση για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της φαντασίας των παιδιών και του/της παιδαγωγού, μπορεί να χρησιμοποιηθούν με πολλούς τρόπους και σε μεγάλη ποικιλία. Ο κατάλογος άχρηστων υλικών που θα μπορούσαμε να προτείνουμε είναι πολύ μεγάλος και αναφέρεται σε άλλο σημείο του βιβλίου. Το μόνο που μπορούμε να σημειώσουμε είναι πως οποιοδήποτε αντικείμενο είναι ενδιαφέρον, ελαφρύ και μπορεί να κρεμαστεί, το χρησιμοποιούμε για την κατασκευή μας.

11.3 Οργάνωση της δραστηριότητας - Τρόποι κατασκευής

Τα παιδιά αποφασίζουν να φτιάξουν ένα mobile για την τάξη τους, ύστερα από κάποιο ερέθισμα που τους έχει δοθεί, π.χ. μια βροχερή μέρα αποφασίζουν να φτιάξουν ένα mobile με θέμα τη βροχή. Συζητούν με τον/την παιδαγωγό και αποφασίζουν για τον τρόπο και τα υλικά κατασκευής, για τη βάση του mobile, τη διάταξη και τον αριθμό των αντικειμένων και αρχίζουν τη δραστηριότητα. Κατασκευάζουν τα αντικείμενα που θα κρεμάσουν (π.χ. σύννεφα, ομπρέλες, ουράνιο τόξο κ.ά.) με τα υλικά και τη διαδικασία που διάλεξαν, τα κρεμούν από τις κλωστές και έπειτα φτάνουν στο πιο δύσκολο σημείο, που είναι το κρέμασμα των αντικειμένων στη βάση του mobile. Εδώ πρέπει να βοηθήσει ο/η παιδαγωγός, γιατί η εξασφάλιση της ισορροπίας των αντικειμένων είναι λίγο ή περισσότερο δύσκολη, ανάλογα με την επιλογή της βάσης, των υλικών αλλά και της εμπειρίας των παιδιών.

Ξεκινάμε από τη βάση στήριξης που αποφασίσαμε ότι είναι η κατάλληλη για την περίπτωση. Αφού την ετοιμάσουμε, την κρεμάμε σε ένα οριζόντιο ξύλο που στηρίζεται σε δύο καρέκλες, με τον ίδιο τρόπο που αργότερα θα κρεμαστεί από το ταβάνι. Στη συνέχεια κρεμάμε ένα – ένα τα αντικείμενα προσπαθώντας να πετύχουμε την ισορροπία της κατασκευής. Αν τα παιδιά είναι μικρά, η διαδικασία γίνεται από τον/την παιδαγωγό, αν είναι μεγάλα και θέλουν να συμμετέχουν, τότε παίρνουν από ένα αντικείμενο και το κρεμούν, όπου νομίζουν. Στην αρχή το mobile δεν ισορροπεί, σιγά – σιγά προσθέτοντας και τα άλλα αντικείμενα σε διάφορα σημεία πετυχαίνουμε την ισορροπία. Στο τέλος, το κρεμάμε από το ταβάνι και ελέγχουμε πάλι την ισορροπία. Η εξασφάλιση της ισορροπίας είναι δύσκολη δουλειά ακόμη και για τον/την παιδαγωγό.

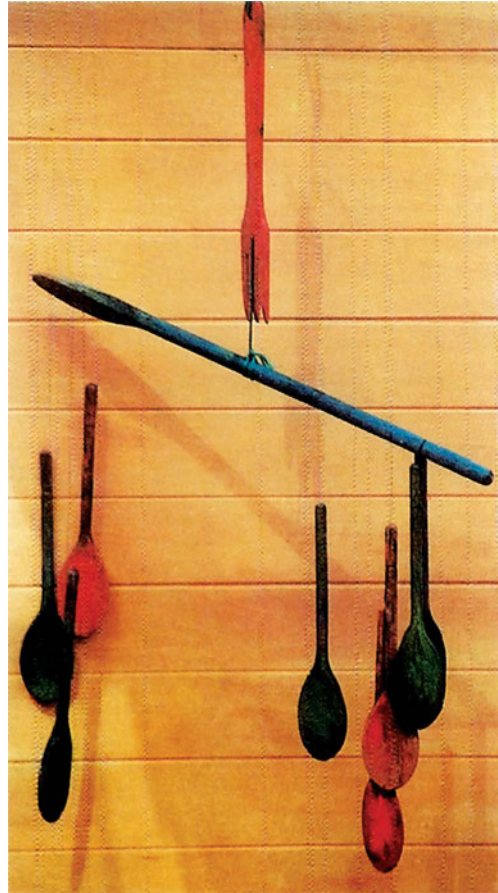

Αιωρούμενη κατασκευή από στοιχεία καμωμένα από πηλό.

Για μερικά παιδιά αυτή η διαδικασία αποτελεί πρόκληση, ενώ σε κάποια άλλα, που δυσκολεύονται και δεν επιθυμούν να συμμετέχουν σ' αυτή, δεν ασκείται καμιά πίεση. Η διαδικασία κατασκευής είναι ίδια και για σας. Ξεκινήστε να φτιάξετε τα δικά σας mobiles και προσέξτε τα εξής:

- Διακοσμήστε τα αντικείμενα που θα κρεμάσετε και από τις δυο πλευρές, γιατί θα φαίνονται από παντού.
- Κρεμάστε τα αντικείμενα σε διαφορετικά επίπεδα και όχι σε μια σειρά, για να έχετε καλύτερα αισθητικά αποτελέσματα.
- Μην κρεμάσετε λίγα κομμάτια, γιατί το mobile θα δείχνει φτωχό, αλλά ούτε και πολλά, γιατί θα δείχνει φορτωμένο.
- Προσπαθήστε να βρείτε ενδιαφέροντες, εύκολους και πρωτότυπους συνδυασμούς υλικών και θεμάτων.
- Προσέξτε την τοποθέτηση των αντικειμένων σε σχέση με την ισορροπία του mobile.

Αιωρούμενη κατασκευή από ξύλινες κουτάλες.

11.4 Ιδέες για mobiles

Όσον αφορά στα σχέδια μπορούμε να κάνουμε:

- Διάφορα σχέδια σε ένα ή δύο ή σε περισσότερα επίπεδα.
- Ένα σχέδιο σε πολλά διαφορετικά χρώματα.
- Ένα σχέδιο στο ίδιο χρώμα αλλά σε διαφορετικά μεγέθη.
- Σχέδια με συνδυασμό αντικειμένων που αποτελούν ένα θέμα (π.χ. ένα καλάθι και τα φρούτα, τους ήρωες ενός παραμυθιού, τα Χριστούγεννα, κτλ.).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Οι αιωρούμενες κατασκευές (mobiles) είναι μικρά, ελαφρά, κινούμενα αντικείμενα, που κρεμάμε πάνω από την κούνια – χώρο του βρέφους ή από το ταβάνι της αίθουσας της τάξης, όταν απευθυνόμαστε σε μεγαλύτερα παιδιά. Σκοπός μας είναι να αποτελέσουν οπτικά ερεθίσματα για το βρέφος και να το προκαλέσουν να διαφοροποιήσει τα κινητά από τα ακίνητα μέρη του περιβάλλοντός του. Το mobile τοποθετείται γύρω στον πρώτο μήνα σε απόσταση 30 – 40 εκ. από το πρόσωπο του βρέφους, γιατί μόνο σ' αυτή την απόσταση εστιάζει το βλέμμα του.

Τα mobiles που απευθύνονται στα νήπια έχουν τους εξής σκοπούς: α) Τη διακόσμηση της τάξης και β) τη συμμετοχή των παιδιών στην κατασκευή τους. Για την κατασκευή ενός mobile μπορεί να χρησιμοποιηθούν ποικίλα υλικά (φυσικά υλικά, διάφορα χαρτιά, πηλός, πανιά καθώς και πολλά άχρηστα). Η κατασκευή ενός όμορφου mobile είναι κυρίως θέμα φαντασίας. Η δραστηριότητα κατασκευής ενός mobile πρέπει να ξεκινά από τις εμπειρίες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να εξηγήσεις, γιατί οι αιωρούμενες κατασκευές (mobiles) έχουν μεγάλη παιδαγωγική αξία τόσο για τα βρέφη όσο και για τα νήπια.
2. Να εξηγήσεις τον τρόπο με τον οποίο η κατασκευή των mobiles βοηθά στην ανάπτυξη της φαντασίας των παιδιών.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1. Κατασκεύασε ένα βρεφικό mobile από 4 στοιχεία.
2. Κατασκεύασε ατομικά ή ομαδικά mobiles με υλικά από τη φύση.
3. Κατασκεύασε mobiles της επιλογής σου, σύμφωνα με τις ιδέες που προτάθηκαν ή σκέψου κάποια άλλα δικά σου.
4. Φτιάξε ένα mobile από πρωτότυπο άχρηστο υλικό.
5. Κατασκεύασε mobiles από διάφορα χαρτιά, χαρτόνια ή πηλό.

ΚΕΦ. 12

Πάννη κούκλα.

ΚΕΦ. 12

ΜΑΛΑΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

12.1 Παιδαγωγική αξία των μαλακών παιχνιδιών

Προς το τέλος του πρώτου έτους, μεταξύ του ενάτου και δέκατου μήνα, αρκετά βρέφη αναπτύσσουν ένα έντονο συναισθηματικό δεσμό προς ένα συγκεκριμένο αντικείμενο. Το αντικείμενο αυτό μπορεί να είναι μια πετσέτα, ένα μαξιλάρι, μια βρεφική κουβέρτα ή ένα μαλακό παιχνίδι. Αυτό το μαλακό παιχνίδι είναι συνήθως κάποιο ζωάκι ή κούκλα, που δίνουμε στο βρέφος από τη στιγμή που αρχίζει να πιάνει τα αντικείμενα και είναι κατασκευασμένο από διάφορα μαλακά υφάσματα. Τα βρέφη αισθάνονται συνεχώς την ανάγκη για τη ζεστασιά και την ασφάλεια που τους δίνει η επαφή με την αγκαλιά της μητέρας τους. Όμως, όπως είναι φυσικό, δεν μπορούν να την έχουν πάντα και τις στιγμές που τη χρειάζονται. Σ' αυτές τις στιγμές, βρίσκουν το μαλακό παιχνίδι, που συνήθως υπάρχει δίπλα στην κούνια τους, το οποίο τους δίνει τη δυνατότητα να το σφίξουν πάνω τους, να ακουμπήσουν το μάγουλό τους πάνω στο απαλό ύφασμα, να το θηλάσουν, να το πιάσουν με τα χέρια τους, να το τυλίξουν γύρω τους. Σύντομα η τυχαία αυτή επαφή γίνεται συνήθεια, με αποτέλεσμα το βρέφος να επιθυμεί έντονα να κρατάει το παιχνίδι κοντά του και μάλιστα μ' ένα δικό του προσωπικό, ειδικό τρόπο. Αν δεν υπάρχει το μαλακό παιχνίδι στο περιβάλλον του παιδιού, αλλά υπάρχει η ανάγκη του για επαφή, τότε μπορεί να συνδεθεί με μια μαλακιά πετσέτα ή με την κουβέρτα του, όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Τα μαλακά παιχνίδια είναι από τα πρώτα παιχνίδια του βρέφους και θα μπορούσαν να ονομάζονται υποκατάστατα μητέρας, γιατί αυτός είναι ουσιαστικά ο ρόλος τους.

Ο συναισθηματικός δεσμός με το υποκατάστατο μητέρας, που αποτελεί το μαλακό παιχνίδι, έχει δεχθεί κριτικές και αμφισβητήσεις. Πράγματι, κάποιοι θεωρούν αυτή τη σχέση κάπως αφύσικη. Δεν είναι όμως η σχέση με τα αντικείμενα αφύσικη, αλλά η πρακτική μας να αφήνουμε τα βρέφη μόνα τους για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Τα βρέφη που δημιουργούν συναισθηματικό δεσμό με τα παιχνίδια τους πρέπει να θεωρούνται ευνοημένα, γιατί μπορούν **να αισθανθούν λίγο καλύτερα, όταν θα μείνουν μόνα τους**, σε σχέση με εκείνα που δεν έχουν αναπτύξει τέτοιου είδους δεσμό. Τα 2/3 των παιδιών μεγαλώνουν χωρίς κανένα τέτοιο αντικείμενο – παιχνίδι ανακούφισης.

Ο στενός και μακροχρόνιος δεσμός που δημιουργείται ανάμεσα στο βρέφος και στο παιχνίδι – υποκατάστατο μητέρας πολλές φορές δεν ξεκινά μεταξύ του 9ου και του 10ου μήνα. Κάποιες μελέτες έδειξαν ότι μόνο το 21% των σχέσεων αυτών εμφανίζονται σ' αυτή την ηλικία, πιο συχνά εμφανίζονται στο 2ο ή στο 3ο έτος της ζωής του παιδιού (Μόρις Ν., 1995, σελ 159).

Τα παιδιά χρησιμοποιούν περισσότερο τα αγαπημένα τους παιχνίδια όταν κοιμούνται, ή **όταν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα αγχογόνες καταστάσεις**. Σε μια τέτοια περίπτωση έντονου άγχους, όπως είναι π.χ. η νοσηλεία τους σε νοσοκομείο, η αγαπημένη τους πετσέτα, το ζωάκι ή η κούκλα τους, τους προσφέρει το αίσθημα ασφάλειας και παρηγοριάς που χαρίζει ένα πολύ οικείο τους αντικείμενο μέσα σ' ένα άγνωστο και απειλητικό περιβάλλον.

Ένα άλλο πλεονέκτημα της χρήσης των μαλακών παιχνιδιών είναι ότι **μπορεί να λειτουργήσουν βοηθητικά για την ανακάλυψη πιθανών συναισθηματικών προβλημάτων του παιδιού**.

Στην περίπτωση που το βρέφος αρχίζει να ασχολείται με το παιχνίδι του περισσότερο χρονικό διάστημα απ' ό,τι συνήθως και το αναζητά συχνότερα, επίμονα και απαιτητικά κατά τη διάρκεια της ημέρας, τότε η συμπεριφορά αυτή δείχνει ότι το παιδί βρίσκεται κάτω από ψυχική πίεση, που δεν μπορεί ή δε θέλει να εκφράσει, και πως η ανάγκη του για ασφάλεια είναι εντονότερη από ότι συνήθως και πρέπει να ληφθεί υπόψη του παιδαγωγού ή του γονέα (Μόρις Ν., 1995, σελ. 160).

Τα χαρακτηριστικά των μαλακών παιχνιδιών που συντελούν στη δημιουργία του συναισθηματικού δεσμού και στην αίσθηση ασφάλειας που βιώνει το βρέφος είναι τα εξής:

- ✓ Η απαλότητά τους, που θυμίζει την αγκαλιά της μητέρας τους.
- ✓ Η οσμή τους, που με το χρόνο τους γίνεται πολύ οικεία.
- ✓ Το μέγεθός τους. Ένα μεγάλο παιχνίδι συνήθως γίνεται ευκολότερα το αγαπημένο **μεταβατικό** αντικείμενο, δηλαδή το **αποκλειστικό** παιχνίδι του βρέφους, ενώ ένα μικρό παιχνίδι που δεν μπορεί να το αγκαλιάζει εύκολα ή να το σέρνει μαζί του δε του δίνει αυτή τη δυνατότητα.
- ✓ Το μικρό βάρος τους, που διευκολύνει το χειρισμό τους και δίνει στο παιδί μια αίσθηση ελέγχου και άνεσης.

Τα μαλακά παιχνίδια πρέπει να κατασκευάζονται σύμφωνα με τις διεθνείς προδιαγραφές κατασκευής παιχνιδιών, που είναι οι παρακάτω:

- ✓ Το ύφασμά τους να μην καίγεται εύκολα, εάν έρθει σε επαφή με μικρή εστία φωτιάς.
- ✓ Τα χρώματα που χρησιμοποιούνται για τη βαφή τους να μην είναι τοξικά.
- ✓ Το υλικό, με το οποίο είναι γεμισμένα, να μην είναι επικίνδυνο για την υγεία του βρέφους.
- ✓ Τα χαρακτηριστικά τους όπως τα μάτια, η μύτη, το στόμα, τα αυτιά κτλ., να μην είναι κολλημένα με κόλλα αλλά ραμμένα πάνω στο παιχνίδι, «φυτεμένα» τόσο καλά, ώστε να αντέχουν και να παραμένουν στη θέση τους σε έλξη βάρους 5 κιλών τουλάχιστον χωρίς πρόβλημα.
- ✓ Να πλένονται εύκολα.

Οι γονείς ή ο/η βρεφονηπιοκόμος πρέπει να ελέγχουν με σχολαστικότητα κάθε μαλακό παιχνίδι, πριν το παραδώσουν στα χέρια του βρέφους.

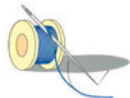

12.2 Προβλήματα που μπορεί να δημιουργηθούν από τον έντονο δεσμό του παιδιού με τα μαλακά παιχνίδια

Ένα μέρος της γοητείας που ασκεί στο παιδί το αγαπημένο του παιχνίδι είναι η χαρακτηριστική οσμή του. Αυτή το ηρεμεί και το χαλαρώνει, όπως και η μυρωδιά της μητέρας του. Όμως κάποια στιγμή το παιχνίδι λερώνεται και τότε πρέπει να πλυθεί γιατί γίνεται **ανθυγιεινό**. Τα περισσότερα παιδιά δυσαρεστούνται όταν το παιχνίδι τους πλυθεί πάρα πολύ καλά, γιατί χάνει κάτι από την ελκυστικότητά του, αλλά αυτό δεν είναι δυνατό να αποφευχθεί.

Επίσης, συνηθέστατα προκαλείται μεγάλη ανησυχία, κλάμα και **έντονο άγχος αν το παιχνίδι χαθεί, καταστραφεί ή απλά αλλοιωθεί από τη συχνή χρήση του**. Αυτό συμβαίνει, γιατί για πολλά παιδιά τα παιχνίδια αυτά έχουν την ίδια αξία που έχουν και οι αληθινοί άνθρωποι.

Η πιο απλή λύση για να αντιμετωπιστούν τόσο το πρόβλημα της υγιεινής όσο και της απώλειας του παιχνιδιού, είναι να φροντίσουμε να εξασφαλίσουμε δύο πανομοιότυπα παιχνίδια από πάρα πολύ νωρίς. Βέβαια κανένα παιδί δεν ξεγελιέται με το καινούργιο παιχνίδι και ζητά το παλιό του, αλλά μια και δεν έχει άλλη επιλογή, αργά ή γρήγορα θα προσκολληθεί και σ' αυτό, όπως στο παλιό αγαπημένο του παιχνίδι.

12.3 Ιδέες για μαλακά παιχνίδια

- **Η πάνινη κούκλα:** Πρέπει να υπάρχει σε όλους τους βρεφονηπιακούς σταθμούς και να κατασκευάζεται με συγκεκριμένες προδιαγραφές: α) το μέγεθος τους να είναι τέτοιο, ώστε να χωρά στην παιδική αγκαλιά σαν μωρό, β) να είναι λιτή, να έχει μόνο τα απαραίτητα χαρακτηριστικά (μάτια, μύτη, στόμα), για να δίνει τη δυνατότητα στο παιδί να τις αποδίδει διαφορετικούς ρόλους κάθε φορά που παίζει συμβολικό παιχνίδι, γ) να είναι φτιαγμένη από ύφασμα γερό, άφλεκτο, γεμισμένη με υγιεινό, ελαφρύ υλικό και να είναι ραμμένη πολύ καλά, για να αντέχει στη σκληρή μεταχείριση, επειδή το παιδί τη χτυπάει, τη φιλάει, τη δαγκώνει, την πετάει, κτλ., δ) να έχει αρκετά ρούχα με διάφορα κουμπώματα, έτσι ώστε το παιδί να μπορεί να τη ντύνει και να τη γδύνει. Μέσα από το παιχνίδι με μια καλοφτιαγμένη, λιτή, πάνινη κούκλα το παιδί αναπτύσσεται συναισθηματικά, κοινωνικά, νοητικά και αισθητικά και αποκτά διάφορες δεξιότητες. (Τσαούλα Ν., 1990, σελ. 3 – 4).

Πάνινη κούκλα.

– **Τα πάνινα ζωάκια:** Μαζί με την πάνινη κούκλα απαραίτητο είναι να υπάρχουν στο βρεφονηπιακό σταθμό και διάφορα πάνινα ζωάκια: αρκουδάκια, γατάκια, ελεφαντάκια, αλογάκια, κτλ. Οι προδιαγραφές κατασκευής τους και η παιδαγωγική τους αξία είναι ίδιες με αυτές της πάνινης κούκλας, με τη διαφορά ότι παίζουν λιγότερους ρόλους στο συμβολικό παιχνίδι.

Μαλακά ζωάκια από ύφασμα βελουτέ.

– **Η μπάλα του βρέφους:** Η μπάλα, καθώς κυλά και μετακινείται συνεχώς αποτελεί ένα ερέθισμα, για να μπουσουλήσει ή να περπατήσει το βρέφος, καθώς προσπαθεί να την πιάσει. Η πρώτη μπάλα του παιδιού πρέπει να κατασκευαστεί από μαλακό, ανθεκτικό, αντιαλλεργικό ύφασμα με συνδυασμούς ζωηρών χρωμάτων. Αν προσθέσουμε στο εσωτερικό της ένα κουδουνάκι ή άλλη πηγή ήχου, θα αποτελεί συγχρόνως και ένα ερέθισμα για την ανάπτυξη της ακοής του βρέφους. Γεμίζουμε την μπάλα με ελαφρύ, μαλακό υλικό (μεταξοβάμβακο ή αφρολέξ), χρησιμοποιώντας αρκετή ποσότητα, για να έχουμε μια λεία και ομαλή στρογγυλή επιφάνεια. Για τα βρέφη που δεν μπορούν να μετακινηθούν κρεμάμε την μπάλα από ένα λάστιχο, έτσι ώστε με ελαφρύ σπρώξιμο

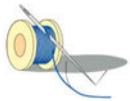

να φεύγει και να επιστρέφει πίσω εύκολα. Μπορούμε να φτιάξουμε ένα φρούτο σε σχήμα στρογγυλό και να του προσθέσουμε μάτια, μύτη και στόμα. Γύρω στους 12 μήνες παίζουμε πιο οργανωμένα με την μπάλα ρίχνοντάς την στο παιδί που τη στέλνει με τη σειρά του πίσω.

- **Οι κύβοι του βρέφους:** Πρόκειται για κύβους από αφρολέξ, που καλύπτονται με ανθεκτικό μαλακό ύφασμα, μονόχρωμο σ' όλη την επιφάνειά του – όχι εμπριμέ – ή τουλάχιστον με ένα διαφορετικό χρώμα στην κάθε πλευρά του. Είναι ελαφρείς, μετακινούνται και κατακυλούν εύκολα και, κυρίως, είναι ακίνδυνοι όταν εκσφενδονίζονται στο χώρο. Μ' αυτούς το βρέφος των 15 μηνών περίπου αρχίζει να οικοδομεί με ασφάλεια τους πρώτους πύργους του. (Τσαούλα Ν., 1990, σελ. 4)

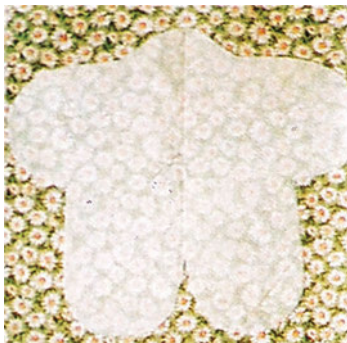

Μαλακή μπάλα από ύφασμα πετσετέ.

12.4 Κατασκευή πάνινης κούκλας ή ζώου

Για να φτιάξουμε μια πάνινη κούκλα αντιγράφουμε το πατρόν, που έχουμε φτιάξει εμείς, ή στην ανάγκη ένα έτοιμο πατρόν κούκλας, σε διπλό ύφασμα γυρισμένο από την ανάποδη πλευρά. Κόβουμε το ύφασμα εις διπλούν, αφήνοντας λίγο περιθώριο απ' το χνάρι μας, για να διευκολυνθούμε στο ράψιμο. Αφού το κόψουμε, ράβουμε τα δύο ίδια κομμάτια υφάσματος πάνω στο χνάρι απ' την ανάποδη πλευρά του, αφήνοντας ένα άνοιγμα στο κεφάλι της κούκλας. Στη συνέχεια, γυρνάμε το ραμμένο ύφασμα απ' την καλή του πλευρά και γεμίζουμε την κούκλα από το άνοιγμα του κεφαλιού με μεταξοβάμβακο ή κομμάτια αφρολέξ ή πολυεστέρα και μετά ράβουμε το άνοιγμα του κεφαλιού.

Πατρόν πάνινης κούκλας.

Γέμισμα πάνινης κούκλας με μεταξοβάμβακο.

Τοποθετούμε τα χαρακτηριστικά της, χρησιμοποιώντας κομμάτια τσόχας, τα οποία ράβουμε ή κολλάμε πάνω στο πρόσωπο της κούκλας. Για τα χαρακτηριστικά του προσώπου μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και άλλα υλικά, όπως κουμπιά, αρκεί να στερεώνονται πάρα πολύ καλά. Έπειτα ράβουμε τα μαλλιά της κούκλας και είναι έτοιμη να ντυθεί σύμφωνα με τις επιταγές της φαντασίας μας!

Μια παραλλαγή είναι η ετοιμασία κάθε μέλους του σώματος της κούκλας (κεφάλι, χέρια, κορμός, πόδια) να γίνει ξεχωριστά και στο τέλος να γίνει ή ένωση τους ράβοντάς τα στη θέση τους.

Η ίδια διαδικασία ακολουθείται και για την κατασκευή πάνινου ζώου ή άλλου μαλακού παιχνιδιού.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Τα μαλακά παιχνίδια είναι από τα πρώτα παιχνίδια του βρέφους. Αρκετά βρέφη γύρω στον ένατο με δέκατο μήνα και ακόμη περισσότερα γύρω στο δεύτερο ή τρίτο έτος αναπτύσσουν ένα έντονο συναισθηματικό δεσμό προς ένα αντικείμενο, που τους δίνει μια αίσθηση ασφάλειας. Το αντικείμενο αυτό μπορεί να είναι μια πετσέτα, μια βρεφική κουβέρτα ή ένα μαλακό παιχνίδι (κούκλα, μπάλα ή ζώο).

Το μαλακό παιχνίδι, με το οποίο συνδέεται συναισθηματικά το παιδί, παίζει το ρόλο του υποκατάστατου της μητέρας. Τα βρέφη συνδέονται περισσότερο με τα παιχνίδια αυτού του είδους, όταν μένουν μόνα τους για πολύ χρόνο ή όταν αντιμετωπίζουν αγχογόνες καταστάσεις.

Τα μαλακά παιχνίδια έχουν μερικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που συντελούν στη δημιουργία του συναισθηματικού δεσμού με αυτά. Είναι απαλά, η οσμή τους με το χρόνο γίνεται οικεία στο βρέφος, συνήθως είναι μεγάλα, διευκολύνοντας το αγκάλιασμα και τέλος, είναι ελαφριά δίνοντας μια αίσθηση ελέγχου στο βρέφος.

Πρέπει να τηρούνται οι διεθνείς προδιαγραφές κατασκευής μαλακών παιχνιδιών, ώστε να είναι ασφαλή: Να μην έχουν τοξικά υλικά, να μην καίγονται εύκολα, να αποκολλώνται δύσκολα τα στοιχεία απ' τα οποία αποτελούνται, να πλένονται εύκολα.

Είναι πιθανό να δημιουργηθούν προβλήματα από τον έντονο δεσμό του βρέφους με το αγαπημένο παιχνίδι του, όταν αυτό λερωθεί, χαθεί ή καταστραφεί. Γι' αυτό πρέπει να προβλέψουμε τη δυνατότητα αντικατάστασής τους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιες ανάγκες του βρέφους καλύπτουν τα μαλακά παιχνίδια;
2. Πώς θα αντιμετωπίζες ένα παιδί προσχολικής ηλικίας που θα αρνιόταν να αποχωριστεί το αγαπημένο του πάνινο γατάκι;

Προτεινόμενες εργασίες

1. Να κατασκευάσεις ένα μαλακό, βρεφικό παιχνίδι της επιλογής σου. Χρησιμοποίησε τα πατρών για κούκλες, ζώα, μπάλες, κύβους που υπάρχουν στο αρχείο του εργαστηρίου του σχολείου σου ή βρες καινούργια δικά σου.
2. Να δώσεις το μαλακό παιχνίδι που έφτιαξες σε βρέφη του βρεφονηπιακού σταθμού ή του περιβάλλοντός σου και να παρατηρήσεις τις αντιδράσεις τους.

ΚΕΦ. 13

ΚΕΦ. 13

ΚΟΥΚΛΕΣ ΚΟΥΚΛΟΘΕΑΤΡΟΥ

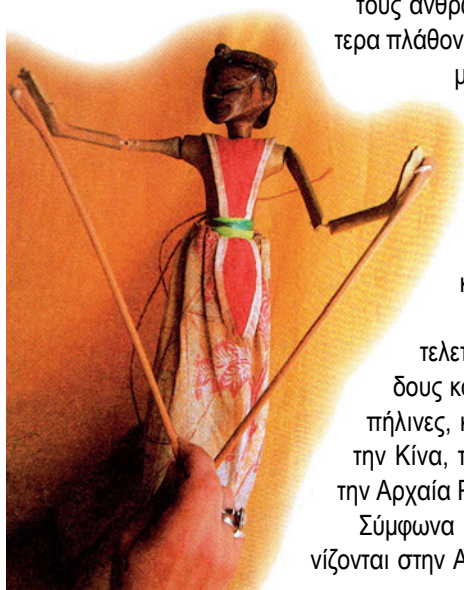

13.1 Η κούκλα στο χώρο και το χρόνο

Η κούκλα του κουκλοθέατρου έχει πάρα πολύ βαθιές ρίζες. Θεωρείται το πιο παλιό παιχνίδι – αντικείμενο (άθυρμα) του ανθρώπου.

Η ιστορία της κούκλας ξεκινάει από τους προϊστορικούς χρόνους, όταν ο στόχος της κατασκευής της δεν ήταν παιχνίδι των παιδιών αλλά η χρησιμοποίησή της σε θρησκευτικές τελετές.

Την κούκλα σε μορφή ειδωλίου, με θρησκευτική και μαγική σημασία τη συναντάμε σε πάρα πολλές περιοχές του κόσμου. Ο άνθρωπος, μη μπορώντας να εξηγήσει όλα τα πράγματα που συνέβαιναν γύρω του και προσπαθώντας να πειθαρχήσει και να ξεπεράσει τους φόβους και τις ανασφάλειές του, έφτιαχνε ομοιώματα των θεών του δίνοντάς

Κούκλα «μαρότα» με αρθρωτά χέρια από την Ινδονησία

Αιγυπτιακή κούκλα από άχρηστο υλικό φτιαγμένη από παιδί

τους ανθρώπινη μορφή, αρχικά χαράζοντας πέτρες και αργότερα πλάθοντας τον πηλό. Για την κατασκευή της κούκλας χρησιμοποιούσαν και διάφορα άλλα υλικά, όπως ξύλα που τα χάραζαν, κούρέλια, μαλλιά, άχυρα, κ.ά. Έτσι, έφτιαξε την κούκλα είδωλο, που τη θεωρούσε ιερή και της απέδιδε μαγικές, υπερφυσικές δυνάμεις. Η κούκλα έγινε αναπόσπαστο στοιχείο των θρησκευτικών τελετουργιών του. Κάπως έτσι γεννιέται και η πρώτη μορφή κουκλοθέατρου.

Σε κάποιους λαούς η κούκλα – είδωλο μετά την τελετουργική χρήση της δινόταν στα παιδιά. Τέτοιου είδους κούκλες συναντάμε στην Αρχαία Ελλάδα (πλαγγόνες πήλινες, κούκλες με κινούμενα χέρια και πόδια), στην Ινδία, την Κίνα, τη φυλή Πουέμπλο των Ινδιάνων (κούκλα κατσίνα), την Αρχαία Ρώμη, την Αίγυπτο, την Ιάβα κ.ά.

Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο και τον Ξενοφώντα, κούκλες εμφανίζονται στην Αρχαία Ελλάδα σε τελετουργικές γιορτές με το όνομα

Μαροκινή κούκλα.

«νευρόσπαστα». Τις κούκλες αυτές, που είναι αρθρωτές, κινούν οι «νευροσπαστές» (κουκλοπαικτες). Η τέχνη αυτή ονομάζεται «νευροσπαστική». Αργότερα, την κούκλα τη συναντάμε σε τελετουργικές γιορτές προς τιμή του θεού Διόνυσου.

Κατά το Μεσαίωνα, στη Δυτική Ευρώπη χρησιμοποιούνται οι κούκλες σε αναπαραστάσεις θρησκευτικών έργων με θέμα τη γέννηση και τα πάθη του Χριστού, στα προαύλια των εκκλησιών. Απ' αυτές τις θρησκευτικές αναπαραστάσεις θα βγει και το όνομα για αυτού του είδους τις κούκλες «Μαριονέτες» (μικρή Μαρία), απ' το όνομα της Παναγίας.

Καθώς τα χρόνια περνούν και οι κοινωνικές δομές αλλάζουν, αλλάζει και ο ρόλος της κούκλας, η οποία πλησιάζει πιο πολύ την καθημερινότητα των ανθρώπων, και παίζονται έργα που έχουν περισσότερο σχέση με τη ζωή και τους προβληματισμούς της.

Έτσι λοιπόν, η κούκλα και η χρήση της γεννάει το κουκλοθέατρο, το οποίο αποτελεί ένα είδος θεάτρου, στην ουσία γνωστό από πάρα πολλούς αιώνες πριν. Η ιδιαιτερότητα αυτού του θεατρικού είδους βρίσκεται στο γεγονός ότι ένας άνθρωπος δίνει ζωή και κινεί την κούκλα, η οποία αναπαριστά γεγονότα και καταστάσεις. Η κούκλα χωρίς τον εμψυχωτή της είναι ένα άψυχο αντικείμενο.

Στην πιο εξελιγμένη του μορφή, το κουκλοθέατρο το συναντάμε να περιοδεύει σε λαϊκές γιορτές και πανηγύρια. Η κούκλα, με την περίεργη μορφή της, την υπερβολική κίνησή της και τα φανταχτερά χρώματα της δημιουργεί μια ατμόσφαιρα μαγική, υπερβατική που σαγηνεύει μικρούς και μεγάλους, δημιουργώντας μια αόρατη γέφυρα επικοινωνίας γεμάτη συγκινήσεις.

Στην Αναγέννηση, στην Ιταλία, με την άνοδο της Comedia del' Arte και τους χαρακτηριστικούς τύπους της, γεννιέται και ο ήρωας του κουκλοθέατρου, ο Πουλτσινέλα, που είναι άσχημος και καμπούρης. Οι Ιταλικοί περιοδεύοντες κουκλοθίασοι μεταφέρουν τον Πουλτσινέλα σε διάφορες

χώρες της Ευρώπης και έτσι δημιουργούνται διάφοροι εθνικοί και τοπικοί κωμικοί ήρωες του κουκλοθέατρου, όπως ο Πολιστινέλ και αργότερα Γκιγιόλ (Guignol) στη Γαλλία, ο Παντς στην Αγγλία, ο Κάσπερλ στη Γερμανία, ο Γιαν Κλάασεν στην Ολλανδία, ο Πετρούσκα στη Ρωσία, ο Κριστοβίτα στην Ισπανία και πολύ πολύ αργότερα ο Φασουλής στην Ελλάδα.

Το κουκλοθέατρο από την εμφάνισή του απευθυνόταν στους μεγάλους και βιάζε παράλληλα με τα κοινωνικά δρώμενα. Με την εμφάνιση όμως του κινηματογράφου αρχίζει να παρακμάζει και οι μόνοι που έμειναν πιστοί σ' αυτό το είδος του θεάτρου είναι τα παιδιά, που κυρίως σ' αυτά απευθύνεται πια το κουκλοθέατρο. Τα τελευταία χρόνια, όμως γίνεται μια προσπάθεια αναβίωσης του κουκλοθέατρου για μεγάλους σε διάφορες χώρες της Δυτικής και της Ανατολικής Ευρώπης, όπου το κουκλοθέατρο έχει μεγάλη παράδοση.

Στην **Ελλάδα**, το κουκλοθέατρο με τον ήρωά του το Φασουλή εμφανίζεται στη Ζάκυνθο, προερχόμενο από την Ιταλία. Γύρω στα 1870 παίζονται παραστάσεις **Φασουλή** στην πλατεία του Θησείου στην Αθήνα. Ο πιο γνωστός κουκλοπαίχτης του Φασουλή στις αρχές του 20ού αιώνα ήταν ο **Κονιτσιώτης**, τον οποίο ακολούθησε ο Γεώργιος Ρώτας, ο πρώτος που χρησιμοποίησε τη λέξη «κουκλοθέατρο». Ο **Γ. Ρώτας** έδινε παραστάσεις σε σχολεία, σε παιδικές χαρές, κατασκευνώσεις, πλατείες και συμμετείχε σε παιδικές εκπομπές στο ραδιόφωνο. Πολύ βοήθησε στη διάδοση του κουκλοθέατρου ο κουκλοθίασος Αθηνών **«Ο μπαρμπα – Μιτούσης»** που τον ίδρυσε η ζωγράφος **Ελένη Θεοχάρη – Περάκη** και ο οποίος πρωτοέδωσε παραστάσεις κουκλοθέατρου στην ελληνική τηλεόραση.

Άλλοι σημαντικοί κουκλοθίασοι, που εμφανίστηκαν στην Ελλάδα ήταν το κουκλοθέατρο του **Σ. Καραντινού** και του **Σπ. Βασιλείου** με τον **«Τοσοδούλη»** του Δήμου Αθηναίων, του Ινστιτούτου Γκαίτε της **οικογένειας Σοφιανού**, της **Ευγενίας Φακίνου** με την **«Τενεκεδούπολη»** κ.λπ. Την κουκλοθεατρική παράδοση συνεχίζει ως τις μέρες μας ο **Τάκης** και η **Μίνα Σαρρή** με το **«θέατρο της κούκλας»**, το οποίο ξεκίνησαν το 1978 με το όνομα «Κόσκινο». Από τότε μέχρι σήμερα έχουν δώσει και δίνουν παραστάσεις στο θεατράκι τους – εργαστήριο, όπου τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να δουν παραστάσεις κουκλοθέατρου, αλλά και να συμμετάσχουν στην κατασκευή κούκλας. Επίσης, δίνουν παραστάσεις σε σχολεία και συμμετέχουν σε διεθνή φεστιβάλ κουκλοθέατρου. Το «θέατρο της κούκλας» έχει επίσης ανεβάσει παραστάσεις για μεγάλους, όπως την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή με γιγαντόκούκλες. Την παράδοση του «Φασουλή» συνεχίζει τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα ο **Στάθης Μαρκόπουλος** με το κουκλοθέατρο **«Αγιουσάγια»**, το οποίο δίνει παραστάσεις σε ανοιχτούς χώρους, σε δρόμους και πλατείες της Αθήνας.

Τα τελευταία χρόνια το κουκλοθέατρο παρουσιάζει μεγάλη άνθηση στην Ελλάδα, καθώς εμφανίζονται νέοι κουκλοθίασοι και όλο και περισσότεροι παιδαγωγοί ενδιαφέρονται για την τέχνη του θεάτρου της κούκλας. Αυτό το γεγονός μαρτυρά την αναγνώριση της τεράστιας παιδαγωγικής και ψυχολογικής αξίας του είδους αυτού του θεάτρου για την ανάπτυξη του παιδιού.

Η Ελλάδα είναι από το 1990 μέλος της **Unima** (Διεθνής Ένωση μαριονέτας και κουκλοθέατρου), που στόχο έχει τη διάδοση της τέχνης του κουκλοθέατρου. Η Unima Ελλάς εκδίδει το

περιοδικό «**Νήμα**» και διοργανώνει συνέδρια και φεστιβάλ με θέμα την κούκλα και το θέατρό της.

13.2 Παιδαγωγική αξία

Η κούκλα και το κουκλοθέατρο ταιριάζουν απόλυτα στην ψυχοσύνθεση του παιδιού προσχολικής ηλικίας. Κύριο χαρακτηριστικό της σκέψης των παιδιών αυτής της ηλικίας είναι ο ανιμισμός, καθώς θεωρούν ότι όλα τα άψυχα έχουν ψυχή. Το παιδί αποδίδει ανθρωπινες ιδι-

*Το κουκλοθέατρο μαγεύει τα παιδιά.
«Πού να πηγαίνουν άραγε;»*

*«Μα βέβαια, πηγαίνουν με
το λεωφορείο στη θάλασσα.»*

ότητες σ' όλα τα αντικείμενα, τους δίνει ζωή. Η κούκλα, λοιπόν, που ζωντανεύει, μιλά κατευθείαν στην ψυχή του παιδιού βρίσκοντας πρόσφορο έδαφος, δημιουργώντας ένα ανοιχτό κανάλι επικοινωνίας. Η κούκλα μπορεί να πει και να εισακουστεί, λέγοντας όλα όσα θα ήθελε να πει η παιδαγωγός.

Η κούκλα μπορεί να χρησιμοποιηθεί με ποικίλους τρόπους και να προσφέρει κάθε φορά διαφορετικά αλλά πάντα σημαντικά πράγματα. Η κούκλα είναι ένα πολύ σπουδαίο μέσο αγωγής είτε όταν χρησιμοποιείται από το/την βρεφονηπιοκόμο είτε όταν χρησιμοποιείται από τα παιδιά σε όλες τις φάσεις της, από την επιλογή των υλικών και την κατασκευή της μέχρι και την παράσταση.

Η κούκλα είτε απεικονίζει έναν άνθρωπο ή ένα ζώο είτε ένα αντικείμενο, που συμβολίζει κάποιο πρόσωπο, έχει μια τεράστια μαγική δύναμη, που οδηγεί το παιδί στην ταύτιση μαζί της. Αυτό συμβαίνει, όταν το παιδί είναι θεατής μιας κουκλοθεατρικής παράστασης, αλλά και όταν είναι το ίδιο ο

χειριστής και παίκτης. Έτσι μέσα απ' αυτή την ταύτιση το παιδί βιώνει καταστάσεις, γεγονότα και συναισθήματα, τα οποία πιθανόν να μην μπορεί να ζήσει στην πραγματικότητα, αλλά και γεγονότα που το φοβίζουν και του προκαλούν ένταση, αφήνεται να εκφράσει αυτούς τους φόβους και τις ανασφάλειές του, καθώς και ποικίλα συναισθήματα και ρόλους, γιατί η κούκλα αποτελεί το φίλτρο ανάμεσα στην πραγματικότητα και τη φαντασία. Μ' αυτό τον τρόπο η κούκλα βοηθά το παιδί να απελευθερωθεί και να εκφραστεί οδηγούμενο στη λύτρωση. Έτσι, κατανοεί τον κόσμο γύρω του πιο ομαλά, γιατί η κούκλα λειτουργεί σαν ασπίδα, σαν ενδιάμεσος.

Η κούκλα και το κουκλοθέατρο ως μέσο αγωγής αποτελεί μια πολύπλευρη εκφραστική δραστηριότητα, που βοηθάει το παιδί στη σωματική, ψυχοσυναισθηματική και κοινωνική του ανάπτυξη και, κυρίως, στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της φαντασίας. Το παιδί ως θεατής μιας παράστασης κουκλοθέατρου μπαίνει σ' έναν κόσμο μαγικό και φανταστικό, συγκινείται και αναγνωρίζει δικά του στοιχεία στους ήρωες, ταυτίζεται και ανακουφίζεται, γεμίζει αισιοδοξία και ψυχαγωγείται, εμπλέκεται σ' ένα διάλογο με την κούκλα, επικοινωνεί.

Η μεγαλύτερη όμως επίδραση της κούκλας ασκείται στο παιδί, όταν γίνει το ίδιο δημιουργός και φτιάξει την κούκλα του αλλά και συμμετοχος σ' όλη τη διαδικασία, μέχρι το ανέβασμα της παράστασης του κουκλοθέατρου. Έτσι τα παιδιά από θεατές γίνονται τα ίδια δημιουργοί. Αυτό που μας ενδιαφέρει σε μια παράσταση κουκλοθέατρου φτιαγμένη από τα παιδιά δεν είναι το αποτέλεσμα, δηλαδή η παράσταση, αλλά η διαδικασία και τα πλεονεκτήματα που αυτή προσφέρει στα παιδιά που συμμετέχουν. Μέσα λοιπόν από τη χαρά και τη μαγεία που ασκεί η κούκλα, οδηγείται το παιδί ευχάριστα και αβίαστα σε ένα πλήθος κατακτήσεων, μιας και το κουκλοθέατρο συνδυάζει πολλές τέχνες, όπως την εικαστική τέχνη (κούκλα, σκηνικά), τη μουσική (επιλογή μουσικής επένδυσης έργου, τραγούδια), τη λογοτεχνία (δημιουργία έργου είτε με αυτοσχεδιασμούς είτε με ερεθίσματα από παραμύθια, ποιήματα, κτλ.), τη θεατρική τέχνη.

Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει πολλά στάδια, που καθένα απ' αυτά πλουτίζει το παιδί με διαφορετικούς και αλληλοσυμπληρούμενους τρόπους. Έτσι το παιδί μέσα από την κατασκευή της κούκλας μαθαίνει να παρατηρεί, να επιλέγει και να ταξινομεί τα υλικά του αναπτύσσοντας τη λογικομαθηματική του σκέψη, να παίρνει πρωτοβουλίες και να αναλαμβάνει υπευθυνότητες. Μαθαίνει τις ιδιότητες των υλικών, π.χ. ότι η εφημερίδα μπορεί να χρησιμοποιηθεί με πολλούς τρόπους είτε σαν κομματάκια, που αλειμμένα με κόλλα μπορεί να χρησιμοποιηθούν για να καλύψουν το κεφάλι της κούκλας, είτε σαν χαρτοπολτός, απ' τον οποίο μπορούν να κατασκευάσουν το κεφάλι της κούκλας ή ότι το ύφασμα κόβεται με το ψαλίδι, ενώ το χαρτί μπορεί να κοπεί και με το χέρι. Μαθαίνει τη χρήση των εργαλείων ανάλογα με τις ιδιότητες των υλικών, π.χ. αλλιώς αντιδρά το ψαλίδι στο ύφασμα και αλλιώς στην εφημερίδα.

Οι λεπτοί του χειρισμοί εξελίσσονται, κατανοεί καλύτερα την έννοια του σώματος, καθώς παρατηρεί το δικό του σώμα ή των φίλων του, προκειμένου να φτιάξει το κεφάλι και το σώμα της κούκλας του. Ενθαρρύνεται στη λύση προβλημάτων, δίνοντας πρωτότυπες και δημιουργικές λύσεις, καθώς προσπαθεί να βρει τρόπους να στηρίξει το κεφάλι της κούκλας, να τη ντύσει, να δώσει την κατάλληλη έκφραση που να αποδίδει το χαρακτήρα της κούκλας.

Κούκλες «μαρότες» από χαρτοπολλά.

που το ίδιο θα της δώσει. Έτσι, το παιδί μπαίνει εντελώς φυσιολογικά στο επόμενο στάδιο που είναι το παίξιμο, το ζωντανά της κούκλας και κάνει ελεύθερους αυτοσχεδιασμούς. Όλη αυτή η διαδικασία γίνεται από μόνη της, γιατί η ίδια η κούκλα παραπέμπει σ' αυτήν. Όσο περνάει ο καιρός, τόσο ο λόγος και η κίνηση της κούκλας γίνονται πιο σύνθετα, ξεφεύγοντας από τα τετριμμένα.

Έτσι το παιδί εντελώς αυθόρμητα, εκφράζεται μέσα από την κούκλα και πολύ συχνά οδηγείται σε πολύ βαθιές εκμυστηρεύσεις παρασυρόμενο από την άνεση και την κάλυψη που αυτή

Ακόμη, το παιδί βοηθείται στην επικοινωνία και στη γλωσσική του εξέλιξη είτε όταν κατασκευάζει μόνο του μια κούκλα είτε μαζί με άλλα παιδιά, καθώς επικοινωνεί μαζί τους, ανταλλάσσει σκέψεις και ιδέες για το σχεδιασμό και την κατασκευή της κούκλας. Πριν ολοκληρωθεί η κατασκευή της κούκλας, ήδη αυτή στα χέρια των παιδιών έχει πάρει ζωή και διαμορφώνεται σιγά – σιγά ο χαρακτήρας της, λέει τα πρώτα λόγια της, κάνει τις πρώτες κινήσεις της, και όλα αυτά δίνουν ιδέες στο παιδί να συνεχίσει. Πολλές φορές η κούκλα αποκτάει το όνομά της πολύ πιο γρήγορα από την ολοκλήρωσή της και όλα αυτά οδηγούν το παιδί στην προσθήκη επιμέρους στοιχείων, που ενδυναμώνουν το χαρακτήρα της.

Όλη η διαδικασία κατασκευής της κούκλας παρέχει μια πρωτόγνωρη εμπειρία στο παιδί, που το γεμίζει αυτοπεποίθηση και μια τεράστια ικανοποίηση, καθώς θα δει ένα έργο ολοκληρωτικά φτιαγμένο απ' αυτό το ίδιο, τη δικιά του κούκλα, που στα χέρια του μπορεί να ζωντανέψει και να ζήσει μια ζωή

παρέχει. Το παιδί μαγεύεται από την κούκλα. Έτσι, όταν παίζει το ίδιο κουκλοθέατρο, εκφράζει μέσα από αυτήν τους βαθύτερους φόβους του, τις ανασφάλειές του, τα παράπονα και τις επιθυμίες του. Αυτό συμβαίνει, γιατί το παιδί έχει την πεποίθηση ότι οι άλλοι θεωρούν ότι μιλά η κούκλα, που το ίδιο θεωρεί πρόσωπο υπαρκτό, αφού το παιδί ζει σ' έναν κόσμο ανάμεσα στη φαντασία και την πραγματικότητα. Έτσι, ακόμη και ένα δειλό ή ντροπαλό παιδί ενθαρρύνεται, εκφράζεται και επικοινωνεί ξεχνώντας τις αναστολές του. Γι' αυτή τη μαγική δύναμή της η κούκλα αναγνωρίστηκε σαν ένα μεγάλο βοηθητικό μέσο για τη θεραπεία παιδιών με ειδικά προβλήματα. Ο Ιάπωνας κουκλοπαίκτης Nori Sawa αναφέρεται σ' ένα πεντάχρονο παιδί με ψυχολογικά προβλήματα, που όλοι το θεωρούσαν κωφό, γιατί δε μιλούσε σε κανένα, ώσπου ανακάλυψαν ότι μιλούσε στις κούκλες του.

Έτσι λοιπόν ο χειρισμός και το παίξιμο της κούκλας βοηθά το παιδί στην έκφραση των συναισθημάτων του, το συντονισμό της κίνησης, τη γλωσσική του εξέλιξη, καθώς ωθεί το παιδί στη διήγηση ιστοριών, στο τραγούδι, στη διήγηση των εμπειριών του και σ' ένα παιχνίδι με τη γλώσσα, φτιάχνοντας αστείες λέξεις, γλωσσοδέτες και αυτοσχέδια ποιήματα, στην κατανόηση της έννοιας του χώρου και στην κοινωνικοποίηση. Η κούκλα έχει το χαρακτηριστικό να οδηγεί το παιδί προς τον άλλον, για διάλογο και επικοινωνία.

Τέλος, οι αυτοσχεδιασμοί του παιδιού με τις κούκλες του, το οδηγούν στη δημιουργία μιας μικρής κουκλοθεατρικής παράστασης, την οποία τα παιδιά πλέον θα οργανώσουν και θα συντονίσουν τις κινήσεις τους, την αλληλοδιαδοχή των φάσεων του έργου, θα κατασκευάσουν τα απαραίτητα σκηνικά και όλα αυτά μέσα από διαδικασίες προβληματισμού και συνεργασίας, που αναπτύσσουν την αισθητική αλλά και την ολόπλευρη εξέλιξη του παιδιού.

13.3 Η πρώτη επαφή των παιδιών με την κούκλα κουκλοθέατρου

Η κούκλα του κουκλοθέατρου δεν είναι μια κοινή κούκλα, μια κούκλα σαν όλες τις άλλες. Έχει μια ιδιαιτερότητα, υπάρχει για να ζήσει, για να κινηθεί, για να μιλήσει. Σύμφωνα με το μεγάλο μάστορα του κουκλοθέατρου Alain Recoing, «η κούκλα κουκλοθέατρου είναι κινησιμο αντικείμενο δραματικής ερμηνείας διαφορετικό από την κούκλα – παιχνίδι, που κινείται σύμφωνα με τις προθέσεις του χειριστή της» (Κέντρο Κουκλοθέατρου και Καραγκιόζη, 1999, σελ. 37). Το 1990 ο Roman Pasca έγραψε για την κούκλα του κουκλοθέατρου τα εξής: «όπως το ψάρι έξω απ' το νερό, η κούκλα έξω από την παράσταση είναι σαν νεκρό πράγμα» (Κέντρο Κουκλοθέατρου και Καραγκιόζη, 1999, σελ. 42).

Έτσι, λοιπόν, οι κούκλες του κουκλοθέατρου δεν υπάρχουν από την αρχή της χρονιάς τοποθετημένες σε μια γωνιά του παιδικού σταθμού, όπως τα υπόλοιπα υλικά και αντικείμενα. Η κούκλα του κουκλοθέατρου είναι ένα πρόσωπο ξεχωριστό, που πρέπει να μπει στη ζωή της τάξης έντονα, δυναμικά και θεαματικά, να προκαλέσει το ενδιαφέρον και την περιέργεια των παιδιών αλλά και τη διάθεση να την πλησιάσουν και να συνδιαλαγούν μαζί της. Έτσι, λοιπόν κάπου στην αρχή της σχολικής χρονιάς εμφανίζεται με κάποιο πρωτότυπο τρόπο (μέσα από την τσάντα του/της παι-

δαγωγού, κάτω απ' το τραπέζι, κάτω από ένα καπέλο, κατεβαίνοντας από τη λάμπα, βγαίνοντας μέσα από ένα καλάθι ή ένα μπαούλο ή απλά από την πόρτα) η κούκλα της τάξης μας.

Αυτή η κούκλα μπορεί να έχει τη μορφή ανθρώπου ή ζώου. Μπορεί να είναι ένα παιδάκι, όπως όλα τα υπόλοιπα, που έρχεται και αυτό στον παιδικό σταθμό, που έχει οικογένεια, που αργεί καμία φορά να ζυπνήσει το πρωί, που του αρέσουν τα πατατάκια και τα γλυκά, που αρρωσταίνει και που γενικά αντιμετωπίζει όλα τα προβλήματα των παιδιών αυτής της ηλικίας. Μπορεί όμως να είναι και ένα ζώο, όπως μια γάτα, ένας σκύλος, ένα πουλί. Αυτό το ζώο θα γίνει ο φίλος μας, ο οποίος θα μας επισκέπτεται, θα μας φέρνει διάφορα νέα και θα συμμετέχει στα παιχνίδια μας.

Μ' αυτό τον τρόπο τα παιδιά θα έρθουν σ' επαφή με την κούκλα του κουκλοθέατρου και τη χρήση της. Η κούκλα προσελκύει το ενδιαφέρον όλων των παιδιών, τα ξαφνιάζει και τα μαγνητίζει, τους τραγουδάει τραγούδια, τους διηγείται ιστορίες, τους φέρνει δώρα, π.χ. ένα κουκουναίρι που βρήκε στο δάσος, ένα καινούργιο βιβλίο με εικόνες, τα παιδιά την ξεναγούν στην τάξη και το σχολείο τους, της εκμυστηρεύονται διάφορα πράγματα που τα απασχολούν. Η κούκλα παρακολουθεί τα παιχνίδια τους καθισμένη σ' ένα ράφι ή σ' ένα καρεκλάκι. Πολλές φορές συμμετέχει δίνοντας ιδέες για κάποια παιχνίδια ή λύσεις σε κάποια προβλήματα κατασκευών ή άλλων δραστηριοτήτων των παιδιών, ενώ τα παιδιά φτιάχνουν δώρα και της τα προσφέρουν. Έτσι, δημιουργείται μια σχέση, ένα δέσιμο των παιδιών με την κούκλα της τάξης, η οποία περνά σταδιακά από τα χέρια του/της βρεφονηπιοκόμου στα χέρια των παιδιών, που τη ζωντανεύουν ανάλογα με το χαρακτήρα της αλλά και τις δικές τους ανάγκες, κάνοντάς την ισότιμο συμμετοχο της ομάδας τους.

Καθώς τα παιδιά εξοικειώνονται με την κούκλα, προτείνεται η ιδέα να φτιάξει όλη η τάξη μια άλλη κούκλα, προσφέροντας στην κούκλα της τάξης ένα σύντροφο και κάνοντάς της μια μεγάλη έκπληξη. Έτσι τα παιδιά μπαίνουν στη διαδικασία μιας ομαδικής κατασκευής με όλα τα πλεονεκτήματα που αυτή προσφέρει, όπως συλλογή, ταξινόμηση και επιλογή υλικών, εξερεύνηση των ιδιοτήτων τους, σχεδιασμός και οργάνωση της δουλειάς, συνεργασία και σεβασμό στη γνώμη του άλλου, καταμερισμός εργασίας, ανάληψη πρωτοβουλιών και υπευθυνότητας. Έτσι οι κούκλες της τάξης γίνονται δύο, ενώ τα παιδιά δίνοντάς ζωή στις κούκλες αυτές, τις κάνουν ενεργά μέλη της τάξης τους, που συμμετέχουν σε όλα τα καθημερινά δρώμενα, είτε ενεργά είτε ως θεατές.

Μετά από κάποιο διάστημα αποφασίζουμε να φτιάξουμε τις δικές μας κούκλες. Το κάθε παιδί θα φτιάξει τη δική του κούκλα. Τα υλικά με τα οποία μπορούμε να φτιάξουμε μια κούκλα είναι άπειρα, καθώς και τα είδη της κούκλας, αρκεί να έχουμε φαντασία. Κάθε παιδί μπορεί να πειραματιστεί και να εκφραστεί μέσα από τη δημιουργία της δικιάς του κούκλας με το συνδυασμό των υλικών, που το καθένα θα επιλέξει, είτε τυχαία είτε για να προκαλέσει ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα, φτιάχνοντας μια ή και περισσότερες κούκλες.

13.4 Τύποι κούκλας κουκλοθέατρου

Υπάρχουν διάφοροι τύποι κούκλας κουκλοθέατρου, ανάλογα με τον τρόπο κατασκευής και χειρισμού τους.

Οι βασικοί τύποι κούκλας κουκλοθέατρου, που μπορεί να τους βρει κάποιος με αρκετές παραλλαγές αλλά και μίξεις, ως προς τα υλικά που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή τους αλλά και ως προς το χειρισμό τους, είναι οι παρακάτω:

α) Γαντόκούκλα: Είναι ο πιο γνωστός και συνηθισμένος τύπος κούκλας, η οποία ονομάζεται έτσι, γιατί φοριέται στο χέρι σαν γάντι. Το κεφάλι αυτής της κούκλας μπορεί να είναι φτιαγμένο από διάφορα υλικά (ξύλο, λάστιχο, πεπιεσμένο χαρτί, ύφασμα), αρκεί να έχει μια τρύπα από κάτω, για να χωράει μέσα ο δείκτης του χεριού του χειριστή. Το σώμα της αποτελείται από ένα

Γαντόκούκλες από χαρτοπολιτό.

υφασμάτινο σάκο (φόρεμα) με μανίκια (τα χέρια της κούκλας). Το χέρι του χειριστή μπαίνει μέσα σ' αυτό το γάντι, έτσι ώστε ο αντίχειρας και το μεσαίο δάκτυλό του να βρίσκονται μέσα στα δύο μανίκια που αποτελούν τα χέρια της κούκλας, και ο δείκτης, στην τρύπα στο κάτω μέρος του κεφαλιού της να αποτελεί το σώμα της κούκλας. Το φόρεμα της κούκλας πρέπει να είναι αρκετά φαρδύ και μακρύ, έτσι ώστε να μη φαίνεται ο καρπός του χεριού του χειριστή και να είναι αρκετά άνετο για ελεύθερη κίνηση, γιατί το χέρι είναι που κινεί και δίνει ζωή στην κούκλα.

Η γαντόκούκλα συνήθως δεν έχει πόδια, αλλά αν χρειαστεί μπορεί να προσαρμοστούν. Οι κούκλες αυτές παίζονται από κάτω, ο χειριστής δηλαδή φοράει την κούκλα ή τις κούκλες στα χέρια του τα οποία έχει σηκωμένα ψηλά, και παίζει τις κούκλες πάνω απ' το κεφάλι του, όταν παίζει πίσω από παραβάν και είναι αθέατος από το κοινό, διαφορετικά μπορεί να τις κρατάει και να παίζει μπροστά του.

Για να παιχτεί αυτός ο τύπος κούκλας σωστά, θέλει αρκετή εξάσκηση στα δάκτυλα, έτσι ώστε να μπορεί η κούκλα να κινείται πειστικά, να μη γέρνει πότε δεξιά ή αριστερά και κυρίως να μη χάνεται ο έλεγχος του κεφαλιού της, που σ' αυτή την περίπτωση πέφτει προς τα πίσω και η κούκλα μοιάζει άψυχη, με αποτέλεσμα να χάνεται το ενδιαφέρον των θεατών. Ακόμη, πρέπει να εξασκηθούν τα χέρια, έτσι ώστε να μπορούν να παραμένουν όρθια και τεντωμένα ψηλά για αρκετή ώρα, γιατί όταν χαλαρώνει το χέρι, χαλαρώνει και η κούκλα.

Ένα μειονέκτημα αυτού του τύπου της κούκλας είναι ότι αναγκαστικά έχει μικρό μέγεθος και έτσι είναι δυσδιάκριτη από μακρινή απόσταση. Για όλους αυτούς τους λόγους η γαντόκουκλα δεν είναι εύκολη στο χειρισμό της από τα πολύ μικρά παιδιά, όμως τα μεγαλύτερα μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν και να εξασκηθούν στη χρήση της μέσα από πειραματισμούς και αυτοσχεδισμούς.

Αυτός ο τύπος της κούκλας όμως έχει και πολλά πλεονεκτήματα, όπως η άμεση επαφή και ταύτιση του σώματος της κούκλας με το σώμα του χειριστή της, με αποτέλεσμα η κίνηση και η ζωντάνια του σώματος του παίκτη να μεταδίδεται κατευθείαν στην κούκλα. Η πνοή του κουκλοπαίκτη γίνεται πνοή της κούκλας. Η γαντόκουκλα είναι μια πολύ γρήγορη και ευκίνητη κούκλα, που περιλαμβάνει μια μεγάλη ποικιλία πολύπλοκων κινήσεων, που άλλου είδους κούκλες δεν έχουν. Η γαντόκουκλα μπορεί να πιάσει μικροαντικείμενα με τα χέρια της, να τα μεταφέρει, μπορεί να ψάξει, να ξεφυλλίσει ένα βιβλίο, να γράψει, να ξύσει τη μύτη της ή το κεφάλι της, μπορεί να λυγίσει τη μέση της, να στρέψει μόνο το κεφάλι της χωρίς να πρέπει να στρέψει όλο της το σώμα. Πολύ σημαντικό επίσης είναι το γεγονός ότι ένας κουκλοπαίκτης μπορεί να κάνει μια ολόκληρη παράσταση χειριζόμενος μια ή και δύο κούκλες κάθε φορά, ταυτόχρονα.

β) Κούκλα με ξύλινο ραβδί Marota. Αυτός ο τύπος της κούκλας κινείται με ένα ξύλινο ραβδί, που διαπερνάει το σώμα και καταλήγει στο κεφάλι μέσα στο οποίο σφηνώνει και στερεώνεται, όπως μας αποκαλύπτει και το όνομά της, «Μαρότα», που σημαίνει σκίητρο με κεφάλι. Αυτό το είδος της κούκλας αρχικά χρησιμοποιήθηκε από τους γελωτοποιούς, για να διασκεδάσουν οι βασιλιάδες, και αποτελούνταν από ένα ξύλινο ραβδί, πάνω στο οποίο ήταν στερεωμένο ένα κεφάλι με κωμική έκφραση, που φορούσε μόνο ένα περιλαίμιο με ένα κουδούνι, χωρίς σώμα. Αργότερα εξελίχθηκε και σήμερα έχει και σώμα.

Το κεφάλι της μαρότας είναι φτιαγμένο είτε από ένα ξύλινο μπαλάκι είτε από φελιζόλ είτε από χαρτοπολτό και είναι στερεωμένο σ' ένα ξύλο στρογγυλεμένο. Αυτό το ξύλο κρατάει ο παίκτης και κινεί την κούκλα, ενώ ο δείκτης και ο αντίχειράς του είναι τοποθετημένοι μέσα στα μανίκια του ριχτού φορέματος, που είναι μακρύ και καλύπτει την ξύλινη αυτή βέργα. Ένας άλλος τρόπος χειρισμού αυτής της κούκλας, είναι να χρησιμοποιηθούν και τα δύο χέρια του χειριστή ως εξής: το ένα του χέρι κρατάει το ξύλινο ραβδί κάτω από το φόρεμα της κούκλας συστρέφοντας το σώμα της, όταν χρειάζεται, και ο δείκτης και ο αντίχειρας του άλλου χεριού του τοποθετούνται μέσα στα δύο μανίκια του φορέματος της κούκλας, έτσι ώστε να κινούν τα χέρια της.

No 1 Γαντόκουκλα με αρθρωτά χέρια
No 2 «Μαρότα» με αρθρωτά χέρια.

«Μαρότες» υπάρχουν πολλών ειδών, οι οποίες παίζονται και με ανάλογο τρόπο. Έτσι, υπάρχουν οι «μαρότες» με δύο σταθερά χέρια ή με ένα σταθερό χέρι που είναι κινούμενο είτε από το χέρι του χειριστή, που μπαίνει μέσα στο μανίκι του φορέματος της κούκλας, είτε με ένα βοηθητικό σύρμα, που είναι στερεωμένο στην παλάμη της κούκλας, και το χειρίζεται ο κουκλοπαίκτης με το χέρι που δεν κρατάει το ξύλινο ραβδί. Υπάρχουν οι «μαρότες», που κατά τον παραπάνω τρόπο κινούν το ένα τους πόδι με βοηθητικό σύρμα ή ραβδί. Ένα άλλο είδος «μαρότας» είναι αυτό που έχει ταλαντευόμενα χέρια από σύρμα, που στερεώνονται στο κεντρικό ξύλινο ραβδί και κινούνται από μόνα τους, καθώς η κούκλα κινείται ή χορεύει, δίνοντας ένα πολύ ενδιαφέρον και πρωτότυπο αποτέλεσμα στην κίνησή της.

Με την τεχνική της «μαρότας» μπορούμε να φτιάξουμε και κούκλες – ζώα, όπου ο χειριστής κινεί την κούκλα κρατώντας με το ένα χέρι του το ραβδί που είναι στερεωμένο στο κεφάλι του ζώου, ενώ με το άλλο χέρι του κινεί το ραβδί που είναι στερεωμένο στα πίσω πόδια του ζώου.

Μια άλλη παραλλαγή της «μαρότας» είναι η αναδύομηνη κούκλα, που και αυτή στηρίζεται σε ξύλινο ραβδί, το οποίο όμως περνά από ένα χωνί που είναι στερεωμένο στο τελειωμό του φορέματος της κούκλας και παρέχει στην κούκλα τη δυνατότητα της εξαφάνισής της μέσα στο χωνί και της επανεμφάνισής της με τον κατάλληλο χειρισμό του ραβδιού. Η ιδιαιτερότητα αυτού του τύπου της κούκλας και το ξάφνιασμα που αυτή προκαλεί, την κάνει πάρα πολύ αγαπητή στα πολύ μικρά παιδιά της προσχολικής ηλικίας αλλά και στα μεγάλα βρέφη. Τα μεγαλύτερα παιδιά διασκεδάζουν πάρα πολύ εξαφανίζοντας και εμφανίζοντας την κούκλα, παίρνοντας άπειρα ερεθίσματα για αυτοσχεδιασμούς από αυτό το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της.

Πολλά είδη «μαρότας» κινούνται από περισσότερους του ενός χειριστές, άλλοι κινούν το σώμα, άλλοι τα χέρια και άλλοι τα πόδια. Σ' αυτή την περίπτωση, για να επιτευχθεί η αρμονική κίνηση της κούκλας, απαιτείται μεγάλη εξάσκηση και συνεργασία για τον τέλειο συντονισμό όλων των χειριστών, που κινούν ταυτόχρονα την ίδια κούκλα. Αυτός ο τύπος της κούκλας παίζεται, όπως και η γαντόκουκλα, δηλαδή από κάτω, πάνω από το κεφάλι του χειριστή.

Το μεγάλο πλεονέκτημα της «μαρότας» είναι ότι μπορεί να κατασκευαστεί εύκολα από τα παιδιά με μια ποικιλία υλικών, αλλά και να παιχτεί εξίσου εύκολα. Έτσι αυτός ο τύπος κούκλας είναι ο πιο κατάλληλος για τα πιο μικρά παιδιά προσχολικής ηλικίας, γιατί: α) το χέρι του μικρού παιδιού είναι πολύ μικρό, για να κινήσει μια ολόκληρη κούκλα μόνο με τα δάκτυλά του και β) γιατί είναι αδύσκολο ακόμη στις λεπτές κινήσεις του χεριού του.

Έτσι, με αυτό τον τύπο της κούκλας, ακόμη και το μικρό παιδί καταφέρνει να κινήσει εύκολα και άνετα το ξύλο, στο οποίο είναι στερεωμένο το κεφάλι της, γεγονός που το ενθαρρύνει να ερευνά και να ανακαλύπτει όλο και περισσότερους νέους τρόπους κίνησης της κούκλας του.

Επιπλέον, η «μαρότα» μπορεί να έχει πολύ μεγαλύτερο μέγεθος από τη γαντόκουκλα και έτσι να είναι ορατή από μεγαλύτερη απόσταση. Η «μαρότα» όμως δεν έχει την ευκινησία της γαντόκουκλας, είναι μια κούκλα με πιο αργή και περιορισμένη κίνηση, παρουσιάζει μια ακαμψία στο λαιμό, έτσι που δεν μπορεί να στρέψει συνήθως το κεφάλι της χωρίς να στρέψει μέρος του σώματός της, εκτός αν κάνουμε ειδική κατασκευή, ούτε μπορεί να λυγίσει τη μέση της και να σκύψει, εξαιτίας του ξύλινου ραβδιού. Βέβαια αυτό το πρόβλημα λύνεται αν χρησιμοποιήσουμε πιο κοντό ξύλινο ραβδί, που να φτάνει μέχρι τη μέση του σώματος της κούκλας, και χρησιμοποιηθεί περισσότερο σαν

Μαριονέτα απλή με κεφάλι από πηλό.

και απαιτεί από το μαριονετίστα μεγάλη επιδεξιότητα αλλά και καλή κατασκευή της μαριονέτας, έτσι ώστε οι κινήσεις της να είναι συντονισμένες και να δημιουργούν ένα αρμονικό σύνολο. Ένας πολύ καλός μαριονετίστας μπορεί να πετύχει μια εξαιρετικά ρεαλιστική και αρμονική κίνηση της μαριονέτας του, σε σημείο που ο θεατής να ξεχάσει πώς όλη αυτή η δράση προέρχεται από μια κούκλα.

γαντόκουκλα. Παρ' όλα αυτά η «μαρότα» έχει τη δική της ξεχωριστή και ιδιαίτερη κίνηση, που της δίνει τη δική της προσωπικότητα. Εξάλλου σε μια κούκλα κουκλοθέατρου αυτό που μας ενδιαφέρει δεν είναι η πλήρης αντιγραφή της ανθρώπινης κίνησης. Η κούκλα έχει τη δική της ζωή, ζει στο δικό της ιδιαίτερο φανταστικό κόσμο που δεν έχει συμβατικά όρια και αυτό είναι τελικά που ασκεί αυτή τη μεγάλη γοητεία και μαγική επιρροή πάνω μας.

γ) Μαριονέτες. Είναι ολόσωμες κούκλες με κινούμενα μέλη, στα οποία η κίνηση δίνεται με νήματα. Το κεφάλι της κούκλας αυτής είναι φτιαγμένο από ξύλο, χαρτοπολτό, πηλό ή από άλλα υλικά. Το σώμα της είναι φτιαγμένο από ξύλο με αρθρώσεις, δέρμα, ύφασμα παραγεμισμένο με αφρολέξ, πηλό, χαρτοπολτό ή απλώς από σύρμα επενδυμένο. Από διάφορα σημεία του σώματος της κούκλας ξεκινούν σπάγγοι ή λεπτά νήματα που καταλήγουν σε ένα χειριστήριο, που κρατά ο μαριονετίστας πάνω από την κούκλα, από το οποίο ρυθμίζει την κίνηση της μαριονέτας κινώντας τα νήματα. Το χειριστήριο μπορεί να είναι απλά δύο ξύλα σε σχήμα σταυρού ή και περισσότερα, αλλά και πιο πολύπλοκο, ανάλογα με τον αριθμό των νημάτων που ανεβαίνουν σ' αυτό από τη μαριονέτα και σύμφωνα με τις ανάγκες της κίνησης που αυτά εξυπηρετούν.

Η πιο απλή μαριονέτα μπορεί να έχει μέχρι και εννέα νήματα, από ένα σε κάθε πόδι, χέρι, ώμο, αυτιά, για τις κινήσεις του κεφαλιού, καθώς και στη ράχη, για να μπορεί να σκύβει. Υπάρχουν όμως και μαριονέτες που προορίζονται για πιο απαιτητικές παραστάσεις και θα πρέπει να έχουν πιο πολύπλοκη κίνηση, έτσι τέτοιου είδους μαριονέτες μπορεί να έχουν και είκοσι και καμία φορά και περισσότερα νήματα. Η κίνηση τέτοιου είδους μαριονετών είναι εξαιρετικά πολύπλοκη και δύσκολη

Πολλοί έχουν υμνήσει αυτή την αρμονία που αποπνέει η αέρινη κίνηση της μαριονέτας, που πολλές φορές προκλητικά φτάνει μέχρι τα όρια της τελειότητας. Σύμφωνα με το Γερμανό συγγραφέα Heinrich von Kleist, «το μηχανικό νευρόσπαστο όχι μόνο έχει μεγαλύτερη χάρη από το ανθρώπινο σώμα, αλλά αντίθετα ο άνθρωπος δεν είναι καν σε θέση να πλησιάσει το νευρόσπαστο» (Kleist H., 1982, σελ. 17).

Φωτ. 13 Μαριονέτες του Salzburg, ένας από τους πιο φημισμένους θιάσους μαριονέτας στον κόσμο

δ) Επίπεδες Φιγούρες. Πρόκειται για δισδιάστατες κούκλες χωρίς όγκο, καμωμένες από χαρτί ή χαρτόνι αλλά και από ύφασμα κολλημένο σε χαρτόνι. Αυτές οι φιγούρες μπορεί να παιχτούν, αφού στερεωθούν σ' ένα ξυλαράκι ή σύρμα. Αυτού του τύπου οι κούκλες κατασκευάζονται πολύ εύκολα και γρήγορα από τα παιδιά και μπορεί εξίσου εύκολα να παιχτούν κρατώντας το ξύλινο ή το συρμάτινο στήριγμα.

Οι φιγούρες μπορεί να ζωγραφιστούν από τα παιδιά πάνω σε χαρτί ή χαρτόνι ή να σχηματιστούν σε ύφασμα και στη συνέχεια να κοπούν. Μπορεί ακόμη να κοπούν και φωτογραφίες διαφόρων μεγεθών από εφημερίδες και περιοδικά και να κολληθούν επάνω σε χαρτόνια. Μ' αυτό τον τρόπο μπορούμε να αποκτήσουμε μια μεγάλη ποικιλία κουκλών που θα μπορούν οποιαδήποτε στιγμή να χρησιμοποιηθούν.

Οι πιο πολύπλοκες επίπεδες φιγούρες έχουν και κάποια αρθρωτά μέλη, τα οποία ο χειριστής κινεί με τη βοήθεια ενός σύρματος που είναι προσαρμοσμένο στο μέλος που κινεί.

Αυτού του είδους οι φιγούρες χρησιμοποιήθηκαν πολύ στην Αγγλία του 19ου αιώνα στα κουκλοθέατρα που απευθύνονταν στα παιδιά. Οι φιγούρες αυτές προέρχονταν από αντίτυπα χαρακτηριστικής μονόχρωμα αλλά και έγχρωμα. Μάλιστα κυκλοφορούσαν εκείνη την εποχή στο εμπόριο θεατρικά έργα μαζί με τις φιγούρες των ηρώων τους σαν παιχνίδια, που έδιναν στα παιδιά τη δυνατότητα να παίζουν στο σπίτι τους.

Οι επίπεδες φιγούρες παίζονται από κάτω κρατώντας τα ξύλινα ή συρμάτινα υποστηρίγματα τους.

ε) Κούκλα Bunraku. Αυτού του είδους οι κούκλες είναι ολόσωμες, σε μέγεθος γύρω στα 2/3 του φυσικού ανθρώπινου μεγέθους. Κάθε κούκλα Bunraku έχει τρεις χειριστές, οι οποίοι βρίσκονται πίσω από την κούκλα και την κινούν μπροστά στο κοινό. Ο κύριος χειριστής με το

Ιαπωνικό κουκλοθέατρο με κούκλες «Bunraku»

ένα χέρι του κινεί το κεφάλι της κούκλας, μέσω κάποιων νημάτων που είναι προσαρμοσμένα στην κούκλα και που της επιτρέπουν να κινεί όχι μόνο το κεφάλι αλλά και τα μάτια και τα φρύδια και με το άλλο χέρι του κινεί το δεξιό βραχίονα της κούκλας. Ο δεύτερος χειριστής κινεί το αριστερό χέρι της κούκλας και ο τρίτος τα πόδια της.

Οι κούκλες αυτές χρησιμοποιούνται στο ιαπωνικό κουκλοθέατρο και η κατασκευή τους είναι περίτεχνη τόσο από την πλευρά της κατασκευής του προσώπου

όσο και απ' την πλευρά των κοστούμιών που φορούν. Οι κουκλοπαίχτες της κούκλας bunraku εκπαιδεύονται πολλά χρόνια, προκειμένου να καταφέρουν να συντονιστούν για να πετύχουν την όσο πιο άρτια και αρμονική κίνηση της κούκλας.

στ) Γιγαντόκουκλα. Είναι κούκλα ολόσωμη πολύ μεγάλου μεγέθους που ξεπερνά το ανθρώπινο φυσικό μέγεθος και είναι φτιαγμένη από διάφορα υλικά, όπως χαρτοπολτό, ξύλο κτλ. Αυτού του τύπου οι κούκλες στηρίζονται σε ένα βάθρο ή επιφάνεια που από κάτω έχει προσαρμοσμένα ροδάκια και ο/οι χειριστής/ές κινεί/ούν την κούκλα από πίσω.

Τέτοιου είδους κούκλες χρησιμοποιεί το αμερικάνικο θέατρο του Peter Shuman «Bread and Puppet», στο οποίο τις περισσότερες φορές παίζουν στην παράσταση ισότιμα άνθρωποι – ηθοποιοί και κούκλες – ηθοποιοί.

Εδώ στην Ελλάδα το «θέατρο της κούκλας» του Τάκη και της Μίνας Σαρρή το 1998 παρουσίασε την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή με γιγαντόκουκλες.

Γιγαντόκουκλα με δύο χειριστές.

ζ) Δακτυλόκουκλα. Αυτή η κούκλα είναι φτιαγμένη είτε από ύφασμα είτε από χαρτόνι ή χαρτί και προσαρμόζεται στο δάκτυλο του παίχτη από μια τρύπα που έχει στο κάτω μέρος της. Αυτός ο τύπος της κούκλας είναι κατάλληλος για όλα τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Φτιάχνεται γρήγορα και εύκολα και η κούκλα κινείται με την κίνηση του δακτύλου. Κάθε δάκτυλο μπορεί να είναι μια ξεχωριστή κούκλα. Αυτού του είδους οι κούκλες μας επιτρέπουν να φτιάξουμε και συνθέσεις. Έτσι τα δάκτυλα του ενός χεριού μπορεί να φτιάχνουν μια οικογένεια, ενώ τα δάκτυλα του άλλου χεριού ένα δάσος με τα δέντρα, τις πεταλούδες, τις μέλισσες ή άλλα ζώα. Έτσι μπορούμε να δώσουμε μια ολόκληρη παράσταση μόνο με τα χέρια μας. Αυτές οι κούκλες μπορεί να παιχτούν είτε με τον παίκτη κρυμμένο πίσω από μία κουρτίνα ή ένα παραβάν, από κάτω, με τα χέρια υψωμένα πάνω απ' το κεφάλι του είτε φανερά κρατώντας ο παίκτης τις κούκλες μπροστά του.

Δακτυλόκουκλες από χαρτόνι.

Δακτυλόκουκλες σε γάντι.

η) Φιγούρες του θεάτρου σκιών. Το κουκλοθέατρο σκιών είναι ένα ιδιαίτερο είδος κουκλοθέατρου. Οι φιγούρες αυτού του τύπου είναι επίπεδες, έχουν αρθρωτά μέλη τα οποία κινούνται με ξυλαράκια ή σύρματα, τα οποία είναι προσαρμοσμένα σ' αυτά. Η ιδιαιτερότητα αυτής της φιγούρας βρίσκεται στο ότι μας ενδιαφέρει η σκιά της, οπότε είναι ανάλογος και ο τρόπος της κατασκευής της αλλά και της παρουσίαισής της.

Οι φιγούρες του κουκλοθέατρου σκιών είναι συνήθως φτιαγμένες από δέρμα ή άλλο αδιαφανές υλικό, όπου ζωγραφίζονται ή χαραίζονται και αφαιρούνται κάποια στοιχεία, όπως είναι οι φιγούρες του Μπαλί, της Ιάβας, της Ταϊλάνδης κτλ. Όμως μπορεί να είναι φτιαγμένες και από διαφανή υλικά, όπως δέρματα ξυσμένα, χοντρές ζελατίνες κ.ά., όπως οι φιγούρες του Καραγκιόζη στην Ελλάδα και στην Τουρκία, οι φιγούρες της Κίνας και της Ινδίας, που είναι περίτεχνα φτιαγμένες.

Οι φιγούρες του κουκλοθέατρου σκιών κινούνται βασικά μ' ένα ξύλινο ραβδί ή σύρμα, που είναι προσαρμοσμένο στη μέση της φιγούρας και κρατιέται από το χειριστή με τέτοιο τρόπο, ώστε το ραβδί και η φιγούρα να σχηματίζουν ορθή γωνία.

Οι φιγούρες παίζονται πίσω από ένα τετρωμένο λευκό πανί ακουμπώντας πάνω σ' αυτό και φωτίζονται από πίσω, με αποτέλεσμα στο μπροστινό μέρος του πανιού να σχηματίζονται οι σκιές τους.

13.5 Οι κούκλες του κουκλοθέατρου στον παιδικό σταθμό

Μια κούκλα κουκλοθέατρου δεν είναι ένα παιχνίδι, μια κοινή κούκλα ούτε ένα κομψοτέχνημα. Δεν είναι τίποτα, ώσπου να γίνει ένας ηθοποιός, ώσπου να ζωντανέψει.

Απ' την άλλη πλευρά, μας ενδιαφέρει πολύ να δώσουμε στα παιδιά προσχολικής ηλικίας την ευκαιρία να εξερευνήσουν τα υλικά και τα ανακαλύψουν, να προβληματιστούν, να πειραματιστούν και τέλος να εκφραστούν και μέσα απ' την κατασκευή της κούκλας, που αργότερα, αυθόρμητα θα ζωντανέψουν προβάλλοντας τον εσωτερικό εαυτό τους, μια και η κούκλα από μόνη της οδηγεί αυτόματα σ' αυτή την εκφραστική διαδικασία. Έτσι η κούκλα του κουκλοθέατρου παρέχει εκφραστικές δυνατότητες και μέσα απ' τη διαδικασία της κατασκευής της αλλά και τη διαδικασία της εμπψύχωσής της. Και οι δύο είναι διαδικασίες που εξυπηρετούν τους στόχους της αγωγής, γι' αυτό και είναι πολύ σημαντικές.

Δακτυλόκούκλες από άχρηστο υλικό.

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, μπορούμε να μετατρέψουμε σε κούκλα πολλά αντικείμενα, αρκεί να χρησιμοποιήσουμε τη φαντασία μας και να δώσουμε στα παιδιά τα κατάλληλα ερεθίσματα, που θα διεγείρουν την εφευρετικότητά τους, πάντα μέσα σε μια ατμόσφαιρα χαράς, αποδοχής, και δημιουργίας.

Μπορούμε ακόμη να μεταμορφώσουμε την παλάμη μας σε πρόσωπο, αν ζωγραφίσουμε πάνω της τα χαρακτηριστικά του προσώπου. Επίσης, με τον ίδιο τρόπο μπορούμε να μεταμορφώσουμε τα πέντε δάκτυλά μας σε πέντε κούκλες. Και η πατούσα μας ή η κοιλιά μας μπορούν να γίνουν κούκλες, διαδικασία που βοηθά και στην κατανόηση της έννοιας του σώματος.

Το μανίκι του πουλόβερ μας ή το κασκόλ μας ή μια παλιά κάλτσα μπορούν να μεταμορφωθούν σε κούκλες, εάν τους κάνουμε έναν κόμπο που θα αντιπροσωπεύει το κεφάλι της κούκλας.

Κούκλες μπορούμε να φτιάξουμε αξιοποιώντας διάφορα άχρηστα υλικά, όπως χάρτινα κουτιά και χαρτοσακούλες, τενεκεδάκια, μπουκάλια πλαστικά, σφουγγάρια, ξύλινες κουτάλες, σουρωτήρια, κάλτσες, σκοινιά, σπόγγους, υφάσματα, παλιά ρούχα, ταβανόβουρτσες κ.ά. Μπορούμε ακόμη να μετατρέψουμε σε κούκλες φρούτα ή λαχανικά (μήλα, πορτοκάλια, καρότα, πατάτες, μελιτζάνες κ.ά.), εάν τους κολλήσουμε ή ζωγραφίσουμε χαρακτηριστικά προσώπου και κάνουμε μια τρύπα στο κάτω μέρος τους, για να προσαρμόσουμε μια ξύλινη βέργα.

Οι μεταμορφώσεις αυτές φαντάζουν μαγικές στα μάτια των παιδιών και τους διεγείρουν τη φαντασία. Βέβαια μπορούμε να φτιάξουμε και διάφορους τύπους κούκλας κουκλοθέατρου, απ' αυτούς που έχουμε αναφέρει στο αντίστοιχο κεφάλαιο, αρκεί να τις προσαρμόσουμε στις δυνα-

Διάφορα είδη κούκλας κουκλοθέατρου (γαντόκουκλα από κάλτσα, δακτυλόκουκλες, κούκλα από καρότο κ.ά.).

τότητες των παιδιών, που απορρέουν τόσο από την ηλικία και το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκονται όσο και από την ατομική εξέλιξη του κάθε παιδιού.

Εάν στερεώσουμε ένα ρολό από χαρτί κουζίνας ή χαρτί υγιείας στο άνοιγμα μιας μάσκας από χαρτοσακούλα, φτιάχνουμε μια κούκλα.

13.6 Κατασκευή διαφόρων τύπων κούκλας κουκλοθέατρου

α) Το σώμα μας. Οι πρώτες κούκλες που μπορούμε να φτιάξουμε μαζί με τα παιδιά έχουν ως βασικό υλικό τα διάφορα μέλη του σώματός μας. Η πρώτη κούκλα μας λοιπόν είναι το χέρι μας. Η παλάμη μας μπορεί να μεταμορφωθεί σε ένα πρόσωπο εάν ζωγραφίσουμε τα χαρακτηριστικά του πάνω της με μη τοξικά χρώματα, όπως μαρκαδόρους, χρώματα μακιγιάζ, δακτυλομπογιές κ.ά. Ακόμη μπορούμε να κόψουμε τα χαρακτηριστικά και τα αξεσουάρ της κούκλας μας από χρωματιστά αυτοκόλλητα χαρτάκια και να τα κολλήσουμε. Μπορούμε επίσης να κολλήσουμε, να ζωγραφίσουμε ή να τοποθετήσουμε διάφορα αξεσουάρ, για να ομορφύνουμε την κούκλα μας, όπως να δέσουμε μια κορδέλα στα μαλλιά της ή να κολλήσουμε ένα ζωγραφισμένο κομμάτι εφημερίδας ή χαρτί γκοφρέ γύρω από τον καρπό του χεριού μας, δημιουργώντας ένα πανέμορφο φόρεμα για την κούκλα μας. Στη συνέχεια, εάν κολλήσουμε ένα φιογκό από χαρτί γκοφρέ στον καρπό μας της χαρίζουμε ένα πολύ κομψό παπιγιόν. Κατά τον ίδιο τρόπο μπορούμε, μεταμορφώνοντας και το άλλο μας χέρι σε ένα άλλο πρόσωπο με τη βοήθεια του φίλου ή της φίλης μας να έχουμε δύο κούκλες και είμαστε έτοιμοι. Η παράσταση αρχίζει!

Αν ζωγραφιστεί, η έξω πλευρά της παλάμης μας μπορεί να μεταμορφωθεί σ' ένα ολόσωμο ανθρωπάκι με δύο πόδια, που θα είναι τα δύο δάκτυλά μας, ο δείκτης και ο μέσος και, για δεξί! Αυτό το ανθρωπάκι περπατάει, πηδάει και χορεύει, μπορεί να κάνει και ακροβατικά, αν προσπαθήσει.

Συνεχίζοντας με τις άπειρες δυνατότητες του χεριού μας το κάθε δάκτυλό μας μπορεί να γίνει ένα ξεχωριστό πρόσωπο, έτσι μπορούμε να φτιάξουμε μια οικογένεια με τη μητέρα, τον πατέρα με τα χοντρά μουστάκια, τα παιδιά και το μωρό, τον παππού και τη γιαγιά και, αν δε μας φτάνει το ένα χέρι, έχουμε άλλο ένα και, με τη βοήθεια των φίλων μας, θα φτιάξουμε και τα ζώα της οικογένειας, το σκύλο μας και τη γατούλα τη χαδιάρα, γιατί εμείς στην οικογένειά μας αγαπάμε πολύ τα ζώα.

Όλα αυτά μπορούμε να τα ζωγραφίσουμε ή να κολλήσουμε τα χαρακτηριστικά και τα αξεσουάρ που χαρακτηρίζουν κάθε κούκλα. Έτσι μπορούμε στη μαμά να δέσουμε ένα φουλάρι, στον παππού να φορέσουμε ένα καπέλο, στη γιαγιά ένα σάλι και ό,τι άλλο μπορούμε να φανταστούμε πως θα ομορφύνει τις κούκλες μας. Εμπρός λοιπόν για την παράσταση: « Η οικογένεια του Γιώργου και της Ελένης ξεκινά για μια βόλτα στο πάρκο.....

Τα δύο μας χέρια με τους κατάλληλους σχηματισμούς και προσθήκες μπορούν να γίνουν πουλιά, βατράχια, ψάρια και άλλα ζώα. Έτσι, αν ακουμπήσουμε τους δύο αντίχειρές μας λυγισμένους με τις παλάμες προς τα κάτω και ανοίξουμε τα υπόλοιπα δάκτυλα των χεριών μας, αφού προηγουμένως έχουμε ζωγραφίσει ή κολλήσει μάτια στους δύο αντίχειρές μας, στα σημεία που έχουν λυγίσει, έχουμε έναν κάβουρα έτοιμο να εξερευνήσει το χώρο περπατώντας με το χαρακτηριστικό του βάδισμα.

Ολόκληρο το χέρι μας, από τον αγκώνα και κάτω, μπορεί να μεταμορφωθεί σε φίδι έχοντας σαν κεφάλι και στόμα την παλάμη μας. Το στομάχι και η κοιλιά μας γίνονται μια κούκλα, αν κολλήσουμε πάνω τους τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου ή του ζώου που θέλουμε. Όπως η παλάμη μας μεταμορφώνεται σε κούκλα, με τον ίδιο τρόπο μπορεί να μεταμορφωθεί και η πατούσα μας. Έτσι μπορούμε να παίξουμε κουκλοθέατρο με τις πατούσες μας ή να παίξουν οι πατούσες με τις παλάμες.

Αυτές οι μεταμορφώσεις των μελών του σώματός μας είναι πολύ διασκεδαστικές, ενθουσιάζουν τα παιδιά και τα παροτρύνουν να εκφράζουν συνεχώς πρωτότυπες ιδέες καλλιεργώντας τους τη δημιουργική σκέψη.

Με τις παραπάνω δραστηριότητες τα παιδιά, εκτός του ότι καλλιεργούν την προσωπική τους κίνηση, εξασκούν και τους λεπτούς τους χειρισμούς μέσα από αυθόρμητες κινήσεις. Είναι πολύ σημαντικό να βοηθούμε τα παιδιά να βρίσκουν και άλλους τρόπους να εκφράζουν τα συναισθήματα ή τις ιδέες τους πέρα από το λόγο. Το σώμα λοιπόν γίνεται ένα εκφραστικό μέσο, ενώ παράλληλα το παιδί έρχεται σε συνειδητή επαφή με τα μέλη του και διευκολύνεται στη σωματογνωσία, μια έννοια που για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας δεν είναι αυτονόητη, ούτε έχει κατακτηθεί πλήρως.

Η ατμόσφαιρα αποδοχής και ελευθερίας, ώστε να κάνουμε πράγματα που απαγορεύονται, όπως να περπατήσουμε ξυπόλυτοι και να βάψουμε το σώμα μας, βοηθάει επίσης τα πιο δειλά

Κούκλες από άχρηστο υλικό

και φοβισμένα παιδιά να δοκιμάσουν και να πειραματιστούν, να αφήσουν τη φαντασία τους να καλπάσει και να εκφραστούν ελεύθερα χωρίς το φόβο της λογοκρισίας.

Τα παιδιά, στο πλαίσιο της εξερεύνησης του καινούργιου γι' αυτά κόσμου, έχουν την τάση να τα ψάχνουν όλα με τα χέρια τους, ενθουσιάζονται με το ανακάτεμα της μπιγιάς, της λάσπης, τα παιχνίδια του νερού. Οι παραπάνω δραστηριότητες

λοιπόν ικανοποιούν αυτές τις έμφυτες ανάγκες των παιδιών, γεγονός που κάνει αυτές τις δραστηριότητες ακόμη πιο αγαπητές στα παιδιά.

β) Τα φρούτα και τα λαχανικά. Κούκλες μπορούμε να φτιάξουμε πολύ απλά και γρήγορα χρησιμοποιώντας διάφορα προϊόντα της φύσης. Έτσι, φρούτα, λαχανικά και καρποί είναι οι πρώτες κούκλες με όγκο, ενώ τα φύλλα και οι φλούδες των δέντρων μας βοηθούν να φτιάξουμε επίπεδες φιγούρες. Ένα μήλο, ένα πορτοκάλι, ένα λεμόνι, μια πατάτα, μια μελιτζάνα, μια πιπεριά ένα κολοκύθι ή μία κολοκύθα μεταμορφώνονται σε κούκλες «μαρότες», αν ζωγραφίσουμε ή κολλήσουμε πάνω τους συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Νήματα ή λωρίδες χαρτιού, κομμένες φλούδες πορτοκαλιού ή ακόμη και αγριόχορτα, μπορεί να γίνουν μαλλιά που θα στερεωθούν με πινέζες. Οι πινέζες με στρογγυλή άκρη μπορεί να γίνουν μάτια ή δόντια. Στο κάτω μέρος του φρούτου ή του λαχανικού μπηγουμε ένα ξυλαράκι από σουβλάκι, πάνω στο οποίο μπορούμε να προσαρμόσουμε φόρεμα από χαρτί γκοφρέ ή κουρελάκια. Μπορούμε ακόμη, να στερεώσουμε με ταινία πάνω στο ξυλαράκι ένα παντελόνι και μια μπλούζα κομμένα από χαρτί και η «μαρότα» μας είναι έτοιμη.

Το πλεονέκτημα με αυτού του είδους τις κούκλες είναι ότι εκμεταλλευόμαστε το σχήμα του φρούτου ή του λαχανικού, το οποίο μας παραπέμπει στη φιγούρα που θα φτιάξουμε και στο χαρακτήρα που θα δώσουμε στην κούκλα. Έτσι με μια μεγάλη χοντρή πατάτα φτιάχνουμε τον κύριο Πατατάκο, που είναι γελαστός και καλοφαγάς, ενώ με ένα μακρύ καρότο μπορούμε να φτιάξουμε μια ολόσωμη κούκλα, τον κύριο Καρότιο, στον οποίο προσθέτουμε πόδια και χέρια από οδοντογλυφίδες και ένα μυτερό καπέλο όσο για την κυρία Μελιτζανίδου, είναι μια έξοχη μαγειρίσα. Αν κόψουμε σε φέτες ένα καρότο, κάνουμε μια τρυπούλα στο κέντρο κάθε φέτας και περάσουμε από μέσα σπάγγο ή λεπτό σύρμα, μπορούμε να φτιάξουμε μια κάμπια που θα έχει ένα πράσινο κεφάλι κομμένο από μια πιπεριά, πάνω στην οποία θα είναι κολλημένα

τα χαρακτηριστικά του προσώπου της. Το μειονέκτημα αυτών των κουκλών είναι ότι δεν κρατούν πολύ, όμως δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να φτιάξουν νέες διαφορετικές κούκλες με αυτά τα υλικά καλλιεργώντας τη δημιουργικότητά τους.

γ) Άχρηστα υλικά. Πολλά υλικά, τα οποία δε χρησιμοποιούμε πια και τα προορίζουμε για τα σκουπίδια, μπορούν να μεταμορφωθούν σε θαυμάσιες κούκλες κουκλοθέατρου. Τα υλικά αυτά είναι πάρα πολλά, αρκεί να διαθέτουμε φαντασία. Παρακάτω θα αναφέρουμε ενδεικτικά μερικά απ' αυτά. Όμως μπορούμε να ανακαλύψουμε άλλα τόσα και ακόμη περισσότερα.

– Κούκλες από πλαστικά μπουκάλια

Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε μπουκάλια, μικρά και μεγάλα, σε διάφορα σχήματα και χρώματα, από συσκευασίες τροφίμων, καλλυντικών, σαμπουάν ή απορρυπαντικών, (όχι όμως από συσκευασίες τοξικών υλικών). Αφού πλύνουμε καλά τα μπουκάλια, μπορούμε να τα χρησιμοποιήσουμε. Το μπουκάλι θα αποτελέσει το κεφάλι της κούκλας το οποίο μπορούμε να το αφήσουμε όπως είναι ή να το ντύσουμε με χαρτί ή ύφασμα. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου της τα ζωγραφίζουμε ή τα κολλάμε. Τα υλικά που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε γι' αυτό το σκοπό είναι αυτοκόλλητα, χαρτάκια, κουμπιά, καπάκια, μπαλάκια από φελιζόλ, λαστιχένια κοκαλάκια για τα μαλλιά ή φελλούς. Για μαλλιά κολλάμε νήματα πλεξίματος, κουρελάκια κομμένα σε λωρίδες, φτερά από ξεσκονιστήρι ή σύρμα για τα πιάτα. Στη συνέχεια μπορούμε να προσθέσουμε καπέλο, γυαλιά ηλίου, μαντίλια κτλ. Ο λαιμός του μπουκαλιού αποτελεί το λαιμό της κούκλας, γύρω από το οποίο στερεώνουμε το φόρεμά της, που μπορεί να είναι φτιαγμένο, είτε από χαρτί γκοφρέ είτε από ένα μεγάλο ύφασμα, έτσι ώστε να κρύβεται το χέρι μας. Αν θέλουμε μπορούμε να φτιάξουμε ένα κανονικό φόρεμα με τα χέρια. Για να κινήσουμε την κούκλα, βάζουμε το δείκτη του χεριού μας μέσα στο άνοιγμα του μπουκαλιού.

Κούκλα από άχρηστο υλικό.

- Κούκλες από πλαστικά και χάρτινα ποτήρια, πιάτα, τενεκεδάκια από καφέ και αναψυκτικά, πλαστικά κουτάλια και πιρούνια, χάρτινες συσκευασίες από γάλα και χυμούς

Τα χάρτινα και τα πλαστικά ποτήρια αποτελούν ιδανικά υλικά για κατασκευή κουκλών σε μορφή ζώων αλλά και ανθρώπων. Το ποτήρι το χρησιμοποιούμε όπως είναι ή το ντύνουμε με χαρτί, πανί ή μια παλιά κάλτσα και στη συνέχεια το ζωγραφίζουμε ή κολλάμε τα χαρακτηριστικά του προσώπου στον πάτο του ποτηριού, όπως μάτια και μουστάκια από χαρτί ή ύφασμα, υπέροχα χαρτονένια αυτιά σε διάφορα σχήματα. Μπορούμε επίσης να κολλήσουμε πάνω στο σώμα της κούκλας μας φτερά, νήματα, κουρελάκια, χαρτάκια ή βαμβάκι.

Η κούκλα αυτή κινείται, εάν βάλουμε το χέρι μας ή κάποια δάκτυλα του χεριού μας μέσα στο άνοιγμα του ποτηριού. Ακόμη, αν ρίξουμε ένα ύφασμα στο χέρι μας απ' τον καρπό και πάνω, θα έχουμε ένα είδος φορέματος ανάλογα με το πρόσωπο που έχουμε φτιάξει, εάν όμως προσαρμόσουμε ένα ξυλάκι, η κούκλα μπορεί να γίνει και «μαρότα». Κατά τον ίδιο τρόπο, μπορούμε να έχουμε μια κούκλα «μαρότα», αν κολλήσουμε ή ζωγραφίσουμε τα χαρακτηριστικά ενός προσώπου σ' ένα πιάτο και προσθέσουμε τα αξεσουάρ και ένα ξυλάκι. Μπορούμε επίσης, αν θέλουμε, να σαλακώσουμε κάποια σημεία του χάρτινου πιάτου, για να κάνουμε την κούκλα μας πιο εκφραστική. Η ίδια διαδικασία ακολουθείται και με τα μανταλάκια, τα πιρουνάκια από πλαστικό, καθώς και για τα τενεκεδάκια ή τα άδεια ρολά από χαρτί υγείας. Οι χάρτινες συσκευασίες από γάλα ή από χυμό μπορούν να γίνουν πολύ πρωτότυπες γαντόκουκλες, αν κόψουμε ένα άνοιγμα από κάτω, έτσι ώστε να βάζουμε το χέρι μας μέσα και να κινούμε από εκεί την κούκλα. Αν μάλιστα κάνουμε και δύο τρύπες στα πλάγια, χωράνε και τα δύο δάκτυλά μας που βγαίνουν από τις τρύ-

πες και αποτελούν τα χέρια της κούκλας. Αφού πλύνουμε τα κουτιά, τα ντύνουμε με χαρτί ή τα χρωματίζουμε, στη συνέχεια, αφού στεγνώσουν, προσθέτουμε τα χαρακτηριστικά του προσώπου και τα αξεσουάρ ανάλογα με τη φαντασία μας.

- Κούκλες από ξύλινες κουτάλες, σουρωτήρια, μυγασκοτώστρες, τιναχτήρια, σκούπες, βούρτσες, φαρδιά πινέλα, ψάθινες βεντάλιες

Απ' όλα τα παραπάνω υλικά μπορούμε να φτιάξουμε κούκλες «μαρότες», αφού ήδη έχουν το χερούλι, που μας βοηθά να κινούμε την κούκλα. Με ξύλινες κουτάλες μπορούμε να φτιάξουμε πολύ απλές κούκλες αλλά και πιο πολύπλοκες.

Έτσι, τα πιο μικρά παιδιά μπορούν να βάψουν την ξύλινη κουτάλα από την πλευρά που κάνει καμπύλη, να ζωγραφίσουν ή να κολλήσουν κατευθείαν πάνω στο ξύλο τα χαρακτηριστικά του

Κούκλες από ξύλινες κουτάλες

προσώπου της κούκλας αλλά και τα μαλλιά της. Για φόρεμα μπορούν απλώς να δέσουν στο λαιμό της κουτάλας με μια κορδέλα ένα μακρύ κομμάτι ύφασμα ή χαρτί γκοφρέ και η «μαρότα» μας είναι έτοιμη. Τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να φτιάξουν μια πιο πολύπλοκη «μαρότα», ντύνοντας την κουτάλα με ύφασμα, τσόχα ή κάλτσα. Μπορούν επίσης, αν θέλουν, στο κοίλο μέρος της κουτάλας να τοποθετήσουν βαμβάκι και μετά να κολλήσουν από πάνω ένα κομμάτι τουλουπάνι με ατλακόλ, μ' αυτό τον τρόπο το κεφάλι θα στρογγυλέψει και επιπλέον θα μπορούν να κολλήσουν πάνω στο τουλουπάνι πιο πολλά και πλούσια μαλλιά.

Οι παιδαγωγοί, όταν κατασκευάζουν τέτοιου είδους κούκλα, μπορούν να ράψουν τα μαλλιά πάνω στο τουλουπάνι, για να στερεωθούν καλύτερα. Το φόρεμά της μπορούν να το φτιάξουν κανονικό με χέρια και να το κολλήσουν ή να το δέσουν στο λαιμό της κουτάλας. Το αποτέλεσμα δε θα θυμίζει καθόλου το αρχικό υλικό της κούκλας μας.

Με τον ίδιο τρόπο μπορούμε να φτιάξουμε «μαρότες» με το χτυπητήρι που τινάζουμε τα χαλιά, με τη μυγοσκοτώστρα και με την ψάθινη βεντάλια. Το σουρωτήρι μάς δίνει πολλές δυνατότητες για κατασκευές κούκλας, μιας και αν τοποθετήσουμε από την εσωτερική του πλευρά νήματα πλεξίματος, σφουγγάρι, χαρτιά, ή βαμβάκι και το καλύψουμε με μια κάλτσα νάιλον, θα έχουμε ένα ολοστρόγγυλο κεφάλι, που μας βοηθάει να φτιάξουμε διάφορες φιγούρες ανθρώπων αλλά και ζώων. Ακόμη μας δίνει τη δυνατότητα να παίξουμε με τους όγκους, εάν προσθέσουμε μέσα στη νάιλον κάλτσα, η οποία βοηθά στη σταθεροποίηση των όγκων, βαμβάκι ή σφουγγάρι για μάγουλα, μάτια και πηγούνι. Η υπόλοιπη διαδικασία είναι ίδια με τις προηγούμενες κατασκευές.

Οι σκούπες, οι βούρτσες, τα φαρδιά πινέλα και οι σφουγγαρίστρες είναι αντικείμενα που μας δίνουν πολύ εντυπωσιακές και πρωτότυπες κούκλες και επιπλέον εξάπτουν πολύ τη φαντασία μας. Το 1979 το «θέατρο της κούκλας» των Τ. & Μ. Σαρρή ανέβασε ολόκληρη παράσταση με κούκλες καμωμένες αποκλειστικά από τα παραπάνω αντικείμενα με τίτλο «Βούρτσες, σκούπες και πινέλα είμαστε όλοι

Κούκλα από ξύλινη κουτάλα.

μας μια τρέλα», των Τ. Σαρρή και Ειρ. Ψαρέλλη. Το πιο εντυπωσιακό με αυτές τις κούκλες είναι πως έχουν ήδη μαλλιά. Ιδιαίτερα στις σφουγγαρίστρες μπορούμε να κάνουμε και διάφορα χτενίσματα.

*“Βούρτσες, σκούπες και πινέλα είμαστε όλοι μας μια τρέλα”.
Τ. Σαρρή και Ειρ. Ψαρέλλη.*

– Κούκλες από σφουγγάρια, αφρολέξ και νάυλον κάλτσες

Από σφουγγάρια μπορούμε να φτιάξουμε κούκλες διαφόρων μεγεθών και σχημάτων. Το σφουγγάρι μπορούμε να το κόψουμε, να το ζουλήξουμε, γενικά να του δώσουμε διάφορα σχήματα, αρκεί να δέσουμε κάποια σημεία του, όπως π.χ. να δέσουμε τις δύο γωνίες ενός τετράγωνου σφουγγαριού, φτιάχνοντας τα αυτιά μιας γάτας. Για τα χαρακτηριστικά του προσώπου, εκτός απ’ όλα τα άλλα υλικά που μπορούμε να κολλήσουμε, μπορούμε να παίξουμε και με τους όγκους του ίδιου υλικού, π.χ μπορούμε να κόψουμε κομμάτια σφουγγαριού στα σχήματα που θέλουμε και να τα κολλήσουμε στο σφουγγάρι – κεφάλι, κολλάμε λοιπόν μάτια, μάγουλα, στόμα κ.ά. με βενζινοκόλλα¹.

¹Η χρήση της βενζινοκόλλας απευθύνεται μόνο σε παιδαγωγούς.

Με το σφουγγάρι, έχουμε τη δυνατότητα να φτιάξουμε κούκλα που ανοιγοκλείνει το στόμα της. Παίρνουμε δηλαδή ένα άλλο σφουγγάρι και αφού του δώσουμε το σχήμα του στόματος που θέλουμε (πάπια, σκύλος, βάτραχος κ.ά.), κάνουμε μια χαρακιά στη μέση του σφουγγαριού χωρίς να φτάσουμε μέχρι το τέλος και έπειτα το κολλάμε στο βασικό σφουγγάρι που είναι το κεφάλι, από την άκοπη πλευρά. Την κούκλα αυτή την κινούμε είτε σαν «μαρότα» τρυπώντας και τοποθετώντας στο κάτω μέρος του κεφαλιού ένα ξυλαράκι είτε κρατώντας την από πίσω, οπότε έχουμε τη δυνατότητα πιέζοντας το σφουγγάρι η κούκλα ν' ανοιγοκλείνει το στόμα της.

Με τον ίδιο τρόπο μπορούμε να φτιάξουμε κούκλες από μεγάλα ή μικρά κομμάτια αφρολέξ. Αφού κόψουμε με το ψαλίδι το αφρολέξ, του δίνουμε το βασικό σχήμα του κεφαλιού που θέλουμε και μετά είτε με αφαίρεση είτε με επικόλληση κομματιών δίνουμε χαρακτηριστικά στην κούκλα. Στη συνέχεια, αφού της κολλήσουμε μαλλιά και προσθέσουμε και ρούχα, η κούκλα μας είναι έτοιμη.

Το σφουγγάρι αλλά και το αφρολέξ μπορούμε να τα βάψουμε χρησιμοποιώντας πάλι σφουγγάρι βουτηγμένο σε μπογιά που μπορεί να είναι τέμπερα ή και πλαστικό. Αν δεν θέλουμε να φαίνεται το σφουγγάρι ή το αφρολέξ και αφού θα είναι έτοιμο το πρόσωπο της κούκλας με τις αφαιρέσεις και τις επικολλήσεις επιπλέον κομματιών, μπορούμε να το ντύσουμε, είτε με νάιλον καλσόν είτε με κομμάτια γάζας, κολλώντας τα με ελαφριά στρώση βενζινόκολλας. Μετά το στέγνωμα βάφουμε το πρόσωπο με τον τρόπο που περιγράψαμε παραπάνω.

Κούκλες από άχρηστο υλικό.

Οι πιο πολύπλοκες από τις κατασκευές με σφουγγάρι και αφρολέξ που απαιτούν χρήση ψαλιδιού ή κοπιδιού, καθώς και τη χρήση βενζινόκολλας, δεν ενδείκνυνται για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, αλλά για τις/τους παιδαγωγούς. Τα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιήσουν κόλλα ρευστή, τύπου ατλακόλ.

Αντίθετα, οι κούκλες από νάιλον κάλτσες μπορούν άνετα να κατασκευαστούν από τα παιδιά με μεγάλη ευκολία. Γεμίζουμε μια νάιλον κάλτσα με παλιά πανιά ή κομμάτια σφουγγαριού, αφρολέξ ή βαμβάκι ή άλλες κάλτσες, έτσι ώστε να σχηματίσουμε ένα κεφάλι στο μέγεθος που επιθυμούμε. Αφού την παραγεμίσουμε βάζουμε μέσα ένα ξυλαράκι στρογγυλό και δένουμε καλά την παραγεμισμένη κάλτσα μας γύρω απ' αυτό φροντίζοντας να μην σπρώξουμε πολύ το ξύλο και βγει από την πάνω πλευρά. Κατόπιν ζωγραφίζουμε ή κολλάμε τα χαρακτηριστικά του προσώπου και τα μαλλιά, ντύνουμε την κούκλα μας και άλλη μια «μαρότα» είναι έτοιμη να ζωντανέψει.

– Κούκλα μαρότα από μπαλάκι φελιζόλ

Τα μπαλάκια από φελιζόλ δίνουν τη δυνατότητα στα παιδιά να επιλέξουν ανάμεσα σε διάφορα μεγέθη για την κατασκευή του κεφαλιού, να φτιάξουν κούκλες μικρές ή μεγάλες, αλλά και να πειραματιστούν εφευρίσκοντας νέους τρόπους έκφρασης μέσα από την αλληλεπίδρασή τους με νέα υλικά. Ένα άλλο πλεονέκτημα αυτού του υλικού είναι το ότι είναι ελαφρύ, γεγονός που κάνει την κούκλα ευκολόχρηστη. Επιπλέον, το υλικό αυτό μας παρέχει τη δυνατότητα να πειραματιστούμε, δίνοντας στην κούκλα μας ποικίλους χαρακτήρες, πριν αποφασίσουμε τελικά ποιον χαρακτήρα θέλουμε να έχει, αφού μπορούμε με ευκολία να τοποθετούμε και να αφαιρούμε υλικά στερεώνοντάς τα προσωρινά με καρφίτσες ή πινέζες.

Το μπαλάκι μπορεί να χρησιμοποιηθεί όπως είναι ή να ντυθεί με νάιλον κάλτσα, ενώ τα χαρακτηριστικά του προσώπου μπορούμε να τα κολλήσουμε χρησιμοποιώντας διάφορα υλικά. Μπορεί όμως και να βαφτεί όλη η επιφάνεια του προσώπου με τέμπερες ή πλαστικά χρώματα, χρησιμοποιώντας κατά προτίμηση βαμβάκι ή σφουγγάρι βουτηγμένο στο χρώμα για καλύτερη απορροφητικότητα του χρώματος από το υλικό και για μεγαλύτερη φυσικότητα. Αφού στεγνώσει, μπορούμε να ζωγραφίσουμε τα χαρακτηριστικά του προσώπου και να κολλήσουμε τα μαλλιά. Όταν κατασκευάσουμε το κεφάλι, τοποθετούμε στα μεν μικρά μπαλάκια ένα καλαμάκι από σουβλάκι, αφού πρώτα το βουτήξουμε στην ατλακόλ, για να είναι πιο σταθερό και να κολλήσει στο κεφάλι της κούκλας, στα δε μεγάλα τοποθετούμε μια καβίλια, αφού τη βουτήξουμε στην ατλακόλ

Κούκλες «μαρότες» από μπαλάκι φελιζόλ και άχρηστο υλικό.

και στη συνέχεια κάνουμε με ψαλίδι ή μαχαιράκι² μια τρύπα στο κάτω μέρος του κεφαλιού της κούκλας, δε θα πρέπει όμως να είναι πολύ μεγάλη η τρύπα, για να μπορεί να σφηνώσει η καβίλια.

Για τα μικρά παιδιά είναι καλύτερα την τρύπα στο κεφάλι της κούκλας να την κάνει ο/η βρεφονηπιοκόμος, ενώ αντίθετα τα μεγαλύτερα παιδιά να την κάνουν μόνο τους με την επίβλεψη και τη βοήθεια του/της βρεφονηπιοκόμου, όπου είναι απαραίτητο.

Το φόρεμα της κούκλας, το οποίο στερεώνεται στην καβίλια μπορεί να είναι ένα απλό, ευρύχωρο ύφασμα, ζωγραφισμένο από τα παιδιά. Με ένα λαστιχάκι δεξιά και με ένα αριστερά μπορούμε, αν θέλουμε, να στερεώσουμε από ένα κομμάτι ύφασμα του φορέματος της κούκλας σε κάθε έναν από τους δείκτες του χεριού μας, δίνοντας έτσι στην κούκλα μας δύο χέρια. Βεβαίως, αν θέλουμε, μπορούμε να φτιάξουμε και ένα κανονικό φόρεμα, ραμμένο, με χεράκια. Αφού προσθέσουμε και τα ιδιαίτερα αξεσουάρ (καπέλο, κασκόλ κ.ά.), η κούκλα μας είναι έτοιμη για δράση. Στην ουσία, βέβαια, θα παρατηρήσουμε ότι η κούκλα έχει ξεκινήσει τη δράση της και την επικοινωνία της με το/τη δημιουργό της πολύ πριν από την ολοκλήρωση της κατασκευής της.

Με το μπαλάκι του φελιζόλ επειδή είναι πολύ ελαφρύ και σκαλίζεται εύκολα μπορούμε να φτιάξουμε και μια άλλη πολύ πρωτότυπη και ενδιαφέρουσα κούκλα που αυτή τη φορά όμως θα είναι γαντόκουκλα. Η διαδικασία κατασκευής του κεφαλιού είναι ίδια με αυτή που περιγράψαμε παραπάνω. Σκαλίζουμε το κάτω μέρος του κεφαλιού κάνοντας μια τρύπα για να χωράει όχι μια καβίλια, αλλά ο δείκτης του χεριού μας. Αν φορέσουμε ένα γάντι στο χέρι μας και τοποθετήσουμε το δείκτη του χεριού μας μέσα στην τρύπα του κεφαλιού και στη συνέχεια χρησιμοποιήσουμε τον αντίχειρά μας και το μεσαίο δάκτυλό μας σαν χέρια της κούκλας, ενώ τα υπόλοιπα δάκτυλά μας τα κρατάμε κλειστά, έχουμε μια πολύ διαφορετική γαντόκουκλα.

– Αναδυόμενη κούκλα από μπαλάκι του πινγκ – πονγκ

Η αναδυόμενη κούκλα είναι ένα είδος «μαρότας», που έχει τη δυνατότητα να κρύβεται και να επανεμφανίζεται από ένα χωνί που είναι συνδεδεμένο μαζί της. Το κεφάλι της κούκλας πρέπει να έχει τέτοιο μέγεθος, που να χωράει να κρυφτεί μέσα στο χωνί της.

Το υλικό του κεφαλιού μπορεί να είναι ένα ξύλινο μπαλάκι, ένα μπαλάκι από φελιζόλ ή ένα μπαλάκι του πινγκ – πονγκ. Στην περίπτωση αυτή ακολουθούμε τη διαδικασία κατασκευής, όπως περιγράφεται παρακάτω. Το χωνί είτε το φτιάχνουμε από χοντρό χαρτόνι, κόβοντας τη μισητή του άκρη και αφήνοντας μια τρυπούλα, είτε χρησιμοποιούμε μπομπίνες (μεγάλη επαγγελματική κουβαρίστρα που όταν τελειώσει η κλωστή, παραμένει η βάση της σε σχήμα κώνου) από πλαστικό ή από χαρτόνι. Ζωγραφίζουμε τα χαρακτηριστικά του προσώπου με μαρκαδόρο πάνω στο μπαλάκι του πινγκ – πονγκ και κολλάμε τα μαλλιά, στο κάτω μέρος του κεφαλιού κάνουμε μια τρύπα χαράσσοντας με ένα μαχαιράκι ένα σταυρό και τοποθετούμε μέσα στο κέντρο του σταυρού μια καβίλια, αφού την έχουμε βουτήξει στην ατλακόλ, ώστε να σφηνώσει στο κεφάλι. Ετοιμάζουμε ένα

² Αυτή η διαδικασία απευθύνεται στους/στις παιδαγωγούς και όχι στα παιδιά προσχολικής ηλικίας.

κανονικό φόρεμα κούκλας με χέρια και το στερεώνουμε στην καβίλια. Έπειτα ντύνουμε το χωνί με ύφασμα ή το βάζουμε και το διακοσμούμε κατά την κρίση μας. Αφού ετοιμαστεί και το χωνί, κολλάμε το κάτω μέρος του φορέματος έξω από το φαρδύ χείλος του χωνιού γύρω γύρω με τέτοιο τρόπο, ώστε το φόρεμα της κούκλας να είναι τεντωμένο και αφού πρώτα έχουμε περάσει την καβίλια μέσα στο χωνί και η μία της άκρη έχει βγει από κάτω απ' τη μικρότερη τρύπα του χωνιού.

Αφού στεγνώσει, μπορούμε κουνώντας την καβίλια πάνω – κάτω να προκαλούμε την εξαφάνιση της κούκλας μέσα στο χωνί και την επανεμφάνισή της. Εάν στρίψουμε την καβίλια δεξιά – αριστερά, στρίβει και η κούκλα μας ανάλογα.

Αναδυομένες «μαρότες».

– Γαντόκουκλες από παλιές κάλτσες

Η κάλτσα είναι ένα υλικό που μας προκαλεί να του δώσουμε μορφή. Υπάρχουν κάλτσες καμωμένες από διάφορα υφάσματα και σε διάφορα χρώματα και σχέδια. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά της κάλτσας αποτελούν ερεθίσματα για τη δημιουργία ανθρώπινων μορφών αλλά και ζώων.

Υπάρχουν κάλτσες μακριές και με τέτοιους χρωματισμούς και σχέδια που θα μπορούσαν να γίνουν υπέροχα, φίδια, αν τους κολλούσαμε μάτια και γλώσσα και τις φορούσαμε στα χέρια μας δίνοντάς τους την κατάλληλη κίνηση και ήχο. Ακόμη θα μπορούσαμε να ζωγραφίσουμε την κάλ-

τσα που θέλουμε και να φτιάξουμε το φίδι της αρεσκείας μας. Μπορούμε να φτιάξουμε επίσης ωραίες κάμπιες και χελώνες, εάν προσθέσουμε μέσα στην κάλτσα ένα στρογγυλό αφρολέξ ή βαμβάκι και έπειτα βάψουμε στο σημείο αυτό την κάλτσα σαν καβούκι. Μπορούμε να φτιάξουμε σκυλιά, άλογα και άλλα ζώα, αν βάλουμε μέσα στην κάλτσα ένα σφουγγάρι για μουςούδα. Ανθρώπινες μορφές δημιουργούνται, εάν τοποθετήσουμε μέσα στην κάλτσα κουρέλια, αφρολέξ ή βαμβάκι και μετά δέσουμε την κάλτσα χαλαρά σ' αυτό το σημείο έτσι, ώστε να χωράει ο δείκτης του χεριού μας. Στη συνέχεια, αφού έχουμε φτιάξει το κεφάλι της κούκλας, κολλάμε ή ζωγραφίζουμε τα χαρακτηριστικά της, καθώς και τα μαλλιά, έπειτα κάνουμε δύο τρύπες στο σώμα της, για να βγουν ο αντίχειρας και ο μέσος μας, και νάτη η γαντοκούκλά μας, έτοιμη και ευκίνητη.

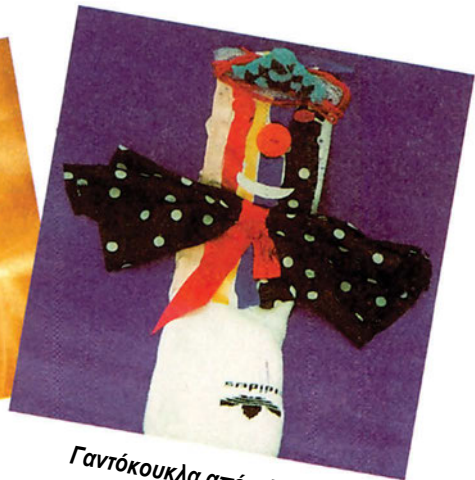

Γαντοκούκλες από κάλτσες.

Επιπλέον, η κάλτσα μας παρέχει τη δυνατότητα να φτιάξουμε και κούκλα με στόμα που ανοιγοκλείνει, εάν τοποθετήσουμε τον αντίχειρά μας μέσα στην κάλτσα στη θέση της φτέρνας και τα υπόλοιπα δάκτυλά μας στη θέση των δακτύλων του ποδιού. Στο παραπάνω άνοιγμα, αν κολλήσουμε ένα κομμάτι ύφασμα, χαρτί ή χαρτόνι και προσθέσουμε μάτια και αυτιά στο επάνω μέρος της κάλτσας καθώς και νήματα πλεξιματος, έχουμε κατασκευάσει απλά και εύκολα ένα άλογο.

Γαντοκούκλα από κάλτσα.

Γαντοκούκλα από κάλτσα.

– Απλή γαντόκουκλα με ύφασμα

Βγάζουμε το περίγραμμα της παλάμης μας σ' ένα φύλλο χαρτί, έχοντας τον αντίχειρα μας και το μικρό δάκτυλό μας ανοιχτά, ενώ τα υπόλοιπα δάκτυλα του χεριού μας είναι κολλητά. Μεταφέρουμε αυτό το περίγραμμα σε ένα κομμάτι ύφασμα διπλωμένο στη μέση και κόβουμε το ύφασμα διπλό. Έπειτα ράβουμε τα δύο πανομοιότυπα κομμάτια υφάσματος, έτσι ώστε να σχηματιστεί ένα γάντι. Προσθέτουμε τα χαρακτηριστικά του προσώπου, τα μαλλιά και τα αξεσουάρ και η γαντόκουκλά μας είναι έτοιμη.

– Δακτυλόκουκλες

Δακτυλόκουκλες μπορούμε να φτιάξουμε με πολλά υλικά, όπως με χαρτί, χαρτόνι, ύφασμα και, κυρίως, τσόχα που δεν ξεφτάει, παλιά γάντια ακόμη και τα ίδια τα δάκτυλά μας, αν τα ζωγραφίσουμε και τους προσθέσουμε διάφορα αξεσουάρ. Ένα παλιό γάντι μπορεί να μας φανεί πάρα πολύ χρήσιμο, γιατί αυτόματα μπορούμε να φτιάξουμε 5 δακτυλόκουκλες, είτε επίπεδες είτε με όγκο. Κόβουμε τα 5 δάκτυλα από το γάντι και είτε κολλάμε στην κορυφή ένα μικρό κύκλο κομμένο από χαρτόνι ή τσόχα για κεφάλι είτε βάζουμε πρώτα μέσα στη θήκη του δακτύλου λίγο βαμβάκι για να πάρει όγκο το κεφάλι και μετά κάνουμε τις επικολλήσεις. Στη συνέχεια, ζωγραφίζουμε τα χαρακτηριστικά του προσώπου με μαρκαδόρους, προσθέτουμε τα μαλλιά ή τα άλλα αξεσουάρ που δίνουν το χαρακτήρα σε κάθε μια από τις κούκλες μας, κολλάμε ή ράβουμε το ρούχο κάτω

Δακτυλόκουκλες από τσόχα.

από το κεφάλι που μπορεί να είναι ένα κομματάκι ύφασμα της αρεσκείας μας και φοράμε την κούκλα στο δάκτυλό μας. Έπειτα, της δίνουμε ζωή κατευθείαν κουνώντας το δάκτυλό μας. Αν δεν θέλουμε να κόψουμε το γάντι, το αφήνουμε όπως είναι και φτιάχνουμε τις κούκλες πάνω στο άκοπο γάντι.

Αν δεν έχουμε παλιά γάντια που θα μας προσφέρουν κατευθείαν τις θήκες για τα δάκτυλά μας, πάνω στις οποίες θα φτιάξουμε τις δακτυλόκουκλές μας, μπορούμε να φτιάξουμε μόνοι μας αυτές τις θήκες, ενώ η υπόλοιπη διαδικασία κατασκευής παραμένει η ίδια με την παραπάνω. Φτιάχνουμε το περίγραμμα του δα-

κτύλου μας πάνω σε ένα χαρτί ή χαρτόνι διπλωμένο στη μέση, το κόβουμε διπλό, όπως είναι, και μετά κολλάμε τις δύο πλαϊνές πλευρές αφήνοντας το άνοιγμα από κάτω, για να μπει το δάκτυλό μας. Αν θέλουμε η δακτυλόκουκλά μας να είναι υφασμάτινη, μεταφέρουμε το περίγραμμα του δακτύλου μας από το χαρτί στο διπλωμένο ύφασμα, κόβουμε το ύφασμα διπλό, όπως είναι, χωρίς να πειράξουμε καθόλου την πάνω πλευρά του και μετά ράβουμε ή κολλάμε τις δύο πλαϊνές πλευρές της θήκης. Πολύ εντυπωσιακές δακτυλόκουκλες μπορούμε να φτιάξουμε σχεδιάζοντας και ζωγραφίζοντας πάνω σε χαρτόνι διάφορες ολόσωμες φιγούρες ή πρόσωπα. Αφού κόψουμε το περίγραμμά τους, κάνουμε μια τρύπα στη θέση της μύτης ή του στόματος, όπου βάζουμε το δάκτυλά μας και κινούμε την κούκλα, η οποία έχει μια πολύ αστεία μύτη ή στόμα που κινούνται. Στις ολόσωμες φιγούρες κάνουμε δύο τρύπες στις θέσεις των ποδιών όπου περνάμε το δείκτη και το μεσαίο δάκτυλό μας και ξαφνικά η κούκλα έχει πόδια και μπορεί να περπατήσει, να τρέξει, να χορέψει και να κάνει διάφορες φιγούρες.

Αυτές οι κούκλες εντυπωσιάζουν πολύ τα παιδιά και είναι εύκολες στην κατασκευή τους, αρκεί να βοηθήσουμε τα παιδιά, όταν θα χρειαστεί, να ανοίξουν τις τρύπες.

Δακτυλόκουκλα από άχρηστο υλικό.

**Δακτυλοκούκλες από άχρηστο υλικό
(καμηλοπάρδαλη, άλογο, ελέφαντας).**

Μια παραλλαγή αυτού του είδους της κούκλας είναι να κολλήσουμε στο πίσω μέρος, αφού την κόψουμε, με ταινία ή λευκοπλάστ, ένα καλαμάκι από σουβλάκι ή ένα καλαμάκι αναψυκτικού, ώστε η κίνηση να δίνεται από αυτά. Ένας άλλος τρόπος για να κινήσουμε αυτές τις επίπεδες φιγούρες, οι οποίες μπορούν να φτιαχτούν και σε πολύ μεγάλο μέγεθος, είναι να κάνουμε μια ή δύο τρύπες στο κεφάλι της κούκλας και να περάσουμε ένα λεπτό σχοινί.

Δακτυλόκουκλες μπορούμε να φτιάξουμε και με άδεια ρολά από χαρτί υγείας. Κόβουμε ένα ρολό στη μέση και τοποθετούμε τα δύο ή τρία δάκτυλά μας μέσα στην τρύπα του διαμορφωμένου ρολού. Το ρολό το διαμορφώνουμε σύμφωνα με περιγραφή που έχει γίνει σε άλλο σημείο του βιβλίου.

– **Μαρότα ή γαντόκουκλα από λωρίδες εφημερίδας και από χαρτοπολτό**

Αυτού του είδους οι κατασκευές είναι πιο πολύπλοκες και χρονοβόρες και είναι κατάλληλες κυρίως για τα μεγάλα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Σ' αυτές τις κατασκευές θα χρειαστεί καλούπι, πάνω στο οποίο θα πλαστεί το κεφάλι. Το καλούπι κατασκευάζεται με τον ίδιο τρόπο και στις δύο περιπτώσεις.

Το κεφάλι της κούκλας πρέπει να είναι ελαφρύ, για να μπορεί ο κουκλοπαίκτης να κινεί καλά την κούκλα, χωρίς να κουράζεται το χέρι του και να γέρνει το κεφάλι της κούκλας, ώστε να μη φαίνεται το βλέμμα της ή να φαίνεται όλη η κούκλα άψυχη. Γι' αυτό το λόγο είτε χρησιμοποιούμε καλούπι γι' αυτές τις δύο κατασκευές είτε το υλικό που χρησιμοποιούμε ως βάση που ενσωματώνεται.

στο κεφάλι της κούκλας πρέπει να είναι ελαφρύ. Έτσι μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ως βάση, ανάλογα με το σχήμα του κεφαλιού που θέλουμε να δώσουμε στην κούκλα, ένα μπουκάλι πλαστικό από νερό μικρό ή μεγάλο, για μεγαλύτερες κούκλες, ή ένα μπουκάλι από αναψυκτικό ή μια μπάλα από τσαλακωμένες εφημερίδες Μέσα στην τρύπα του μπουκαλιού αλλά και στην εφημεριδόμπαλα στερεώνουμε μια καβίλια δένοντάς την με βαμβακερό σπάγγο. Με τον ίδιο σπάγγο, χωρίς να τον κόψουμε, τυλίγουμε και την επιφάνεια του μπουκαλιού ή της μπάλας.

Δακτυλόκουκλα από χαρτόνι.

Επίπεδες φιγούρες στις οποίες η κίνηση δίνεται απ' τα δάκτυλα που λειτουργούν ως χέρια ή πόδια.

Εάν θέλουμε να φτιάξουμε καλούπι το οποίο θα αφαιρεθεί μετά το τέλος της κατασκευής, παίρνουμε ένα πλαστικό σακουλάκι, ανάλογα με το μέγεθος του κεφαλιού που θέλουμε να φτιάξουμε, και το γεμίζουμε με λεπτό πριονίδι. Σφηνώνουμε μέσα στο σακουλάκι με το πριονίδι μια καβίλια σε πάχος λίγο πιο μεγάλο απ' το δάκτυλό μας και δένουμε το σακουλάκι με το πριονίδι και την καβίλια με βαμβακερό σπάγγο, αφήνοντας λίγο το σπάγγο να περισσεύει, πριν τον κόψουμε. Τυλίγουμε όλο το σακουλάκι με το σπάγγο σταυρωτά, καθώς και ένα μέρος της καβίλιας, που θα αποτελέσει το λαιμό της κούκλας, (την καβίλια μπορούμε να τη στερεώσουμε και με χαρτοταινία).

Στις περιπτώσεις της εφημερίδας και του μπουκαλιού, η καβίλια θα μείνει μόλιμα στην κούκλα, η οποία θα είναι «μαρότα», ενώ στην περίπτωση του καλουπιού η καβίλια θα βγει και η κούκλα θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε σαν γαντόκούκλα

είτε σαν «μαρότα», οπότε θα πρέπει να τοποθετούμε την καβίλια στο λαιμό της κούκλας. Αντί για καβίλια στην περίπτωση της εφημερίδας μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και ξύλινη κουτάλα, όπου το φαρδύ της μέρος το καλύπτουμε με εφημερίδες που τις στερεώνουμε και δίνουμε το σχήμα του κεφαλιού που θέλουμε. Από εδώ και πέρα η διαδικασία κατασκευής είναι η ίδια. Τοποθετούμε την καβίλια με το καλούπι σ' ένα βάζο με άμμο ή πετρούλες, ώστε να στερεωθεί το καλούπι και να μπορούμε να δουλέψουμε άνετα. Με ένα πινέλο καλύπτουμε το καλούπι με μια στρώση ατλακόλ ή αλευρόκολλα και το αφήνουμε για λίγο, πριν απλώσουμε πάνω στο καλούπι μας τις λωρίδες της εφημερίδας ή το χαρτοπολτό. Στο μεταξύ έχουμε ήδη κόψει με το χέρι λωρίδες εφημερίδας ή έχουμε ετοιμάσει το χαρτοπολτό, όπως έχουμε περιγράψει σε προηγούμενο κεφάλαιο. Στην περίπτωση του χαρτοπολτού, καλύπτουμε το καλούπι με χαρτοπολτό. Αφού λοιπόν έχουμε φτιάξει το κεφάλι, προσθέτουμε και τα χαρακτηριστικά του προσώπου από κομμάτια χαρτοπολτού και τους δίνουμε το σχήμα που θέλουμε πλάθοντάς τα. Αφήνουμε το κεφάλι να στεγνώσει 4 – 5 μέρες και μετά το βάφουμε με τέμπρες ή πλαστικά χρώματα χρησιμοποιώντας κομμάτια σφουγγαριού βουτηγμένα στο χρώμα και για μεγαλύτερη ευκολία, αλλά και για να απλωθεί το χρώμα ομοιόμορφα και να γίνουν καλύτερα οι αναμείξεις των χρωμάτων, ώστε να έχουμε καλύτερα αποτελέσματα. Γι' αυτό το λόγο μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και τα δάκτυλά μας, για να τονίσουμε ορισμένες

λεπτομέρειες. Αν θέλουμε το πρόσωπο που θα φτιάξουμε να έχει έντονους χρωματισμούς και αντιθέσεις, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και πιπέλα. Αφού στεγνώσει η κούκλα μας και τοποθετήσουμε και τα μαλλιά, τα οποία αν θέλουμε μπορούμε και να τα πλάσουμε με χαρτοπολτό στο προηγούμενο στάδιο της κατασκευής, τραβάμε την καβίλια και αδειάζουμε το πριονίδι απ' το καλούπι, έτσι το κεφάλι γίνεται πιο ελαφρύ. Στη συνέχεια, φτιάχνουμε το φόρεμα είτε δένοντας στο λαιμό της κούκλας ένα ύφασμα είτε κόβοντας και ράβοντας ένα κανονικό φόρεμα με τα χέρια.

Ο χαρτοπολτός είναι ιδανικό υλικό, γιατί δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να πλάσουν τα χαρακτηριστικά της κούκλας τους, όπως τα φαντάζονται ή ακόμη και να πειραματιστούν, πριν αποφασίσουν για την τελική της μορφή.

Εάν θέλουμε να φτιάξουμε κούκλα με πιο μεγάλο κεφάλι, ακολουθούμε την τεχνική που χρησιμοποιούμε για την κατασκευή της μάσκας με μπαλόνι, εφημερίδες και κόλλα, μόνο που τώρα καλύπτουμε όλο το μπαλόνι με εφημερίδες. Για να φτιάξουμε το κεφάλι με αυτό τον τρόπο, αφήνουμε μια μικρή τρύπα στο κάτω μέρος. Όταν στεγνώσει, κολλάμε έναν κύλινδρο από χαρτόνι ή χωνί στο άνοιγμα του μπαλονιού, χρησιμοποιώντας λωρίδες εφημερίδας και κόλλα. Έτσι η κούκλα μας έχει λαιμό, μέσα στον οποίο τοποθετούμε ένα ή δύο δάκτυλα ή μια χοντρή καβίλια για να την κινήσουμε.

«Φτιάχνουμε →

→ κούκλες «μαρότες» →

→ από χαρτοπολλά»

– Κούκλες με κόμπους

Και τώρα ας υποθέσουμε πως ένας/μία βρεφονηπιοκόμος δεν έχει κανένα, μα κανένα υλικό από αυτά που απαιτούνται, για να παίξει κουκλοθέατρο στα παιδιά. Εύκολα θα πείτε ότι έχει τα χέρια της, όμως ας υποθέσουμε ότι δεν έχει ούτε έναν απλό μαρκαδόρο ή στυλό για να τα μεταμορφώσει σε κούκλες. Σε μια τέτοια περίπτωση τι θα μπορούσε να κάνει;

Σίγουρα θα έχει μια ζακέτα ή ένα μανίκι, πιθανόν θα έχει και ένα κασκόλ ή μαντίλι ή φουλάρι ή μπορεί να βρει και ένα κομμάτι παλιό ύφασμα ή στην ανάγκη ένα χαρτομάντιλο. Ένα από αυτά είναι αρκετό. Κάνει λοιπόν έναν κόμπο και αμέσως δημιουργείται το κεφάλι μιας κούκλας και μάλιστα με μαλλιά, βάζει το δείκτη της μέσα στον κόμπο και η κούκλα ζωντανεύει. Τα παιδιά θα ενθουσιαστούν μ' αυτή την πρωτότυπη κούκλα που ξεφύτρωσε ξαφνικά από το πουθενά.

Κούκλα από μαντίλι με κόμπο.

Έτσι, δίνεται στα παιδιά το ερέθισμα να αρχίσουν να φτιάχνουν και να ζωντανεύουν τις πιο περίεργες και πρωτότυπες κούκλες και, εάν τελικά βρεθούν στον παιδικό σταθμό παλιά υφάσματα, παλιά ρούχα και παλιές κάλτσες και κάποια στιγμή βρεθούν και μαρκαδόροι, τα παιδιά ζωγραφίζουν πάνω στους κόμπους κεφάλια και χαρακτηριστικά, ακόμη και το φόρεμα της κούκλας τους (πανί που περισσεύει κάτω απ' τον κόμπο) μπορούν να ζωγραφίσουν.

Κούκλες μπορούν να γίνουν όλα τα πανιά, αρκεί η ματιά του/της βρεφονηπιοκόμου να καλλιεργηθεί, ώστε να οδηγείται από τη δημιουργική φαντασία δίνοντας ερεθίσματα που να προκαλούν και να ωθούν τα παιδιά στη δημιουργία.

13.6.1 Τα ρούχα της κούκλας

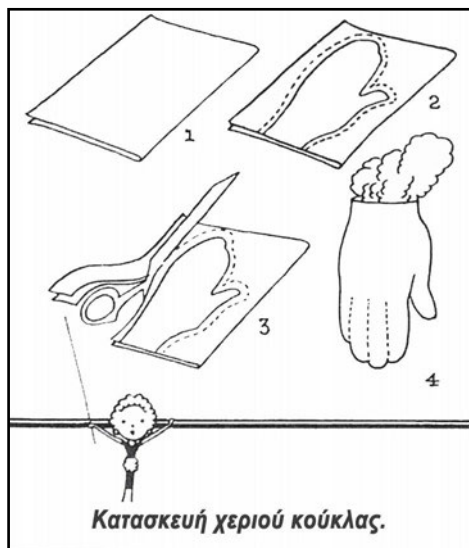
Το ρούχο στην κούκλα αρχικά είναι απαραίτητο για να καλύπτει το χέρι του κουκλοπαίκτη. Βέβαια, η κατασκευή και η διακόσμηση του φορέματος αποτελεί και μεμονωμένα μια δραστηριότητα δημιουργικής έκφρασης.

Στις κούκλες που έχουν κεφάλι με όγκο, κυρίως στις «μαρότες» και στις γαντόκουκλες, έχουμε τη δυνατότητα να επιλέξουμε ανάμεσα σε δύο τύπους φορέματος, ανάλογα με το χαρακτήρα της κούκλας, ο οποίος βέβαια καθορίζει και την κίνησή της αλλά και γενικότερα το ρόλο της. Όμως η επιλογή μπορεί να γίνει καθαρά με κριτήριο την επιθυμία του δημιουργού της. Αυτό που είναι πολύ σημαντικό – για λόγους πρακτικούς – είναι η δημιουργία ενός ευρύχωρου και άνετου ρούχου, προκειμένου να μπαίνει και να καλύπτεται άνετα το χέρι του κουκλοπαίκτη, ώστε να μην εμποδίζεται η σωστή και αρμονική κίνηση της κούκλας. Ο πρώτος και πιο απλός τρόπος κατασκευής του φορέματος είναι απλά ένα ύφασμα πλούσιο, μακρύ και φαρδύ, το οποίο στερεώνεται στο λαιμό της κούκλας, είτε αυτός είναι η καβίλια είτε είναι ρολό ή χωνί από χαρτόνι είτε είναι πλασμένος από χαρτοπολτό. Η στερέωση γίνεται είτε με δέσιμο είτε κολλώντας το ύφασμα με κόλλα στο λαιμό. Αυτός ο τύπος φορέματος δίνει στην κίνηση της κούκλας έναν αέρα και μια ανεμελιά, γίνεται εύκολα και γρήγορα ακόμη και από τα μικρότερα παιδιά και, επιπλέον, μπορούμε εύκολα να αλλάζουμε φορέματα στην κούκλα μας.

Πιο εξεζητημένα φορέματα μπορούμε να φτιάξουμε, εάν διπλώσουμε το ύφασμα κανονικά στη μέση σε σχήμα παραλληλόγραμμου και να κάνουμε μια τρύπα ή το διπλώσουμε σε σχήμα τριγώνου, για να έχουμε ένα πιο πρωτότυπο φόρεμα. Παράλληλα, μας δίνεται η δυνατότητα, εάν θέλουμε να διπλώσουμε και να δέσουμε τις δύο πλαϊνές άκρες του υφάσματος, να φτιάξουμε χέρια στην κούκλα. Χέρια μπορούμε να φτιάξουμε και με άλλο τρόπο, εάν ράψουμε ή κολλήσουμε τις δύο πλαϊνές πλευρές του υφάσματος, αφήνοντας στις δύο επάνω γωνίες δύο ανοίγματα είτε για να περάσει το δικό μας χέρι είτε κάποια δάκτυλά μας, αφού προηγουμένως έχουμε φορέσει γάντι. Μπορούμε επίσης να φτιάξουμε και κανονικές παλάμες από ύφασμα. Επιλέγουμε ένα ύφασμα πιο σκληρό, όπως είναι το κάμποτο ή η τσόχα. Με κιμωλία σχηματίζουμε σε διπλό ύφασμα δύο παλάμες, όπου θα ξεχωρίζει μόνο ο αντίχειρας, ενώ τα υπόλοιπα δάκτυλα θα είναι ενωμένα. Κόβουμε το περίγραμμά τους στο διπλό ύφασμα, ράβουμε τα ίδια κομμάτια μεταξύ τους, αφήνοντας στον καρπό μια τρύπα, μέσα απ' την οποία βάζουμε στην παλάμη ένα κομμάτι βαμβάκι, για να δώσουμε όγκο, και μετά ράβουμε τις παλάμες, μια σε κάθε ένα από τα ανοίγματα που αφήνουμε στο φόρεμα.

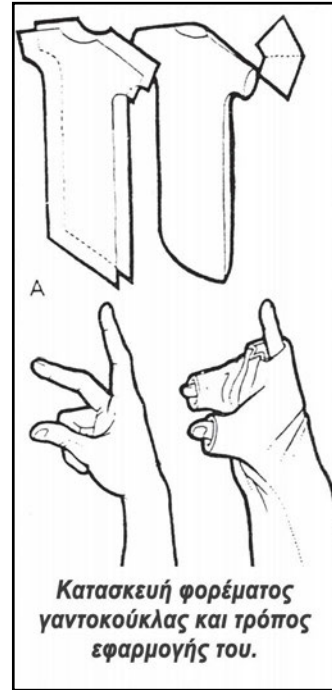
Ο άλλος τρόπος είναι η κατασκευή ενός κανονικού φορέματος με χέρια που μοιάζει με γάντι. Σ' ένα χαρτί σχεδιάζουμε ένα ευρύ-

χωρο φόρεμα με ελαφρά σχεδιασμένους ώμους, λαιμό και μανίκια, καθώς και κορμό με ένα ελαφρό άνοιγμα, καθώς κατεβαίνουμε προς τα κάτω. Μεταφέρουμε το σχέδιο πάνω σε διπλό ύφασμα, γυρισμένο από την ανάποδη πλευρά, και το κόβουμε λίγο πιο έξω από το χνάρι μας. Ράβουμε τα δύο κομμάτια του υφάσματος απ' την ανάποδη πλευρά, αφήνοντας άραφτη την πάνω πλευρά, το λαιμό και την κάτω πλευρά του φορέματος. Γυρνάμε το φόρεμα απ' την καλή του πλευρά και το φοράμε στην κούκλα είτε ράβοντάς το στο λαιμό είτε κολλώντας το. Είναι πολύ σημαντικό να στερεώσουμε πολύ καλά το φόρεμα της κούκλας, για να μην έχουμε δυσάρεστες εκπλήξεις κατά τη διάρκεια της παράστασης, αν και κάτι τέτοιο θα μπορούσε να ενταχθεί με χιούμορ στην υπόθεση του έργου.

Κατάλληλα υφάσματα για το φόρεμα της κούκλας είναι τα βαμβακερά αλλά και τα συνθετικά, όχι όμως τα μάλλινα, γιατί ξεφτάνε και φθείρονται εύκολα, ενώ κινδυνεύουν και απ' το σκόρο. Καλό θα ήταν να είναι λίγο ελαστικά και χοντρά για να δίνουν την αίσθηση ότι η κούκλα έχει σώμα στητό και όχι άψυχο. Είναι προτιμότερο λοιπόν να επιλέγουμε χοντρά μακό, βελουτέ, φούτερ, βαμβακερά, λινά, κάμποτο κτλ. Τα υφάσματα αυτά μπορούμε να τα βρούμε και από τα παλιά μας ρούχα, που δεν τα χρησιμοποιούμε πια. Τα υφάσματα μπορεί να είναι εμπριμέ ή μονόχρωμα. Στα μονόχρωμα υφάσματα μπορούν να επέμβουν τα παιδιά και να τα διακοσμήσουν είτε ζωγραφίζοντάς τα ακόμη και με μαρκαδόρους είτε τυπώνοντας διάφορα σχέδια χρησιμοποιώντας κάποιες τεχνικές απ' αυτές που περιγράφονται στα αντίστοιχα κεφάλαια. Ακόμη μπορούν να τα διακοσμήσουν με την τεχνική του κολάζ, κολλώντας πούλιες, περιέργα κουμπιά, όστρακα και οτιδήποτε άλλο θέλουν.

Κατασκευή φορέματος γαντοκούκλας και τρόπος εφαρμογής του.

Κούκλες από ξύλινες κουτάλες με φορέματα διακοσμημένα με κολάζ και ζωγραφική από τις μαθήτριες.

Μπορούν ακόμη στο βασικό φόρεμα της κούκλας να κολλήσουν είτε πόδια είτε κάποια ποδιά, ζώνη, τιράντες κ.ά., κομμένα από άλλο ύφασμα.

Ακόμη και αυτή η διαδικασία δίνει ευκαιρίες για δημιουργική έκφραση αλλά και για την εξέλιξη της λογικομαθηματικής σκέψης, μέσα από τις διάφορες μετρήσεις και ταξινομήσεις που απαιτούνται για την κατασκευή και τη διακόσμηση του φορέματος της κούκλας, καθώς και

ευκαιρίες επικοινωνίας ανταλλαγής απόψεων και συνεργασίας.

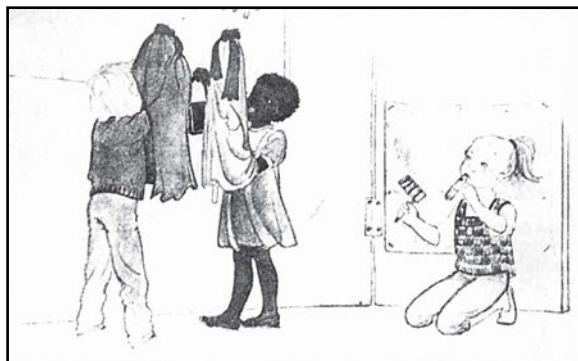
Πάνω από το βασικό φόρεμα της κούκλας μπορούμε επίσης να της φορέσουμε γιλέκο, ζακέτα, εσάρπα, κ.ά. Εάν η κούκλα που φτιάχνουμε είναι κάποιος ήρωας ενός γνωστού παραμυθιού, μπορούμε να συμπεριλάβουμε στο ρουχισμό της ένα στοιχείο που να δηλώνει την ταυτότητά της, π.χ. για την Κοκκινισκουφίτσα βάζουμε, στην κούκλα ένα κόκκινο σκουφί.

13.7 Σκηνή κουκλοθέατρου

Κουκλοθέατρο μπορούμε να παίζουμε με πολλούς τρόπους, ακόμη και χωρίς σκηνή. Μ' αυτό τον τρόπο οι κούκλες βρίσκονται κοντά στα παιδιά, συνδιαλέγονται μαζί τους και ζουν ανάμεσά τους. Αν παρακολουθήσουμε τα ίδια τα παιδιά σε ανύποπτο χρόνο, θα δούμε ότι καθισμένα το ένα απέναντι στο άλλο, κρατώντας από μια κούκλα το καθένα παίζουν κανονικά κουκλοθέατρο έχοντας μπει πραγματικά μέσα στους ρόλους τους, χωρίς να επηρεάζονται από το γεγονός ότι βλέπουν το συμπαίκτη τους να δίνει ζωή στην κούκλα του. Είναι τόσο γοητευμένα που η μαγεία δε χάνεται.

Όμως, αναμφισβήτητα, το ζωντάνεμα της κούκλας πίσω από μια σκηνή κουκλοθέατρου δί-

νει μια άλλη μαγεία. Όταν παίζουμε κουκλοθέατρο πίσω από τη σκηνή, είναι πολύ σημαντικό να είμαστε καλά κρυμμένοι, διαφορετικά είναι προτιμότερο να παίζουμε στα παιδιά φανερά, παρά μισοκρυμμένοι, γιατί, όταν παίζουμε φανερά, τα παιδιά γνωρίζουν την ύπαρξή μας πίσω από την κούκλα και τη δέχονται χωρίς να διασπάται η προσοχή τους,

Το παράπηγμα του κουκλοθέατρου μπορεί να είναι και ένα τροχόσπιτο.

ενώ, αν δεν είμαστε καλά κρυμμένοι, εκείνο που τελικά αποσπά την προσοχή τους είναι να δουν ποιος κρατάει την κούκλα.

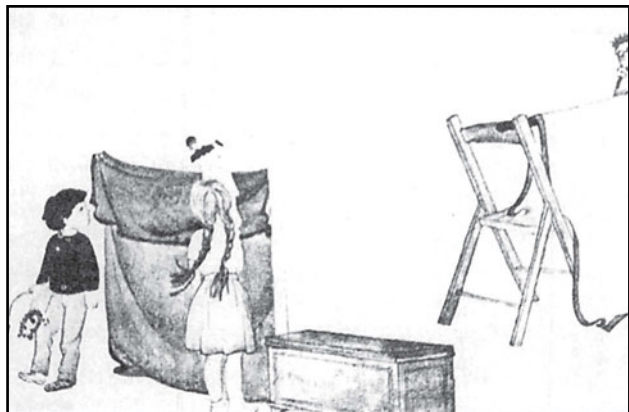
Υπάρχουν πολλά είδη παραπηγμάτων για κουκλοθέατρο, υπάρχουν και οι επαγγελματικές κατασκευές, που είναι μόνιμες ή πτυσσόμενες που μπορούν να μεταφερθούν. Εμείς για τον παιδικό σταθμό μπορούμε να φτιάξουμε πολύ εύκολα και γρήγορα, διαφόρων ειδών

παραπήγματα, ανάλογα κάθε φορά με το χώρο που διαθέτουμε στην τάξη μας (αίθουσα μικρή ή μεγάλη, τετράγωνη ή μακρόστενη κτλ.), καθώς και με τις ανάγκες του έργου που θα παίξουμε.

Πριν αποφασίσουμε το είδος της σκηνής που θα φτιάξουμε, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι το ύψος της σκηνής από το δάπεδο μέχρι το άνοιγμα, όπου παίζουν οι κούκλες, πρέπει να είναι ανάλογο με το ύψος των κουκλοπαίκτων, δηλαδή, θα πρέπει να έχει ύψος λίγο πιο μεγάλο από το ύψος του κουκλοπαίκτη. Επομένως, διαφορετικό θα είναι το ύψος της κατασκευής, όταν παίζουν τα παιδιά, και διαφορετικό, όταν παίζουν οι παιδαγωγοί.

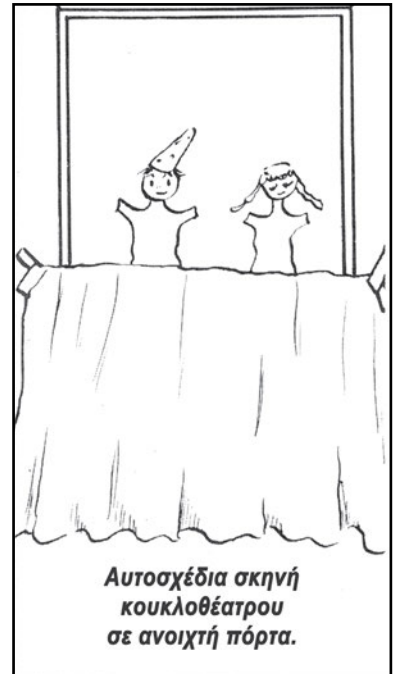
Παρακάτω θα αναφερθούμε σε ορισμένες ιδέες για την κατασκευή αυτοσχέδιων σκηνών κουκλοθέατρου, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στον παιδικό σταθμό.

- Η πιο πρόχειρη και γρήγορη σκηνή κουκλοθέατρου είναι ένα τραπέζι γυρισμένο στο πλάι. Οι κουκλοπαίκτες κρύβονται πίσω από το τραπέζι και χρησιμοποιούν την επάνω άκρη του τραπεζιού για σκηνή.

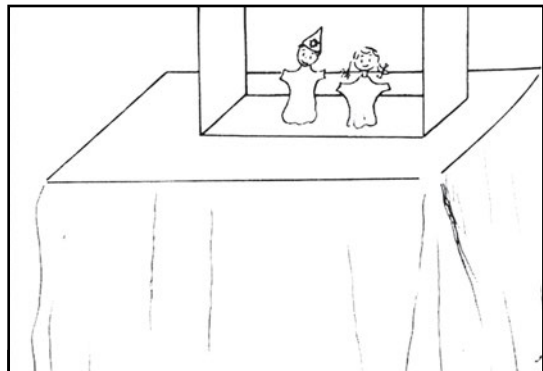

- Μια άλλη πρόχειρη σκηνή θα έχουμε, αν στερεώσουμε ένα σεντόνι στη μια πλευρά ενός τραπέζιου αφήνοντάς το να κρέμεται ως το πάτωμα, ενώ την άλλη πλευρά τη στερεώνουμε στο χερούλι μιας πόρτας ή σ' ένα άλλο τραπέζι ή μια καρέκλα. Οι κουκλοπαίκτες κρύβονται πίσω από το σεντόνι και οι κούκλες παίζουν πάνω απ' αυτό.
- Εάν τοποθετήσουμε δύο τραπέζια ή θρανία παράλληλα, σε κάποια απόσταση μεταξύ τους, και πάνω σε κάθε θρανίο τοποθετήσουμε από μια καρέκλα, μπορούμε πάνω στις δύο καρέκλες να στερεώσουμε μια λεία και επίπεδη σανίδα πάνω στην οποία θα ρίξουμε ένα μακρύ και φαρδύ κομμάτι από ύφασμα, φτιάχνοντας μια πιο ψηλή σκηνή κουκλοθέατρου με προσκήνιο.
- Δύο τραπέζια ή θρανία το ένα πάνω στο άλλο καλυμμένα με ένα μακρύ και φαρδύ ύφασμα αποτελεί μια σκηνή κουκλοθέατρου. Ακόμη πάρα πολύ γρήγορα μπορούμε να φτιάξουμε μια σκηνή αν στερεώσουμε με ένα μακρύ σεντόνι πινέζες στις κάσες μια ανοικτής πόρτας.
- Μια μεγάλη σκάλα ανοικτή μπορεί να μεταμορφωθεί σ' ένα πολύ πρωτότυπο παράπηγμα κουκλοθέατρου, αν την καλύψουμε μ' ένα πανί και στο κατάλληλο σημείο κόψουμε ένα παράθυρο, για να εμφανίζονται οι κούκλες. Μπορούμε ακόμη να καλύψουμε τη σκάλα και με περισσότερα πανιά τοποθετώντας τα με τέτοιο τρόπο, ώστε να σχηματίζουν το παράθυρο απ' όπου θα βγαίνουν οι κούκλες. Ένα πιο μεγάλο παράπηγμα μπορούμε να φτιάξουμε, αν τοποθετήσουμε δύο σκάλες ανοικτές σε κάποια απόσταση και δέσουμε ανάμεσά τους ένα σκοινί, πάνω στο οποίο θα στερεώσουμε ένα ύφασμα.

- Πολύ εντυπωσιακό κυκλικό παράπηγμα κουκλοθέατρου μπορούμε να φτιάξουμε με ομπρέλα θαλάσσης, αν την ανοίξουμε και στερεώσουμε πάνω σ' αυτήν ένα μεγάλο μακρύ ύφασμα, το οποίο θα φτάνει μέχρι κάτω, δημιουργώντας έναν κλειστό χώρο σαν κυλινδρικό σπιτάκι, το οποίο θα έχει ένα παράθυρο ανοικτό, κομμένο πάνω στο ύφασμα, για να παίζουν οι κούκλες.
- Επιλέγουμε ένα σημείο της τάξης μας, όπου οι τοίχοι σχηματίζουν γωνία και καρφώνουμε από ένα καρφί σε κάθε τοίχο. Στα καρφιά στερεώνουμε ένα ύφασμα, πίσω από το οποίο κρύβονται οι κουκλοπαίκτες και παίζουν με τις κούκλες πάνω απ' αυτό. Μπορούμε ακόμη να παίζουμε κουκλοθέατρο πίσω από ένα παράθυρο ή πίσω από οποιοδήποτε έπιπλο του χώρου θεωρούμε κατάλληλο.
- Πάρα πολύ χρήσιμες κατασκευές παραπήγματος κουκλοθέατρου είναι οι χαρτονένιες κούτες συσκευασίας. Έτσι, ένα μεγάλο χαρτοκιβώτιο ψυγείου μπορεί να μας φανεί πάρα πολύ χρήσιμο, αν το τοποθετήσουμε όρθιο και αφαιρέσουμε την επάνω επιφάνεια και ανοίξουμε το μισό πλαινό φύλλο από κάθε πλευρά προς τα έξω. Για να φτιάξουμε το άνοιγμα που θα παίζουν οι κούκλες, ανοίγουμε στη μπροστινή πλευρά ένα παράθυρο κόβοντάς το με κοπίδι. Για να εξασφαλίσουμε μεγαλύτερη σταθερότητα και ανθεκτικότητα, κολλάμε πάνω από την κατασκευή μας ύφασμα, όπως κάμποτο αλλά και τουλπάνι σκούρου χρώματος, για να προβάλλονται καλύτερα οι κούκλες. Αν ανοίξουμε μια μεγάλη κούτα και τη βάλουμε να σταθεί όρθια σαν παραβάν και ανοίξουμε στις δύο επιφάνειές της από ένα παράθυρο, τότε μπορούν να βγαίνουν οι κούκλες και να παίζουν απ' τα δυο παράθυρα. Με τον ίδιο τρόπο μπορούμε να φτιάξουμε μια πιο μεγάλη σκηνή, αν ανοίξουμε δυο κούτες σαν παραβάν τη μία δίπλα στην άλλη και ανοίξουμε περισσότερα παράθυρα. Οι εξωτερικές επιφάνειες μπορεί να βαφτούν και να ζωγραφιστούν από τα παιδιά, πάντα όμως με λιτότητα, για να μην αποσπεί την προσοχή των θεατών από την παράσταση. Επιπλέον, δυο κανονικές κούτες στερεωμένες σε όρθια θέση, η μια απέναντι στην άλλη, με τα κατάλληλα παράθυρα μπορεί να αποτελέσουν με την κατάλληλη εξωτερική διακόσμηση – δύο σπίτια, όπου ο κάθε κουκλοπαίκτης θα μπορεί να μπαίνει στη μία κούτα – σπίτι και να συνδιαλέγεται με το γείτονά του στο απέναντι σπίτι. Πολλές πρωτότυπες, χιουμοριστικές ιστορίες μπορούν να παιχτούν μ' αυτό το ερέθισμα των δύο παρατηγμάτων.
- Και τα μικρά χαρτόκουτα όμως μας είναι χρήσιμα, γιατί μεταβάλλονται άνετα σε σκηνές κουκλοθέατρου, κυρίως για μικρές αυτοσχέδιες κούκλες ή δακτυλόκουκλες, αν αφαιρέσουμε τελείως την πάνω και την κάτω πλευρά τους και τα τοποθετήσουμε πάνω σε ένα τραπέζι με τέτοιο τρόπο, ώστε να βλέπουμε μέσα από το άνοιγμα, που δημιουργήθηκε με την αφαίρεση των δύο πλευρών. Οι κούκλες θα

Αυτοσχέδια σκηνή κουκλοθέατρου πάνω σε τραπέζι με διαμορφωμένη κούτα.

εμφανίζονται πίσω από το κουτί σαν να εμφανίζονται στην τηλεόραση.

- Ένα υλικό με πάρα πολλές δυνατότητες είναι το χαρτόνι οντουλέ, που πωλείται με το μέτρο. Αυτό το χαρτόνι έχει την ιδιότητα να παίρνει διάφορα σχήματα καθώς στέκεται και, ακριβώς επειδή μπορούμε να το αγοράσουμε με το μέτρο, μπορούμε να κάνουμε μεγάλες κατασκευές. Αυτό το χαρτόνι λοιπόν αν το στερεώσουμε όρθιο και το κόψουμε πάνω σε σχέδιο κάστρου, έχουμε μια σκηνή και ταυτόχρονα ένα σκηνικό κουκλοθέατρου. Μπορούμε ακόμη να φτιάξουμε πύργους και πολυκατοικίες με παράθυρα απ' όπου θα παίζουν οι κούκλες, καθώς και βάρκες ή καράβια με φινιστρίνια, όπου οι κούκλες θα παίζουν μέσα ή και από πάνω απ' αυτά. Για να είναι πιο σταθερή η κατασκευή μας κολλάμε ύφασμα πάνω στο χαρτόνι, όπως αναφέραμε και παραπάνω, και, εάν είναι πολύ μεγάλη η σκηνή μας και δε στέκεται εύκολα, μπορούμε να τη στερεώσουμε από τη μέσα πλευρά της με καρέκλες.

*Υπαίθριο αυτοσχέδιο κουκλοθέατρο
φτιαγμένο από μαθήτριες.*

- Υπάρχουν και πιο απλές λύσεις, όπως να παίζουμε κουκλοθέατρο πίσω από μια ανοιχτή ομπρέλα ή μέσα σ' ένα κουβά ή μέσα σ' ένα μπαούλο ή πίσω από ανοιχτά ράφια κ.ά. Τα υφάσματα που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε σ' όλα τα παραπάνω είδη σκηνών μπορεί να είναι παλιά σεντόνια, όπως είναι ή διακοσμημένα, μπορεί όμως να είναι και λινάτσα, κάμποτο, τουλουπάνια ή κάθε είδους βαμβακερά. Από που πρέπει να προσέξουμε μόνο είναι η διαφάνεια. Τα υφάσματα πρέπει να είναι αδιαφανή, για να μη διαγράφονται από μέσα οι παίκτες, καθώς θα κινούνται. Είναι πολύ σημαντικό, πριν ξεκινήσει μια παράσταση κουκλοθέατρου, να έχουμε βεβαιωθεί ότι όλα τα παιδιά βλέπουν, έτσι ώστε να κυλήσει ήρεμα η παράσταση χωρίς αντεγκλήσεις και διακοπές, που δημιουργούν ανησυχία και εκνευρισμούς. Η αυλή είναι ένας ακόμη ενδιαφέρων χώρος, όπου μπορεί να δοθεί παράσταση κουκλοθέατρου από τους/τις παιδαγωγούς ή απ' τα παιδιά. Υπάρχουν χίλιοι χώροι σε μια αυλή που μπορεί ν' αποτελέσουν φυσική σκηνή μαζί με σκηνικό για μια παράσταση, ενώ ταυτόχρονα λειτουργούν σαν ερεθίσματα για αυτοσχεδιασμούς. Τέτοιοι χώροι είναι τα δέντρα, οι θά-

μνοι, οι γλάστρες με λουλούδια, οι φράχτες, τα διάφορα όργανα κήπου κ.ά. Μπορούμε ακόμη να φτιάξουμε και μια αυτοσχέδια σκηνή κρεμώντας ένα σεντόνι ή άλλο ύφασμα ανάμεσα σε δύο δέντρα. [ΦΩΤ57]

13.8 Σκηνικά κουκλοθέατρου

Η κατασκευή των σκηνικών είναι πραγματικά θέμα φαντασίας. Για την κατασκευή τους, ανάλογα και με τις ανάγκες του έργου, μπορεί να χρησιμοποιηθούν όλες οι τεχνικές που έχουν προαναφερθεί στα κεφάλαια της ζωγραφικής, του τυπώματος και του κολάζ. Εδώ τα παιδιά με τους/τις βρεφονηπιοκόμους μπορούν να δημιουργήσουν ελεύθερα, γιατί αυτό είναι κυρίως που μας ενδιαφέρει, η ελεύθερη δημιουργική έκφραση και όχι το άρτιο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα. Για την κατασκευή των σκηνικών μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διάφορα υλικά και να κάνουμε και διάφορους συνδυασμούς υλικών, όπως χαρτόνι χοντρό, χαρτόνι οντουλέ, διάφορα υφάσματα, κυρίως σκληρά, για να στέκονται, όπως καραβόπανο, κάμποτο, λινάτσα, κ.ά. Πάνω σ' αυτές τις επιφάνειες μπορούμε να ζωγραφίσουμε ή να κάνουμε συνθέσεις κολάζ.

Τα σκηνικά θα πρέπει κάθε φορά να είναι ανάλογα με το θέμα του έργου που θα παιχτεί. Όμως πολλά σκηνικά μπορεί να χρησιμοποιηθούν και σε περισσότερα από ένα έργα, όπως π.χ. τα τοπία, ή ο εσωτερικός διάκοσμος, καθώς και τα διάφορα σκηνικά αντικείμενα που πιθανόν θα φτιάξουμε, όπως δέντρα, κάποια είδη οικιακής χρήσης κ.ά. Πολλά από τα σκηνικά που θα φτιάξουμε μπορούμε να τα χρησιμοποιήσουμε ξανά, όχι απόφια, αλλά κάνοντας κάποιες προσθαφαιρέσεις στοιχείων, σύμφωνα με τις ανάγκες του νέου έργου. Έτσι, λοιπόν, μπορούμε να φτιάξουμε τα σκηνικά και να τα τοποθετήσουμε στο πίσω μέρος της σκηνής σαν μια επίπεδη ή ανάγλυφη εικόνα. Επίσης, ολόκληρο το παράπηγμα που έχουμε φτιάξει μπορεί να αποτελέσει από μόνο του το σκηνικό του έργου, όπως προαναφέραμε.

Το επίπεδο σκηνικό, που μπορεί να είναι από χαρτόνι, χαρτί ή ύφασμα, το στερεώνουμε σ' ένα πηχάκι, για να μπορέσουμε να το κρεμάσουμε. Αντί για πηχάκια μπορούμε να

Τα σκηνικά αντικείμενα είναι αληθινά αντικείμενα.

**Σκηνικό κουκλοθέατρου με μεγάλες «μαρότες»
ζωγραφισμένο σε χαρτόνι οντουλέ.**

τοποθετούμε με τη σειρά που εμφανίζονται και σε κάθε ένα κάνουμε από μια τρύπα στην επάνω πλευρά τους. Αφού τα δέσουμε όλα μαζί περνώντας σπάγγο από τις τρύπες, φτιάχνουμε ένα είδος ντοσιέ, στο οποίο, αφού στερεώσουμε από πάνω του μια μακριά καβίλια, τυλίγουμε τα σκηνικά μας σε ρολό γύρω της. Όταν έρθει η ώρα να χρησιμοποιήσουμε τα σκηνικά, τα στερεώνουμε πίσω από τη σκηνή και κάθε φορά που θέλουμε να αλλάξουμε σκηνικό, απλώς γυρνάμε «σελίδα».

Εντυπωσιακά σκηνικά μπορούμε να φτιάξουμε και με τον παρακάτω τρόπο: Σε μπλε χαρτί του μέτρου ή σε σκουρόχρωμο χαρτόνι μπορούμε να ζωγραφίσουμε κάποια στοιχεία, κατά προτίμηση με βρεγμένες κιμωλίες που δίνουν ζωηρό αποτέλεσμα. Τα υπόλοιπα στοιχεία μπορούμε να τα ζωγραφίσουμε σε άλλα υλικά, όπως χαρτιά και χαρτόνια ή να τα φτιάξουμε από

ράψουμε και δύο λαστιχάκια πάνω στο σκηνικό, ένα σε κάθε πλευρά και από εκεί να το κρεμάσουμε σε δύο καρφιά που έχουμε καρφώσει στον τοίχο. Έτσι εναλλάσσουμε εύκολα τα σκηνικά μας σύμφωνα με τις ανάγκες του έργου. Ένας άλλος τρόπος για να εναλλάσσονται εύκολα όλα τα σκηνικά, που απαιτούνται για ένα έργο ή και περισσότερα, είναι να πάρουμε ένα μεγάλο χαρτί του μέτρου ή ύφασμα και να ζωγραφίσουμε πάνω του όλα τα σκηνικά που μας χρειάζονται με τη σειρά αφήνοντας κάποια απόσταση μεταξύ τους. Στο τέλος κολλάμε, στο χαρτί μια μεγάλη καβίλια ή ράβουμε μια θήκη κυλινδρική στο ύφασμα, μέσα στην οποία τοποθετούμε την καβίλια με τις δύο άκρες της να εξέρχουν και τοποθετούμε το σκηνικό μας στην εικόνα που θέλουμε, έχοντας το υπόλοιπο σκηνικό μαζεμένο σε ρολό. Κάθε φορά που θα θέλουμε να αλλάξουμε σκηνικό, περιστρέφουμε την καβίλια. Με αυτό τον τρόπο μαζεύεται η προηγούμενη εικόνα και εμφανίζεται η επόμενη που θέλουμε.

Ένας άλλος τρόπος για να έχουμε τα σκηνικά μας μαζεμένα είναι να φτιάξουμε όλα τα σκηνικά του έργου σε μεγάλα ισομεγέθη χαρτιά ή υφάσματα. Έπειτα τα

κουτιά, διάφορα κομμάτια φελιζόλ και υφάσματα. Στη συνέχεια, κάνουμε από μια τρύπα στα αντικείμενα, περνάμε πετονιά που είναι διάφανη και τα κρεμάμε από πάνω, μπροστά στο βασικό σκηνικό μας, σε διάφορα επίπεδα. Μ' αυτό τον τρόπο μπορούμε να φτιάξουμε ένα δάσος, έναν έναστρο ουρανό, μια γειτονιά κ.ά.

Για να ζωγραφίσουμε τα σκηνικά μας, καλό είναι να χρησιμοποιήσουμε πλαστικά χρώματα ή ανεξίτηλους μαρκαδόρους που δε γυαλίζουν και δε ραγίζουν τα χρώματα, όταν στεγνώσουν, όπως γίνεται με τις τέμπλες.

Γενικά, τα σκηνικά πρέπει να είναι απλά και λιτά, απεικονίζοντας μόνο τα απαραίτητα στοιχεία που δηλώνουν το χώρο, όπου διαδραματίζεται το έργο, έτσι ώστε να μη τραβούν ιδιαίτερα την προσοχή των παιδιών, με αποτέλεσμα να αποπροσανατολίζονται απ' τη δράση, η οποία πραγματοποιείται από τις κούκλες.

Κατασκευή σκηνικού για κουκλοθέατρο.

Πολλές φορές, για τις ανάγκες ενός έργου είναι απαραίτητα και κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούν οι ήρωες. Αυτά ονομάζονται σκηνικά αντικείμενα. Ως σκηνικά αντικείμενα κάποιες φορές μπορεί να χρησιμοποιηθούν πραγματικά αντικείμενα, αν ταιριάζουν στο μέγεθος αλλά και στο ύφος του έργου, για παράδειγμα, ένα τηγάνι είναι μεγάλο σε μέγεθος για να το χρησιμοποιήσει μια κούκλα. Αν όμως στόχος του έργου είναι να χρησιμοποιηθεί το αντικείμενο χιουμοριστικά και να προκαλέσει γέλιο, τότε μπορούμε άνετα να το χρησιμοποιήσουμε.

Σκηνικά αντικείμενα μπορούμε να φτιάξουμε – τα πιο απλά – από χαρτόνι ή τα πιο σύνθετα από φελιζόλ, αφρολέξ αλλά και κόντρα πλακέ, που μπορούμε ύστερα να τα βάψουμε. Μπορούμε επίσης να τα πλάσουμε από χαρτοπολτό. Με τα ίδια υλικά μπορούμε να φτιάξουμε και κάποια

επιμέρους σκηνικά, που θα τοποθετηθούν στο προσκήνιο αν είναι ανάγκη, όπως δέντρα, κρεβάτι κτλ. Τα σκηνικά αντικείμενα ή τα σκηνικά που βρίσκονται πάνω στο προσκήνιο, είναι αυτά που θα χρησιμοποιηθούν οπωσδήποτε στη δράση. Διαφορετικά δεν έχουν λόγο ύπαρξης.

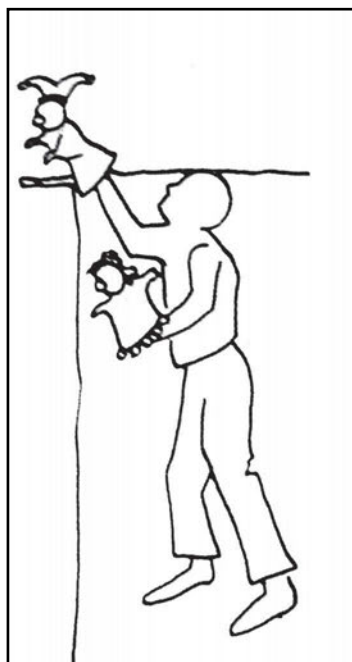
Όλα λοιπόν πρέπει να έχουν προετοιμαστεί κατάλληλα, πριν ανοίξει η αυλαία, για να μας μεταφέρει στο φανταστικό και μαγικό κόσμο της κούκλας.

13.9 Η κίνηση της κούκλας

Το ζωντάνεμα της κούκλας είναι η πιο σημαντική διαδικασία του κουκλοθέατρου. Αυτή είναι και η διαφορά αυτού του είδους της κούκλας από τις άλλες, η κούκλα αυτή φτιάχτηκε για να ζήσει. Στο ζωντάνεμα της κούκλας ξεχωριστό ρόλο παίζει η κίνησή της, καθώς και ο συντονισμός της κίνησης με το λόγο. Μια κούκλα που μιλάει ατελείωτα, καθώς στέκεται ακίνητη, σιγά – σιγά προκαλεί ανία στο κοινό και, κυρίως, στο παιδικό κοινό. Ενώ στο θέατρο οι άνθρωποι – ηθοποιοί μπορούν να δείξουν τα συναισθήματα και όλη την ψυχολογική τους κατάσταση από τις εκφράσεις του προσώπου τους, οι κούκλες θα πρέπει να τα δείξουν αλλά και να επικοινωνήσουν με τους θεατές μέσα από την κίνηση και το λόγο.

Αυτός που θα δώσει κυριολεκτικά ζωή στην κούκλα είναι ο κουκλοπαίκτης, ο οποίος θα πρέπει να ξέρει πραγματικά το χαρακτήρα της κούκλας του, τις επιθυμίες της, τον τρόπο που σκέφτεται, τι της αρέσει και τι όχι, τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της, γενικά ολόκληρη την ψυχοσύνθεσή της. Γνωρίζοντας όλες αυτές τις πληροφορίες για την ταυτότητα του/της ήρωα/ίδας και ταυτιζόμενος μαζί του/της θα μπορέσει να την κινήσει σωστά και να μεταδώσει μέσα από την κίνηση όλα τα συναισθήματά του/της στους θεατές. Για αυτό το λόγο, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας κάποια πολύ σημαντικά πράγματα για το ζωντάνεμα της κούκλας.

**Κουκλοθέατρο παίζουμε
με όλο μας το σώμα,
γι' αυτό είμαστε πάντα όρθιοι
και όχι καθιστοί.**

Όταν ξεκινήσουμε να παίζουμε κουκλοθέατρο, σιγά – σιγά μαθαίνουμε όλο και περισσότερα μέσα από τις λανθασμένες και τις σωστές κινήσεις μας. Όλη αυτή η διαδικασία του παιξίματος του κουκλοθέατρου απαιτεί πολύ υπομονή και επιμονή, καθώς και πολύ εξάσκηση, αλλά κυρίως απαιτεί μεράκι και αγάπη για το κουκλοθέατρο.

Κουκλοθέατρο δεν μπορούμε να παίζουμε καθισμένοι σε μια καρέκλα, κουκλοθέατρο παίζουμε με όλο μας το κορμί. Το σώμα μας βρίσκεται σε όρθια στάση και τα χέρια μας ή το χέρι μας, που φοράει ή κρατάει την κούκλα, είναι σηκωμένο ψηλά σε ανάταση (θα πρέπει να έχουμε κάνει προηγουμένως ορισμένες ασκήσεις για να μην κουράζεται).

Η κούκλα στέκεται όρθια, κάθετα προς το προσκήνιο. Πρέπει να είμαστε προσεκτικοί, έτσι ώστε να μη γέρνει τότε απ' τη μια και τότε απ' την άλλη πλευρά, ούτε να γέρνει προς τα πίσω, γιατί ο θεατής χάνει το βλέμμα της και άρα και την επικοινωνία μαζί της. Γι' αυτό το λόγο, η κούκλα δεν πρέπει να παίζει έχοντας πλάτη στο κοινό, εκτός αν υπάρχει κάποιος λόγος, π.χ. όταν είναι θυμωμένη. Η κούκλα θα πρέπει να έχει το πρόσωπό της στραμμένο προς τους θεατές και καμιά φορά, όταν απευθύνεται σ' αυτούς και θέλει να τους κοιτάξει λίγο καλύτερα, τότε μπορεί για λίγο να σκύψει προς το μέρος τους. Όταν συνδιαλέγονται δυο κούκλες, κοιτάζονται, αλλά έχουν μια κλίση προς το κοινό, για να φαίνονται. Οι κούκλες πρέπει να φαίνονται ολόκληρες και το χέρι που τις κρατά δε θα πρέπει να χαλαρώνει, γιατί τότε θα φαίνονται άτονες.

Οι κούκλες δεν αναδύονται από το κάτω μέρος της σκηνής όταν εμφανίζονται, ούτε βυθίζονται σ' αυτή, όταν φεύγουν – κινήσεις που επιτρέπονται μόνο στις μάγισσες και τα ξωτικά –, αλλά εμφανίζονται και φεύγουν κανονικά από τα πλαϊνά της σκηνής ή από το βάθος της, σαν να ανεβαίνουν ή να κατεβαίνουν από κάποια σκαλοπάτια.

Η κούκλα θα πρέπει να κινείται κατά μήκος όλης της σκηνής έτσι ώστε να είναι ορατή από όλους τους θεατές. Για τον ίδιο λόγο, όταν η κούκλα πηγαίνει προς τα πίσω, σηκώνουμε πιο ψηλά το χέρι μας.

Κάθε κούκλα θα πρέπει να έχει ένα χαρακτηριστικό τύπο βαδίσματος, καθώς και ομιλίας, ώστε να δηλώνεται ο χαρακτήρας της. Οποιαδήποτε κίνηση θέλουμε να κάνει η κούκλα μας (περπάτημα, χορό, τρέξιμο, πήδημα, χτύπημα του ποδιού, φτάρνισμα, βήξιμο κ.ά.), την κάνουμε και εμείς με τα δικά μας πόδια επιτόπου, έτσι η κίνηση του σώματός μας να μεταδίδεται απ' το δικό μας σώμα, στο χέρι μας και από εκεί στην κούκλα, με αποτέλεσμα η κίνηση να είναι πιο φυσική. Έτσι, με αυτό τον τρόπο βιώνουμε κι εμείς (ασυναίσθητα) αυτά που βιώνει η κούκλα μας και ταυτιζόμαστε μαζί της.

Όταν παίζουν δύο ή περισσότερες κούκλες, δε μιλάνε ούτε κινούνται όλες μαζί ταυτόχρονα. Κινείται μόνο αυτή που μιλάει κάθε φορά, ενώ οι άλλες μένουν ακίνητες κάνοντας sporadικά κάποιες ανεπαίσθητες κινήσεις, για δείξουν ότι την ακούν. Η κούκλα μιλάει αργά και κινείται με μικρές κοφτές κινήσεις του κεφαλιού, δεν κουνιέται συνέχεια ούτε κάνει σπασμωδικές κινήσεις, αλλά δε μένει και τελείως ακίνητη. Οι κινήσεις της πρέπει να έχουν ρυθμό και ποικιλία, για να κρατούν το ενδιαφέρον ζωντανό. Οι κινήσεις της πρέπει να είναι μικρές και συγκεκριμένες.

Όταν η κούκλα περπατάει, δεν τσουλάει, ούτε γλιστράει, αλλά ανεβοκατεβαίνει ελαφρά, ανάλογα με τα συναισθήματα που τη διακατέχουν εκείνη τη στιγμή και γενικότερα το χαρακτήρα της, έχοντας μέτωπο προς το σημείο που κατευθύνεται και όχι προς τους θεατές. Όταν η κούκλα θέλει να ζαπλώσει, πρώτα λυγίζει ο αγκώνας του χεριού μας, ενώ, όταν κοιμάται, ανεβοκατεβαίνει ρυθμικά το χέρι μας για να δείξει την αναπνοή της, (Θεοχάρη – Περράκη Ε., 1988, σελ.66).

Η κούκλα πρώτα σκέπτεται, κοιτάει, μετά δρα και στο τέλος μιλάει. Έτσι, για παράδειγμα στην αρχή σκέπτεται ότι έχασε τα γυαλιά της, κοιτάζει για λίγο σκεπτική, έπειτα αρχίζει να ψάχνει κάτω από το κρεβάτι, πίσω από την κουρτίνα, πάνω στο γραφείο και στο τέλος ρωτάει: «μήπως είδατε τα γυαλιά μου;».

Πάρα πολύ σημαντική είναι και η ομιλία μας. Πολλές φορές θα πρέπει να αλλάξουμε τη φωνή και το ύφος μας, γι' αυτό χρειάζεται εξάσκηση, καθώς και για το συντονισμό της κίνησης και του λόγου. Σύμφωνα με το Σωκράτη Καραντινό, θα πρέπει να αναπνέουμε ήρεμα και κανονικά, να μη σφιγγόμαστε, όταν μιλάμε, για να έχουμε καλή άρθρωση, να μιλάμε με το στόμα μας ανοικτό και να μην κουλουριάζουμε τη γλώσσα μέσα στο στόμα. Είναι πολύ σημαντικό επίσης να μιλάμε αργά και καθαρά και να λέμε όλες τις συλλαβές, χωρίς να παραλείπουμε την τελευταία. Στην αρχή, καλό θα ήταν να μη μιλάμε ταυτόχρονα με έντονη κίνηση, για να μη μπερδευτούμε (Θεοχάρη – Περράκη Ε., 1988, σελ.75).

Ο αρχάριος κουκλοπαίκτης πρέπει να έχει υπόψη του μερικά πολύ βασικά πράγματα:

1. Όταν πρόκειται να παίξει μια παράσταση κουκλοθέατρου, θα πρέπει να είναι συγκεντρωμένος και ήρεμος.
2. Θα πρέπει να κοιτάζει την κούκλα ή τις κούκλες που παίζει.
3. Θα πρέπει να γνωρίζει πολύ καλά το κείμενο του έργου, έτσι ώστε να μη κοιτάζει το χαρτί ή να ψάχνει στο μυαλό του την επόμενη ατάκα που πρέπει να πει, γεγονός που αποσπά την προσοχή του και έχει συνέπειες και στην κίνηση της κούκλας.
4. Πρέπει να είναι σε εγρήγορση, για να αντιμετωπίσει οτιδήποτε συμβεί, χωρίς να διακοπεί η παράσταση.
5. Να έχει μεράκι και αγάπη γι' αυτό που κάνει.

Για να μπορέσουμε να βελτιώσουμε την κίνησή μας καλό θα ήταν να δούμε κάποιον άλλο να παίζει, αλλά και να δούμε την κίνηση της κούκλας μας στον καθρέφτη. Πάρτε λοιπόν την κούκλα σας και στον καθρέφτη...!

Καλή Επιτυχία!

13.10 Σενάρια για κουκλοθέατρο

Μια πολύ σημαντική παράμετρος για την επιτυχία μια παράστασης κουκλοθέατρου είναι και το σενάριο, μια διαδικασία καθαρά δημιουργική με σοβαρές παιδαγωγικές, αλλά και ψυχολογικές προεκτάσεις. Γι' αυτούς τους λόγους, θα πρέπει να είμαστε πάρα πολύ προσεκτικοί κατά τη διαμόρφωση του περιεχομένου αλλά και του τρόπου με τον οποίο θα το αποδώσουμε.

Έτοιμα έργα για να παιχτούν στο κουκλοθέατρο δεν υπάρχουν πολλά, έτσι τα έργα μπορούμε να τα φτιάξουμε είτε διασκευάζοντας γνωστά παραμύθια είτε αυτοσχεδιάζοντας, βασιζόμενοι σε διάφορα ερεθίσματα από την καθημερινή ζωή των παιδιών ή από γεγονότα της στιγμής.

Η δουλειά αυτή απαιτεί μεγάλη φροντίδα, έτσι ώστε το αποτέλεσμα να ανταποκρίνεται στην ηλικία, στα ενδιαφέροντα αλλά και στις ανάγκες των παιδιών, χωρίς να τα υποτιμάμε, όπως πολλές φορές γίνεται, με αποτέλεσμα να υποβαθμίζουμε την ποιότητα.

Η παιδική ηλικία είναι μια περίοδος που τα τραύματά της δεν επουλώνονται εύκολα, γι' αυτό η ευθύνη μας είναι μεγάλη.

Το κουκλοθεατρικό έργο πρέπει, όπως είναι αυτονόητο, να σχετίζεται με τις κούκλες. Κάποιοι λοιπόν που ασχολείται για πρώτη φορά με το κουκλοθέατρο καλό θα ήταν να φτιάξει πρώτα τις κούκλες του και εμπνευσμένος από τους χαρακτήρες που αυτές προβάλλουν, να φτιάξει κάποια μικρά χιουμοριστικά επεισόδια, που αναδεικνύονται από τις μεταξύ τους σχέσεις, κατά τη διάρκεια των αρχικών αυτοσχεδιασμών.

Καθώς ασχολείται κανείς περισσότερο με το κουκλοθέατρο και αποκτά μεγαλύτερη εμπειρία, μπορεί πρώτα να επιλέξει ένα έργο διασκευάζοντας ή γράφοντάς το και στη συνέχεια να φτιάξει τους ήρωές του. Με όποιο τρόπο όμως κι αν ξεκινήσει, θα πρέπει να έχει υπόψη του ορισμένα βασικά πράγματα για την επιλογή ή τη δημιουργία ενός έργου προορισμένου να παιχτεί από κούκλες.

Το βασικό χαρακτηριστικό ενός έργου για κουκλοθέατρο είναι η **δράση**. Γι' αυτό όταν διασκευάζουμε ή γράφουμε ένα κείμενο, θα πρέπει να το μετατρέπουμε σε **ξεκάθαρες εικόνες δράσης**, μιας και ο στόχος μας είναι όχι μόνο να κεντρίσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών, αλλά και να το διατηρήσουμε ανατροφοδοτώντας το ως το τέλος της παράστασης.

Το έργο πρέπει να έχει αρχή, μέση και τέλος. Στην αρχή συνήθως εμφανίζεται ένα πρόβλημα, όχι με λόγο αλλά με κίνηση ή δράση, στη μέση του έργου αυτό το πρόβλημα αναπτύσσεται, διερευνάται και στο τέλος δίνεται η λύση του προβλήματος, που είναι ικανοποιητική για όλους. Συνήθως στη μέση του έργου δημιουργούνται διάφορα μπλεξίματα, αντιθέσεις, διαφωνίες, προστριβές και παρεξηγήσεις, όπου κάποια στιγμή η δράση και το ενδιαφέρον κορυφώνονται, για να επέλθει τελικά η λύση.

Όσο μικρότερη είναι η ηλικία των παιδιών, στα οποία απευθύνεται το έργο, τόσο πιο σύντομη πρέπει να είναι και η διάρκειά του, γιατί δεν έχουν την ικανότητα να επικεντρώνουν την προσοχή τους σε κάτι για πολύ ώρα. Οι διάλογοι πρέπει να είναι σύντομοι και με λεξιλόγιο κατανοητό από τα παιδιά και οπωσδήποτε να συνοδεύονται από κίνηση και δράση. Στους διάλογους καλό είναι

να δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να συμμετέχουν, να εκφράζουν τη γνώμη τους για τη δράση, καθώς και την υποστήριξη ή την απόρριψη τους για κάποιους από τους ήρωες. Με αυτό τον τρόπο διευκολύνεται η ταύτισή τους με τους ήρωες και κατά συνέπεια και η κάθαρση που επέρχεται μετά το τέλος της παράστασης και μαζί η συναισθηματική χαλάρωση.

Οι μονόλογοι μεγάλης διάρκειας και οι λεκτικές περιγραφές της δράσης θα πρέπει να αποφεύγονται, γιατί οδηγούν στην ανία. Η παράσταση, θα πρέπει να έχει ρυθμό, με λογικές εναλλαγές αλλά και εκπλήξεις.

Τα παιδιά ενθουσιάζονται ιδιαίτερα με κάποιους ήρωες του κουκλοθέατρου και οδηγούνται αυθόρμητα σ' ένα διάλογο μαζί τους. Αυτοί οι ήρωες είναι οι μάγισσες, τα ζωπικά, τα ζώα και τα φυτά. Άλλωστε η ύπαρξη μαγισσών ή άλλων στοιχείων πολλές φορές λειτουργεί καθαρτικά, μια και βοηθούν τα παιδιά να προσωποποιήσουν του φόβους – που υπάρχουν σ' αυτές τις ηλικίες – και να τους απομυθοποιήσουν νιώθοντας ανακούφιση.

Η παράσταση ζωντανεύει, όταν συνοδεύεται από μουσική, τραγούδια, ποιήματα, χορό των κουκλών αλλά και από ήχους, που έχουν σχέση με την εξέλιξη της δράσης, καθώς και από εναλλαγές του φωτισμού.

Όμως τα πιο ωραία και ενδιαφέροντα έργα για κουκλοθέατρο μπορούν να τα φτιάξουν τα παιδιά με τη βοήθεια των παιδαγωγών. Πολλές φορές τα παιδιά αυτοσχεδιάζουν μόνα τους με τις κούκλες που έχουν φτιάξει και δημιουργούν ολόκληρα σενάρια, τα οποία μπορεί ο/η παιδαγωγός να τα καταγράψει, ώστε να δουλευτούν και να οδηγήσουν σε παράσταση.

Πολλά σενάρια επίσης μπορούν να φτιάξουν τα παιδιά από μόνα τους, με αφορμή κάποια ερεθίσματα που μπορεί να δώσει ο/η παιδαγωγός, όπως η αφήγηση ενός παραμυθιού, ενός μύθου, ενός θρύλου, ενός εθίμου, από την απαγγελία ενός ποιήματος, την ακρόαση ενός μουσικού κομματιού, ένα θεατρικό παιχνίδι, από κάποιες ομαδικές ή ατομικές ζωγραφιές, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν το σκηνικό του έργου, από κάποιες επισκέψεις σε μουσεία ή θεατρικές παραστάσεις ή ακόμη και από κάποια γλωσσικά παιχνίδια, όπως τα παιχνίδια με τις λέξεις κ.ά. Κλείνουμε το κεφάλαιο με μερικά λόγια του Τάκη Σαρρή: «...είναι λάθος να στεκόμαστε στην υπόθεση ή στο κείμενο ή στο θέμα ή ακόμη στο περιεχόμενο ενός έργου και αυτά να κρίνουμε. Λάθος μεγάλο, γιατί κουκλοθέατρο είναι η παράσταση. Γιατί μορφή και περιεχόμενο είναι αδιαίρετα. Γιατί μορφή δεν είναι μόνο ο τρόπος που ο συγγραφέας έγραψε το κείμενο, μορφή δεν είναι μόνο ο τρόπος που ο ηθοποιός ερμήνευσε το κείμενο, μορφή δεν είναι μόνο ο τρόπος της κίνησης των κουκλών, μορφή δεν είναι μόνο η επιλογή του τρόπου κατασκευής και του είδους των κουκλών, μορφή δεν είναι μόνο η κατασκευή των σκηνικών, μορφή δεν είναι μόνο ο τρόπος του φωτισμού, μορφή δεν είναι μόνο ο τρόπος κατασκευής της σκηνής. Μορφή είναι όλα αυτά και άλλα πολλά.» (Υλικό 1ου Σεμιναρίου Θεατρικής Παιδείας, 1983, Εισήγηση Σαρρή Τ.). Γιατί το κουκλοθέατρο είναι μια τέχνη που περιλαμβάνει όλες τις τέχνες και κινητοποιεί όλες τις δημιουργικές δυνάμεις του παιδιού, οδηγώντας το σε μια βαθιά αισθητική καλλιέργεια.

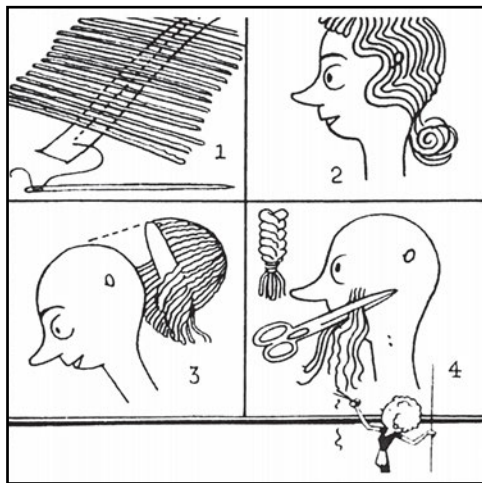
13.11 Μικρά Μυστικά

- ☺ Το πιο σημαντικό στοιχείο στην κούκλα είναι το κεφάλι, το πρόσωπο, που αποδίδει και το χαρακτήρα της κούκλας. Έτσι πρέπει να είναι ελαφρύ, για να μπορούμε να το χειριστούμε καλά, κατά τη διάρκεια της παράστασης, και να το βλέπουν όλοι οι θεατές.
- ☺ Οι λεπτομέρειες στα χαρακτηριστικά του προσώπου της καλύτερα να παραλείπονται στις μικρές κούκλες, γιατί δε φαίνονται, ενώ στις μεγάλες, που φαίνονται καλύτερα, μπορεί να προστίθενται.
- ☺ Το χρώμα του προσώπου της κούκλας δεν είναι απαραίτητα να ταιριάζει με το φυσικό ανθρώπινο χρώμα. Τολμήστε να πειραματιστείτε!
- ☺ Στις κούκλες που έχουν κεφάλι από εφημερίδες ή χαρτοπολιτό περάστε πρώτα μια στρώση λευκού χρώματος, για να φαίνονται πιο ζωντανά τα χρώματα που θα προσθέσετε μετά.
- ☺ Όταν πλάθετε το κεφάλι της κούκλας από χαρτοπολιτό, τα χαρακτηριστικά του προσώπου κάντε τα μεγαλύτερα απ' ό,τι θα θέλατε, γιατί, όταν στεγνώνει ο χαρτοπολιτός, συρρικνώνεται εξαιτίας της εξάτμισης του νερού που περιέχει και έτσι τα χαρακτηριστικά μικραίνουν.
- ☺ Το βάψιμο του προσώπου της κούκλας με μικρά σφουγγαράκια είναι προτιμότερο, γιατί απλώνεται καλύτερα το χρώμα, με μεγαλύτερη φυσικότητα, τα χρώματα αναμειγνύονται καλύτερα, αλλά και διορθώνονται ευκολότερα, αν κάνουμε λάθη.
- ☺ Όταν βάφουμε το κεφάλι της κούκλας αλλά και τις λεπτομέρειες των χαρακτηριστικών της, κάθε φορά πρέπει να περιμένουμε να στεγνώσει το προηγούμενο ή διπλανό χρώμα, πριν περάσουμε ένα καινούριο, γιατί υπάρχει ο κίνδυνος μουτζουρώματος.
- ☺ Οι κούκλες που πρόκειται να παίξουν κουκλοθέατρο δε βάφονται με λάδια ή άλλα γυαλιστερά χρώματα, γιατί τα φώτα κατά τη διάρκεια της παράστασης κάνουν αντανάκλασεις που δημιουργούν γυαλάδες, και έτσι δεν αναδεικνύεται σωστά η κούκλα.
- ☺ Για τα κεφάλια από εφημερίδες, προτιμούμε αυτές τις εφημερίδες που έχουν ματ χαρτί και όχι γυαλιστερό. Το ίδιο ισχύει και για τα περιοδικά.
- ☺ Η βενζινόκολλα είναι πιο αποτελεσματική, αν την αφήσουμε για λίγο στον αέρα, επάνω στις επιφάνειες που θα συγκολλήσουμε στη συνέχεια.
- ☺ Για χαρακτηριστικά προσώπου, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε πολλά υλικά, όπως κουμπιά, κομμάτια φελλού ή δέρματος, πέρλες, πούλιες, χάντρες κ.ά.

☺ Τα μαλλιά μπορούμε να τα κολλήσουμε είτε κατευθείαν πάνω στο κεφάλι της κούκλας (και μετά να κάνουμε το χτένισμα που θέλουμε, π.χ. κοτσίδες, να τα κουρέψουμε κοντά, κτλ.) είτε να φτιάξουμε ένα είδος περούκας ράβοντας ή κολλώντας τα μαλλιά σε ύφασμα, το οποίο στη συνέχεια θα το κολλήσουμε πάνω στο κεφάλι της. Για μαλλιά, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε νήματα πλεξίματος, σπάγγους, κορδέλες, συρματάκια πίπας, άχυρα, φύκια, συνθετική γούνα, ροκανίδια κ.ά.

☺ Η κούκλα δεν παύει ποτέ να είναι κούκλα, γι' αυτό της επιτρέπονται κινήσεις, που ο άνθρωπος είναι αδύνατο να τις καταφέρει. Έτσι, η κούκλα μπορεί και να πετάξει απ' τη χαρά της, χωρίς αυτό να φανεί παράξενο. Άλλωστε αυτή είναι και η μαγεία της.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η κούκλα του κουκλοθέατρου έχει πάρα πολύ βαθιές ρίζες. Το κουκλοθέατρο είναι ένα είδος θεάτρου, όπου ένας άνθρωπος δίνει ζωή και κινεί την κούκλα που αναπαριστά γεγονότα και καταστάσεις. Η κούκλα χωρίς τον εμψυχωτή της είναι ένα άψυχο αντικείμενο.

Η κούκλα και το κουκλοθέατρο ταιριάζουν απόλυτα στην ψυχοσύνθεση του παιδιού της προσχολικής ηλικίας, που αποδίδει ανθρωπίνες ιδιότητες στα αντικείμενα. Η κούκλα που ζωντανεύει μιλά κατευθείαν στην ψυχή του παιδιού, όπου βρίσκει πρόσφορο έδαφος. Μπορεί να πει όλα, όσα θα ήθελε να πει ο/η παιδαγωγός και να εισακουστεί. Είναι σπουδαίο μέσο αγωγής είτε χρησιμοποιείται από το/τη βρεφονηπιοκόμο είτε από τα παιδιά. Έχει μια τεράστια μαγική δύναμη που οδηγεί το παιδί να ταυτιστεί μαζί της.

Η κούκλα και το κουκλοθέατρο ως μέσο αγωγής αποτελεί μια πολύπλευρη εκφραστική δραστηριότητα, που βοηθά το παιδί στη σωματική, ψυχοσυναισθηματική, κοινωνική και γλωσσική του ανάπτυξη, καθώς περιλαμβάνει όλες τις τέχνες.

Υπάρχουν πολλοί τύποι κούκλας κουκλοθέατρου, ανάλογα με τον τρόπο κατασκευής και χειρισμού τους. Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορούν να κατασκευάσουν διάφορους τύπους κούκλας κουκλοθέατρου, όπως δακτυλόκουκλες, μαρότες, γαντόκουκλες κ.ά., χρησιμοποιώντας άχρηστο υλικό. Είναι πολύ σημαντικό να συμμετέχουν και στην εμψύχωση της κούκλας, κατασκευάζοντας αυτοσχέδια σκηνικά και παρουσιάζοντας τις ιστορίες τους.

Μπορούμε να κατασκευάσουμε αυτοσχέδιες σκηνές κουκλοθέατρου με απλούς τρόπους, όσο για τα σκηνικά είναι θέμα φαντασίας. Η κίνηση της κούκλας, καθώς και ο συντονισμός των κινήσεων με το λόγο παίζουν ξεχωριστό ρόλο και ο κουκλοπαίχτης πρέπει να γνωρίζει καλά τους διαφόρους χειρισμούς και την ψυχοσύνθεση της κούκλας του.

Η οργάνωση εργαστηρίου κούκλας κουκλοθέατρου στο βρεφονηπιακό σταθμό κρίνεται απαραίτητη για τη κινητοποίηση όλων των δημιουργικών δυνάμεων του παιδιού.

*Απ' την παράσταση του «Θεάτρου της κούκλας»,
το « Αηδόνι και ο αυτοκράτορας»*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. «Το κουκλοθέατρο είναι μια πολύπλευρη εκφραστική δραστηριότητα». Να ερμηνεύσεις την παραπάνω φράση.
2. Να εξηγήσεις τον τρόπο με τον οποίο ασκείται η καθαρτική λειτουργία του κουκλοθέατρου στο παιδί.
3. Να εξηγήσεις τον τρόπο με τον οποίο η κούκλα βοηθά ένα εσωστρεφές παιδί να εκφραστεί.
4. Ποιο είδος κούκλα θα πρότεινες να κατασκευάσουν τα παιδιά προσχολικής ηλικίας κατά την πρώτη επαφή τους με αυτή τη δραστηριότητα; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
5. Ποια είναι τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία ένα σενάριο θεωρείται κατάλληλο για να παιχτεί στο κουκλοθέατρο που απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας;

Προτεινόμενες εργασίες

1. Να φτιάξεις μια κούκλα με όποιο μέρος του σώματός σου επιθυμείς και να τη ζωντανέψεις.
2. Να οργανώσεις μια μικρή παράσταση κουκλοθέατρου με κούκλες, κατασκευασμένες από λαχανικά και φρούτα και να την παρουσιάσεις.
3. α) Να συγκροτήσετε ομάδα των τεσσάρων ατόμων και να κατασκευάσετε κούκλες κουκλοθέατρου από άχρηστα υλικά.
β) Να οργανώσετε και να παρουσιάσετε μια μικρή παράσταση κουκλοθέατρου στο βρεφονηπιακό σταθμό όπου κάνετε άσκηση.
γ) Να καταγράψετε τις αντιδράσεις των παιδιών.
4. Να κατασκευάσεις μια κούκλα τύπου Marota και να τη ζωντανέψεις, οργανώνοντας ένα μικρό δρώμενο, κατά το οποίο η κούκλα θα αυτοσυστήνεται στους/στις συμμαθητές/τριές σου.
5. α) Να κατασκευάσεις μια κούκλα κουκλοθέατρου από χαρτοποπλό.
β) Να συνεργαστείς με ένα συμμαθητή/τρια σου, προκειμένου να οργανώσετε μια μικρή ολοκληρωμένη παράσταση κουκλοθέατρου και να την παρουσιάσετε στην τάξη σας αλλά και στο βρεφονηπιακό σταθμό που κάνετε πρακτική άσκηση.
γ) Να καταγράψετε και να συγκρίνετε τις αντιδράσεις του κοινού στις δύο παραστάσεις που θα δώσετε.
6. Να οργανώσεις στο βρεφονηπιακό σταθμό όπου κάνεις πρακτική άσκηση εργαστήριο δακτυλόκουκλας και να παροτρύνεις τα παιδιά να τις ζωντανέψουν.
7. α) Παρατήρησε την τάξη σου και φτιάξε μια πρόχειρη σκηνή κουκλοθέατρου.
β) Επίλεξε μια από τις κούκλες που έφτιαξες και παρουσίασε με αυτήν μια μικρή ιστορία μόνο με κίνηση.
8. Να οργανώσεις με τα μεγάλα παιδιά του βρεφονηπιακού σταθμού όπου κάνεις πρακτική άσκηση ένα εργαστήριο κούκλας με άχρηστα υλικά και να οργανώσετε μαζί μια μικρή κουκλοθεατρική παράσταση.

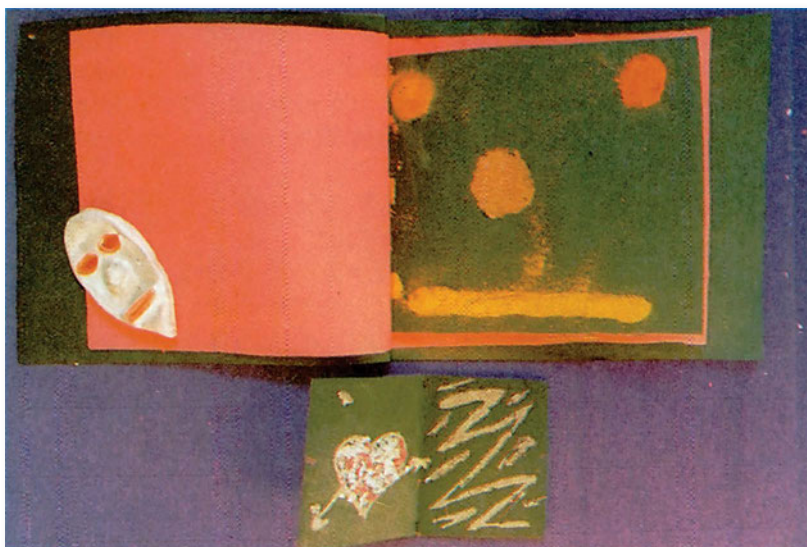

ΚΕΦ. 14

Το μικρό και το μεγάλο βιβλίο.

Βιβλίο όσφρησης με μπαχαρικά – Βιβλίο αφής.

14.1 Το βιβλίο στο χώρο και το χρόνο

Το βιβλίο είναι μια ανακάλυψη του ανθρώπου που σχετίζεται με τη γραπτή αποτύπωση σκέψεων, ιδεών, διαθέσεων, βιωμάτων κ.ά., με στόχο να μεταδώσει ένα μήνυμα της καθημερινής ζωής, από αυτόν που το έγραψε σε όποιους άλλους ανθρώπους το αποκωδικοποιήσουν. Το βιβλίο λοιπόν είναι ένα μέσο επικοινωνίας.

Ο πρωτόγονος άνθρωπος αποτύπωνε τα μηνύματά του χαράζοντας ή ζωγραφίζοντάς τα μέσα στις σπηλιές που ζούσε, πάνω στα βράχια. Το μήνυμα ήταν γραμμένο με εικόνες και γι' αυτό αυτή η πρώτη γραφή ονομάζεται **εικονογραφία**. Καθώς περνούσαν τα χρόνια άρχισαν να γράφουν πάνω σε πέτρες. Οι αρχαίοι λαοί της Μεσοποταμίας, έγραφαν πάνω σε πέτρες, με εικόνες. Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι έγραφαν και αυτοί με εικόνες μαζί με διάφορα άλλα σημάδια, τα **ιερογλυφικά**. Οι αρχαίοι Έλληνες έγραφαν και αυτοί σε πέτρες και κεραμικά με τη **Γραμμική γραφή**. Στο πέρασμα των χρόνων σταδιακά οι εικόνες άρχισαν να εξαφανίζονται από τη γραφή και εμφανίζονται τα σχήματα τα οποία σημαίνουν αυτά που παλιότερα παρίσταναν οι εικόνες. Έτσι εμφανίστηκαν τα σύμβολα της γραφής. Κάθε σύμβολο σήμαινε μία λέξη. Στη Μεσοποταμία τα σύμβολα που χρησιμοποιούσαν είχαν τριγωνική μορφή και τα χάραζαν πάνω σε μαλακό πηλό, γι' αυτό αυτή η γραφή ονομάστηκε **σφηνοειδής**. Το μεγάλο μειονέκτημα των βιβλίων εκείνης της εποχής ήταν ότι δεν μπορούσαν να μεταφερθούν εύκολα. Έτσι οι Αιγύπτιοι άρχισαν να φτιάχνουν ένα είδος χαρτιού από τις ίνες ενός φυτού, του πάπυρου, απ' όπου πήρε το όνομα του αυτό το υλικό, το οποίο ήταν πολύ ελαφρύ και κατάλληλο για γράψιμο, όμως ήταν πολύ εύθραυστο, γι' αυτό και τα αρχαία βιβλία από **πάπυρο** ήταν τυλιγμένα σε ρολό.

Το «βιβλίο» πήρε το όνομα του από ένα μεγάλο Φοινικικό λιμάνι, όπου γινόταν το εμπόριο του πάπυρου, και λεγόταν Βύβλος.

Λίγο μετά, οι Έλληνες έφτιαξαν την **περγαμινή** πάνω στην οποία έγραφαν. Η περγαμινή ήταν φτιαγμένη από λεπτό άσπρο δέρμα αρνίου ή κατσικιού. Το υλικό αυτό ήταν πιο ανθεκτικό, μπορούσες να γράψεις και από τις δύο μεριές και από αυτό το υλικό έγιναν τα πρώτα τετράγωνα βιβλία, σαν τα σημερινά.

Το σημερινό χαρτί το πρωτοανακάλυψαν οι Κινέζοι, οι οποίοι ήταν και οι πρώτοι που χρησιμοποίησαν το τύπωμα πολύ πριν τους Ευρωπαίους.

Το να φτιάξεις ένα βιβλίο τα παλιά χρόνια ήταν πολύ σπουδαία υπόθεση. Χρειαζόταν μήνες ή και χρόνια. Λίγοι ήταν αυτοί που ήξεραν να γράφουν, καθώς επίσης και αυτοί που ήξεραν να διαβάζουν, και γι' αυτό τα βιβλία ήταν λίγα και πολύ ακριβά, όμως ήταν έργα τέχνης, με πολύ ωραία γράμματα, εικόνες και περίτεχνες βιβλιοδεσίες δερμάτινες, βελουδένιες, ασημένιες, ακόμη και χρυσές με σκαλισμάτα και διακοσμημένες με διαμάντια, μαργαριτάρια και φιλντισι και όλα καμωμένα στο χέρι.

Τα χρόνια πέρασαν, τα βιβλία τυπώνονται, πολλοί άνθρωποι ξέρουν να γράφουν και να διαβάζουν και τα βιβλία είναι πολλά, σε διάφορα χρώματα και σχήματα και δεμένα με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Όμως το βιβλίο παραμένει ένα πολύτιμο έργο τέχνης, τόσο απ' την πλευρά του περιεχομένου του όσο και από την πλευρά της εμφάνισής του.

«Δείξτε μου κι εμένα τι διαβάζετε;»

Πάντα κάθε βιβλίο έχει κάτι να μας πει. Ανοίγοντάς το μπαίνουμε σ' ένα καινούργιο μαγικό κόσμο, που μπορεί να μοιάζει με το δικό μας, μπορεί και όχι. Όπως και να έχει όμως το βιβλίο μας ταξιδεύει, μας γνωρίζει έναν άλλο κόσμο και μας φέρνει σ' επαφή μαζί του. Ένα βιβλίο μικραίνει τον κόσμο, μας φέρνει σ' επαφή με άλλους ανθρώπους, άλλα μέρη, άλλες καταστάσεις και μας δίνει τη δυνατότητα να επικοινωνήσουμε και εμείς εκφράζοντας τα δικά μας συναισθήματα, απόψεις, ιδέες, βιώματα, εάν γράψουμε το δικό μας βιβλίο και γίνουμε συγγραφείς.

Το βιβλίο σου ανοίγει έναν ολόκληρο κόσμο. Αυτόν τον κόσμο θα ήταν κρίμα να μην τον γνωρίσουμε στα παιδιά, γιατί αν τον γνωρίσουν από μικρή ηλικία, θα τον αγαπήσουν και θα τον αναζητούν μια ζωή μέσα στα βιβλία.

14.2 Παιδαγωγικοί στόχοι

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να γνωρίσουμε κάποιους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να φτιάξουμε μέσα στην τάξη με τα παιδιά προσχολικής ηλικίας τα δικά μας βιβλία. Αναμφισβήτητο το βιβλίο και το διάβασμα είναι μια εμπειρία ανεπανάληπτη, που καλύπτει πολλές από τις ανάγκες μας, ψυχολογικές, κοινωνικές, νοητικές, αλλά και αισθητικές.

Η αναγκαιότητα της επαφής μας με το βιβλίο και της δημιουργίας μιας στενής συντροφικής σχέσης μαζί του είναι πιο επιτακτική στην εποχή μας, όπου οι κοινωνικές δομές έχουν αλλάξει και η εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνολογίας προκαλεί συνεχόμενες και γοργές αλλαγές στον τρόπο ζωής μας.

Παρ' όλα αυτά, λίγοι είναι οι άνθρωποι που αγαπούν τα διάβασμα και έχουν το βιβλίο σωστό σύντροφο της καθημερινότητάς τους, γιατί όταν αγαπήσεις το βιβλίο, πλέον σου γίνεται μια αναγκαιότητα ζωής, ζεις μαζί με αυτό. Για να συμβεί όμως αυτό και να αγαπήσεις το διάβασμα, θα πρέπει να γνωρίσεις το βιβλίο και να βιώσεις τις χαρές που αυτό σου προσφέρει.

Ένας από τους στόχους της προσχολικής αγωγής είναι να φέρει το παιδί σε επαφή με το βιβλίο, προκειμένου να το γνωρίσει και να το αγαπήσει, έτσι ώστε να γίνει ένας ενήλικας, που θα αγαπάει και θα χρησιμοποιεί το βιβλίο σε όλη του ζωή επωφελούμενος απ' όσα έχει αυτό να του προσφέρει.

Η προσφορά του βιβλίου είναι τεράστια για τα παιδιά. Πρώτα – πρώτα μαθαίνει πως το βιβλίο είναι ένα μέσο έκφρασης. Μέσα απ' το βιβλίο έρχεται σ' επαφή με εμπειρίες, συνήθειες, προβλή-

ματα, τρόπους συμπεριφοράς άλλων ανθρώπων. Ταυτίζεται με τους ήρωες και έτσι ξεπερνάει και τυχόν δικά του προβλήματα, βρίσκοντας λύσεις, καθώς τονώνεται το αυτοσυναίσθημά του. Έτσι το βιβλίο γίνεται ένας σύμβουλος, ένας συνομιλητής, που βοηθάει το παιδί να ξεπεράσει τα άγχη του, τις εντάσεις του, του προσφέρει στιγμές ηρεμίας και χαλάρωσης. Μέσα απ' το βιβλίο ευαισθητοποιείται στα κοινωνικά προβλήματα και αποκτά άποψη και ενδιαφέρον για τη συμμετοχή του στις κοινωνικές εκφράσεις της ζωής.

Τα βιβλία της φύσης

Το βιβλίο καλλιεργεί τη φαντασία και τη δημιουργικότητα, μέσω της πνευματικής διεργασίας, κατά την οποία γίνεται μετάπλαση του λόγου σε παραστατικές εικόνες.

Βοηθάει στην εξέλιξη του λόγου. Στα μικρά παιδιά, που δεν ξέρουν να διαβάζουν, κεντρίζει το ενδιαφέρον για τη γνώση του γραπτού λόγου, προκειμένου μόνα τους να μπορούν να αποκρυπτογραφούν τα μαγικά μηνύματα που περιέχει το βιβλίο. Με άλλα λόγια δημιουργεί στα παιδιά τη διάθεση να μάθουν να διαβάζουν, γεγονός που θα τα βοηθήσει πάρα πολύ στις μετέπειτα σχολικές τους δραστηριότητες.

Γενικότερα, βοηθούνται τα παιδιά να κατανοήσουν ότι το βιβλίο είναι ένα αισθητικό σύνολο, που μας δίνει χαρά και μπορεί να μας ταξιδέψει μακριά σε τόπους αληθινούς αλλά και στους τόπους των ονείρων μας.

14.3 Τα πλεονεκτήματα της δημιουργίας ενός εργαστηρίου βιβλίου

Για να μπορούν να πραγματοποιηθούν όσα προαναφέραμε, θα πρέπει το παιδί να αγαπάει και να χρησιμοποιεί το βιβλίο. Αυτό όμως δεν μπορεί να γίνει από μόνο του, πρέπει κάποιος να του το συστήσει, να του το γνωρίσει, να του ανοίξει αυτή την πόρτα προς το μαγικό κόσμο του βιβλίου.

Αυτό το ρόλο καλείται να παίξει και ο παιδικός σταθμός.

Τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας μαθαίνουν με το βίωμα μέσα απ' την αυτενέργεια και την αλληλεπίδρασή τους με τα πράγματα του κόσμου που τα περιβάλλει. Έτσι λοιπόν οι βρεφονηπιοκόμοι θα πρέπει να φέρουν τα παιδιά σ' επαφή με το βιβλίο, όχι με τρόπο πειστικό και

παρεμβατικό αλλά με τρόπο ευχάριστο και δημιουργικό, δίνοντάς τους τέτοια ερεθίσματα, ώστε να οδηγηθούν αυθόρμητα σ' αυτό και έτσι το βιβλίο να γίνει ένας πολύτιμος σύντροφος.

Ένας τρόπος για να φέρουμε τα παιδιά σ' επαφή με το βιβλίο είναι να φτιάξουμε ένα εργαστήρι βιβλίου, στο οποίο θα κατασκευάζουμε, θα δημιουργούμε τα δικά μας βιβλία, είτε ατομικά είτε ομαδικά.

Τα ερεθίσματα και οι τρόποι όπου μπορούμε να οδηγήσουμε τα παιδιά σ' αυτή τη διαδικασία είναι πολλοί. **Το να φτιάξει ένα παιδί το βιβλίο του, το δικό του βιβλίο απ' την αρχή ως το τέλος σημαίνει πολλά πράγματα.** Αρχικά δημιουργείται ένα μεγάλο δέσιμο ανάμεσα στο παιδί και το έργο του. Αποκτά αυτοπεποίθηση, γιατί κατάφερε να φτιάξει το δικό του βιβλίο. Μαθαίνει να σέβεται και να προσέχει το βιβλίο του, κάνει προσπάθειες να εκφραστεί με το γραπτό λόγο μέσω της εικονογράφησης, την οποία μετά διαβάσει, γεγονός που το εισάγει σε βασικές και πολύτιμες πρακτικές της ανάγνωσης. Οδηγείται στο γράψιμο σημαδιών μιμούμενο τα αληθινά γράμματα, και σιγά – σιγά από μόνο του ενδιαφέρεται και ρωτάει πώς γράφεται το ένα ή το άλλο ή ζητάει απ' τον/την παιδαγωγό να του το γράψει, γιατί η γραφή έχει προκύψει αυθόρμητα μέσα απ' την ανάγκη της έκφρασης και της επικοινωνίας. Καλλιεργεί την αισθητική του άποψη, καθώς προσπαθεί να διακοσμήσει και να κάνει το βιβλίο του όσο το δυνατόν πιο όμορφο. Έτσι η κατασκευή βιβλίου είναι ουσιαστικά μια αισθητική δραστηριότητα έκφρασης, η οποία όμως λειτουργεί και ως δραστηριότητα προγραφής και προανάγνωσης με την πολύ σημαντική διαφορά ότι η λειτουργία αυτή προκύπτει μέσα από μια ανάγκη και, όπως ξέρουμε, η κάλυψη μιας ανάγκης, είναι αυτή που δημιουργεί το ενδιαφέρον, το οποίο με τη σειρά του, οδηγεί στη μάθηση και στη γνώση.

14.4 Ερεθίσματα για τη δημιουργία βιβλίων

Το εργαστήρι του βιβλίου μπορεί να στηθεί στη γωνιά βιβλιοθήκης, η οποία μπορεί να γίνει η πιο αγαπημένη γωνιά των παιδιών, αν λειτουργήσει κατάλληλα και μπορούν εκεί να γίνονται όλες οι δραστηριότητες που έχουν σχέση με το βιβλίο.

Για να εμπνευστεί ένας συγγραφέας και να γράψει ένα βιβλίο, χρειάζεται ερεθίσματα και βιώματα για να του κεντρίσουν τη φαντασία και να του δημιουργηθεί η ανάγκη να εκφραστεί, μέσω του γραπτού λόγου. Έτσι, λοιπόν, στον παιδικό σταθμό, θα πρέπει να οργανώσουμε δραστηριότητες που να δίνουν στα παιδιά ερεθίσματα και να τα προτρέπουμε να αποτυπώσουν στο χαρτί τα βιώματά τους, τα κοινά της τάξης αλλά και τα ατομικά.

Πρώτα – πρώτα όμως θα πρέπει να τα φέρουμε σ' επαφή με το βιβλίο, το οποίο πρέπει να είναι ο καθημερινός σύντροφος της τάξης μας, που μας ψυχαγωγεί, μας μαθαίνει περιέργα και ενδιαφέροντα πράγματα, μας δημιουργεί ευχάριστα συναισθήματα, μας μαγεύει, αλλά και μας βοηθάει να πάρουμε χρήσιμες πληροφορίες για κάποια πράγματα που μας είναι αναγκαία και δεν τα γνωρίζουμε ή δεν είμαστε σίγουροι γι' αυτά.

Έτσι διαβάζουμε παραμύθια, ωραίες ιστορίες με εικόνες για θέματα που μας αφορούν, ποιήματα, τραγούδια. Όμως ανατρέχουμε και σε ένα βιβλίο μαγειρικής, όταν θέλουμε να φτιάξουμε ένα κέικ, μπισκότα ή ψωμί, σ' έναν τηλεφωνικό κατάλογο, για να βρούμε ένα τηλέφωνο που δεν το θυμόμαστε, σε ένα βιβλίο γνώσεων, για να μάθουμε πού ζει μια τίγρης, σ' ένα χάρτη, για να δούμε πού είναι η Αφρική, σε μια εφημερίδα ή περιοδικό, για να δούμε πότε παίζεται στον κινηματογράφο η ταινία που θέλουμε να δούμε, σ' ένα λεύκωμα, για να δούμε φωτογραφίες από τους πίνακες ενός ζωγράφου, σ' ένα βιβλίο, για να δούμε πώς παίζεται ένα παιχνίδι και δεν το θυμόμαστε καλά, πληροφορίες και γνώσεις που ένα βιβλίο μπορεί να μας δώσει.

Έτσι φέρνουμε το παιδί σ' επαφή με τις διάφορες και πολλαπλές χρήσεις του έντυπου λόγου και σιγά – σιγά τα παιδιά αναγνωρίζουν στο βιβλίο έναν πολύτιμο φίλο και σύμβουλο, που μπορεί να τα βοηθήσει να λύσουν απορίες, να ικανοποιήσουν την περιέργειά τους για πράγματα που δε γνωρίζουν, να χαρούν, να γελάσουν.

Είναι πολύ σημαντικό, επίσης, να κεντρίζουμε το ενδιαφέρον των παιδιών και σχετικά με το στήσιμο, τη μορφή και την εμφάνιση του βιβλίου. Έτσι στη βιβλιοθήκη μας υπάρχουν βιβλία φτιαγμένα από διαφορετικά υλικά και σε διαφορετικά σχέδια. Μπορεί επίσης μια μέρα ο/η παιδαγωγός να πάει στη γωνιά της βιβλιοθήκης κρατώντας μια τσάντα, μέσα στην οποία θα έχει ένα περίεργο διαφορετικό βιβλίο που δεν υπάρχει στην βιβλιοθήκη. Έτσι θα κεντρίσει περισσότερο το ενδιαφέρον και την προσοχή των παιδιών, γι' αυτό που πρόκειται να τους δείξει. Είναι πολύ σημαντικός και ο τρόπος που θα προσπαθήσουμε να προσελκύσουμε το παιδί, να του αυξήσουμε και να του τονώσουμε το ενδιαφέρον ως προς ένα ερέθισμα.

Πολλές ευκαιρίες υπάρχουν για τη δημιουργία ενός βιβλίου. Θα αναφερθούν ενδεικτικά μερικές:

- **Μετά την αφήγηση ενός παραμυθιού ή ιστορίας** προτείνουμε στα παιδιά να ζωγραφίσουν τις εικόνες του παραμυθιού ή να επιλέξουν αυτή που τους άρεσε περισσότερο. Ύστερα τις εικόνες τις δένουμε μαζί σ' ένα βιβλίο με εξώφυλλο.

«Μόλις το ανοίξεις,
θ' αρωματίσει.»

- **Ζωγραφίζουμε τις εμπειρίες μας** από μια εκδρομή ή μια επίσκεψη σ' ένα μουσείο ή από μία παράσταση που είδαμε στο θέατρο ή στο κουκλοθέατρο και δένουμε τις ζωγραφιές όλων των παιδιών σ' ένα βιβλίο με εξώφυλλο που διακοσμούμε δίνοντάς του και τίτλο, π.χ. «Η τάξη μας είδε τον Καρνοθαύστη».
- Φτιάχνουμε ένα γλυκό ή μία πίτσα, μετά **γράφουμε τη συνταγή μας με εικονογραφή** και στο τέλος της χρονιάς δένουμε τις συνταγές σ' ένα βιβλίο.
- Γράφουμε ένα βιβλίο με αφορμή τα **ερεθίσματα και το θέμα ενός θεατρικού παιχνιδιού**, το οποίο μετά μπορούμε να το οργανώσουμε, να το δουλέψουμε και να φτάσουμε μέχρι μια θεατρική παράσταση.
- Μπορεί **κάθε παιδί να πει μια ιστορία, η οποία θα καταγραφεί** από τον/την παιδαγωγό, και μετά θα εικονογραφηθεί απ' το κάθε παιδί ή μπορεί να γίνει και το αντίθετο. Το κάθε παιδί μπορεί να εικονογραφήσει την ιστορία του που θα την διαβάσει στον/στην παιδαγωγό ο/η οποίος/α θα την καταγράψει.
- Μπορούμε ακόμη να φτιάξουμε τη δικιά μας **ομαδική ιστορία** που θα την καταγράψει μετά ο/η παιδαγωγός και θα την εικονογραφήσουν τα παιδιά συλλογικά. Ο/η παιδαγωγός ξεκινάει μια ιστορία, σταματάει και τη συνεχίζουν τα παιδιά.
- Ένα πολύ ενδιαφέρον βιβλίο που έχει μια γοητευτική διαδικασία μπορεί να φτιαχτεί με τον εξής τρόπο: Ξεκινάει το παιδί και ζωγραφίζει μια εικόνα την οποία παίρνει το άλλο παιδί και με ερέθισμα αυτή ζωγραφίζει τη δικιά του εικόνα. Το επόμενο παιδί παίρνει τις δύο ζωγραφιές και με βάση αυτές φτιάχνει τη δική του. Αφού περάσουν όλα τα παιδιά απ' αυτό το στάδιο, **όλα μαζί πλέον φτιάχνουν μια ιστορία διαβάζοντας ο καθένας τη ζωγραφιά του**. Αυτά που θα πουν συνδέονται μεταξύ τους με τη βοήθεια του/της παιδαγωγού και δημιουργείται μια πολύ περιέργη και ενδιαφέρουσα ιστορία, η οποία καταγράφεται από τον/την παιδαγωγό κάτω απ' τις εικόνες.
- Ένα άλλο βιβλίο μπορεί να φτιαχτεί με ερέθισμα **έναν πίνακα ζωγραφικής ή εικόνες** που θα δείξει ο/η παιδαγωγός στα παιδιά, τα οποία διαβάζοντας τις εικόνες φτιάχνουν μια ομαδική ή διάφορες ατομικές ιστορίες, οι οποίες καταγράφονται.
- Μπορούν να φτιάχνουν βιβλία με ιστορίες, στοιχεία των οποίων θα έχουν παραλλάξει τα παιδιά προσαρμόζοντας ανάλογα την έκβαση της ιστορίας.
- Μπορούμε ακόμη να φτιάξουμε **τη δικιά μας εφημερίδα**, όπου θα καταγράφουμε τα νέα της τάξης μας, θα δίνουμε συνταγές μαγειρικής, θα προτείνουμε παιχνίδια, θα βάζουμε τις ζωγραφιές μας, και θα δημοσιεύουμε τις ιστοριούλες μας.
- Μπορούμε να φτιάξουμε ένα βιβλίο για να το κάνουμε **δώρο** στη μαμά μας που γιορτάζει ή να φτιάξουμε όλοι μαζί ένα **βιβλίο έκπληξη** για το συμμαθητή μας που έχει τα γενέθλιά του, αν ζωγραφίσουμε από μια εικόνα ο καθένας με μια ευχή που θα έχει καταγράψει ο/η παιδαγωγός από κάτω. Τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούμε να τα χωρίσουμε ή να χωριστούν μόνο τους σε δύο ή τέσσερις ομάδες και η κάθε ομάδα να φτιάξει ένα βιβλίο έκπληξη που θα κάνει δώρο σε κάποια άλλη ομάδα.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο ρόλος του παιδαγωγού δεν είναι παρεμβατικός αλλά καθοδηγητικός, βοηθητικός και ενθαρρυντικός.

14.5 Ιδέες για κατασκευή βιβλίων

Τα παιδιά ενθουσιάζονται όταν βλέπουν τις ζωγραφιές τους να δένονται σ' ένα βιβλίο με εξώφυλλο. Γι αυτό θα ήταν καλό να ξεκινήσουμε με αυτόν τον τρόπο. Όλες τις ζωγραφιές που έκανε το κάθε παιδί σε μια εβδομάδα, τις δένουμε είτε με συρραπτικό είτε κάνοντας δύο τρύπες στις ζωγραφιές, από τις οποίες περνάμε από μέσα κορδέλα, που δένεται μαζί με το εξώφυλλο από λεπτό χρωματιστό χαρτόνι, το οποίο έχει διακοσμήσει κάθε παιδί όπως θέλει.

Κάποια στιγμή μπορούμε να δώσουμε στα μικρά παιδιά ένα δίφυλλο σαν κάρτα, για να φτιάξουν τη δικιά τους μικρή ιστορία.

Ένα πολύ ισχυρό ερέθισμα, για να φτιάξουν τα παιδιά –και κυρίως τα μικρότερα – το βιβλίο τους, είναι το μέγεθος και το περίεργο σχήμα. Έτσι, στα μικρότερα παιδιά μπορούμε να δίνουμε άγραφο χαρτί σε διάφορα μεγέθη και χρώματα, κομμένα ή διπλωμένα σε διάφορα σχήματα ή με έτοιμες πορτούλες που ερεθίζουν τη φαντασία τους. Τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να επιλέξουν μόνα τους το μέγεθος, το σχήμα, το είδος του χαρτιού αλλά και το δέσιμο του βιβλίου τους, αρκεί να έχουν μια πληθώρα κατάλληλων υλικών ταξινομημένων, ώστε να κεντρίζεται η φαντασία τους και από το υλικό.

Το ίδιο το παιδί θα αποφασίσει για το σχεδιασμό της σελίδας του, το πού θα ζωγραφίσει τις εικόνες, το πού θα γράψει ο/η παιδαγωγός το κειμενάκι της ιστορίας που θα διηγηθεί.

Για να φτιάξουμε βιβλία, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διάφορα υλικά, χαρτιά, χαρτόνια χρωματιστά και λευκά, αερόχαρτο, ρυζόχαρτο, χαρτί του μέτρου μπλε, καφέ και μπεζ, χαρτί βελουτέ, χαρτόνι κανσόν, χαρτόνι οντουλέ, ακόμη με το χαρτί υγείας μπορούμε να φτιάξουμε ένα πρωτότυπο «βιβλίο πάπυρο», που καθώς θα ξετυλίγεται, θα ξετυλίγεται και η ιστορία μας. Οποιοδήποτε άλλο υλικό θεωρήσουμε ότι είναι κατάλληλο, μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε.

Για τις εικόνες και τη διακόσμηση του εξώφυλλου μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε κάποια ή κάποιες από τις τεχνικές ζωγραφικής ή τυπώματα ή κολάζ, καθώς και μεικτές τεχνικές. Πολύ ωραίες είναι οι ανάγλυφες εικόνες, τις οποίες μπορούμε να φτιάξουμε από πηλό ή ζυμάρι, χρησιμοποιώντας ως βάση τις σελίδες ενός χαρτονένιου βιβλίου ή το εξώφυλλο.

«Πρωτότυπο βιβλίο - έκπληξη από χαρτί υγείας»

Βιβλία διαφόρων τύπων ως προς τη μορφή.

Εκτός από τα βιβλία με ιστορίες και παραμύθια, μπορούμε να φτιάξουμε **ένα βιβλίο με το ποίημα** που μας αρέσει και να το εικονογραφήσουμε ή και να φτιάξουμε το δικό μας ποίημα.

Μια ενδιαφέρουσα πρόταση είναι και τα **βιβλία των αισθήσεων**, τα οποία επιπλέον καλλιεργούν και την αίσθηση στην οποία απευθύνονται, όπως το «**βιβλίο των μυρωδιών**». Κάθε σελίδα του βιβλίου θα έχει κολλημένο και ένα καρυκευμα ή μυρωδικό φυτό, όπως βασιλικό, δυόσμο, σέλινο, μαϊντανό, λουΐζα, δάφνη κ.ά. Τα φυτά αυτά ή τα καρυκεύματα μπορούν να αποτελέσουν στοιχεία μιας σύνθεσης.

Κατά τον ίδιο τρόπο, φτιάχνουμε και το **βιβλίο αφής**, στο οποίο κάθε σελίδα έχει κολλημένο από ένα διαφορετικό ύφασμα με διαφορετική υφή (μετάξι, κοτλέ, βαμβακερό, μάλλινο κ.ά.) ή άλλα υλικά, όπως χύμα, άμμο, χαλικιάκια, βαμβάκι, γυαλόχαρτο, σύρμα κουζίνας κ.ά.

Άλλα ενδιαφέροντα βιβλία, που μπορούμε να φτιάξουμε, είναι τα **βιβλία των χρωμάτων**, στα οποία όλες οι εικόνες θα είναι φτιαγμένες με ένα χρώμα ή με δύο χρώματα. Έτσι, θα έχουμε το κόκκινο βιβλίο ή το κιτρινοκόκκινο βιβλίο. Το **βιβλίο των σχημάτων**, όπου όλες οι εικόνες θα είναι συνθέσεις δύο ή τριών σχημάτων γνωστών ή δικών μας παραλλαγών.

Πολύ ενδιαφέροντα είναι και τα **βιβλία μαγειρικής** με συνταγές, καθώς και τα φυτολόγια, όπου μπορούμε κάλλιστα να φτιάξουμε ολόκληρες συνθέσεις κολλώντας φύλλα, λουλούδια, φλοιούς από κορμούς ή και σπόρους.

Ένα πολύ ενδιαφέρον βιβλίο που μπορούν να φτιάξουν τα παιδιά και το οποίο κεντρίζει την περιέργειά τους και κινητοποιεί τις δημιουργικές τους δυνάμεις είναι αυτό που δημιουργείται, αν δώσουμε σε κάθε παιδί από μια, δύο ή και περισσότερες σελίδες, που η κάθε μια θα έχει σε κάποιο σημείο της σελίδας ζωγραφισμένο ένα σχήμα, από το οποίο θα πρέπει τα παιδιά να συνεχίσουν να ζωγραφίζουν για να φτιάξουν ή και να ολοκληρώσουν μια εικόνα, ανάλογα με το τι τους θυμίζει ή με τι τους μοιάζει το κάθε σχήμα. Αφού τελειώσουν με αυτά τα ερεθίσματα τη ζωγραφιά τους ή τις ζωγραφιές τους, φτιάχνουν μια ιστορία την οποία ο/η παιδαγωγός καταγράφει στο σημείο που θα υποδείξει το παιδί.

Ως προς τη μορφή του βιβλίου υπάρχουν πολλές επιλογές. Η επιλογή γίνεται σύμφωνα με τις δυνατότητες, αφ' ενός της ηλικίας στην οποία βρίσκονται τα παιδιά και αφ' ετέρου της προσωπικής για κάθε παιδί ανάπτυξης. Παρακάτω θα αναφέρουμε κάποιες επιλογές ως προς τη μορφή.

- ✓ Διπλώνουμε στη μέση δύο ή περισσότερα φύλλα χοντρό χαρτί ή λεπτό χαρτόνι. Τοποθετούμε το ένα φύλλο ανάμεσα στο άλλο και έτσι σχηματίζουμε τις σελίδες του βιβλίου. Κόβουμε ένα χαρτόνι ίσο με το μήκος του βιβλίου και το διπλώνουμε γύρω από τη ράχη του βιβλίου, αφού έχουμε προηγουμένως κόψει λοξά τις άκρες του. Κάνουμε δύο τρύπες στη μέση των σελίδων και με μια χοντρή βελόνα και κλωστή ράβουμε τις σελίδες, περνώντας τη βελόνα απ' τη μία τρύπα στην άλλη. Όταν τελειώσουμε το ράψιμο, τα δύο κομμάτια κλωστής που θα περισσέψουν τα δένουμε στη ράχη, κάνοντας διπλό κόμπο.
- ✓ Παίρνουμε δύο ή περισσότερα φύλλα χαρτιού στο ίδιο μέγεθος και τα τοποθετούμε το ένα πάνω στο άλλο. Κόβουμε στο ίδιο μέγεθος δύο χαρτόνια για εξώφυλλα και τοποθετούμε ένα πάνω και ένα κάτω από το φύλλο του χαρτιού. Κάνουμε δύο ή τέσσερις τρύπες με σουβλί, αφήνοντας δύο εκατοστά περίπου περιθώριο στην άκρη, για να μπορούν να ανοίγουν και να τσακίζουν οι σελίδες και να μας διευκολύνουν. Απ' αυτές τις τρύπες ή περνάμε κορδέλα ή σπάγγο δένοντας και ένα ξυλαράκι κατά μήκος του περιθωρίου που έχουμε αφήσει, για μεγαλύτερη αντοχή, ή ράβουμε τις σελίδες με χοντρή κλωστή περνώντας τη βελόνα απ' τις τρύπες.
- ✓ Κόβουμε δύο ή περισσότερα φύλλα χαρτιού ή χαρτονιού σε όποιο σχήμα θέλουμε στο ίδιο μέγεθος, π.χ. τρίγωνα ή κύκλους ή ρόμβους. Κόβουμε και τα εξώφυλλα στο ίδιο σχήμα, τα βάζουμε το ένα επάνω στο άλλο με τα εξώφυλλα στη θέση τους και κάνουμε μια τρύπα στην επάνω άκρη. Περνάμε απ' την τρύπα μια κορδέλα και τη δένουμε κόμπο. Όλα τα παραπάνω βιβλία μπορούν να γίνουν και από ύφασμα, κατά προτίμηση χοντρό (λινάτσα, караβόπανο, κάμποτο κ.ά) και μονόχρωμο.
- ✓ Κόβουμε μια μακριά λουρίδα από χοντρό χαρτί ή λεπτό χαρτόνι, τη χωρίζουμε σε τρία ή περισσότερα ίσα μέρη και μετά τη διπλώνουμε σε μορφή ακορντεόν. Το βιβλίο μας είναι έτοιμο και περιμένει την ιστορία μας. Αυτός ο τύπος του βιβλίου ονομάζεται ακορντεόν και δε χρειάζεται συρραφή. Μπορούμε να το διπλώσουμε, να το ξεδιπλώσουμε, να το κρεμάσουμε ανοιχτό στον τοίχο, να το βάλουμε να σταθεί όρθιο. Αυτός ο τύπος βιβλίου προσφέρεται για να φτιάξουμε μια ιστορία με μια εικόνα που αναπτύσσεται σταδιακά σε όλες τις σελίδες του βιβλίου έτσι, ώστε να πρέπει να το ανοίξουμε όλο για να δούμε ολόκληρη την ιστορία.

- ✓ Διπλώνουμε ένα φύλλο χαρτί στη μέση και μετά το ξαναδιπλώνουμε στη μέση. Αν το ανοίξουμε, θα δούμε ότι έχουν σχηματιστεί τέσσερις ισομεγέθεις χώροι (σελίδες) από τη μια πλευρά και τέσσερις από την άλλη. Κάθε χώρος αποτελεί και μια σελίδα, την οποία μπορούμε και να χρησιμοποιήσουμε.
- ✓ Όλα τα παραπάνω βιβλία μπορούμε να τα κάνουμε πιο ενδιαφέροντα αν σε κάποια σημεία της εικονογράφησης μας τοποθετήσουμε πορτούλες. Για να φτιάξουμε τις πορτούλες, αρκεί να κόψουμε ένα κομμάτι χαρτόνι, να το τσακίσουμε στο πάνω μέρος και να το κολλήσουμε, βάζοντας την κόλλα στο τσακισμένο μέρος, στο σημείο που θα έχουμε επιλέξει. Κάθε φορά που θα ανοίγουμε την πορτούλα, θα εμφανίζεται το σημείο της εικόνας που κρύβεται, όταν είναι κλειστή.
- ✓ Πάρα πολύ εύκολα και γρήγορα μπορούμε να φτιάξουμε βιβλίο σε μορφή παπύρου. Κόβουμε χαρτί του μέτρου, σε όποιο μέγεθος θέλουμε. Στη μια άκρη του χαρτιού κολλάμε ένα άδειο ρολό από χαρτί υγείας ή χαρτί κουζίνας. Αφού τελειώσουμε το βιβλίο μας, το τυλίγουμε στο ρολό και το δένουμε με μια κορδέλα. Το βιβλίο αυτό μπορεί να γίνει και με ύφασμα.
- ✓ Πολύ ενδιαφέρον θα είχε για τα παιδιά, αν φτιάχναμε και τα βιβλία των πρώτων ανθρώπων, χαράζοντας σε πέτρες ή σε μαλακό πηλό.

Στο τέλος της χρονιάς, θα μπορούσαμε να διοργανώσουμε μια έκθεση με τα βιβλία που φτιάξαμε όλη τη χρονιά.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Το βιβλίο είναι ένα μέσο έκφρασης και επικοινωνίας που έχει σχέση με την γραπτή αποτύπωση των σκέψεων, γνώσεων και εμπειριών του ανθρώπου με στόχο τη μετάδοσή τους σε άλλους ανθρώπους.

Η προσφορά του βιβλίου στα παιδιά προσχολικής ηλικίας είναι τεράστια. Μέσα απ' το βιβλίο έρχονται σε επαφή με εμπειρίες, συνήθειες, προβλήματα και συμπεριφορές άλλων ανθρώπων. Το διάβασμα είναι μια εμπειρία μοναδική, που καλύπτει πολλές κοινωνικές, νοητικές, συναισθηματικές και αισθητικές ανάγκες των παιδιών. Τα παιδιά μέσα από το βιβλίο παίρνουν γνώσεις, εξελίσσονται γλωσσικά, ευαισθητοποιούνται κοινωνικά και εκτονώνονται συναισθηματικά. Το βιβλίο είναι ένα αισθητικό σύνολο που δίνει ικανοποίηση και διεγείρει το ενδιαφέρον των παιδιών για διάβασμα.

Ένας τρόπος, για να φέρουμε τα παιδιά σε επαφή με το βιβλίο αβίαστα και φυσικά είναι να φτιάξουν δικά τους βιβλία. Για να γίνει αυτό, χρειάζονται ερεθίσματα που θα τους δημιουργήσουν την ανάγκη να το κάνουν. Υπάρχουν πολλοί τύποι βιβλίων που μπορούν να κατασκευαστούν με διάφορους τρόπους και να συμβάλλουν στην αύξηση του ενδιαφέροντος των παιδιών.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια ήταν η ανάγκη που ώθησε τον άνθρωπο στην ανακάλυψη του βιβλίου;
2. Να εξηγήσεις τους λόγους για τους οποίους είναι σημαντική η πρώιμη επαφή του παιδιού με το βιβλίο.
3. Να εξηγήσεις τον τρόπο με τον οποίο θα κέντριζες τη φαντασία των παιδιών, προκειμένου να φτιάξουν το δικό τους βιβλίο. Χρησιμοποίησε παραδείγματα για να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
4. Με ποιο τρόπο η οργάνωση ενός εργαστηρίου κατασκευής βιβλίου βοηθά το παιδί στη γνωριμία του με το βιβλίο και στη δημιουργία δεσμού μ' αυτό;

Προτεινόμενες εργασίες

1. α) Να γράψεις και να εικονογραφήσεις, με όποια τεχνική επιθυμείς, ένα βιβλίο τριών σελίδων, με πρωτότυπη μορφή, που να απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.
β) Να το παρουσιάσεις στα παιδιά του βρεφονηπιακού σταθμού όπου κάνεις πρακτική άσκηση και να καταγράψεις τις αντιδράσεις τους.
2. Να περιγράψεις μια μαγειρική συνταγή, χρησιμοποιώντας την εικονογραφή, σ' ένα βιβλίο με πρωτότυπη μορφή.
3. Να κατασκευάσεις ένα βιβλίο ακορντεόν, μόνο με εικόνες.
4. Να κατασκευάσεις ένα βιβλίο από ύφασμα, που ν' απευθύνεται σε παιδιά βρεφικής ηλικίας.
5. Να οργανώσεις ένα εργαστήρι βιβλίου στο βρεφονηπιακό σταθμό όπου κάνεις την πρακτική σου άσκηση.
6. Να γράψετε και να εικονογραφήσετε ένα ομαδικό βιβλίο της τάξης σας.
7. α) Να κατασκευάσεις ένα βιβλίο αφής και να το παρουσιάσεις στα παιδιά του βρεφονηπιακού σταθμού όπου κάνεις πρακτική άσκηση.
β) Να καταγράψεις τις αντιδράσεις των παιδιών.

ΚΕΦ. 15

«Κάνουμε τη ζωγραφιά μας παζλ;»

ΚΕΦ. 15

ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

15.1 Γενικά

Η οργάνωση ενός σύγχρονου βρεφονηπιακού σταθμού απαιτεί τον εξοπλισμό του με παιδαγωγικό υλικό, προσαρμοσμένο στις ανάγκες των παιδιών κάθε ηλικίας.

Η γωνιά παιδαγωγικού υλικού υπάρχει σε όλους τους βρεφονηπιακούς σταθμούς, έστω και στοιχειωδώς οργανωμένη.

Το υλικό με το οποίο την εξοπλίζουμε διακρίνεται:

- I. **Στο φυσικό υλικό και βιομηχανικό υλικό:** Πρόκειται για υλικό που συγκεντρώνουν τα παιδιά απ' τη φύση, π.χ. βότσαλα, κοχύλια, φύλλα, λουλούδια, άμμο (φυσικό), και το περιβάλλον τους, π.χ. πώματα, φελλούς, κουτιά, χαρτιά, σχοινιά, κουμπιά (βιομηχανικό) κ.ά. Τα παιδιά παίζοντας ελεύθερα μ' αυτά τα υλικά κατανοούν προμαθηματικές έννοιες, όπως της ποσότητας, του βάρους, του όγκου, τις ταξινομήσεις, τις διατάξεις των αντικειμένων και των γεγονότων, τις γεωμετρικές έννοιες, τις αντιστοιχίες κ.ά. Εννοείται ότι η κατανόηση των προμαθηματικών εννοιών προϋποθέτει πολλές ώρες ελεύθερου παιχνιδιού με αυτού του είδους τα υλικά. Ακόμη το παιχνίδι μ' αυτά τα υλικά συμβάλλει στην ανάπτυξη της παρατηρητικότητας, την απόκτηση γνώσεων για τη φύση των υλικών, την άσκηση των αισθήσεων, την ανάπτυξη του λόγου κτλ.
- II. **Στο υλικό για ψυχοκινητικές δραστηριότητες:** Τέτοιο υλικό είναι τα στεφάνια, οι κορδέλες, οι μπάλες, τα μαντήλια, οι κούτες από χαρτόνι, τα σχοινιά, οι σαμπρέλες, διάφορα λαστιχάκια κ.ά. Οι ψυχοκινητικές δραστηριότητες, όπως γνωρίζουμε, συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην κατανόηση των προμαθηματικών εννοιών, των εννοιών του χώρου και του χρόνου, στην αρμονική ψυχοσωματική ανάπτυξη, στην καλλιέργεια της επικοινωνίας με το περιβάλλον, στην καλλιέργεια του αυτοελέγχου και της αυτοπεποίθησης των παιδιών κτλ.
- III. **Στο δομημένο υλικό:** Πρόκειται για υλικό κατασκευασμένο για να καλύψει συγκεκριμένες ανάγκες στο παιχνίδι των παιδιών. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει αυτοδιορθούμενα δομημένα παιχνίδια μιας λύσης, όπως παζλς, ενσφηνώσεις, memory, τόμπολες κ.ά., ή παιχνίδια πολλαπλών χρήσεων, όπως κύβους, lego, κ.ά. (Τσολάκη Κ. 1997, σελ. 27)

Σ' αυτό το κεφάλαιο θ' αναφερθούμε συνοπτικά στα **δομημένα, κλασικά επιτραπέζια παιδαγωγικά παιχνίδια**. Αυτά είναι: **η τóμπολα (lotto), το ντόμινο, το παζλ, τα παιχνίδια μνήμης (memory), και οι ενσφηνώσεις**. Τα παιχνίδια αυτά καθώς και οι πολυάριθμες παραλλαγές τους μπορεί να είναι: α) επιτραπέζια παιχνίδια, που κυκλοφορούν στο εμπόριο σε μεγάλη ποικιλία και είναι προσεγμένα, καλαίσθητα και μεγάλης αντοχής και β) παιχνίδια ατομικής κατασκευής, που φτιάχνουν οι ίδιοι οι παιδαγωγοί και κοστίζουν ελάχιστα.

Τα δομημένα επιτραπέζια παιχνίδια απευθύνονται ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας τους, σε παιδιά ηλικίας από 2 έως 6 χρόνων και πάνω, αποτελούν ατομικές ή ομαδικές δραστηριότητες, και έχουν τα εξής **κοινά χαρακτηριστικά**:

- α) Είναι κατασκευασμένα από σκληρό χαρτόνι ή από ξύλο με ζωγραφισμένες εικόνες ή φωτογραφίες, καθώς και από πλαστικό υλικό ή καουτσούκ.
- β) Πρόκειται για παιχνίδια που έχουν κανόνες.
- γ) Είναι παιχνίδια της μιας λύσης.

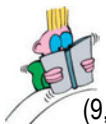
15.2 Παιδαγωγική αξία των επιτραπέζιων παιχνιδιών

Η ενασχόληση των μικρών παιδιών με τα επιτραπέζια παιδαγωγικά παιχνίδια συμβάλλει:

- ✓ Στην εξέλιξη των λεπτών χειρισμών (δακτύλων, καρπού).
- ✓ Στην όξυνση και οργάνωση της παρατηρητικότητάς τους.
- ✓ Στην καλλιέργεια ικανοτήτων, όπως η υπομονή και η επιμονή.
- ✓ Στη γλωσσική ανάπτυξη, ιδιαίτερα όταν παίζουν ομαδικά.
- ✓ Στην οργάνωση της σκέψης τους (μαθαίνουν πώς να αρχίζουν, να συνεχίζουν και να τελειώνουν μια δραστηριότητα).
- ✓ Στην οικοδόμηση βασικών προμαθηματικών εννοιών, όπως: σχήμα, μέγεθος, χρώμα, κατεύθυνση, ταξινόμηση, αντιστοιχία, διατάξεις αντικειμένων, χωροχρονικές έννοιες, σύνολα, αρίθμηση κ.ά. Με τη βοήθεια του δομημένου υλικού, μέσα από ειδικές εκπαιδευτικές διαδικασίες και προσωπικές διαδρομές ενισχύουν τη μαθηματική τους σκέψη και οδηγούνται στη διεξαγωγή κανόνων σταδιακά.
- ✓ Στην κοινωνικοποίησή τους, γιατί εκτός από τα παζλς και τις ενσφηνώσεις τα υπόλοιπα παιχνίδια παίζονται ομαδικά. Έτσι τα παιδιά που συμμετέχουν μαθαίνουν: α) να περιμένουν τη σειρά τους, β) πώς να κερδίζουν και κυρίως πώς να χάνουν και γ) ότι η λύση είναι αποτέλεσμα συλλογικής δουλειάς.

Τα παραπάνω παιχνίδια όμως έχουν και **μειονεκτήματα** που είναι τα εξής:

- Επειδή αποτελούν παιχνίδια μίας μόνο λύσης, φυσική συνέπεια είναι, έπειτα από κάποιο διάστημα, τα παιδιά να τα βαρεθούν, γιατί δεν αποτελούν πολυδύναμο υλικό, όπως για παράδειγμα η πλαστελίνη που προσαρμόζεται στις ανάγκες τους και τους δίνει τη δυνατότητα να κάνουν κάθε φορά κάτι διαφορετικό. Επιτρέπουν έτσι την απόκτηση αυτοματισμών, δηλαδή τα παιδιά ύστερα από κάποιο διάστημα μαθαίνουν απ' έξω τις λύσεις και παίζουν μηχανικά. Τα παιχνίδια τότε γίνονται εύκολα και το ενδιαφέρον των παιδιών για αυτά χάνεται.
- Επίσης, τα παιχνίδια αυτά δεν προάγουν την ανάπτυξη της δημιουργικότητας των παιδιών ούτε και της φαντασίας τους (Τσαούλα Ν, 1990, σελ. 3-5).

15.3 Είδη κλασικών επιτραπέζιων παιχνιδιών

- α) **Τόμπολα (Lotto):** Αποτελείται από μια βασική καρτέλα χωρισμένη σε τετράγωνα (9, 12, ή και περισσότερα) και από μικρές τετράγωνες κάρτες με σχέδια πανομοιότυπα με αυτά της βασικής καρτέλας. Είναι το παιχνίδι με τους πιο απλούς κανόνες και τις περισσότερες

παραλλαγές. Το παιδί καλείται να ταυτίσει δύο όμοιες εικόνες τη μία πάνω στην άλλη. Για να μπορέσει να αναγνωρίσει ότι ένα αντικείμενο είναι ίδιο με κάποιο άλλο, πρέπει να αναλύσει τα κύρια χαρακτηριστικά του και στη συνέχεια να παρατηρήσει αν υπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά και στο άλλο αντικείμενο. Έπειτα από αυτή τη διαδικασία κάνει την ταύτιση των δύο αντικειμένων. Υπάρχουν τόμπολες με φωτογραφίες, με εικόνες, με χρώματα, με περιγράμματα, με μεγέθη κ.ά.

Τύποι τόμπολας:

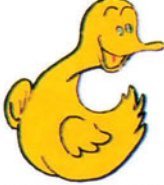

- **Τόμπολα με εικόνες ή φωτογραφίες που ανήκουν όλες στην ίδια οικογένεια:** π.χ. ζώων, λουλουδιών, αυτοκινήτων, κτλ. Αν οι εικόνες ή οι φωτογραφίες απεικονίζουν αντικείμενα της καθημερινής εμπειρίας του παιδιού, μπορεί να δοθεί από το 2ο έτος του. Αργότερα, θα μπορεί να αναγνωρίσει και να ταυτίσει άγνωστα αντικείμενα του περιβάλλοντος, π.χ. ένα αερόστατο.

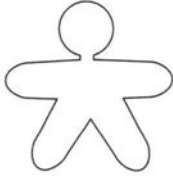

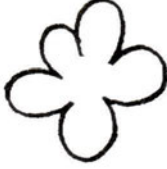
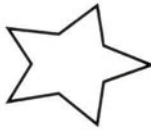
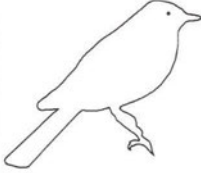

Τόμπολα απλή. Έργο μαθήτριας.

- **Τόμπολα χρωμάτων:** Το επόμενο στάδιο ταύτισης που περνά το παιδί είναι η αναγνώριση των χρωμάτων. Εδώ καλείται να ταυτίσει τα όμοια χρώματα. Η τόμπολα χρωμάτων μπορεί να δοθεί στα 2,5 χρόνια του παιδιού.
- **Τόμπολα μεγεθών:** Εδώ το κάθε σχέδιο υπάρχει δύο φορές στη μεγάλη καρτέλα. Στη μία εικόνα είναι μικρό και στην άλλη μεγάλο, (σχήμα 1). Η τόμπολα μεγεθών μπορεί να δοθεί γύρω στα 3 χρόνια του παιδιού.

ΤΟΜΠΟΛΑ ΜΕΓΕΘΩΝ			
			
			
			

(σχήμα 1)

ΤΟΜΠΟΛΑ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑΤΩΝ			
			
			
			

(σχήμα 2)

- **Τόμπολα περιγραμμάτων:** Αποτελείται από περιγράμματα διαφόρων εικόνων και η ταύτιση γίνεται με βάση το σχήμα τους, (σχήμα 2).
Η τόμπολα περιγραμμάτων δίνεται γύρω στα 3 χρόνια του παιδιού.
- **Τόμπολα ποσοτήτων (ή αριθμησης):** Η ταύτιση γίνεται με βάση την ποσότητα (αριθμό) των σχεδίων. Όταν απευθύνεται σε παιδιά μικρής ηλικίας, δεν πρέπει να υπάρχουν περισσότερα από τρία σχέδια σε κάθε καρτέλα. Όταν απευθύνεται σε παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, μπορεί να έχει περισσότερα σχέδια (σχήμα 3).

ΤΟΜΠΟΛΑ ΑΡΙΘΜΗΣΗΣ			
1 Λουλούδι	2 Ψαράκια	2 Λουλούδια	2 Κουνελάκια
3 Κουνελάκια	1 Μπάλα	1 Κουνελάκι	1 Ψαράκι
2 Μπάλες	3 Ψαράκια	3 Λουλούδια	3 Μπάλες

(σχήμα 3)

Η τόμπολα ποσοτήτων δίνεται γύρω στα 3,5 – 4 χρόνια όταν έχει μέχρι 3 σχέδια η κάθε καρτέλα, ή και αργότερα, όταν έχει πάνω από 3 σχέδια κάθε καρτέλα (Τσαούλα Ν, 1990, σελ. 6).

Το παιδί των δύο χρόνων αναγνωρίζει την ομοιότητα των αντικειμένων, αλλά κάνει την ταύτιση τοποθετώντας τις καρτέλες τυχαία (ανάποδα ή στο πλάι). Αυτό συμβαίνει, γιατί το ενδιαφέρει η ίδια η εικόνα και όχι η σωστή τοποθέτησή της στο χώρο, καθώς δεν αντιλαμβάνεται εύκολα τις έννοιες του πάνω και του κάτω μέρους μιας εικόνας.

- **Τόμπολα χώρου:** Αρχικά, με τη βοήθεια των ψυχοκινητικών δραστηριοτήτων το παιδί μαθαίνει να προσανατολίζεται στο χώρο σε σχέση με σταθερά σημεία αναφοράς.

Γνωρίζει το σώμα του και το χώρο που αυτό καταλαμβάνει καθώς και το χώρο που κατέχουν τα διάφορα αντικείμενα σε σχέση με το σώμα του. Αντιλαμβάνεται ακόμη το χώρο σε σχέση με τα αντικείμενα, καθώς και το χώρο μεταξύ των αντικειμένων (Κούγιαλη 1999, σελ. 25).

Αφού βιώσει τις παραπάνω έννοιες μέσα από τις διάφορες ψυχοκινητικές δραστηριότητες, μπορούμε να του δώσουμε την τόμπολα χώρου. Στην τόμπολα χώρου που απευθύνεται στα παιδιά ηλικίας 5 χρόνων περίπου, όλες οι εικόνες έχουν το ίδιο θέμα με μικρές αλλαγές στη θέση ενός ή το πολύ δύο στοιχείων, (σχήμα 4).

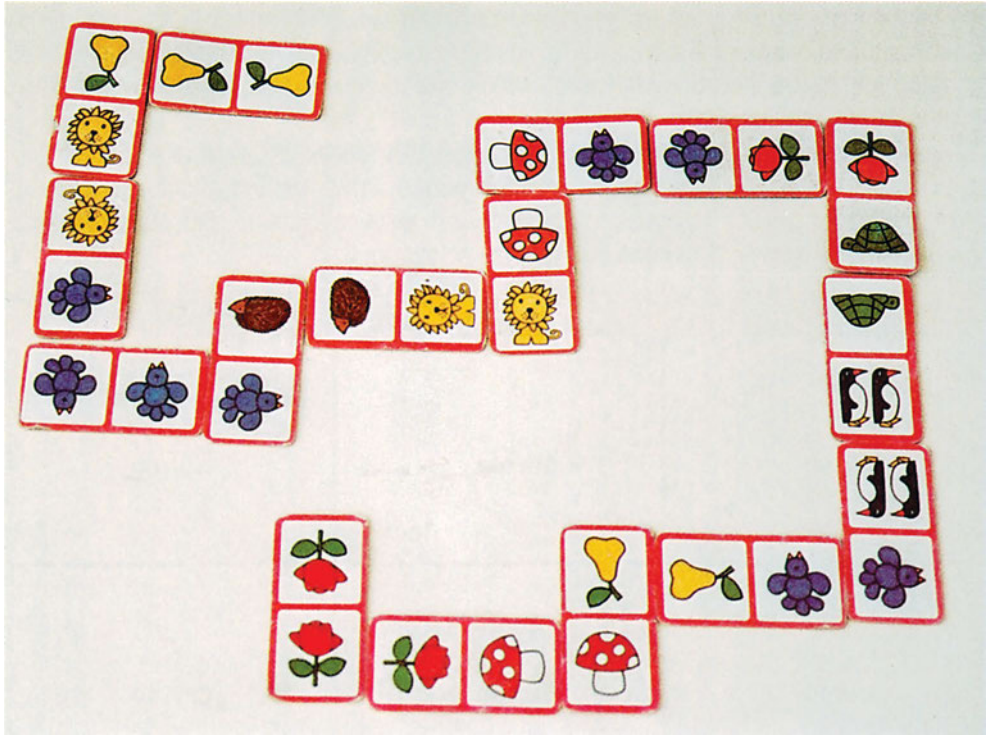
ΤΟΜΠΟΛΑ ΧΩΡΟΥ		
<p>Πουλί</p> <p>Δέντρο</p>	<p>Δέντρο</p> <p>Πουλί</p>	<p>Πουλί</p> <p>Δέντρο</p>
<p>Δέντρο</p> <p>Πουλί</p>	<p>Πουλί</p> <p>Δέντρο</p>	<p>Δέντρο</p> <p>Πουλί</p>

β) Ντόμινο (Domino): Το ντόμινο αποτελείται από παραλληλόγραμμες κάρτες χωρισμένες στα δύο με όμοιες ή διαφορετικές παραστάσεις στα δύο μέρη τους. Είναι παιχνίδι ταύτισης, όπως και η τόμπολα, μόνο που εδώ η ταύτιση δε γίνεται βάζοντας μία κάρτα πάνω στην ομοιά της, άλλα τοποθετώντας την δίπλα στην ομοιά της (δεξιά ή αριστερά).

Είναι λίγο πιο δύσκολο παιχνίδι από την τόμπολα, γιατί η αναζήτηση των όμοιων εικόνων είναι πολυπλοκότερη.

Τα είδη του ντόμινο είναι: α) ντόμινο απλό, β) ντόμινο χρωμάτων, γ) ντόμινο σχημάτων και δ) ντόμινο – παζλ.

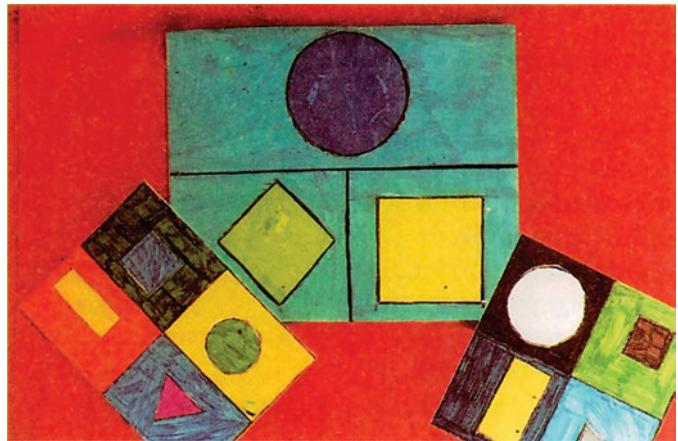
Στο ντόμινο (εκτός του ντόμινο – παζλ), δεν υπάρχει αρχική ή τελική καρτέλα. Το παιχνίδι αρχίζει με την τοποθέτηση μιας τυχαίας καρτέλας και τελειώνει όταν τελειώσουν όλες οι καρτέλες. Συνήθως το παιχνίδι ολοκληρώνεται κυκλικά. Μπορούν όμως να γίνουν και διάφοροι σχηματισμοί με τις κάρτες, π.χ. τετράγωνα, κύκλοι, ζιγκ - ζαγκ κτλ. Δίνονται σε παιδιά άνω των 4 χρόνων. (Τσαούλα Ν, 1990, σελ. 6).]

Ντόμινο απλό.

γ) Ενσφηνώσεις: Σ' αυτό το παιχνίδι ζητείται από το παιδί να τοποθετήσει ένα σχήμα ή μια εικόνα κομμένα στο περίγραμμά τους, μέσα στο κενό που αφήνει το κόψιμό του. Είναι φτιαγμένα από σκληρό χαρτόνι ή από ξύλο. Υπάρχουν ενσφηνώσεις απλές διαφόρων εικόνων, χρωμάτων, σχημάτων, χώρου, μεγεθών και ενσφηνώσεις – παζλ που συνθέτουν μια εικόνα.

Θεωρείται εύκολο παιχνίδι και τα παιδιά γρήγορα τοποθετούν με το σωστό τρόπο τα ενσφηνώματα. Το γεγονός αυτό δε σημαίνει πως έχουν κατανοήσει τη

Ενσφηνώσεις σχημάτων φτιαγμένες από μαθήτριες.

ζητούμενη έννοια, όπως για παράδειγμα «το μέγεθος», επειδή είναι παιχνίδι αυτοδιορθούμενο και με ευκολία οδηγούνται από τη λανθασμένη κίνηση στη σωστή. Δίνονται από τα 2 χρόνια στην απλή μορφή τους και σταδιακά αυξάνουμε το βαθμό δυσκολίας τους.

«Πού να ταιριάζει αυτό άραγε;»

δ) Παζλς: Είναι παιχνίδια κατασκευασμένα από ξύλο, χαρτόνι ή καουτσούκ, όπου παρουσιάζεται μια παράσταση – εικόνα τεμαχισμένη (Τσαούλα Ν., 1990, σελ. 6). Το παιδί καλείται να διαλύσει την εικόνα και στη συνέχεια να τοποθετήσει όλα τα κομμάτια της στη σωστή τους θέση, έτσι ώστε το τελικό αποτέλεσμα να είναι η επαναδημιουργία της.

Δίνονται σε παιδιά 2 χρόνων περίπου και αποτελούν μια πρώτη άσκηση με υλικό για την κατάκτηση της έννοιας του χώρου, αλλά και για την ταυτόχρονη άσκηση της παρατηρητικότητας του παιδιού. Το πρώτο παζλ που δίνουμε στα παιδιά ηλικίας 2 – 2,5 χρόνων είναι μια εικόνα χωρισμένη στα δύο. Σ' αυτή την περίπτωση πρέπει να ξέρουμε ότι τα παιδιά πρώτα αντιλαμβάνονται τις έννοιες πάνω – κάτω και έπειτα τις έννοιες δεξιά – αριστερά. Επομένως πρώτα θα τους δώσουμε την εικόνα που είναι κομμένη οριζόντια και στη συνέχεια την εικόνα που είναι κομμένη κάθετα.

Όταν πετύχουν τη συναρμολόγηση των δύο κομματιών του παζλ χωρίς δυσκολία, μπορούν να συνεχίσουν με εικόνες αντικειμένων που είναι κομμένα σε 3 έως 4 κομμάτια, π.χ. ρόδες, τιμόνι, σκελετός ενός ποδηλάτου και αργότερα σε αυθαίρετο τεμάχισμα της εικόνας.

Παζλ σώματος: Αφού πραγματοποιηθούν αρκετές ψυχοκινητικές δραστηριότητες για τη βίωση της έννοιας του σώματος, μπορούμε να δώσουμε στα παιδιά το παζλ σώματος, προκειμένου να κατανοήσουν καλύτερα τη σχετική έννοια. Αρχικά, στα παιδιά ηλικίας 3 χρόνων δίνουμε το

ανθρώπινο σώμα χωρισμένο σε 3 μέρη (κομμένο στο λαιμό και στη μέση) και συνεχίζουμε χωρίζοντάς το σε 5, 6 ή και περισσότερα κομμάτια.

ε) Παιχνίδια μνήμης (Memory): Τα παιχνίδια μνήμης είναι ομαδικά παιχνίδια και παίζονται από τα μεγαλύτερα παιδιά (4,5 χρόνων και πάνω). Οργανώνουν τη μνήμη σε σχέση με το χώρο. Αποτελούνται από πολλές μικρές τετράγωνα καρτέλες που είναι ανά δύο όμοιες.

Τρόπος παιξίματος: Τοποθετούμε τις καρτέλες πάνω στο τραπέζι γυρισμένες ανάποδα. Το παιδί που ξεκινά το παιχνίδι σηκώνει δύο καρτέλες, εάν είναι ίδιες κερδίζει και αποκτά το δικαίωμα να τις πάρει, στην αντίθετη περίπτωση είναι υποχρεωμένο να τις γυρίσει πάλι ανάποδα και να συνεχίσει ο επόμενος παίκτης του παιχνιδιού. Τα memory κατατάσσονται στα παιχνίδια ανταγωνισμού. (Τσαούλα Ν. 1990, σελ.7).

Οι ηλικίες που αναφέρονται ως κατάλληλες για κάθε τύπο δομημένου επιτραπέζιου παιχνιδιού σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να θεωρούνται δεσμευτικές. Τα παιδιά έχουν μεγάλες ατομικές διαφορές στην ανάπτυξή τους. Ο/η παιδαγωγός οφείλει, αφού εκτιμήσει το επίπεδο ανάπτυξης κάθε παιδιού, να του προτείνει το κατάλληλο παιχνίδι.

Απαιτείται προσοχή στην εκτίμηση και τους χειρισμούς του/της, έτσι ώστε το προτεινόμενο παιχνίδι να μην είναι ούτε πολύ δύσκολο, γιατί θα αποθαρρυνθεί το παιδί και θα του δημιουργηθούν αμφιβολίες για τις ικανότητές του, ούτε πολύ εύκολο, γιατί δεν θα μπορέσει να διατηρήσει το ενδιαφέρον του, θα το βαρεθεί γρήγορα και θα το απορρίψει.

15.4 Κατασκευή επιτραπέζιων παιδαγωγικών παιχνιδιών¹

Η κατασκευή επιτραπέζιων παιδαγωγικών παιχνιδιών δεν ανήκει στις δραστηριότητες ελεύθερης έκφρασης.

Όλα τα επιτραπέζια παιδαγωγικά παιχνίδια, που αναφέρθηκαν πιο πάνω, για να κατασκευαστούν χρειάζονται τα εξής υλικά:

- Χαρτόνι σκληρό που δεν τσακίζει εύκολα, ματ για να πιάνει το χρώμα πάνω του.
- Κοπίδι.
- Μολύβι.
- Χάρακα.
- Ριζόχαρτο.
- Γόμα.
- Μαρκαδόρους.
- Διαφανές αυτοκόλλητο για την κάλυψη και προστασία τους από τη συχνή μεταχείριση.

¹ Αυτή η δραστηριότητα απευθύνεται στους/στις παιδαγωγούς και όχι στα παιδιά προσχολικής ηλικίας

Τρόπος κατασκευής

Επιλέγουμε τα σωστά από παιδαγωγική άποψη σχέδια για κάθε περίπτωση, δηλαδή απλά, συνήθως αφαιρετικά, με καθαρές γραμμές και χρώματα και σχετικά με το περιβάλλον των παιδιών. Τα αντιγράφουμε με μολύβι και ριζόχαρτο, τα μεταφέρουμε στο χαρτόνι, τα χρωματίζουμε και τα κόβουμε ανάλογα με το θέμα μας. Τέλος τα καλύπτουμε με διαφανές αυτοκόλλητο.

Προσοχή: Πρέπει τα σχέδια και τα χρώματα να είναι πανομοιότυπα, γιατί διαφορετικά τα παιδιά μπερδεύονται και δεν μπορούν να παίξουν το παιχνίδι σωστά.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η γωνιά παιδαγωγικού υλικού που υπάρχει στους βρεφονηπιακούς σταθμούς εξοπλίζεται: 1) με φυσικό και βιομηχανικό υλικό, 2) με υλικό για ψυχοκινητικές δραστηριότητες και 3) με δομημένο υλικό.

Το δομημένο παιδαγωγικό υλικό είναι κατασκευασμένο για να καλύψει συγκεκριμένους παιδαγωγικούς στόχους στην αγωγή των μικρών παιδιών. Περιλαμβάνει τα εξής κλασικά επιτραπέζια παιχνίδια: α) την τόμπολα (lotto), β) το ντόμινο, γ) το παζλ, δ) τα παιχνίδια μνήμης (memory), ε) τα ενσφηνωμένα καθώς και πολλές παραλλαγές αυτών.

Τα παιχνίδια αυτά έχουν τα εξής κοινά χαρακτηριστικά: α) είναι κατασκευασμένα από σκληρό χαρτόνι, ξύλο ή μαλακό πλαστικό υλικό, β) έχουν κανόνες, γ) είναι παιχνίδια μιας λύσης.

Η ενασχόληση του παιδιού με αυτά τα παιχνίδια συντελεί στην όξυνση της παρατηρητικότητας, στην εξέλιξη της λεπτής κινητικότητας, στη γλωσσική ανάπτυξη, στη νοητική ανάπτυξη, στην καλλιέργεια ικανοτήτων, όπως η επιμονή και η υπομονή, καθώς και στην κοινωνικοποίησή τους.

Το βασικό μειονέκτημα αυτών των παιχνιδιών είναι ότι δεν είναι πολυδύναμα υλικά, δεν παρέχουν δηλαδή ποικίλες δυνατότητες χρήσης, γιατί η λύση δίνεται με ένα μόνο τρόπο.

Υπάρχουν διάφοροι τύποι αυτών των παιχνιδιών με πολλές παραλλαγές, που κυκλοφορούν στο εμπόριο ή κατασκευάζονται από τον/την παιδαγωγό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να εξηγήσεις τον τρόπο με τον οποίο τα επιτραπέζια παιδαγωγικά παιχνίδια βοηθούν τα παιδιά προσχολικής ηλικίας στην κατανόηση των προμαθηματικών εννοιών.
2. Να εξηγήσεις γιατί τα επιτραπέζια παιδαγωγικά παιχνίδια δεν κατορθώνουν να κρατήσουν για πολύ το ενδιαφέρον των παιδιών.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1. Να κατασκευάσετε ατομικά ή ομαδικά κλασικά επιτραπέζια παιχνίδια ή παραλλαγές τους. Μπορείτε να βρείτε ιδέες για τις παραλλαγές των παιχνιδιών, καθώς και πατρόν για τα σχέδια, στον παιδικό σταθμό ή στο αρχείο του εργαστηρίου του σχολείου σας.
2. Να παρουσιάσετε στην τάξη ένα επιτραπέζιο παιχνίδι της επιλογής σας από τον εξοπλισμό του εργαστηρίου σας. Να περιγράψετε τα χαρακτηριστικά του και τον τρόπο παιζίματος και να αναλύσετε την παιδαγωγική του αξία.
3. Να παίξεις με τα παιδιά του παιδικού σταθμού ένα επιτραπέζιο παιχνίδι και να καταγράψεις τη συμπεριφορά τους.

ΚΕΦ. 16

«Φυτεύουμε τον κήπο
με λουλούδια.»

«Ποτίζουμε.»

«Σκαλίζουμε.»

ΚΕΦ. 16

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΦΥΤΩΝ

16.1 Παιδαγωγική αξία της καλλιέργειας των φυτών

Η καλλιέργεια φυτών αποτελεί μια δημιουργική δραστηριότητα, που προκαλεί μεγάλη απόλαυση στα παιδιά προσχολικής ηλικίας, τα οποία ενθουσιάζονται και συγκινούνται, καθώς παρακολουθούν από κοντά τη διαδικασία ανάπτυξης των φυτών. Μέσα από τη συμμετοχή των παιδιών στην σπορά, στο φύτεμα και φροντίδα των διαφόρων φυτών, υλοποιούνται σημαντικοί παιδαγωγικοί στόχοι, όπως:

- ✓ Η ευαισθητοποίησή τους σε θέματα περιβάλλοντος και η δημιουργία οικολογικής συνείδησης με βιωματικό τρόπο.
- ✓ Η απόκτηση γνώσεων για το φυσικό κόσμο (τη ζωή, την πορεία ανάπτυξης, τις ανάγκες και την φροντίδα των φυτών).
- ✓ Η βίωση συναισθημάτων χαράς, δημιουργίας, συνεργασίας και υπευθυνότητας που δημιουργούνται από την συμμετοχή στην διαδικασία της φροντίδας των φυτών.
- ✓ Ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου τους με καινούργιες λέξεις, που αφορούν στα ονόματα φυτών, τις ανάγκες τους, στην πορεία της ανάπτυξής τους κτλ.
- ✓ Η καλλιέργεια δεξιοτήτων με το χειρισμό των κηπευτικών εργαλείων και τις διάφορες φροντίδες που απαιτούνται.

«Το παρτέρι μου χρειάζεται περιποίηση.»

- ✓ Η καλλιέργεια προμαθηματικών εννοιών, όπως: η κατανόηση της έννοιας του χρόνου μέσω της παρακολούθησης της ανάπτυξης των φυτών, οι διάφορες ταξινομήσεις και κατηγοριοποιήσεις των φυτών (ποια σπέρνονται, ποια φυτεύονται κτλ.).
- ✓ Η ανάπτυξη της νοημοσύνης τους καθώς απαιτείται η επιρόηση λύσεων σε προβλήματα, όπως π.χ. πώς θα στηρίξουμε αυτό το φυτό ή πώς μπορούμε να φτιάξουμε ένα φυτώριο, πού είναι καλύτερα να τοποθετήσουμε τα φυτά κτλ.

16.2 Οργάνωση της δραστηριότητας

Πολλές δραστηριότητες στον παιδικό σταθμό μπορούν να αποτελέσουν ερεθίσματα, που θα προκαλέσουν το ενδιαφέρον των παιδιών και θα τα οδηγήσουν σε διάφορες καλλιέργειες των φυτών. Τέτοιες δραστηριότητες μπορεί να είναι: Μία επίσκεψη στη φύση, ένα τραγούδι, μια κουκλοθεατρική παράσταση, η αφήγηση μιας ιστορίας.

Ο/η παιδαγωγός με αφορμή τις παραπάνω εμπειρίες προκαλεί συζήτηση και προτείνει στα παιδιά μια καλλιέργεια. Τα ενθαρρύνει να μιλήσουν, να κάνουν σχέδια και προτάσεις. Στη συνέχεια γίνεται η οργάνωση και ο διαχωρισμός των δραστηριοτήτων και τα παιδιά προχωρούν στην εφαρμογή τους.

16.3 Ιδέες για την καλλιέργεια φυτών

Μπορούμε να σπείρουμε ή να φυτέψουμε φυτά μέσα στην τάξη σε διάφορα άχρηστα σκεύη που έχουν την μορφή γλάστρας και τα βρίσκουμε στη γωνιά του άχρηστου υλικού, π.χ. τενεκεδένια ή πλαστικά κουτιά, πήλινα σκεύη από γιαούρτι, χάρτινα σκεύη κτλ. Αν αγοράσουμε γλάστρες, προτιμούμε τις πήλινες από τις πλαστικές. Τα παιδιά μπορούν προηγουμένως να βάψουν και να διακοσμήσουν τα άχρηστα δοχεία αλλά και τις έτοιμες πήλινες γλάστρες. Δεν πρέπει να παραλείψουμε να κάνουμε μια τρύπα στη βάση του δοχείου για να φεύγει το περισσευόμενο νερό.

- ✿ **Σπόροι οσπρίων (φασόλια, φακές, ρεβίθια) και δημητριακών (σιτάρι)** είναι μια καλλιέργεια που συνήθως εφαρμόζεται στους παιδικούς σταθμούς, γιατί δίνει γρήγορα, εύκολα και εντυπωσιακά αποτελέσματα. Μπορούμε να τα σπείρουμε σε χώμα ή σε ένα στρώμα από υγρό βαμβάκι.
- ✿ **Σπόροι φρούτων και λαχανικών.** Τους σπόρους αυτούς μπορούν να τους φέρουν τα παιδιά από το σπίτι τους ή να τους εξασφαλίσουμε από τον παιδικό σταθμό. Συνήθως φυτρώνουν πιο γρήγορα, αν προηγουμένως τους μουσκέψουμε.
- ✿ **Βολβοί λουλουδιών.** Μπορούμε να τους φυτέψουμε στο χώμα του κήπου ή σε γλάστρα το φθινόπωρο, για να ανθίσουν την άνοιξη. Βολβοί που αναπτύσσονται εύκολα και δίνουν ωραία λουλούδια είναι ο νάρκισσος και το ζουμπούλι. Μπορούμε όμως να φυτέψουμε και βολβούς κρεμμυδιών.

Μια άλλη ιδέα είναι η εξής: να φυτέψουμε κάποιους βολβούς στο χώμα και κάποιους να τους τοποθετήσουμε μέσα σε ένα διάφανο δοχείο γεμάτο κατά τα 2/3 με νερό και βότσαλα. Τους τοποθετούμε με τις ρίζες προς τα κάτω και με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε μόλις να αγγίζουν το νερό. Οι βολβοί αυτοί θα ανθίσουν πολύ πιο σύντομα. Έτσι τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία: α) να γνωρίσουν δύο διαφορετικούς τρόπους καλλιέργειας των βολβών, β) να παρατηρήσουν τα στάδια ανάπτυξης των φυτών που φυτρώνουν μέσα στο νερό και γ) να συγκρίνουν την ταχύτητα της ανάπτυξης των φυτών στις δύο περιπτώσεις.

✿ **Πατάτες και άλλοι κόνδυλοι.** Μπορούμε να βυθίσουμε τη μια άκρη της πατάτας ή οποιουδήποτε άλλου κονδύλου σε ένα δοχείο με νερό και να την τοποθετήσουμε σε ζεστό και σκοτεινό μέρος. Μόλις βγάλει βλαστάρι, τη φυτεύουμε στο χώμα. Ένας άλλος τρόπος είναι να κόψουμε σε κομμάτια μια πατάτα ή κόνδυλο που έχει ήδη φύτες φροντίζοντας, πριν τα φυτέψουμε, να ελέγχουμε αν υπάρχουν σε κάθε κομμάτι μία τουλάχιστον φύτρα (μάτι).

«Κοιτάξε τι πρωτότυπες καλλιέργειες έχουμε κάνει!»

✿ **Αβοκάντο.** Το αβοκάντο είναι ένα τροπικό φυτό που πολλά παιδιά πιθανότατα δεν γνωρίζουν, είναι όμορφο και γίνεται αρκετά ψηλό. Μπορούμε, αφού φάμε αβοκάντο με τα παιδιά, να κρατήσουμε τους σπόρους και να τους καλλιεργήσουμε. Κάθε αβοκάντο έχει ένα σπόρο σε μέγεθος και σχήμα μικρού αυγού, που βρίσκεται στο εσωτερικό του. Τοποθετούμε το σπόρο

σε ένα γυάλινο δοχείο με νερό με το φαρδύ του μέρος προς τα κάτω. Προσέχουμε, ώστε ο σπόρος να μην είναι βυθισμένος, αλλά να αγγίζει απλώς το νερό. Μπορούμε να τον στηρίξουμε στερεώνοντάς τον με οδοντογλυφίδες στο στόμιο του δοχείου. Όταν το φυτό φτάσει σε ύψος 20 εκ. περίπου, κόβουμε τις άκρες των βλαστών του, για να πυκνώσει και να φουντώσει. (Ουίλ Μ. και Πόρτσερ Μ., 1981, σελ 147).

- ✿ **Διάφορα φυτώρια.** Μπορούμε να δημιουργήσουμε φυτώρια με διάφορα φυτά όπως μαιϊντανό, σέλινο, ντομάτες, πιπεριές, μελιτζάνες, βασιλικό, δυόσμο κτλ. μέσα σε άχρηστα παραλληλεπίπεδα κουτιά ή να αγοράσουμε έτοιμα. Όταν φυτρώσουν τα μικρά φυτά, τα παιδιά μπορούν να τα μεταφυτέψουν στο χώμα όλα μαζί ή στη δική του γλάστρα το καθένα. Αν είναι πολλά, μπορούν να πάρουν και στο σπίτι τους.

«Ο κήπος μας θέλει φύτεμα για να γίνει πιο ωραίος»

- ✿ **Φύτεμα δένδρων ή θάμνων.** Αγοράζουμε έτοιμα δενδρύλλια, της ελληνικής κατά προτίμηση φύσης, που ταιριάζουν καλύτερα στο περιβάλλον της χώρας μας και στις κλιματολογικές συνθήκες (π.χ. πικροδάφνες, πεύκα, λεύκες, ελιές, κληματαριά κτλ.) και τα φυτεύουμε στην αυλή ή σε άλλο χώρο, όπου μπορούν να συμμετέχουν και οι γονείς των παιδιών.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε τη φροντίδα των φυτών της τάξης μας.

Είναι μια δραστηριότητα που απαιτεί ευθύνη.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η καλλιέργεια φυτών είναι μια δραστηριότητα που αρέσει πολύ στα παιδιά προσχολικής ηλικίας, γιατί τα φέρνει σ' επαφή με τη φύση.

Συντελεί στην αισθητική καλλιέργεια, την ανάπτυξη δεξιοτήτων, στην απόκτηση γνώσεων, στη γλωσσική καθώς και στη συναισθηματική τους εξέλιξη.

Ο/η βρεφονηπιοκόμος παρέχει διάφορα ερεθίσματα, έτσι ώστε να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά και στη συνέχεια τους προτείνει ιδέες για τη καλλιέργεια φυτών, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε παιδικό σταθμό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να εξηγήσεις με ποιο τρόπο η καλλιέργεια φυτών βοηθά τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας να κατανοήσουν την έννοια του χρόνου.
2. Να εξηγήσεις τους λόγους για τους οποίους αρέσει στα παιδιά να ασχολούνται με την καλλιέργεια των φυτών.

Προτεινόμενες εργασίες

1. Να φυτέψετε ή να σπείρετε φυτά της επιλογής σας στο χώρο του εργαστηρίου.
2. Να οργανώσετε μια δραστηριότητα σποράς ή φυτέματος με τα παιδιά του παιδικού σταθμού όπου κάνετε την πρακτική σας άσκηση.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Βαν Γκογκ, Βίνσεντ
(1853 – 1890)

Ολλανδός ζωγράφος που άσκησε μεγάλη επιρροή στην τέχνη του 20ού αιώνα. Βασικά υπήρξε αυτοδίδακτος. Η ζωή του υπήρξε τραγική και σύντομη και έγινε θρύλος.

Όλο το έργο του αποτελεί μια αναζήτηση της αλήθειας για τον άνθρωπο και τη μοίρα του. Οι πίνακές του είναι προσωπογραφίες, πολλές αυτοπροσωπογραφίες, τοπία και νεκρές φύσεις.

Διαμαντόπουλος, Διαμαντής
(1914)

Ζωγράφος, απόφοιτος της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών, μαθητής του Παρθένη και του Μπισκίνη. Από τους κύριους εκπροσώπους της γενιάς του '30 στη ζωγραφική. Τα θέματά του είναι παρμένα από τον καθημερινό μόχθο των ανθρώπων. Το έργο του επηρεάστηκε από τους Φωβιστές ζωγράφους καθώς και από τους Πικάσο και Λεζέ. Ασχολήθηκε επίσης με τη γλυπτική και την κεραμική.

Θεόφιλος, (Χατζημιχαήλ)
(1868 ή 1870 – 1934)

Έλληνας λαϊκός ζωγράφος από τη Μυτιλήνη. Το θέμα των έργων του είναι κυρίως ηρωικό επηρεασμένο από την αρχαιότητα, το βυζάντιο και τη νεώτερη Ελλάδα.

Έζησε κυρίως στο Βόλο, όπου και διακοσμούσε τους τοίχους των καφενείων και των μπακάλικων των προσφύγων κάνοντας τοιχογραφίες, για να εξασφαλίσει μια μερίδα φαγητό και τα έξοδα για τα χρώματά του.

Ζωγράφιζε πάνω σε χαρτόνια, τενεκέδες, πανιά, και σανίδες με φθηνές σκόνες βαρελιού.

Τα τελευταία χρόνια της ζωής του ζωγράφιζε τοπία και καθημερινές σκηνές από τη ζωή των ανθρώπων του τόπου του.

Καντίσκι, Βασίλη
(1866 – 1944)

Ρώσος ζωγράφος. Από πολλούς θεωρείται ο πιο σημαντικός εκπρόσωπος της αφηρημένης τέχνης. Επηρεάστηκε από τη ρωσική λαϊκή τέχνη. Πίστευε πως η γραμμή και το χρώμα πρέπει να χρησιμοποιούνται με τέτοιο τρόπο, ώστε να εκφράζουν γενικές ιδέες και να προκαλούν βαθιές συγκινήσεις.

Ίδρυσε την Ρωσική Ακαδημία Καλλιτεχνικών Επιστημών.

Καραντινός, Σωκράτης
(1906 – 1979)

Σκηνοθέτης και συγγραφέας με πλούσιο έργο.

Σπούδασε θέατρο και ειδικεύτηκε στη διδασκαλία της ορθοφωνίας. Το 1967 έγινε διευθυντής της Δραματικής Σχολής του Εθνικού Θεάτρου.

Δίδαξε αγωγή του προφορικού λόγου στη Μαράσλειο Παιδαγωγική Ακαδημία.

Κλάϊστ, Χάινριχ Φον

Μεγάλος Γερμανός δραματουργός και ποιητής του 19ου αιώνα. Η ζωή του ήταν ταραχώδης και γεμάτη εσωτερικές συγκρούσεις. Το έργο του χαρακτηρίζεται από οικονομία λόγου, δυναμική και ζηρηρή έκφραση και τραγικό περιεχόμενο γεμάτο εσωτερικές και εξωτερικές συγκρούσεις.

Γλωσσάρι

Κλέε, Πάουλ
(1879 – 1940)

Ελβετός ζωγράφος της αφηρημένης τέχνης. Με τα έργα του προσπάθησε να εκφράσει την πνευματική σημασία των πραγμάτων. Τα έργα του με τη γραμμική τους ελευθερία θυμίζουν την παιδική τέχνη και αποπνέουν μια ποιητική μαγεία που προέρχεται από τη μεταμόρφωση του πραγματικού και την εισαγωγή σε μια άλλη, διαφορετική πραγματικότητα.

Θεωρείται από τους πιο πρωτότυπους καλλιτέχνες του 20ού αιώνα, καθώς το έργο του χαρακτηρίζεται από μια εξαιρετικά ευαίσθητη χρήση του χρώματος, της γραφής και της υφής διαποτισμένο με φαντασία και χιούμορ.

Δημιούργησε πολύ ενδιαφέρουσες φιγούρες για το κουκλοθέατρο.

Λύτρας, Νικηφόρος
(1832 – 1904)

Έλληνας ζωγράφος, ίσως ο σημαντικότερος της εποχής του μαζί με τον Γκύζη. Επηρέασε σημαντικά την ελληνική ζωγραφική.

Καθηγητής στο «Σχολείο των Τεχνών» για πολλά χρόνια ως το θάνατό του. Τη θεματολογία του αρχικά την αντλούσε από ιστορικά θέματα και στη συνέχεια από την καθημερινή ζωή. Γνωστά ηθογραφικά έργα του είναι «Ο γαλατάς», «Η Φελλάχα», «Ο ναυτικός που καπνίζει» κ.ά.

Μιρό, Χουάν
(1893 – 1983)

Ισπανός ζωγράφος. Σημαντικός εκπρόσωπος της αφηρημένης τέχνης και του σουρεαλισμού. Στα έργα προσπαθούσε να αποδώσει τη φύση μέσα από σύμβολα. Ήθελε να απεικονίσει τη φύση όπως θα την απεικόνιζε ένα παιδί ή ένας πρωτόγονος. Ζωγράφιζε ονειρικούς πίνακες χρησιμοποιώντας κυρίως κηλίδες χρώματος και γραμμικά σχήματα.

Ασχολήθηκε επίσης με τη γλυπτική, την κεραμική και το κολάζ με βιομηχανικά υπολείμματα.

Μπρακ, Ζωρζ
(1882 – 1963)

Γάλλος ζωγράφος που επηρέασε αποφασιστικά τη μοντέρνα τέχνη του 20ού αιώνα. Υπήρξε πρωτεργάτης του κυβισμού μαζί με τον Πικάσο, όπου πρωτοχρησιμοποίησαν την τεχνική του κολάζ. Τα έργα του περιλαμβάνουν κυρίως νεκρές φύσεις και χαρακτηρίζονται από αρμονία χρωμάτων και στοχαστικό και ήρεμο χαρακτήρα.

Ασχολήθηκε επίσης με τη γλυπτική, την εικονογράφηση βιβλίων και με την τέχνη των κοσμημάτων, πολλά από τα οποία είναι εμπνευσμένα από την ελληνική μυθολογία και απεικονίζουν πουλιά και ψάρια.

Μπρέγκελ Πίτερ ο Πρεσβύτερος
(1525/30-69)

Φλαμανδός ζωγράφος. Οι περισσότεροι από τους πίνακές του που σώζονται είναι ελαιογραφίες και κάποιοι λίγοι είναι ζωγραφισμένοι με τέμπρα πάνω σε λινό ύφασμα. Τη θεματολογία του την άντλησε από τη φύση και τη ζωή των ανθρώπων της εποχής του. Σημαντικά έργα του είναι «Χωριάτικος γάμος», «Κυνηγοί στα χιόνια», κ.ά.

Γλωσσάρι

Ντε Κίρικο, Τζόρτζιο
(1888 – 1978)

Ιταλός ζωγράφος επηρεασμένος από την κλασική αρχαιότητα και τη φιλοσοφία των Σοπενχάουερ και Νίτσε. Τα πρώτα έργα του χαρακτηρίζονται από μια μεταφυσική ατμόσφαιρα, ενώ τα μεταγενέστερα είναι παρμένα από την αρχαιότητα και το μεσογειακό χώρο.

Ντιούη, Τζων
(1859 – 1952)

Αμερικανός φιλόσοφος και παιδαγωγός. Εκπρόσωπος της προοδευτικής κίνησης για την εκπαίδευση στις Η.Π.Α. Η φιλοσοφία του για την αγωγή στηρίχθηκε στην αρχή της ενίσχυσης των ενδιαφερόντων του παιδιού και της παροχής ευκαιριών για αλληλεπίδραση σκέψης και πράξης. Σκοπός της αγωγής του Ντιούη είναι η ανάπτυξη όλων των πλευρών της ύπαρξης του παιδιού.

Παρθένης, Κωνσταντίνος
(1878 – 1967)

Έλληνας ζωγράφος και καθηγητής της Σχολής Καλών Τεχνών. Υπήρξε από τους σημαντικότερους νεοέλληνες καλλιτέχνες που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη σύγχρονη ελληνική τέχνη.

Εσωστρεφής και ευαίσθητος επηρεάστηκε σχεδόν από όλα τα ρεύματα της τέχνης, από την αρχαία ελληνική ως τα σύγχρονα ρεύματα για να αναπτύξει το δικό του προσωπικό ιδίωμα.

Ζωγράφησε θρησκευτικά θέματα, τοπία, σκηνές από τη μυθολογία, αλληγορικές σκηνές και προσωπογραφίες. Δεν ενδιαφέρθηκε για τη ρεαλιστική απεικόνιση αλλά για την έκφραση των ιδεών και των οραμάτων του. Αγιογράφησε πολλούς ναούς. Το έργο του «Πλαγιά» τιμήθηκε με βραβείο σε έκθεση στο Παρίσι το 1910.

Πιαζέ, Ζαν

Ελβετός ψυχολόγος από τους σημαντικότερους μελετητές της ψυχολογίας του παιδιού. Σπούδασε βιολογία, αλλά πολύ γρήγορα στράφηκε στη ψυχολογία. Εκπρόσωπος της γνωστικής – γενετικής κατεύθυνσης και διευθυντής του Ινστιτούτου J.J. Rousseau στη Γενεύη.

Μελέτησε την πορεία της ανάπτυξης της νόησης χρησιμοποιώντας την άμεση παρατήρηση και την ατομική συνέντευξη, δημιουργώντας την πιο ολοκληρωμένη μέχρι σήμερα θεωρία που αφορά στην ανάπτυξη της νοημοσύνης.

Πικάσο, Πάμπλο
(1881 – 1973)

Ισπανός ζωγράφος, γλύπτης, χαράκτης, κεραμίστας, σκηνογράφος. Υπήρξε από τους σπουδαιότερους εικαστικούς καλλιτέχνες του 20ού αιώνα και συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη της μοντέρνας τέχνης. Είναι ο ιδρυτής του κυβισμού μαζί με τον Μπρακ, οι οποίοι πρωτοχρησιμοποίησαν το κολάζ σαν μέσο έκφρασης.

Το έργο του είναι τεράστιο σε όγκο και χωρίζεται σε περιόδους.

Γλωσσάρι

Κάποιες από αυτές είναι:

-Η γαλάζια περίοδος, κατά την οποία χαρακτηρίζεται από έντονη μελαγχολία και μεγάλο πάθος.

-Η ροζ περίοδος, κατά την οποία το έργο του χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη αισιοδοξία.

-Η περίοδος του κυβισμού.

Τσαρούχης, Γιάννης
(1910 – 1989)

Ζωγράφος απόφοιτος της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών. Μαθητής του Παρθένη και του Κόντογλου, υπήρξε ο πιο σημαντικός εκπρόσωπος της εικαστικής γενιάς του 1930. Θαυμαστής της τέχνης του θεάτρου Σκιών και πιστός στις επιταγές του συγκερασμού της «Ελληνικότητας» και του μοντερνισμού.

Ασχολήθηκε με τη σκηνογραφία, την εικονογράφηση βιβλίων, τη μετάφραση και τη συγγραφή κειμένων για την τέχνη.

Το 1982 ίδρυσε το Μουσείο Γ. Τσαρούχη στο Μαρούσι στο σπίτι του, όπου φιλοξενείται η προσωπική συλλογή των έργων του.

Φωτόπουλος, Διονύσιος
(1943)

Έλληνας σκηνογράφος και ενδυματολόγος. Σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών. Ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του ως βοηθός του Γ. Τσαρούχη. Έχει συνεργαστεί με πάρα πολλούς σημαντικούς θιάσους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό για το ανέβασμα παραστάσεων του κλασικού και σύγχρονου δραματολογίου.

Χουντερβάσερ, Φριτς
(1928)

Αυστριακός ζωγράφος. Τα αρχικά του έργα είναι επηρεασμένα από το σουρεαλισμό. Στα μεταγενέστερα έργα του παρατηρούμε ένα ιδιαίτερο προσωπικό ιδίωμα με αναφορές στην εικονιστικότητα.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΕΝΝΟΙΩΝ

Ανιμισμός

Χαρακτηριστικό της τέχνης του νηπίου, σύμφωνα με το οποίο αποδίδει ζωή στα άψυχα, στα πλαίσια της τάσης του να ερμηνεύει τα φαινόμενα με βάση τα προσωπικά του βιώματα.

Εικονογραφία

Είδος πρώιμης γραφής που δε χρησιμοποιεί συγκεκριμένα σημεία – σύμβολα –, προκειμένου να αποτυπώσει το μήνυμα, αλλά εικόνες.

Την εικονογραφία χρησιμοποιούσαν οι πρωτόγονοι λαοί. Χρησιμοποιούσαν πλήρως ανεπτυγμένα συστήματα εικονογραφίας.

Κυβισμός

Το πρώτο κίνημα αφηρημένης τέχνης του 20ού αιώνα στην Ευρώπη. Κύριοι εκπρόσωποί του είναι ο Πικάσο και ο Μπτρακ. Άνθησε στο Παρίσι, κυρίως κατά την περίοδο 1907 – 1914.

Στα κυβιστικά έργα αντικείμενα, τοπία και άνθρωποι απεικονίζονται σαν πολύπλευρα ή πολυεδρικά γεωμετρικά στερεά.

Οι δύο κύριες κατευθύνσεις του κυβισμού είναι:

α) Χρήση διακοσμητικού ύφους, κατά το οποίο τα αντικείμενα αποδίδονται γεωμετρικά και είναι αναγνωρίσιμα.

Γλωσσάρι

	<p>β) Χρήση μεγάλου βαθμού αφαίρεσης, κατά την οποία επικρατεί η ρυθμική επανάληψη κύκλων και λουρίδων σε διάφορα χρώματα. Ο κυβισμός επηρέασε αποφασιστικά την Ευρωπαϊκή τέχνη του 20ού αιώνα.</p> <p>Το κολάζ που χρησιμοποιείται ακόμη και σήμερα υπήρξε μια από τις ιδέες και τεχνικές που επινοήθηκε κατά την κυβιστική περίοδο.</p>
Κυκλαδίτικα ειδώλια	<p>Ειδώλια, που βρέθηκαν στη νησιά των Κυκλάδων, τα οποία ανήκουν σ' έναν πολιτισμό, που πιθανότατα άνθισε κατά την περίοδο 2600 π.Χ. – 1100 π.Χ.</p>
Μοτίβα	<p>Η επανάληψη μορφών, σχημάτων, χρωμάτων ή συμβόλων με μια ορισμένη σειρά και κανονικότητα πάνω σε μια επιφάνεια. Υποδηλώνουν ρυθμό, ροή και κίνηση. Υπάρχουν παντού γύρω μας στη φύση (λουλούδια, όστρακα), στο σπίτι (πλακάκια, υφάσματα) και αλλού.</p>
Νοητικά σχήματα	<p>Πνευματικές εικόνες που κατά τη βρεφική ηλικία είναι αντανάκλαστικές και δημιουργούνται από τα αισθησιοκινητικά βιώματα του βρέφους, οι οποίες σταδιακά μετά το 2ο έτος αρχίζουν να εσωτερικεύονται και να αποτελούν πλέον εσωτερικές πνευματικές εικόνες.</p>
Νταντά	<p>Καλλιτεχνικό κίνημα που εμφανίστηκε στη Ζυρίχη το 1916. Συμμετείχαν ποιητές και ζωγράφοι που είχαν καταφύγει στην Ελβετία κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Κύριος εκπρόσωπος του κινήματος είναι ο Τ. Τζαρά, ο οποίος συνέταξε το «Μανιφέστο Νταντά» το 1918 και το 1920 εγκαταστάθηκε στο Παρίσι δίνοντας νέα ώθηση στο κίνημα με την ενθάρρυνση κυρίως των Μπρετόν, Αραγκόν, Σουπύ κ.ά.</p> <p>Τα έργα των Ντανταϊστών χαρακτηρίζονται από μηδενιστικές χειρονομίες και προκλήσεις. Το κίνημα Νταντά απλώθηκε σε αρκετά καλλιτεχνικά κέντρα της Ευρώπης. Το 1922 το Νταντά στο Παρίσι διαλύθηκε και πολλοί Ντανταϊστές εντάχθηκαν στο σουρεαλισμό.</p>
Παράπηγμα	<p>Χώρος, όπου ο κουκλοπαίκτης παίζει μαζί με τις κούκλες του θέατρο. Έχει ειδικούς χώρους, όπου τοποθετούνται οι κούκλες.</p>
Προσκήνιο	<p>Στο κουκλοθέατρο, είναι η επίπεδη και στέρεα επιφάνεια η οποία εξέχει λίγο προς τα έξω και εκεί παίζουν οι κούκλες. Στο θέατρο, είναι το μπροστινό τμήμα της σκηνής.</p>
Σκηνή	<p>Στο κουκλοθέατρο, είναι ο χώρος όπου κινείται ο κουκλοπαίκτης, όταν παίζει, ο οποίος δεν είναι ορατός από το κοινό, αλλά είναι και ο χώρος που παίζονται οι κούκλες και είναι τοποθετημένα τα σκηνικά, ο οποίος είναι ορατός από το κοινό. Στο θέατρο, είναι ο χώρος πάνω στον οποίο παίζεται το έργο.</p>

Γλωσσάρι

Σουρεαλισμός

Καλλιτεχνικό κίνημα που εμφανίστηκε το 1924 μετά τη διάσπαση του Νταντά. Οι κύριοι εκπρόσωποι του κινήματος είναι οι Σ. Νταλί, Μ. Ερντς, Χ. Μιρό, Μπρετόν κ.ά.

Στόχος των Σουρεαλιστών ήταν η ανάμειξη του λογικού με το άλογο. Χρησιμοποιώντας τα όνειρα, τυχαία στοιχεία και τυχαίους αυτοματισμούς προσπαθούσαν να δημιουργήσουν μια νέα πραγματικότητα η οποία να ξεπερνάει την κανονική πραγματικότητα, μια υπέρ – πραγματικότητα.

Στο κίνημα του Σουρεαλισμού ανήκουν οι ποιητές Ελυάρ, Κρέβελ κ.ά.

Η μεγάλη άνθηση του κινήματος συμπίπτει με τη δεκαετία του 1930. Κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο πολλοί Σουρεαλιστές καλλιτέχνες κατέφυγαν στις Η.Π.Α. με αποτέλεσμα να επηρεάσουν και ν' αναζωογονήσουν την Αμερικανική τέχνη.

Το φροτάζ, η χαλκομανία και η άμορφη αφηρημένη ζωγραφική αποτέλεσαν επινοήσεις και τεχνικές του Σουρεαλισμού. Ο Σουρεαλισμός επηρέασε όλες σχεδόν τις τέχνες τη ζωγραφική, τη γλυπτική, τη λογοτεχνία, τον κινηματογράφο, το θέατρο.

Σύνθεση

Η διάταξη των μορφών, των σχημάτων και της υφής ενός έργου τέχνης κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να συνδυάζονται σ' ένα ενιαίο εικαστικό σύνολο, το οποίο δεν αποτελεί απλώς ένα άθροισμα των διαφόρων επιμέρους στοιχείων αλλά κάτι πολύ περισσότερο απ' αυτά.

Υφή

Η ποιότητα της επιφάνειας ενός έργου τέχνης ή ενός αντικειμένου, δηλ. αν είναι λείο ή αδρό απαλό ή σκληρό κ.ά. Υπάρχει η πραγματική υφή, με την οποία δουλεύουν τα παιδιά, και η υποδηλούμενη, η οποία απαιτεί άριστη χρήση του καλλιτεχνικού μέσου για να αποδοθεί.

Ψηφιδωτό

Σχέδιο που σχηματίζεται με την επικόλληση «ψηφίδων», χρωματιστών κύβων από πηλό, γυαλί, μάρμαρο ή ξύλο πάνω σε μια επιφάνεια, συνήθως τσιμέντο.

Τα σχέδιά του μπορεί να είναι συγκεκριμένα αλλά και αφηρημένα. Οι Ρωμαίοι πρωτοχρησιμοποίησαν αυτό το είδος τέχνης, το οποίο εξέλιξαν οι Βυζαντινοί οδηγώντας το σε μεγάλη άνθηση.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΥΛΙΚΩΝ

Γάζα (Τουλουπάνι)

Αραιό λινό ή βαμβακερό ύφασμα. Κυκλοφορεί σε διάφορα ζωηρά χρώματα.

Καβίλια

Ξύλο κυλινδρικό σε διάφορα μεγέθη.

Κάμποτο

Είδος χοντρού υφάσματος.

Λινάτσα

Χοντρό ύφασμα φτιαγμένο από το φυτό Λινάρι ή από το φυτό Κάνναβη.

Χρησιμοποιείται κυρίως για την κατασκευή τσουβαλιών

Τζίβα

Ένα είδος χόρτου με ίνες, που χρησιμοποιούν συνήθως οι υδραυλικοί.

Ερεθίσματα (Φωτογραφίες)

Τσιρώνης Θέμης.
Κάρτες, ζωγραφικής σε ξύλο,
α) «Σκασισαρχείο για πουλιά»
β) «Το καραβάκι», 1977 – 78.

«Η βάρκα», Διαμαντόπουλος Δ.

Ερεθίσματα

«Ο γαλατάς», **Λύτρας, Ν, 1885.**

Λεπτομέρεια από το «Χωριάτικο γάμο»,
Μπρέγκελ Π., 1567.

«Τσιγγάνικος Καταυλισμός», **Βαν Γκογκ, 1888.**

Ερεθίσματα

«Ποιμένες της Χειμάρας»,
Θεόφιλος, Χ., 1933.

«Γρίπος της Μυτιλήνης»,
Θεόφιλος, Χ., 1928

«Μεσημεριανή ανάπαυση», Βαν Γκογκ, 1890.

Ερεθίσματα

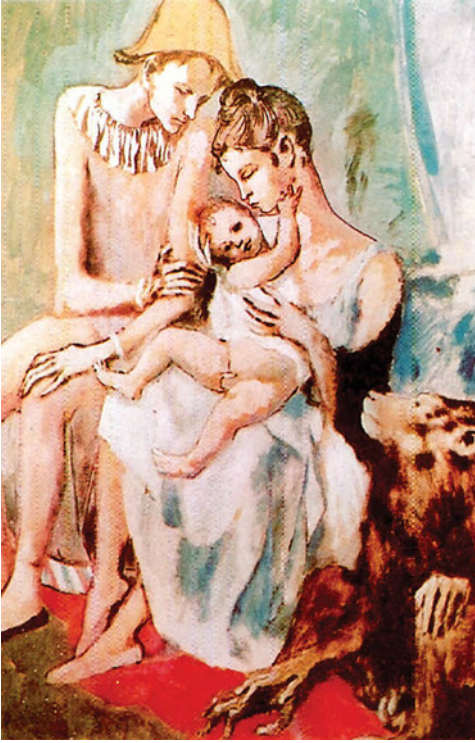

Έργο από τη Ροζ περίοδο, Πικάσο Π.

Λεπτομέρειες από τα «Παιδικά Παιχνίδια», Μπρέγκελ Π., 1560.

Ερεθίσματα

«Η οικογένεια του ακροβάτη»
από τη Ροζ περίοδο, Πικάσο Π., 1881.

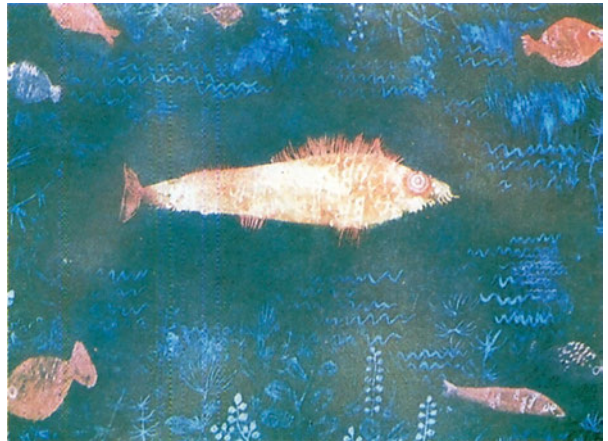

«Μνήμη Χουάν Πρατς»,
Μιρό Χ., 1971.

Ερεθίσματα

«Τοπίο με κίτρινα πουλιά»,
Κλέε Π., 1923.

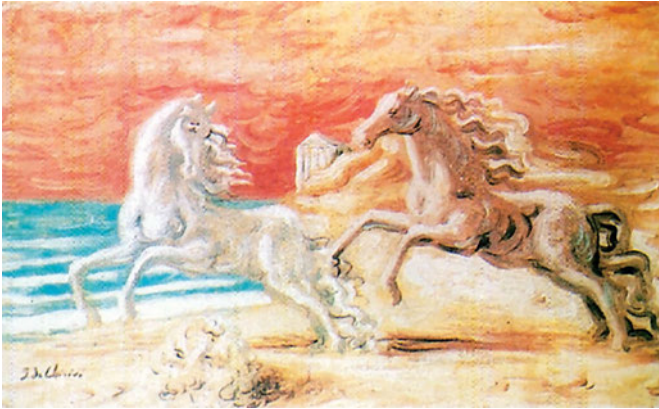

«Το κόκκινο Ψάρι»,
Κλέε Π., 1925.

Μέρος από το έργο «99 κεφάλια»,
Χούντερβάσερ Φ., 1952.

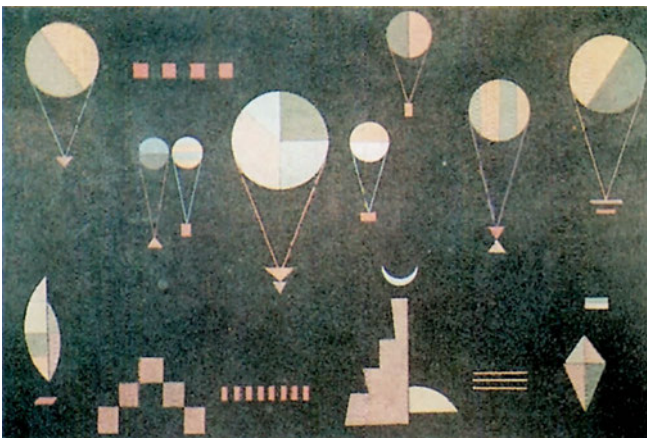
Ερεθίσματα

«Άλογα στην ακροθαλασσιά»,
Ντε Κίρικο Τζόρτζιο, 1930.

«Η πλαγιά», Παρθένης Κ.

«Επίπεδο βαθύ»,
Καντίνσκι Β., 1930.

Ερεθίσματα

Έργο άγνωστου
Μαροκινού ζωγράφου.

Ελεύθερη κατασκευή
με κολάζ και ζωγραφική.

Ερεθίσματα

Κυκλαδίτικα αγαλματίδια.

Ελεύθερη σύνθεση.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, Κουκλοθεατρικά και όχι μόνο, Εκδόσεις Αχαϊκές, 1991.
- ΒΑΛΑΣΗΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ, Μια περιπέτεια χωρίς τέλος, Εκδόσεις Κέδρος, 1985.
- ΔΑΡΑΚΗ ΠΕΠΗ, Κουκλοθέατρο, Εκδόσεις Gutenberg, 1992.
- ΔΗΜΟΥ ΓΙΟΛΑΝΤΑ, Η Αισθητική Αγωγή στο Σχολείο, Εκδόσεις Κορφή, 1994.
- Ε΄ ΚΥΚΛΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ, Η Τέχνη στην Εκπαίδευση, Εκδόσεις Πατάκη, 1994.
- ΖΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΝΗ, Παιχνίδια με το χρόνο για μικρά και μεγαλύτερα παιδιά, Εκδόσεις Εκκρεμές, 1995.
- ΖΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΝΗ, Σημειώσεις Παιδαγωγικών, ΤΕΙ Αθήνας Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας, 1987.
- ΘΕΟΧΑΡΗ - ΠΕΡΑΚΗ ΕΛΕΝΗ, Κουκλοθέατρο, Τέχνη και Τεχνική, Εκδόσεις Εστίας 1988.
- ΙΔΡΥΜΑ ΒΑΣΙΛΗ ΚΑΙ ΕΛΙΖΑΣ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ, Ματιές στον αιώνα, 1998.
- ΚΑΛΟΥΡΗ – ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΡΑΝΥ, Αισθητική Αγωγή, Εκδόσεις Έλλην, 1999.
- ΚΑΝΙΣΤΡΑ ΜΑΧΗ, Η σύγχρονη εικαστική αγωγή στο σχολείο, Εκδόσεις Σμίλη, 1991.
- ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΥΚΛΟΘΕΑΤΡΟΥ & ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ, Σύγχρονες τάσεις στην έρευνα του παγκόσμιου κουκλοθέατρου, Εκδόσεις UNIMA – ΕΛΛΑΣ, 1999.
- ΚΟΖΑΚΟΥ – ΤΣΙΑΡΑ Ο. Εισαγωγή στην Εικαστική Γλώσσα, Εκδόσεις Gutenberg, 1988.
- ΚΟΡΑΚΗ – ΓΚΑΡΘΙΑ ΣΙΣΥ, Το παιδί, η Λάσπη και ο Πηλός, Εκδόσεις δελφίνι, 1994.
- ΚΟΥΓΙΑΛΗ ΓΙΩΤΑ, Ψυχοκινητικές δραστηριότητες για νήπια και προνήπια, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1999.
- ΚΟΥΡΕΤΖΗΣ ΛΑΚΗΣ, Το Θεατρικό παιχνίδι, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1991.
- ΚΟΥΡΕΤΖΗΣ ΛΑΚΗΣ, Το Θέατρο για παιδιά στην Ελλάδα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1990.
- ΚΟΥΤΣΟΥΒΑΝΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ & ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, Μορφές και τρόποι εργασίας στο νηπιαγωγείο, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1996.
- ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΛΗΝΑΚΗ Π., Νηπιαγωγική Τόμος 3, Εκδόσεις Αδελφοί Βλάσση.
- ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, Κατασκευές για Κολάζ, Θέατρο, Αρχιτεκτονική, Εκδόσεις Gutenberg, 1989.
- ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, Κουκλοθέατρο Ι, Πώς στήνεται ένα έργο, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1994.
- ΜΑΖΑΡΑΚΗ ΚΑΣΣΙΑΝΗ, Η ζωγραφική στην προσχολική Ηλικία, 1987.
- ΜΟΥΖΑΚΗΣ ΤΑΣΟΣ, Παιδαγωγικές εισηγήσεις εικαστικής ενημέρωσης, 1995.
- ΜΟΥΡΕΛΟΥ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Θέματα Αισθητικής και Φιλοσοφίας της Τέχνης, Εκδόσεις Νεφέλη, 1985.
- ΜΟΥΧΙΝΑ Β.Σ., Παιδική Ψυχολογία, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1990.
- ΜΠΕΛΛΑΣ ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ, Το Ιχνογράφημα του Παιδιού, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2000.
- ΝΤΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΣΗ, Σύγχρονα Προγράμματα για παιδιά προσχολικής Ηλικίας, Εκδόσεις Τυπωθήτω, 2000.
- ΟΕΔΒ, Εικαστική Αγωγή, Βιβλίο για το δάσκαλο, 1992.
- ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ, Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο, 1994.
- ΠΑΡΟΥΣΗ ΑΝΤΙΓΟΝΗ, Κούκλες Κουκλοθέατρου, Εκδόσεις Πατάκη, 1993.
- ΠΕΡΕΛΗ – ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ ΡΕΝΑ, Η μάσκα και το πρόσωπο, Εκδόσεις Θεωρία, 1985.
- ΠΕΤΡΙΤΗΣ ΠΑΝΟΣ, Αλφαβητάριο Αισθητικής για μεγάλους, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, 1992.

Βιβλιογραφία

- ΡΑΦΑΗΛΙΔΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ, Στοιχειώδης Αισθητική, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 1992.
ΣΚΟΡΔΑ ΜΙΝΑ – ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ, Κουκλοπαιχνιδίσματα, Εκδόσεις Παρατηρητής, 1996.
ΣΤ΄ ΚΥΚΛΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ, Τέχνη & Σχολείο, Εκδόσεις Πατάκη, 1995.
ΤΖΩΡΤΖΗ ANNA, Η αγωγή της φαντασίας στο νηπιαγωγείο, Εκδόσεις Σπουδή, 1996.
ΤΣΑΟΥΛΑ NANTIA, Σημειώσεις Τεχνικά Εποπτικά Μέσα, ΤΕΙ Αθήνας, Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας, 1990.
ΤΣΙΛΑΓΑ ΜΑΡΙΝΑ – ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ, Το Χρώμα στη Ζωγραφική και οι Τεχνικές του, Εκδόσεις Πελεκάνος, 1989.
ΤΣΟΛΑΚΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ, Παιδαγωγικό υλικό για το νηπιαγωγείο, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1997.
ΥΦΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ, Υλικό Α΄ Σεμιναρίου θεατρικής Παιδείας, 1983.
ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Δ., Μάσκες Θέατρο, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1980.
ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ – ΕΝΡΙΚΕΣ ΑΝΔΡΟΥΛΑ, Παίζω και καταλαβαίνω, Εκδόσεις Εκκρεμές, 1998.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ALLARD GENEVIEVE – LEFFORT PIERRE, Η Μάσκα, Εκδόσεις Χατζηνικολή, 1989.
BARF URSULA – BURKHARDT IGNE – MAIER SUTTA, Το 2ο έγχρωμο βιβλίο χειροτεχνίας για παιδιά, τόμος Α,Β, Εκδόσεις Ταλώς, 1992.
BARF URSULA – BURKHARDT IGNE – MAIER SUTTA, Το μεγάλο έγχρωμο βιβλίο χειροτεχνίας για παιδιά, τόμος Α,Β, Εκδόσεις Ταλώς, 1992.
CHARMAN LAURA H., Διδακτική της τέχνης, Εκδόσεις Νεφέλη, 1993.
COLE ALISON, Ανακαλύπτω την Τέχνη – Χρώματα, Εκδόσεις Δεληθανάσης – Ερευνητές, 1994.
DALLEY TESA, CASE CAROLINE, SCHAUVERIEN JOY, WEIR FELICITY, HALLIDAY DIANA, NOWELL HALL PATRICIA, WALLER DIANE, Θεραπεία μέσω της Τέχνης, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1998.
DUQUET PIERRE – STERN ARNO, Προς την κατάκτηση της τρίτης διάστασης, Εκδόσεις Δίπτυχο, 1992.
DUQUET PIERRE, Το παιδί Εικονογράφος, Εκδόσεις Δίπτυχο, 1992.
GRISEWOOD SARA, Φτιάχνω μόνος μου κατασκευές από Πηλό και Ζυμάρι, Εκδόσεις Modern Times, 2000.
HARRISON HAZEL, Τα Μυστικά του Σχεδίου και της Ζωγραφικής, Εκδόσεις Μαλλιάρης Παιδεία, 1997.
KADINSKY WASSILY, Για το πνευματικό στη τέχνη, Εκδόσεις Νεφέλη, 1981.
KLEIST HEINRICH VON, Οι Μαριονέτες, Εκδόσεις Άγρα, 1982.
KOTT JAN, Ένα Θέατρο Ουσίας, Εκδόσεις Χατζηνικολή, 1988.
LANDA & LANDA, Το Θέατρο και τα παιδιά, Εκδόσεις Βασιλείου, 1998.
MADELEINE ABBADIE, Τα παιδιά από 4 ως 5 χρονών στο νηπιαγωγείο, Εκδόσεις Δίπτυχο, 1978.
MILNER MARION, Όταν δεν μπορείς να Ζωγραφίσεις, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1998.
ROBINS JIM & STEELE PHILIP, Φτιάχνω μόνος μου Κολάζ, Εκδόσεις Modern Times, 2000.
RODARI FLORIAN, Μια Κυριακή με τον Πικάσο, Εκδόσεις Άμμος, 1993.
RODIN AUGUST, Η Τέχνη, Εκδόσεις PRINTA, 1999.
RUBIN ARON JUDITH, Θεραπεύοντας παιδιά μέσα από την τέχνη, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1997.
SCHIRRMACHER ROBERT, Τέχνη & Δημιουργική ανάπτυξη των παιδιών, Εκδόσεις Ίων, 1998.
SHELOV S., HANNEMANN R., ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ, Η φροντίδα του μωρού και του μικρού παιδιού, Εκδόσεις Ποταμός 1995.

Βιβλιογραφία

- STERN ARNO – DUQUET PIERRE, Από το αυθόρμητο ιχνογράφημα στις γραφικές τέχνες, Εκδόσεις Δίπτυχο, 1992.
- STERN ARNO, Κατανόηση της παιδικής Τέχνης, Εκδόσεις Δίπτυχο, 1992.
- STOWELL CHARLOTTE, Βιβλία, Εκδόσεις Modern Times, 2000.
- TOLSTOI LEON, Τι είναι Τέχνη, Εκδόσεις PRINTA, 1994.
- WALTER GISELA, Τα παιδιά παίζουν Θέατρο, Εκδόσεις Βασιλείου, 1997.
- WATERS ELIZABETH & HARRIS ANNIE, Ζωγραφική, Εκδόσεις Ερευνητές, 1994.
- ΑΛΜΠΕΡΤΙ ΑΛΜΠΕΡΤΟ Ι, Θέματα Διδακτικής, Εκδόσεις Gutenberg, 1986.
- ΓΚΡΕΜΜΙΝΓΚΕΡ ΑΡΝΟΛΑΝΤ, Το παιδί και το Βιβλίο, Εκδόσεις ΝΟΤΟΣ, 1979.
- ΚΟΛ ΜΑΙΡΗ ANN – ΓΚΕΙΝΕΡ ΣΙΝΤΥ, Τα παιδιά δημιουργούν με υλικά από το περιβάλλον, Εκδόσεις Πατάκη, 1995.
- ΜΠΕΝΕΤ ΣΤΗΒ ΚΑΙ ΡΟΥΘ, 365 μέρες χωρίς τηλεόραση. Δημιουργικές ιδέες για σας και το παιδί σας, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1996.
- ΝΟΡΜΠΕΡΤ ΕΛΙΑΣ, Η εξέλιξη του Πολιτισμού, Εκδόσεις Νεφέλη, 1997.
- ΝΤΕΣΜΟΝΤ ΜΟΡΙΣ, Ο θαυμαστός κόσμος του βρέφους, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1995.
- ΟΥΙΝ ΜΑΡΙ – ΠΟΡΤΣΕΡ ΜΑΙΡΗ ANN, Ένας παιδοτοπος στο σπίτι σας, Εκδόσεις ΜΕΤΟΠΗ, 1980.
- ΡΗΝΤ ΧΕΡΜΕΡΤ, Ιστορία της Μοντέρνας Γλυπτικής, Εκδόσεις Υποδομή, 1979.
- ΡΗΝΤ ΧΕΡΜΕΡΤ, Ιστορία της Μοντέρνας Ζωγραφικής, Εκδόσεις Υποδομή, 1978.
- ΡΗΝΤ ΧΕΡΜΕΡΤ, Λεξικό Εικαστικών Τεχνών, Εκδόσεις Υποδομή, 1986.
- ΤΖΟΝΣΟΝ ΠΟΛ, Φτιάχνω το δικό μου βιβλίο, Εκδόσεις Οδυσσεάς, 1997.
- ΦΛΟΡΑΝΣ ΝΤΕ ΜΕΡΕΝΤΙΕ, Το παιδικό σχέδιο, Εκδόσεις Υποδομή, 1981.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BAWDEN JULIET, Mobile magac, Anness Publishing Limited, 1996.
- BECKER INGEBORG, Marionetten leicht zu bauen, Freeh – verlag, 1979.
- BRUUN - RASMUSSEN OLE AND PETERSEN GRETE, Make - Up, Costumes & masks for the stage, Sterling Publishing Co., Inc. New York, 1976.
- COPP GERRY, Great Papier Mache, Search Press Ltd., 1997.
- CRISTANINI GINA – STRABELLO WILMA, Creating Paper and Card, Demetra S.r.l., April 2000 .
- CUSICK DAWN, Paper & Fabric Mache, Altamont Press, 1994.
- DAVIES JODIE, Teach Yourself to Make Soft Toys, Michael Friedman Publishing Group, Inc., 1997.
- DAVIES JODIE, Teach Yourself Cloth Dollmaking, Michael Friedman Publishing Group, Inc., 1995.
- DICKINSON GILL, Mask Making, Quintet Publishing Limited, 1998.
- EDMONDS LAURIE, Beginning Sculpture, Walter Foster Publishing, Inc., 1992.
- FLING HELLEN, Marionettes How to Make and Work Them, by Dover Publications, 1973.
- FLOWER CEDRIC & FORTNEY ALAN, Puppets Methods and Materials, davis Publications, Inc., 1983.
- FRASER PETER, Puppets and Puppetry, Peter Fraser, 1980.
- GRAY MAGDA and DEUTCH YVONNE, 215 Ideas to keep Children Happy, Marshall cavendish , Limited, 1973 – 75.

Βιβλιογραφία

- KNAAK INGEBORG, Kasperle & Co. sind da!, Frech - verlag, 1998.
KOETZLE MARGOT, Zauberhafte marionetten, Frech - verlag, 1998
LORENZ BOOKS, Papier – mache, Anness Publishing Limited 1997, 1999.
MACDONALD BUETTER BARBARA, Simple Puppets from Everyday Materials, Barbara Macdonald Buetter, 1996.
MANUA BILI I., L' arte Di Creare Le bambole, Demetra S.r.l., Novembre 1997.
MANZINI MARIA E PENNASILICO ALESSANDRO, Stones in Art, Demetra S.r.l., April 2000.
MAZZONE DOMENICO, Sculpturing, Walter Foster Publishing, Inc., 1994.
MERRETT ALICIA, The Book of Doll Making, Quintet Publishing Limited, 1998.
MULLER HELENE, Nos Marionnettes, Gautier - languereau, 1984.
PEAKE PAMELA, The Complete Book of Dollmaking, Quarto Publishing pic, 1997.
PHAIDON, Have Fun Making Puppets, Parramon Ediciones, S.A., 1993.
ROSS LAURA, Hand Puppets How to Make and use Them, Laura Ross, 1969.
SALZBURGER MARIONETTENTHEATER, by Salzburger Marionnetentheater Ges.m.b.H. 1993.
SEMLING MARION, Filzfiguren Lustige Ideen fur Kinder, F. Englisch GmbH & Co Verlags – KG, Wiesbaden, 1997.

Οι φωτογραφίες προέρχονται από:

- Το αρχείο του 2ου βρεφονηπιακού σταθμού του Δήμου Αθήνας.
- Το προσωπικό αρχείο των συγγραφέων.

Τα έργα που εικονίζονται ανήκουν σε μαθητές των παρακάτω πρώην Τ.Ε.Λ. και Τ.Ε.Ε:

- Τ.Ε.Λ. Ν. Ιωνίας 1993 – 94, 1994 – 95.
- 4ο Τ.Ε.Λ. Περιστερίου 1995 – 96, 1996 – 97.
- 9ο Τ.Ε.Λ. Αθηνών 1995 – 96.
- 2ο Τ.Ε.Λ. Ν. Φιλαδέλφειας 1997 – 98.
- 2ο Τ.Ε.Λ. Χαλκίδας 1998 – 99.
- 2ο Τ.Ε.Ε. Γαλασίου 1999 – 00.
- 2ο Τ.Ε.Ε. Κέρκυρας 2000 – 01.
- 6ο Τ.Ε.Ε. Αθηνών 2000 – 01.

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

